

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**ULUSLARARASI ÇATIŞMALARIN BARIŞÇIL ÇÖZÜMÜNDE
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL SEKRETERLERİNİN ROLÜ:
KARŞILAŞTIRMALI BİR PERFORMANS ANALİZİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Rabia DESTEGÜL

Danışman: Doç. Dr. Sevil ŞAHİN

TOKAT-2025

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Sevil Şahin danışmanlığında hazırlamış olduğum “Uluslararası Çatışmaların Barışçıl Çözümünde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin Rolü: Karşılaştırmalı Bir Performans Analizi” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

.../.../.....

Rabia DESTEGÜL

JÜRİ KABUL VE ONAY

Rabia Destegül tarafından hazırlanan “**Uluslararası Çatışmaların Barışçıl Çözümünde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin Rolü: Karşılaştırmalı Bir Performans Analizi** ” adlı tez çalışmasının Savunma Sınavı 13.06.2025 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen jüri tarafından oy birliği ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan:

Üye:

Üye :

ONAY

...../...../.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

TEŞEKKÜR

“Uluslararası Çatışmaların Barışçıl Çözümünde Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin Rolü: Karşılaştırmalı Bir Performans Analizi ” adlı yüksek lisans tezinde; danışmanlığımı üstlenen, konunun seçiminden, tezin ismine ve tezin son aşamasına kadar geçen süreçte, beni motive eden, akademik bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, tezin her aşamasında görüşleriyle beni destekleyen ve yönlendiren, çok değerli hocam ve yüksek lisans tez danışmanım Doç. Dr. Sevil Şahin’e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Tez savunma jürimde yer alma inceliğini gösteren çok değerli hocalarım; Prof.Dr. Bülent Şener ve Dr.Öğr.Üyesi Mayada Kamal Eldeen’e şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca bu zorlu ve bir o kadar da keyifli süre zarfında hiçbir zaman manevi desteğini esirgemeyen biricik dostum ve arkadaşım Rabia Tuğçe Cangöz’e de teşekkür ederim.

Rabia Destegül

Tokat, 2025

ÖZET

ULUSLARARASI ÇATIŞMALARIN BARIŞÇIL ÇÖZÜMÜNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL SEKRETERLERİNİN ROLÜ: KARŞILAŞTIRMALI BİR PERFORMANS ANALİZİ

Destegül, Rabia

Yüksek Lisans, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Sevil Şahin

Haziran 2025, xi + 181 sayfa

Bu çalışmada Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin uluslararası çatışma çözümü bağlamında sergiledikleri performanslar teori ve pratik açmazını merkeze alarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında, uluslararası barış ve güvenliği muhafaza etmek için, uluslararası bir örgüt olarak kurulan Birleşmiş Milletlerin ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin uluslararası çatışmalardaki performanslarının uluslararası çatışmalardaki barışçıl çözümüne ilişkin olarak yürütmüş oldukları faaliyetler çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Antlaşması Genel Sekreterlerle ilgili önemli maddelere sahiptir. BM Antlaşması'nın 7, 97-101. maddeleri Genel Sekreterlere önemli yetkiler vermektedir. Genel Sekreterlere en önemli yetkiyi veren madde ise 99. maddedir. Bu madde BM Genel Sekreterlerine bağımsız hareket etme yetkisi vermekte ve BM Genel Sekreterleri BM Antlaşması'nın 99. maddesi uyarınca uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek herhangi bir konuyu Birleşmiş Milletler Genel Konseyine sunabilmekte ve Güvenlik Konseyinin dikkatini çekebilmektedirler. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterleri kendi inisiyatifini kullanarak uluslararası çatışmaların barışçıl yöntemlerle çözümünde çok kilit bir rol üstlenmektedirler. Ne var ki BM Antlaşması'ndan kaynaklanan yetkileri kullanma bağlamında pratiğe bakıldığında bütün BM Genel Sekreterlerinin aynı şekilde davranmadığını görüyoruz. Bu bağlamda çalışmada; Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin BM Antlaşması'ndan kaynaklı yetkilerini, uluslararası çatışmaların barışçıl çözümüne ilişkin gerçekleştirdikleri performanslar incelenmekte ve uluslararası çatışmaların çözümünde ne derecede katkı sunup sunmadıkları analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Çatışma, Barışçıl Çözüm Yolları, Birleşmiş Milletler, Birleşmiş Milletler Antlaşması, BM Genel Sekreteri

ABSTRACT

THE ROLE OF UNITED NATIONS SECRETARIES GENERAL IN THE PEACEFUL RESOLUTION OF INTERNATIONAL CONFLICTS: A COMPARATIVE PERFORMANCE ANALYSIS

Destegül, Rabia

Master's Thesis, Department of Political Science and International Relation

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Sevil Şahin

June 2025, xi + 181 pages

This study attempts to evaluate the performances of the United Nations Secretaries General in the context of international conflict resolution by focusing on the theory and practice gap. The United Nations, which was established as an international organization after World War II to maintain international peace and security, and the activities of the United Nations Secretaries General in international conflicts and their performances in the peaceful resolution of international conflicts constitute the basis of the study. The United Nations Charter has important articles regarding the Secretaries General. Articles 7, 97-101 of the UN Charter grant important authorities to the Secretaries General. The article that grants the most important authority to the Secretaries General is Article 99. This article authorizes the UN Secretaries General to act independently, and UN Secretaries General can present any issue that may threaten international peace and security to the United Nations General Assembly in accordance with Article 99 of the UN Charter and draw the attention of the Security Council. The United Nations Secretaries General assume a key role in the peaceful resolution of international conflicts by using their own initiative. However, when we look at the practice in the context of using the powers stemming from the UN Charter, we see that not all UN Secretaries General behave in the same way. In this context, the study examines the powers of the UN Secretaries General stemming from the UN Charter, their performances regarding the peaceful resolution of international conflicts, and analyzes the extent to which they contribute to the resolution of international conflicts.

Key Words: International Conflict, Peaceful Solutions, United Nations, United Nations Charter, UN Secretary General

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Etik Sözleşme	i
Teşekkür.....	iii
Özet.....	iv
Abstract.....	v
İçindekiler	vi
Tablolar Listesi.....	ix
Kısaltmalar	x
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: ULUSLARARASI ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ	4
1.1. Çatışma	4
1.2. Uluslararası Çatışma.....	8
1.2.1. Uluslararası Çatışmalarda Analiz Seviyesi.....	9
1.2.1.1. Birey	9
1.2.1.2. Devlet ve Toplum.....	10
1.2.1.3. Uluslararası Sistem.....	11
1.3. Uluslararası Çatışmaların Çözüm Yolları	11
1.4. Uluslararası Çatışmaların Çözümünde Barışçıl Çözüm Yolları.....	13
1.4.1. Müzakereler	15
1.4.2. Dostça Girişim	20
1.4.3. Arabuluculuk	24
1.4.4. Araştırma ve Soruşturma	31
1.4.5. Uzlaştırma.....	33
1.5. Uluslararası Çatışmaların Çözümünde Yargısal Çözüm Yolları.....	35
1.5.1. Uluslararası Hakemlik	36

1.5.2. Uluslararası Mahkemeler	39
1.5.3. Uluslararası Adalet Divanı.....	40
BÖLÜM 2: ULUSLARARASI ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ROLÜ VE BM GENEL SEKRETERLİĞİN YAPISI VE İŞLEYİŞİ	44
2.1. Birleşmiş Milletler Örgütüne Genel Bir Bakış	44
2.1.1. Birleşmiş Milletler Yapısı ve Organları.....	49
2.1.2. Genel Kurul.....	49
2.1.3. Güvenlik Konseyi	52
2.1.4. Ekonomik ve Sosyal Konsey	59
2.1.5. Vesayet Konseyi	60
2.1.6. Uluslararası Adalet Divanı.....	61
2.1.7. Genel Sekreterlik	62
2.1.7.1. BM Genel Sekreterlerinin Görev ve Sorumlulukları	65
2.1.7.2. BM Genel Sekreteri'nin BM Antlaşması'ndan Kaynaklanan Yetkileri...	67
BÖLÜM 3: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL SEKRETERLERİNİN ULUSLARARASI ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNDEKİ PERFORMANSLARI.....	70
3.1. Trygve Lie'nin Çatışma Çözümüne İlişkin Performansı	70
3.2. Dag Hammarskjöld'ün Çatışma Çözümüne İlişkin Performansı	72
3.3. U Thant'ın Çatışma Çözümüne İlişkin Performansı	79
3.4. Kurt Waldheim'in Çatışma Çözümüne İlişkin Performansı	85
3.5. Javier Perez De Cuellar'ın Çatışma Çözümüne İlişkin Performansı.....	89
3.6. Boutros Ghali'nin Çatışma Çözümüne İlişkin Performansı	95
3.7. Kofi Annan'ın Çatışma Çözümüne İlişkin Performansı	102
3.8. Ban Ki-Moon'un Çatışma Çözümüne İlişkin Performansı	116
3.9. Antonio Guterres'in Çatışma Çözümüne İlişkin Performansı.....	125
SONUÇ	141
KAYNAKÇA	151

ÖZGEÇMİŞ.....	181
---------------	-----

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Lie'nin BM Genel Sekreterliğindeki Performansı	72
Tablo 3.2.Hammarskjöld'ün BM Genel Sekreterliğindeki Performansı	79
Tablo 3.3.U Thant'ın BM Genel Sekreterliğindeki Performansı	84
Tablo 3.4.Waldheim'in BM Genel Sekreterliğindeki Performansı	89
Tablo 3.5.Cuellar'ın BM Genel Sekreterliğindeki Performansı	95
Tablo 3.6.Ghali'nin BM Genel Sekreterliğindeki Performansı	102
Tablo 3.7. Annan'ın BM Genel Sekreterliğindeki Performansı	115
Tablo 3.8. Ki-moon'un BM Genel Sekreterliğindeki Performansı	124
Tablo 3.9.Guterres'in BM Genel Sekreterliğindeki Performansı	139
Tablo 10. BM Genel Sekreterlerinin Uluslararası Çatışmalardaki Performansları.....	147

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
IFOR	BM Uygulama Gücü
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
FKÖ	Filistin Kurtuluş Örgütü
KFOR	Kosova Barış Gücü
MC	Milletler Cemiyeti
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
ONUC	Kongo'daki BM Operasyonu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SWAPO	Güneybatı Afrika Halk Örgütü
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
UÇK	Kosova Kurtuluş Ordusu
UNAMID	BM Ortak Görev Gücü
UNAMI	BM Yardım Misyonu
UNAMIS	BM Sudan İleri Misyonu
UNEF	BM Acil Müdahale Gücü
UNHCR	BM Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNIIMOG	BM İran-Irak Askeri Gözlem Grubu
UNIPOM	BM Gözlemci Misyonu
UNMIK	BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu
UNITAF	BM Birleşik Görev Gücü

UNOSOM	BM Somali Operasyonu
UNPROFOR	BM Koruma Gücü
UNSCOM	BM Özel Komisyonu
UNSCOP	BM Filistin Özel Komitesi
UNSMIL	BM Libya Destek Misyonu
UNTAET	BM Doğu Timor Geçici Otoritesi

GİRİŞ

Bu çalışma Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin uluslararası çatışmalarda sergiledikleri performanslara ilişkin bir değerlendirme yapmaktadır. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda Genel Sekreterlerin rolleriyle ilgili kesin görev tanımlamaları halihazırda mevcut değildir ve bu konuda net ifadelerin yokluğu nedeniyle BM Antlaşmasının 99.maddesi referansla boşlukları doldurma yetisi, Genel Sekreterlerin inisiyatif kullanıp kullanmayacağını gözler önüne sermektedir. BM Genel Sekreterleri kendi inisiyatiflerini kullanarak uluslararası çatışmaların barışçıl yöntemlerle çözümünde çok kilit bir rol üstlenmektedirler ve ne var ki Antlaşmadan kaynaklanan yetkileri kullanma bağlamında pratiğe baktığımızda bütün Genel Sekreterlerin aynı şekilde davranmadığını görüyoruz. Dolayısıyla teori ve pratik arasında bir uyumsuzluk olduğunu ve her Genel Sekreterin gerek kişisel gerek uluslararası sistemin sınırlandırmaları gerekse Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'nin veto yetkisine sahip daimi üyelerinin çıkar uyuşmazlıkları sebebiyle teorik ve pratik arasında bir uyuşmazlık olduğunu söyleyebiliriz. Hammarskjöld gibi bazıları bu engeli aşabilirken Waldheim gibi bazıları ise bu engelleri aşamamıştır. Bunun nedeni çalışmamızın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bir Genel Sekreterin başarılı sayılabilmesi için teori ve pratik ikilemini aşması gerekmektedir. Bu çalışmada Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin BM Antlaşması'ndan kaynaklı yetkilerinden dolayı uluslararası çatışmalarda sergiledikleri performanslarda, hangi sekreterlerin bu ikilemi aşabildiklerine ve inisiyatif alabilen bir profil sergilediklerine ya da tam tersi kimlerin daha pasif bir profil sergilediklerini yer aldıkları olaylar bağlamında performans değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde gerek Soğuk Savaş Dönemi'nde görev almış Genel Sekreterler gerekse Soğuk Savaş Dönemi sonrasında görev almış Genel Sekreterlerin dahil oldukları bazı uluslararası çatışmalarda sergiledikleri performansları bakılarak cevap aradığımız soruya ilişkin bir değerlendirme çalışmanın ana hedefi olacaktır. Bu konuda ilgili sınırlı sayıda çalışma yapılmış olması bu konudaki eksikliğin giderilmeye çalışılması anlamında önemlidir. Yapılmış çalışmalar genel olarak teorik çerçevede Genel Sekreterlerin yetkilerine odaklanırken pratik düzlemde Genel Sekreterlerin performanslarının karşılaştırılmasına dair çalışmalar yapılmamıştır. Yapılan sınırlı sayıdaki çalışmalarda da genelde bir Genel Sekreter üzerinden değerlendirme

yapılmıştır. Özellikle literatür taraması yapıldıktan sonra Annan sonrası Genel Sekreterler ile ilgili yapılmış çalışmaların yetersizliği, bizim çalışmamızın ise görev almış tüm Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin performanslarına yer vermesi, çalışmamızı literatüre özgün bir katkı sağlamaktadır. Genel Sekreterlerin dönemlerindeki önemli uluslararası çatışmaların incelenmesi, çalışmanın sınırlılıkları oluşturmaktadır.

Çalışmanın özüne uygun olarak araştırma soruları aşağıda belirlenmiştir:

Uluslararası barış ve güvenliğin korunması için kurulan uluslararası bir örgüt olan Birleşmiş Milletler'in uluslararası çatışma çözümünde başarısını kısıtlayan etken nedir?

BM Genel Sekreterlerinin uluslararası çatışma çözümündeki performanslarını etkileyen temel faktörler nelerdir?

Birleşmiş Milletler Antlaşması'ndan kaynaklı yetkileri kullanma konusunda hangi BM Genel Sekreter nasıl bir performans sergilemiştir?

99.madde gibi BM Genel Sekreterine, Güvenlik Konseyinin dikkatini çekebilecek bir yetki verilmesine rağmen neden her Genel Sekreterin başarı oranı aynı değildir?

Çalışmanın hipotezleri ise, aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

Birleşmiş Milletler Antlaşması'ndan kaynaklı 99. maddedeki yetkiyi kullanan, BMGK'ya çağrıda bulunan ve kararlarını etkileyen, uluslararası çatışmalarda düzenledikleri barış operasyonları ve insani yardımda bulunma gibi roller üstlenen BM Genel Sekreterlerin çatışma çözümündeki performansları ile doğru orantılıdır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde görev yapan BM Genel Sekreterlerinin çatışma çözümü performansları, Soğuk Savaş döneminde görev yapmış BM Genel Sekreterlerinin çatışma çözümü performanslarından farklıdır.

BM Güvenlik Konseyi'ndeki daimi üyelerin veto hakkını kullanma oranı, BM Genel Sekreterlerinin çatışma çözümündeki başarı oranını düşürür.

Çalışmamızda Literatür Taraması yöntemi tercih edilmiş ve uygulanan araştırma yöntemi ise nitel araştırma yöntemidir. Çalışmanın yazım sürecinde birincil kaynaklardan, uluslararası çatışmalar ve bu uluslararası çatışmalarda Birleşmiş Milletler, özelinde de Birleşmiş Milletler Genel Sekreterleri üzerine yazılmış akademik kitaplar,

makaleler, raporlar ve ilgili Birleşmiş Milletler Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi kararlarından yararlanılacaktır.

Çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölüm kavramsal çerçeveye, üçüncü bölüm ise Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin performanslarına ayrılmıştır. Birinci bölümde “Uluslararası Çatışma Çözümü” başlığı altında çatışma ve uluslararası çatışmanın tanımı beraberinde ise uluslararası çatışma çözümünde başvurulan barışçıl yöntemler ele alınacaktır. İkinci bölümde “Uluslararası Çatışma Çözümünde Birleşmiş Milletlerin Rolü ve BM Genel Sekreterliğin Yapısı ve İşleyişi” başlığı altında çatışmaların barışçıl çözümünde aktif rol oynayan, uluslararası bir örgüt olan Birleşmiş Milletlerin tarihsel arka planı, amaç, ilke ve temel organları ve özelinde ise tezin yazılış amacının özünü teşkil eden Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin görev ve sorumluluklarına ilaveten de Birleşmiş Milletler Anlaşması’ndan kaynaklanan yetkileri daha net anlaşılabilmesi için ele alınacaktır. Üçüncü ve son bölümümüzde ise “Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin Uluslararası Çatışma Çözümündeki Performansları” başlığı altında ilk Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Trygre Lie’den 2025 yılı itibaren son Genel Sekreter Antonio Guterres’e kadar Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin uluslararası çatışma çözümünde 99.maddeye başvurma, BMGK’ya çağrıda bulunma, BMGK kararlarına etkileri, düzenledikleri barış operasyonları, insani yardımda bulunma gibi durumlarda sergiledikleri performanslar ele alınacaktır.

BÖLÜM 1: ULUSLARARASI ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ

1.1. ÇATIŞMA

Habil ile Kabil Kavgası, 30 Yıl Savaşı, Birinci ve İkinci Dünya Savaşları, Arap Baharı Süreci, Kürt Sorunu, Nükleer Silah Antlaşması ve sıradan bir sokak kavgasının kesiştiği ortak bir payda vardır. Sayılan tüm bu olayların hepsi şiddet ve yoğunluk derecelerinin farklı düzeylerde olduğu birer çatışma örneğidir. Çatışma günlük yaşamın doğal bir parçasıdır. Her gün değişik yoğunlukta farklı farklı çatışmalarla karşı karşıya kalırız. Birkaçını çözer, kalanlarıyla ise beraber yaşarız. Bu çatışmaların bazıları gruplar arasında, bazıları bireyler ve devletler arasında yaşanan, bir kısmı ise ekonomik, sosyal ve siyasal çatışmalardır (Akyeşilmen, 2013, s.18).

Çatışma, güç üzerine yoğunlaşan taraflar arasında farklı değerler ve çıkarlar arasında şiddetli rekabetin yaygın şeklini ifade etmektedir. Çatışma deneyimi o kadar yaygındır ki, negatif etkileri hemen hemen toplumun birçok alanına yayılmıştır. Günlük konuştuğumuz dilde de kavramın olumlu bir etkisi yoktur. İnsanlar çatışma kavramı denilince kavga veya anlaşmazlık gibi negatif ifadelerle ilişkilendirilen ve bu kadar toplumun geneline yayılan bir kavramın konusuyla ilgili ortaya çıkan tartışmaların siyaset biliminin de dikkatini çekmemesi aslında baktığımızda pek de olağanüstü değildir. Çatışma ve barış araştırmaları oluşumlarının bir kısmını çatışma kavramına, borçlu olsa da aslında çatışmanın bir kavram olarak herkesin üzerinde uzlaştığı bir tanıımı yoktur. Bir kavram olarak çatışma kavramının tam olarak ne olduğu konusunda tanım sorunu şu ana kadar sürmektedir (Axt-Milososki-Schwarz , 2006, s.2).

Çatışma kavramı ile ilgili karşımıza çıkan ilk sorun, kavramın kullanım alanının genişliğidir. Çatışma kavramını evrensel bir şekilde tanımlamak güçtür. Bu güçlüğü altında yatan sebep ise kavramın herkes tarafından uzlaştığı evrensel bir tanımının olmamasından kaynaklı olmasıdır. Çok boyutlu bir kavram olan çatışma, kendini hukuk, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler ve sosyoloji alanlarında farklı tanımlar bulabilmektedir (Moroğlu, 2022, s.5).

Çatışmanın tanımlarına geçmeden önce çatışma ve uyuşmazlık kavramlarının anlamlarına bakmak gerekir. Çünkü günlük hayatta çatışma ve uyuşmazlık kavramları birbirini yerine kullanılmaktadır. Oysaki bu iki kavram birbirinden farklıdır. Uyuşmazlık ve çatışma kavramlarını incelediğimizde uyuşmazlık, bir konuyla ilgili tarafların

çıkarlarının çekişmesi şeklinde tanımlanırken, çatışma ise tarafların potansiyel tutumlarının bağdaşmaması ve gelecekte de birbirleriyle bağdaşmayacağı öngörüsüyle güç, çıkar, kaynaklar ve değerler üzerinden daha avantajlı duruma gelebilme amacındaki gruplar arasında giderek artan durumu tanımlar. Uyuşmazlık ile çatışmanın ortak noktası ise nesnel olarak birbirleriyle örtüşmeyen çıkarların taraflarca öznel kabul edilmesidir. Ayrıca genellikle uyuşmazlık, silahlı çatışmanın bir önceki durumudur (Mengiler, 2005, s.17). Çatışma ile uyuşmazlığı ayıran en temel unsur, fiziksel bir eylemin olmasıdır. İlgili taraflar uyuşmazlıklarını fiziksel olarak ifade ediyorlarsa burada çatışmadan söz edebiliriz (Barutçu, 2007, s.10).

Bazı yazarların ve akademisyenlerin çatışma tanımlarına değinecek olursak; Çatışmanın birçok sebebi olduğu gibi tanımlanması da ilgili disiplinler arasında farklılık göstermektedir ve en genel anlamıyla birbiriyle uyuşmayan iki güç arasındaki karşıtlık olarak tanımlayabiliriz (Budak, 2005, s.177). John Burton'un çatışma tanımı, tarafların birbirine meydan okumasını ve hatta birbirlerini yok etmeye varabilecek mücadelesini anlatıyor. Boyutuna göre çatışmanın içinde hangi düzeyde olursa olsun kesinlikle şiddet vardır. Uyuşmazlık ise henüz şiddete dönüşmemiş sorunlara dairdir ve çatışmaya oranla daha kolay çözüme ulaşır (Şahin, 2013, s.34). Başka bir tanıma göre ise insan doğal bir varlıktır ve bu onun doğası gereği iktidar hırsı ve sınırlı kaynakların kullanımı üzerinde egemenlik kurmak için şiddeti tercih etmektedir. Çatışan taraflardan amaçları yalnızca arzulanan değerlere sahip olmak değil aynı zamanda rakiplerine zarar vermektir (Outhwaite, 2008, s.130).

Türk Dil Kurumu sözlüğü çatışmayı; çatışma işi, silahlı büyük kavga ve savaş maksadıyla düşmana karşı ilerleyen bir birliğin karşı tarafın keşif ve güvenlik kollarıyla arasındaki ilk silahlı vuruşma şeklinde tanımlamaktadır (Türk Dil Kurumu,2024). Bir başka tanım ise karşıtların itişmesi olarak tanımlanabilir. Antik çağ Yunan felsefesinde Herakleitos, çatışma kavramını karşıtlarının savaşı olarak ileri süren ilk filozoftur (Hançerlioğlu, 1979, s.70).Uluslararası hukuk açısından çatışma, uyuşmazlığın bir sonraki evresi olarak kabul edildiğini ve tarafların karşıt görüşlerinden kaynaklanan silahlı eylemler olarak kullanılmaktadır (Pazarcı, 2009, s.443).

Peter Wallensteen'in eylem, uyuşmazlık ve taraflardan oluşan üç unsurun bulunduğu çatışma tanımı ise mevcut kısıtlı kaynaklara aynı anda sahiplenmek için en az iki tarafın mücadeleye girdiği bir durum olarak tanımlamaktadır (Wallensteen,2002, s.16).

Deutsch'e göre ise çatışma; uyumsuz etkinlikler sonucunda ortaya çıkan iki ya da daha fazla grup veya kişiler arasında gerçekleşen bir uyuşmazlık olarak açıklanmaktadır (Deutsch,1993, s.510-517). Çatışma kavramı çoğunlukla belli bir grubun başka bir gruba karşı uzlaştırılmaz nitelikteki çıkarlarına karşı çıkmasıyla ilgili iç içe bir kavramdır. Lewis A. Coser çatışma kavramını değerler üzerinde kıt kaynaklar üzerinde güç elde etmek rakibi etkisiz bırakıp zarar vermeyi amaçlayan müdahaleler olarak tanımlamaktadır (Arı, 2011, s.478).

Galtung'a göre çatışma ortamının barış haline dönüştürülmesi için tarafların tek taraflı amaçlarının ötesine geçerek ortak bir paydada var olma ve gelişme amacı doğrultusunda birlikte hareket etmeleri gerekir (Çalışır,2019, s.6). Galtung çatışmanın üç temel bileşeni olduğunu ifade eder; çatışan tarafların tutumları, davranışları ve çatışmanın bağlamı. Bu bileşenleri çatışmanın başlarında belirlemek, çatışma çözümü için önemlidir. Bu sayede çatışma hangi bağlamda gerçekleşeceğini ve tarafların tutum ve davranışlarını anlayabilmek ve çözüme en uygun yöntemi bulma noktasında önem arz etmektedir (Dizdaroğlu, 2019, s.1).

Toplumda yaşanan uyuşmazlıkların meydana gelmesi, gelişmesi ve daha sonra çatışma haline dönüşmesi çatışmanın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum aynı zamanda toplumsal gelişmenin de bir göstergesi olarak kabul görmektedir. Bu durumu çatışmanın olumsuz anlamlar yüklemek yerine iyi yönetilmiş bir çatışmadan pozitif değişim ve getiriler sağlanabileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Hançerlioğlu, 1979, s.71).

Çatışma kavramını tanımlarken sadece fiziksel şiddeti odaklanmak bizi dar bir tanımlamaya götürmektedir. Oysa çatışmayı tüm yaratıcı ve yıkıcı etkileriyle birlikte toplumsal bir olgu olarak kabul etmek kavrama daha geniş bir tanımlama alanı yaratacaktır (Hill,1982, s.113). Çatışmalar bir toplumda üretilen siyasal, ekonomik, kültürel değerler için yürütülen bir mücadeledir. Aynı şeyi ülkeler içinde toplumsal gruplar bireyler için de düşünebiliriz. Adil olmayan gelir dağılımı bölgeler arası farklı kalkınma düzeyleri, toplumsal bakımdan dışlanmış olunmak, çatışma unsurlarının sebepleridir (Arı,2011,479). Kısaca çatışmayı, ekonomik, siyasi, inanç, felsefi, kültürel bir amaca ulaşmak için karşılıklı bağımlı olan örgütlü taraflarca devletler, gruplar ya da kişilerin çevresel ve içsel potansiyel ya da gerçek tehdit ve engellere karşı verilen şiddet

düzeyi ve yoğunluk derecesi farklılık gösteren açık ya da gizli mücadele alanı içinde barındıran bir süreçtir (Akyeşilmen, 2013, s.22).

Çatışmaların nedenlerine değinecek olursak; güç ve etki araçları üzerindeki başarıya ulaşma, kontrol, statü ve saygınlığı geliştirmek devletler için önemlidir. Bu güç mücadelesi sonucu ortaya çıkan çatışmaların barışçıl bir şekilde çözülmesi zordur (Arslan, 2018, s.9). Politik nedenler; psikolojik, sosyal, ekonomik, etnik, kültürel gibi diğer nedenlerle sıkı bir ilişki içerisinde. Politik çatışmalar taraflar arası statüyü kendine temel almaktadır (Moroğlu, 2022, s.12). Politik çatışmalara neden olan faktörler ne olursa olsun devletin otoritesinin güçlü olması durumlarında çatışma çıkma şansı düşüktür. Güçsüz devletlerde ise bu tür siyasal otoritenin yoksunluğu çatışmalara neden olmaktadır (Gurbanov, 2022, s.4).

Çatışmaların altında yatan bir diğer neden ise ekonomik nedenlerdir. Ekonomik nedenli çatışmalarda bir grubun ihtiyaç duyduğu kaynaklara ulaşmasının istenmeyen yoludur. Bu nedenle bireyin ve topluluğun bu kaynaklara erişmesi kısıtlanırsa mücadele daha da şiddetlenecektir. Özellikle azınlık grupların ekonomik ilerlemelerinin önüne geçilmesi ve bu ayrımcılık hissinin derinleşmesi çatışmaların şiddetlenmesi artıracaktır (Stewart, Holdstock, Jarquin, 2002, s.343). Sınırlı kaynaklara erişim, kaynakların doğada eşit dağılmamış olması ve kıt olması, o kaynaklara sahip olmak isteyen devletler arasında çatışmaya neden olur (Arslan, 2018, s.9). Günümüzde nüfusun hızla artmasıyla beraber kaynaklarına ulaşılabilir ve kısıtlı olması grupları kaynaklara sahip olma isteği ve ekonomik endişeleri onları rekabet etmeye sürükleyebilir ve oluşan bu rekabet ortamından durum çatışmaya evrilebilir (Moroğlu, 2022, s.12).

Çatışmaların altında yatan bir diğer neden ise kültürel ve etnik nedenlerdir. Fransız İhtilali sonrası popülerlik kazanan milliyetçilik akımı tüm dünyada geniş bir yankı bulmuştur. İmparatorlukların parçalanması ulus devletlerin kurulması etnik ve kültürel kökenli çatışmalara yol açmaktadır (Arslan, 2018, s.10). Kültürel ve etnik unsurlar diğer unsurlar gibi çatışmalara neden olmakla birlikte diğer nedenlere kıyasla daha keskin sınırlara sahiptirler. Bireyler kendi kültürel ve etnik sınırları içerisinde belirli bir kültürel ve etnik kimliklerini tanımlamaktadırlar (Moroğlu, 2022, s.10). Etnik grupların sıklıkla birbirine yakın yaşadığı ve aynı coğrafyayı paylaştığı durumlarda daha güçlü etnik gruplar, diğer azınlık etnik grup üzerinde baskı kurarlar. Bu tür ikinci sınıf davranışı

kabul etmeyen diğer gruplar arasında olaylar etnik gruplar arasında çatışmalara neden olabilmektedir (Gurbanov, 2022, s.5).

Çatışmaların altında yatan bir diğer neden ise psikolojik nedenlerdir. Diğer nedenlerin temelinde var olan nedendir. Bilhassa ihtiyaçların karşılanamadığı, beklentilerin giderilememesi sonucunda hayal kırıklığı ve saldırganlık şeklinde vücut bulur (Arslan, 2018, s.10). Psikolojik nedenlerin birçok çatışma unsurunu besleyen temel etkenleri vardır. Bireylerin uyuşmayan değerleri, çıkarları, inançları, tarafların birbirlerinin davranışlarını düşmanca algılaması gibi nedenler çatışmaya sebebiyet verebilmektedir (Volkan ,2006, s.107-125).

1.2. ULUSLARARASI ÇATIŞMA

Uluslararası çatışmalar, taraflardan birinin hayati çıkar olarak gördüğü bir konu ya da ulusal güvenliğinin diğer tarafın tehdit edildiğini düşünmeye başlamasıyla başlar (Arı, 2011, s.478). Uluslararası çatışmalar farklı disiplinleri bünyesinde barındıran, durağan olmayan süreçlerdir. Bu tür çatışmaların sebepleri ilgili tarafların çıkarları, uluslararası sistemdeki konumları ve bakış açıları sürekli bir değişimden geçmektedir. Uluslararası boyutta olan çatışmaların konuları özellikleri bağlamında çok boyutlu olup genel olarak da çok yönlüdür (Chinkin-Sadurska, 1991, s. 532).

Devletler farklı amaçlarını gerçekleştirmede ya da aynı amaca yönelik istediklerini elde etmesinin neden olduğu uluslararası çatışmaların çözümünde devletler farklı araçları tercih etmektedirler. Çatışma kavramı beraberinde silahlı gücün kullanılmasını akla getirirse de yaşanan tüm çatışmalarda devletlerin silahlı güce başvurduklarını söyleyemeyiz. Silahlı güçlerin kullanıldığı çatışmalarda devletler fiziksel kaynaklara yönelirler (Barutçu, 2007, s.12). Devletler askeri güçlerini kullanmadıkları uluslararası çatışmalarda ise fiziksel araçlara başvurmadan farklı araçlar kullanarak uluslararası çatışmalardan galip olarak çıkmaya çalışırlar. Bu tür çatışmalarda devletler yumuşak gücü kullanmayı tercih ederler (Nye, 2004, s.11).

Günümüzde devletler uluslararası hukuk kişisi olarak temel aktör olma rollerini devam ettirseler de, rollerini farklı aktörlerle paylaşmakla karşı karşıya kalmışlardır. Bu doğrultuda devletlerin eskiden süregelen geleneksel çatışmaların yanında diğer aktörlerin de dahil olduğu uluslararası çatışmaların sayısında artış yaşanmıştır. Özellikle uluslararası kuruluşlar, yargı dışı çözüm yollarında meşruiyetini ve faaliyetlerini

artırmaktadırlar. Uluslararası örgütler çatışmayı önleme ve barışçıl yollarla çözüm noktasında. Hayati bir rol oynamaktadırlar (Siblesz, 2019, s.81).

Uluslararası uyuşmazlık türlerinin gelişmesi özellikle bireysel ve küreselleşmenin etkisiyle vatandaş hareket çeşitliliği ve kültürel nedenleri nedeniyle de uluslararası çatışmaya dönüşebilmektedir (Brysk-Jimenez,2012, s.5).

Uluslararası çatışmalarda karşılaşılan zorluklardan biri de çatışmalara neden olan faktörlerin tespitidir. Gönlübol'a göre uluslararası çatışmalara yol açan faktörlerin belirlenmesine, devletlerin üç davranışı etkili olmaktadır. Devletlerin emperyalist, ulusçuluk, revizyonizm veya statükocu politikaları uluslararası çatışmalara neden olmaktadır (Gönlübol, 2000, s.304). Ancak bu üç sebep de uluslararası çatışmaları açıklamada yeterli olmayabilir. Emperyalizm çatışmanın altında yatan sebebi açıklamada sadece ekonomik düzeye odaklanması toplumsal, kültürel ve psikolojik unsurlara dikkate almaması, ulusalcılığın sadece ulus devletleri baz aldığından azınlıklara dikkate almaması ve son olarak izlenen revizyonist ya da statükocu politikalar da ise taraflar kendilerini açıklamadıkları sürece tespitleri son derece zor olan devlet davranışlarıdır (Barutçu, 2007, s.14).

1.2.1. Uluslararası Çatışmalarda Analiz Seviyesi

Farklı disiplinlerin çatışmanın doğası hakkında farklı bakış açıları olmakla birlikte genel olarak uluslararası çatışmaların analiz seviyesi olarak üç seviye üzerinde anlaşılmaya varıldığı söylenebilir. Bu analiz seviyeleri birey, devlet- toplum ve uluslararası sistemdir (Ertuğrul, 2012, s.12-13).

1.2.1.1. Birey

Birey düzeyinde yapılan analiz seviyesinin temel varsayımına göre belirleyici olan insan doğası ve insan davranışlarıdır. Dolayısıyla farklı karakterlere sahip karar alıcılarını da çatışma durumunda göstereceği farklı davranış kalıpları olacaktır (Ertuğrul, 2012, s.13). Uluslararası politikada birey düzeyinde analiz bir anlamda yeni bir anlamda da eskidir. İkinci Dünya Savaşı öncesinde uluslararası politika analizleri genellikle diplomasi tarihçileri ve uluslararası hukukçular tarafından yapılmaktaydı. Devletlerin dış politikalarını analizinde önemli devlet adamlarının eylem, davranışlarının incelemesi olarak görülmesi bu kişilerin değerlerini, ideallerine, algılarını, görüşlerini kısaca kişisel özelliklerine geniş yer vermekteydiler. Dolayısıyla uluslararası politika alanında birey düzeyinde analizin yeni bir kavram olduğunu söylememiz mümkün değildir. Özellikle

1950'lerin ortalarından başlayarak uluslararası politika alanında teorik kurma çabalarına yön verme açısından elzem olarak görünen karar alma yaklaşımı ile bireyin ve grupların bir analiz düzeyi olarak ele alınması önemli bir yere sahiptir (Sönmezoğlu, 2014, s.87-88). Karar alma yaklaşımına göre, uluslararası sistemde yaşanan olaylar bireylerin eylemlerine indirgenebilir ve karar alıcıların davranışlarından ayrı tutulamaz. Karar alma yaklaşımına göre bireyler tarafından devletlerin davranışları uluslararası sistemi etkilediğine göre dış politika analizlerinin hareket noktası da bireylerdir. Bu bağlamda karar alıcının karakteri doğuştan sahip oldukları, özellikler sosyo- psikolojik yapıları, siyasal-kültürel değerleri, aldığı eğitim, yaşadığı deneyimler bireyin analiz düzeyinde öne çıkan faktörlerdir (Arı, 2004, s.534-538). Bu doğrultuda uluslararası sorunlarla ilgilenen bir Papa, iki küçük ülke arasında gerçekleşen bir savaşta taraflara sattığı silahlarla savaşın seyrini etkileyebilen bir silah tüccarı, nükleer bir savaşın ortaya çıkmasından endişe duymayan bir ABD Başkanı, üzerinde faaliyet gösterdiği ülkenin diğer ülkeler ile bağlantılarını etkileyen bir ayrılıkçı hareket gibi analiz birimleri doğrudan birey düzeyinde açıklanabilecek analiz düzeyleridir (Sönmezoğlu, 2014, s.88).

1.2.1.2. Devlet ve Toplum

Bir diğer analiz düzeyi uluslararası politika ve uluslararası ilişkilerde temel aktörü olan devletlerdir. Uluslararası sistem aktörlerimiz arasında belirli ayrımlara olanak vermesi, devlet düzeyinde analizin en net avantajıdır. (Singer, 2006, s.9-10). İkinci Dünya Savaşı öncesinde bilhassa da 18. ve 19. yüzyıllarda uluslararası politikada yapılan yorumlarda devletin temel analiz birimi olduğu su götürmez bir gerçektir. Bu analiz düzeyinde bir ülkenin dış politikasını dair yöneticilerin stratejilerini, bu stratejilerini gerçekleştirmek için kullanılan araçları belirleyen içsel faktörlerin ele alınarak incelemesi kolaydır. Diğer açıdan analizin devlet düzeyinde yapılması çeşitli devletler arasında farklılaşmanın incelenmesine olanak sağlamaktadır. Devletlerin dış politikaları çerçevesinde yer alan farklı amaçların stratejilerin özellikle dış politika tercihlerini etkileyen özgül faktörlerin ele alınmasını mümkün kılmaktadır. Örneğin; devletlerin belirli bir dış politika tercihinde, şiddet aracına başvurmak konusunda tamamen homojen olmadıkları, siyasal sistemlerinin farklılaşma gösterebileceklerinin analizi yapılabilir (Sönmezoğlu, 2014, s.86). Devletlerin sahip oldukları siyasi sistemin yapısı da devlet düzeyinde analiz yaparken belirleyici olduğu düşünülmektedir. Örneğin Marksist bakış açısına göre bu faktörler siyasi yapıdan çok ekonomik yapıya vurgu yaparken, farklı bakış açıları da kültürel, ideolojik ve dini nedenler çatışma nedeni olabilirken, başka

bakış açılarına göre ise çatışmaların en önemli nedeni milliyetçilik ve özellikle sivil savaşlarda etno-milliyetçiliğin rolüne vurgu yapılmaktadır (Levy, Thompson, 2010, s. 83).

1.2.1.3. Uluslararası Sistem

İlk olarak sistemsel analiz düzeyi en kapsamlı ve ulaşılabilir düzey olup içinde ve çevresinde gerçekleşen bütün etkileşimleri bünyesinde barındırır. Bu düzeyin uluslararası politika analizlerinde başvurulması devlet ve birey düzeylerine oranla daha yenidir. Sistem üzerinde odaklanmak, sistemin açığa vurduğu etkileşimler üzerinde çalışma koalisyonların oluşması veya dağılması gibi bazı olaylar, kendi istikrarı içindeki değişiklikler hakkında genellemeler yapma imkanı verir. Başka bir ifadeyle sadece sistemsel analiz düzeyi uluslararası ilişkileri bir bütün olarak incelememize izin verir (Singer, 2006, s.7). Sistem düzeyinde yapılan analizlerde uluslararası sistemin, devletlerin dış politikalarını büyük oranda belirlediği varsayımından yola çıkmaktadır. Sistem içerisindeki devletlerin farklı siyasal kurumlara, farklı toplumsal yapılara sahip olmalarına bağlı olarak, sistemde yer alan tüm devletlerin benzer amaçlar ve stratejiler güttüğü, bu strateji ve amaçları gerçekleştirmede kısmen izledikleri yolların aynı olduğu varsayılmaktadır. Örneğin; Hans Morgenthau'ya göre sistem içerisindeki tüm devletler güçlerini maksimize etmeye çalışırlar (Sönmezoğlu, 2014, s.90).

1.3. ULUSLARARASI ÇATIŞMALARIN ÇÖZÜM YOLLARI

Uluslararası çatışmalarda savaş, çatışmanın çözümü için başvuruların en son ve bir o kadar da zor olan bir yöntemdir. Savaş, çatışmaya, taraflardan birinin veya her ikisinin de kendi isteğini hukuki yollardan kabul ettirilmemesi halinde başvuru çatışmayı çözme yöntemlerinden biridir. Savaşın sonunda ortaya çıkan yeni barış koşulları çatışan taraflar arasında yeni bir hukuki zemin hazırlar. Silahlı çatışma altında hazırlanan mevcut koşulların devamlılığı galip gelen tarafın gücüne mağlup olan tarafın ise güçsüzlüğüne bağlıdır. Savaşın uluslararası çatışmaların çözümünde barışçı çözüm yollarının yanında en başarısız bir yol olduğu aşıkardı. Zaten devletlerde çatışmaların çözümünde savaşın en iyi yöntem olmasından değil, uluslararası hedef amaçlarına giden yolda bir araç olarak gördüklerinden başvururlar. Savaş, uluslararası alanda zor kullanarak devletlerin uluslararası hedeflerini elde etmenin tek yolu değildir. Hedeflerini gerçekleştirmek için savaşa varmayan barışçıl yöntemler de bulunmaktadır. Zor kullanma tehdidi, kara, deniz hava manevraları gibi biçimler alabilse de aslında bu

yöntemlerin hiçbirisi karşı tarafın hukuki haklarını ihlal etmemekle birlikte karşı tarafa bir şeyleri kabul ettirmek veya bir şeyleri yaptırmamak için başvurulanan yöntemlerdir. Bu yöntemlerin tercih edilmesinin sonucu beklenen hareketin gelmemesi, savaşların başlamasına sebep olmaktadır (Gönlübol, 2005, s.346-347).

Taraflar zorlayıcı yöntemler yerine çatışmayı barışçıl yöntemler ile çözmeyi seçerlerse hem çözüm sürecinde hem de bu sürecin sonucundaki gelişmelerde diplomatik yöntemleri tercih ederler. Genel olarak bu tercihlerin altında yatan neden ise; çağdaş dünyada bir tarafın kazançlarının diğer tarafın kayıplarına eşit anlama gelen sıfır toplamli oyun mantığının olayları anlamak yerine, tarafların kendi kapasiteleriyle doğru orantılı analizi sonucunda yapılacak fayda-maliyet analizleri yer almaktadır. Bu durum tarafların arabulucu, görüşmeci, dostça girişim gibi üçüncü bir tarafın çatışmaların çözümü noktasında barışçıl yöntemlere başvurmasını sağlar (Young, 1967, s.25-26).

Çatışan tarafların çıkarları ortak bir zeminde uzlaştırılamıyorsa, tarafların çatışmanın çözümü için yönlendirilmeleri gerekebilir. Çatışma ve barış alanlarında çalışan araştırmacıların çatışma çözümü ve çatışma yönetimi arasında farklılık gösterir. Çatışma yönetimi; çatışma davranışlarını şiddetli veya daha az yıkıcı hale getirerek, çatışmayı sınırlamak anlamına gelmektedir. Bundan dolayı çatışma yönetimi; çatışmaya sebep olan nedenleri ortadan kaldırmaz. Ancak çatışmanın barışçıl çözümünde yardımcı bir rol oynanabilir. Taraflar ortak bir çözüm noktasında buluşamıyorlarsa çatışma yönetimi bu durumda çatışmanın şiddetini azaltacak etkiye sahip en iyi yollardan biri haline gelecektir (Bar-Tov,1994, s.74). Çatışma çözümü ise çatışmaya daha geniş açısını gerekli kılmaktadır. Bir çatışmanın çözüm noktasına gelebilmesi için ilgili tarafların karşılıklı olarak birbirlerinin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaları, karşı tarafın vermiş olduğu mücadeledeki amaçların meşruiyeti ile ikna olup, birbirlerine adeta düşmanca hal ve hareketleri bir tarafa bırakıp daha dostane yaklaşımları gerekmektedir. Başka bir ifade ile yukarıda bahsettiğimiz çatışma yönetiminin aksine, çatışma çözümünde çatışmanın nedenlerinin ortadan kalkması için kapsamlı bir antlaşmaya varıp çatışan tarafların mücadelelerinde amaçladıklarını elde etmeleri gerekir (Ertuğrul,2012, s.28).

Uluslararası hukuk kişileri arasında çıkan çatışmaların çözümü için hem uluslararası örgütler hem de uluslararası toplum genel olarak çatışma çözümünde barışçıl çözüm yollarına başvurarak aralarındaki çatışmayı sona erdirmeye ilişkin müdahalelerde bulunmuşlardır (Pazarcı, 2006, s.4)

Çatışma çözümü disiplini bünyesinde ortaya çıkan akademik çalışmaların büyük bir kısmı 1945-1965 yılları arasında gerçekleşmiştir. Kenneth Boulding'in öncülüğünde 1957 yılında yayın hayatına başlayan Journal of Conflict Resolution ve Michigan Üniversitesi'nde 1959 yılında kurulan Çatışma Çözümü Araştırmaları Merkezi'nin atılan ilk somut adımlar olduğunu söyleyebiliriz. İskandinav ülkelerinde yaygın olarak faaliyet gösteren barış enstitülerinde çalışma çözümü disiplini gelişmesinde yaptığı çalışmalar da katkıda bulunmuştur. 1960 yılında Oslo Üniversitesi tarafından Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü kurulmuş, 1966' da Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü, 1969 Finlandiya'da Tampere Barış Araştırmaları Enstitüsü kurulmuştur. İskandinavya bölgesindeki faaliyetlerden bahsederken Johan Galtung'un çalışmalarına değinmek gerekir. J. Galtung'un çatışma çözümü disipline barış ve şiddet kavramlarına getirdiği tanımlar ile katkıda bulunmuştur. Galtung, savaşın önlenmesi için gerekli durumların tespitini yapmış ve çatışan tarafların barışçıl bir tutum ile çözüme yönelik yaklaşımlarda bulunmuştur (Sandıklı-Kaya,2012, s.387-388).

Disiplinin kuruluşundan ve Soğuk Savaş dönemi uluslararası çatışmaları bir yoğunlaşmadan söz edilebilir. 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası çatışmalarda artış söz konusudur. Sadece devletler arasında değil, aile içi şirketler, bireyler arası ve partiler arasında çatışmalar yaşanmıştır (Şahin, 2013, s.34). Soğuk Savaş sonrasında yapılan araştırmalarda uluslararası çatışmaların niteliği ortama göre şekillendirmiştir. Bu dönemde yaşanan uluslararası çatışmalarda; blok liderlerinin başı çektiği sosyalizm ile demokrasi gibi değerler ve ideolojiler üzerinden gerçekleşen 'Doğu-Batı' çatışması, bağımsızlık mücadelesi olarak gerçekleşen 'Kuzey-Güney' çatışmaları, üçüncü dünya ülkelerinin kendi içlerine vermiş oldukları bölgesel savaşlar olarak gerçekleşen 'Güney-Güney' çatışmaları yaşanmıştır (Barutçu, 2007, s.13).

Uluslararası çatışmalar, devletlerin ve uluslararası sistemin istikrarına ciddi ölçüde zorluklar yaratmaktadır. Uluslararası sistem 20.yüzyılda şiddetli ve yıkıcı çatışmalar ile kuşatılmışken, son on yıllarda uluslararası çatışmaların sıklığı eskiye oranla azalma göstermektedir (Beardsley-Quinn-Biswas-Wilkenfeld, 2006, s.58).

1.4. ULUSLARARASI ÇATIŞMALARIN ÇÖZÜMÜNDE BARIŞÇIL

ÇÖZÜM YOLLARI

Uluslararası anlaşmazlıklar genelde ikiye ayrılır; hukuksal anlaşmazlıklar ve siyasal anlaşmazlıklar. Hukuksal anlaşmazlıkta, taraflar konuyla ilgili savlarını

uluslararası hukukun normlarına dayandırarak uygulanması gereken hukuk normunun hangisi olduğu konusunda yaşanan anlaşmazlıklardır. Siyasal anlaşmazlıklar ise uluslararası hukuk normlarıyla düzenlenmemiş, bir ortamda veya var olan normların değiştirilmesiyle ilgili olarak yaşanan anlaşmazlıklardır. Uygulamada hukuksal anlaşmazlıklarda yargısal yöntemlerle çözüme gidilirken, siyasal anlaşmazlıklarda barışçıl yöntemler tercih edilmektedir (Meray, 1977, s.210).

Uluslararası çatışmaların çözüm yollarını arayan aktörler, geçmiş deneyimlerini göz önünde bulundurarak, barışçıl bir çözümün ne kadar önemli olduğuna vurgu yapmaktadırlar. Özellikle savaş dönemlerinde rasyonel davranışlarıyla aktör olarak öne çıkan devletler, kendi savaş tarihlerini de düşünerek barışçıl yollara başvurmayı seçmişlerdir (Hensel, P.R.Mitchell, S.M. Sower, T.E. Thyne, C.L, 2008, s.127). Özellikle barışçıl çözüm yollarının askeri çatışmalara göre daha az maliyetli olması, savaşın maddi-manevi yok edici unsurları, devletleri bu tür çatışmaların çözümünde barışçıl yöntemleri tercih etmelerini sağlamıştır (Hensel, 2001, s.81-109).

Bu çözüm yöntemi ile uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması, tarafların önceliğidir. Barışçıl yollar birçok devletin taraf olduğu Birleşmiş Milletler ve Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT) gibi uluslararası ve bölgesel örgütlerin bildirilerinde çatışan taraflara uyulması gereken bir kural olarak olmasa da tavsiye niteliğinde çatışmaların barışçıl yollarla çözümü için başvurulması gereken bir yol olduğu vurgulanmıştır. Barışçıl çözüm yolları uluslararası hukuk ihlalleri ve insan hakları ihlallerini en aza indirmesinde, iyi niyet doğrultusunda görüşmelerin dostane sürdürülmesi ve zorlama yollarına başvurma oranla daha az maliyetli olmasından dolayı özellikle son zamanlarda en çok başvurulmuş yol olarak popülerliğini korumaktadır (Karademir,2008, s.12). Taraflar aralarında barışçıl yöntemleri kullanarak sorunlarını karşılıklı olarak konuşup çözümü tercih ederken, yargısal çözüm yolları ise tarafların üyesi oldukları uluslararası kuruluşların çözüm önerileri veya ikili sözleşmelerinden çıkarak sonuca göre şekillenir. Burada da uluslararası hukuk kurallarının bağlayıcılığı karşımıza çıkmaktadır. Sorunların çözümünde yargısal çözüm yöntemleri olan hakem kararları ve Uluslararası Adalet Divanı gibi yapılara başvurulması, devletlerin egemenlik haklarına müdahale ile karşı karşıya kaldığı için çözüme dahil kararlar taraf devletlerin vetolarıyla çözüm süreci aksamaktadır (Orallı,2014, s.95). Barışçıl yolların en belirgin özelliği, tarafların karşılıklı rızalarıyla bağlı olarak gerçekleşmesi, üçüncü bir tarafın konunun çözümüne dahil olduğu, arabuluculuk, dostça girişim, uzlaşma, araştırma ve

soruşturma yöntemlerine başvurmalarının da taraflar için bir öneri olup sonuçlar taraflar için bağlayıcı olmayıp beraberinde uluslararası sistemde bu tip uygulamalar taraflar açısından caydırıcı bir niteliğe sahip olabilmektedir (Caşın, 2013, s.1160).

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın “Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi” başlıklı VI. Bölümünde Antlaşmaya taraf devletler arasında ortaya çıkan çatışmalarda zorlayıcı yollara başvurmadan önce müzakere, dostça girişim, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yollarına başvurmaları gerektiği belirtilmiştir. Birleşmiş Milletler Antlaşması, barışçı çözüm yollarına başvurmalarını sağlamak için taraflar arasında çıkan çatışma çözümü için kuvvet kullanımına yasaklar getirip bu yolu tercih eden taraflara ve çeşitli yaptırımlar getirmiştir. Birleşmiş Milletler Antlaşması, çatışmaların barışçıl çözümünde ilk yükümlülüğü ilgili taraflara vermektedir. Öncelikle çatışmayı barışçıl yöntemle çözmek için taraflar çaba sarf edecektir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin çatışmanın çözümü için yetki kullanması, tarafların barışı yolların dışına çıktıklarında uluslararası barış ve güvenliği tehdit edildiği durumlarda söz konusu olacaktır (Mengiler, 2005, s.41).

1.4.1. Müzakereler

Uluslararası anlaşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözümünde başvurulan ilk yöntem BM Antlaşması'nın 33. maddesinde yer alan müzakere yöntemidir. Tarafların müzakere yolunu tercih etmeleri uyuşmazlığı barışçıl yolla çözüme ulaştırma noktasında önemli bir adım attıklarının göstergesidir. Uluslararası hukuk açısından da teamül kuralı olmamakla beraber ilk olarak taraflara müzakerelerde bulunmasının teşvik edildiği görülmektedir. Üçüncü bir tarafın müdahil olmadığı uyuşmazlıkları müzakereler çatışmaların çözümünde en kolay ve en çok başvurulan yöntemdir (Eren, 2014, s.32-33). İkinci Dünya Savaşı'ndan önce genel olarak çatışmalar müzakere yöntemi ile çözülmeye çalışılırdı. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana bu yöntemin tercih edilmesinin nedenleri ise nükleer teknolojilerdeki ilerlemenin büyüklüğü ve savaş maliyetinin artmasıyla devletler arasındaki çatışmaları şiddet içeren yöntemlerle çözmek yerine müzakere yöntemiyle çözmek taraflar için de daha rasyonel bir çözüm seçeneği olmuştur (Ertuğrul, 2012, s.31).

Müzakere, uluslararası anlaşmazlıkların çözümünde tarafların herhangi bir üçüncü kişi, devlet veya uluslararası bir kuruluş dahil olmadan karşılıklı olarak gönüllüğe dayalı yürüttükleri barışçıl çözüm yöntemidir. Bu yöntem, çatışan tarafların birbirlerinin

iddialarını anlayabilmeleri için en uygun yöntem olarak bilinmektedir. Taraflar arasında yapılan görüşmeler sonucu herhangi bir uzlaşa sağlanamaması durumunda bile en azından tarafların karşılıklı iddiaları açıklığa kavuşturulmuş olacaktır. Müzakerenin de barışçıl çözüm yöntemleri arasında en etkilisi ve en çok başvurulan yöntem olmasının altında yatan sebep de bu olsa gerek (Mengiler, 2005, s.46-48). Müzakerelerde önemli olan, kurulan ilişkilerde tarafların isteklerini ve düşüncelerini açık bir şekilde aralarında gerçekleştirmeleri, görüşmeye taşınmaları ve çözüme etkin katılım sağlamalarıdır (Ceylan, 2007, s.260). Müzakere yönteminin seçilmesi, taraflar arasındaki ilişkilerin geliştirilip sürdürülmesi için son derece önemlidir. Müzakere süreci taraflara sağlıklı bir iletişim kanalı sunmakla beraber farklı önerilerin ve görüşlerin tartışılıp uzlaşmaya varılmasını da katkı sağlamaktadır (Hurd, 2011, s.582). Müzakerelerin amacına ulaşabilmesi için uyuşmazlığın nelerden kaynaklı olduğu belirlenmelidir aksi takdirde bu süreçte müzakerelere eklenen yeni sorunlar ve sıkıntılar tarafların menfaatlerinin zarar göreceğini düşüncesini uyandırarak uyuşmazlığın sınırları genişleyip müzakerelerden beklenen sonucun elde edilmemesine neden olabilmektedir (Ceylan, 2007, s. 126).

Uluslararası ilişkilerde de teknolojik gelişmeler, çevrim içi bir özellik kazanmaktadır. Dijital görüşme araçlarının kullanım alanlarının artması ile geleneksel araçların kullanımı ile düşüş yaşanmıştır. Büyükelçilikler, konsolosluklarla sağlanan fiziksel iletişim kanallarının yanı sıra çevrimiçi iletişim araçları popülerlik kazanmaktadır. Böylelikle çevrimiçi iletişim araçlarıyla yepyeni bir görüşme şekli ve dili oluşturulmaktadır. Bunun yanı sıra dijital görüşmelerin sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bu doğrultuda görüşmelerde devletlerarası bazı çatışmaların çözümü mümkün olsa da birçok çatışma, uluslararası çatışma riski doğuracak yeni krizi alanlarını doğurmaktadır. Yine dijital görüşmelerinin siber güvenlik açığı nedeniyle devletlerin temkinli davranmasına neden olmaktadır (Gürdal, 2021, s.116-117).

Müzakerelerin öncelikle amacı tarafların ortak bir payda üzerinde çözüm bulmalarıdır. Ancak görüşmeler esnasında her iki tarafın ortak bir payda üzerinde uzlaşa sağlamaları zordur. Çünkü taraflar kendi önerilerini en iyi çözüm olduğunu savundukları için, bu iddialarına karşı tarafa kabul ettirmeye çalışacaklardır (Ertuğrul, 2012, s.32). Çatışan tarafların temsilcileri arasında yapılan görüşmeler sonucunda çatışmalar çözülebilir, havada kalabilir veya daha da çıkmaza girebilir (Meray, 1977, s.211). Taraflar arasındaki müzakereler, uyuşmazlığı tamamen çözüme ulaştıracağı gibi bazen de karmaşık hale sokabilir taraflar kendi iddialarından vazgeçer, taviz verip karşı tarafın

iddialarını kabul ederlerse müzakerelerde olumlu sonuç alınabilir. Daha açık bir ifadeyle müzakerelerde olumlu sonuç olunabilmesi tarafların ortak bir uzlaşmaya varmalarını gerektirmektedir. Aksi takdirde müzakere süreçlerinde tarafa kendi iddialarında direnerek müzakereleri olumsuz bir şekilde etkilemektedir (Iragorri, 2003, s. 93). Özellikle taraflar arasında güç dengelerinde ciddi bir orantısızlık, şiddetli düşmanlık varsa müzakereler genelde başarısızlıkla sonuçlanır (Jackson, 2000, s.325).

Müzakerelerin nasıl ve ne şekilde yürütüleceği temelde dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşama görüşmenin henüz fiili olarak başlamadığı ve müzakerenin yeri, zamanı, gündemi gibi planlamalarının yapıldığı hazırlık aşamasıdır. İkinci aşamada ise tarafların fiili olarak bir araya geldikleri ve müzakereye giriş yaptıkları bu aşama da birbirlerine güven tesisinde bulunma ve süreci olumlu etkileyebilecek bağlar kurulmaktadır. Üçüncü aşama ise müzakerelerin olumlu ya da olumsuz sonuçlandırıldığı aşamadır. Son aşama olarak ifade edilen dördüncü aşama ise değerlendirme ve geri bildirim aşamasıdır. Tarafların müzakere sürecinde deneyimledikleri çıkarımlardan oluşmaktadır (Lewicki, Barry, Saunders, 2016, s.1-89).

Müzakereleri etkileyen unsurların başında, görüşme yapılan konunun önemi, tarafların uluslararası sistemdeki güçleri, müzakerecilerin birer insan olduğu ve görüşmelerin kişisel özellikleri de görüşmeler üzerinde etkilidir (Ertuğrul, 2012, s.32-33). Müzakerelerdeki konular ne kadar çeşitli ve geniş kapsamlı olursa görüşmelerden olumlu sonuç alınması da bir o kadar da zor olur. Lakin olumlu sonuçlanırsa taraflar için büyük yarar sağlar. Tam tersi dar kapsamlı bir görüşmede, sonuca kolaylıkla gidilmesi taraflara fazla yarar sağlamayabilir ve sonuç taraflar için fazla anlamlı olmayabilir (İskit, 2007, s.378).

Müzakereleri etkileyen bir başka unsur ise tarafların sahip oldukları siyasi yapıları, kültürel ve toplumsal özellikleri, dini ve etnik yapılarıdır. Benzer özelliklere sahip taraflar görüşmelerde ortak paydada buluşma noktasında daha yatkındırlar. Bir diğer etken ise görüşmecilerin sahip oldukları özelliklerdir. Müzakerecilerin de birer insan oldukları göz önünde bulundurduğumuzda onların duygularını, değer yargılarının ve geçmiş deneyimleri, görüşmeleri etkileyen önemli etkenlerdir. Müzakerelerde ılımlı, sabırlı, soğukkanlı olması empati yeteneğinin gelişmiş olması ya da daha sert bir imaj çizen bir müzakerecinin, müzakereye katkısı farklı olacaktır. Müzakereleri etkileyen bir başka unsur, uluslararası toplumun hangi tarafı desteklediğidir. Çatışma yaşanan bölge

ile bu bölge üzerinde diğer aktörlerin çıkarlarının varlığı da görüşmeleri etkileyen önemli unsurlardır. Bu aktörlerin çıkarları ilgili bölge için çatışmanın bir an önce çözülmesi gerekiyorsa taraflara baskı uygulayacaktır. Bunun neticesinde istediklerini elde etmeleri uluslararası sistemdeki sahip oldukları güç ile doğru orantılı olacaktır (Ertuğrul,2012, s.36-38).

Müzakereleri etkileyen bir başka unsur ise müzakerelerin karşılıklı bir pazarlık şeklinde gerçekleşmesidir. Çünkü bu yöntemlerin olumlu sonuçlanabilmesi ancak karşılıklı ödünler vermek ve fedakarlıklarda bulunmakla olanak haline gelir. Tarafları doğal olarak kendi hukuki iddialarını karşı tarafa sunacaklardır. Bunun sonucunda tarafların haklılık derecesi güçleri siyasi olanaklarından faydalanma gibi yetenekleri görüşmelerin sonucunu etkileyecek önemli bir rol oynayacaktır (Gönlübol, 2000, s.353).

Müzakerelerde önemli bir noktada, görüşmelere başlamadan önce gündemdeki konularında saptanması gerekliliğidir. Gündemin oluşturulması konuların hangi sırayla ele alınacağını belirler. Gündemi kabul eden taraf, uzlaşma sağlama noktasında rıza göstermiş olur. Lakin bu tarz öneriler tarafları koşullar andırdığı için büyük ölçüde reddedilir. Örneğin Saddam Hüseyin'in 1990'da Kuveyt'i işgal ettiğinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile kuvvetlerini geri çekmek için Filistin meselesi ve Kuveyt'in işgali şeklinde bir öneri sunmuştu. ABD ise Filistinlilere Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesi karşılığında birtakım tavizler verileceğini kabul ettiği anlamı çıkacağından dolayı bu öneriyi reddetmişti. Böylelikle bu durumun doğal sonucu olarak her iki taraf taviz almayı umduğu konulara ilk başta taviz vermeyi düşündüğü konulara ise en sonunda görüşmeyi tercih edecektir. Bu durumda birlikte, çoğunlukla paket anlaşmalar dediğimiz, başka bir deyişle tüm konular üzerinde bir mutabakat sağlanmadığı takdirde hiçbir konu üzerinde mutabakata varılamayacağını anlamına gelmektedir. Gündemdeki maddelerin sıralaması ne olursa olsun, görüşmeler tamamlanmadan tüm konularda mutabakata varılmış sayılmaz (İskit, 2007, s.361-362).

Müzakere eden taraflar bazen sert bazen yumuşak bazen de sorun çözücü olarak prensipli müzakere yaklaşımını benimserler. Sert müzakere yaklaşımında kör rekabetçi anlayış, kazan- kaybet yaklaşımı, konuma odaklanmak, karşı tarafı manipüle etme ve kısa vadeli kazanç sağlama gibi altı adıma dayalı stratejik bir yaklaşıma sahiptir. Bu yaklaşıma göre taraflar ilk olarak müzakere sürecinde kar elde etmek isterler. İkinci olarak elde etmeye çalıştıkları kar için rekabetçi modeli seçerler. Üçüncü olarak

rekabetin yaşandığı müzakere sürecinde bazıları kazanırken, bazıları kaybeder. Dördüncü olarak taraflar birbirlerinin konumlarına odaklanarak pazarlık güçleri oranında kazanca sahip olurlar. Beşinci olarak bilgi paylaşımı konusunda taraflar birbirine karşı kısıtlayıcı davranır ve manipüle eden bir strateji tercih ederler. Böylelikle taraflar zayıf yanlarını ve zafiyetleri konusunda karşı tarafa daha az açık vererek kârlarını maksimize etmeye çalışırlar. Son olarak kısa vadeli kazancı kendilerine hedef olarak belirler (Hawes, Fleming, 2014, s.284).

Yumuşak müzakere yaklaşımı ise taviz veren ve çok kolay ikna olan müzakere yaklaşımıdır. Bu yaklaşımın tarafları için önemli olan çatışmanın bir an önce çözümlenmesidir (Polat, 2000, s.20). Tarafların kişisel çatışmalardan uzak durması gerektiğini ve iddialarından kolayca tavizler vermesini savunan bir yaklaşımdır. Yumuşak müzakerelerde güven odaklı bir strateji hedeflendiğinden dolayı karşı tarafın da aynı şekilde davranması beklenir. Yumuşak müzakere yaklaşımı, sert müzakere yaklaşımı karşısında kolaylıkla suiistimal edilebilir (Ateş, 2020, s.123).

Sert ve yumuşak müzakere yaklaşımlarının zayıf yönlerinin giderilmesi bağlamında prensipli yaklaşım ortaya çıkmış ve bu yaklaşım tarafların soruna odaklanması gerektiğini savunan bir yaklaşımdır (Ateş, 2020, s.123). Prensipli yaklaşımı tercih eden taraflar birbirlerinin sorun ve ihtiyaçlarına önem verirler. Her iki tarafın da müzakere sürecinden kazançlı çıkabilmesi için alternatifler ararlar ve tarafların birlikte kazanımları amaç edinilmiştir. Uzun dönemli ilişkilerin geliştirilmesi yönünde stratejiler benimsenmektedir (Polat,2000, s.21). Hedeflenen prensipli müzakere yaklaşımını tercih eden taraflar anlamlı ve yapıcı bir çerçevede sürdürecekleri bir müzakere üretmeleri ve sonuçta anlaşmaya varmalıdır (Ertuğrul, 2012, s.41).

Müzakere yönteminin bazı zayıf yönleri de bulunmaktadır. Müzakerelerde tarafların hız ve esnekliği avantaj olarak görülse de görüşmeyi olumsuz etkileyebilir. Esneklik bir tarafça diğer tarafa zarar vermek için kötüye kullanılabilir (Temelkovska, 2017, s.10). Tarafların aralarındaki güç dengesizliği, güçlü olanın güçsüz tarafa oranla daha fazla kazanç sağlamasına neden olmaktadır. Taraflar arasında karşılıklı çıkarların farklı olması ve birbirlerine duydukları güven eksikliği taraflar açısından farklı görüşlerin olması, çatışmaya neden olan konunun karmaşıklığı gibi durumlarla görüşme sekteye uğrayabilir (Özel, 2023, s.75).

Müzakereler, çatışan tarafların bir uzlaşmaya vardığı anda sona erer. Ancak tüm müzakereler taraflar için bir anlaşmaya varma zorunluluğu taşımaz. Müzakerelerin başarılı olmadığı ve mevcut durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği bir durumda Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 33. maddesi taraflara çatışmaların barışçıl yollarla çözümü için dostça girişim, arabuluculuk, tahkim gibi diğer yöntemlere başvurmayı tavsiye etmektedir (Temelkovska ,2017, s.11). Örneğin Bozkurt-Lotus olayında Türkiye ile Fransa arasında gerçekleşen müzakerelerde taraflar yargı yetkisi konusundaki iddialarında direndikleri için yapılan görüşmelerde sorunu çözememişler ve hukuksal olarak gördükleri bu konunun Uluslararası Sürekli Adalet Divanı'na götürmek konusunda anlaşarak 12 Ekim 1926'da Cenevre'de bu olay ile ilgili tahkimnameyi imzalamışlardır (Çelik, 1987, s.322).

Uygulamada uluslararası çıkan çatışmaların çözümü için görüşmelerin yapıldığı ve yapılan müzakereler sonucu bu sorunların çözüldüğü görülmektedir. Türkiye Ermenistan müzakerelerini örnek verebiliriz. Türkiye, Ermenistan ve Azerbaycan arasında yaşanan Dağlık Karabağ olayından dolayı 1993 yılında sınırlarını Ermenistan'a kapatmıştı. Türkiye ile Ermenistan arasında yaşanan bu olay sonucunda tarafların ilişkilerini, normalleşme süreçleri ve müzakerelere başlaması 2007 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün dünya kupası maçı için Ermenistan'a gitmesiyle başlamış ve 2007- 2009 yılları arasında devam eden müzakereler, 2009'da Zürih'te Türkiye ve Ermenistan'ın imzaladığı Zürih Protokolleri ile sonuçlanmıştır. Protokol imzalandıktan sonra taahhüt edilen ilkelerin hiçbirisi gerçekleşmese de Protokol öncesinde yaşanan müzakere müdahaleleri, uluslararası çatışmaların barışçıl yolla çözüm yollarından müzakere sürecini tam anlamıyla yansıtmıştır. Zaten burada önemli olan müzakereler sonucunda bir uzlaş sağlanarak tarafların protokolü imzalamasıdır (Kaya, 2017, s.154-155).

1.4.2. Dostça Girişim

Fransızca 'Bons Offices', İngilizce 'Good Offices' terimlerinin Türkçe karşılığı olan 'dostça girişim' uluslararası çatışmaların barışçıl çözüm yöntemlerinden biridir (Çelik,1987, s.322). Dostça girişim yönteminde, çatışmaya taraf olmayan yani tarafsız üçüncü bir tarafın (kişi, devlet, uluslararası örgüt) uyuşmazlıkların sona erdirilmesi ya da çözümü amacıyla tarafların talebi üzerine barışçıl yollarla uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmak için başvurulmuş bir yöntemdir (Pazarcı, 2010, s.456).

Uyuşmazlık içinde olan tarafları sadece görüşmelere başlatmak yetersiz olacaktır. Uyuşmazlığın tarafları arasındaki görüşmelerin birtakım nedenlerle kesildiği ya da taraflardan herhangi birisinin ilk adımı atmak istemediği gibi durumlarda görüşmelerin başlaması, üçüncü bir tarafın dostça girişimi gibi müdahalesi sonucunda olabilir. Örneğin Türkiye ve Suriye arasında 1980 yılının sonlarında yaşanan Suriye'nin Türk topraklarında faaliyet gösteren terör örgütü olan Partiya Karkerên Kurdistanê (PKK)'ya destek vermesi üzerine başlayan, uyuşmazlıklarda Mısır ve İran'ın dostça girişimi üzerine Türkiye ve Suriye ilişkileri yumuşamış ve taraflar arasında yeniden diplomatik görüşmeler başlamıştır (Karademir, 2008, s.22-23).

Dostça girişim yöntemine başvurulduğu ilk zamanlar kavram daha dar bir tanıma sahipken, değişen dünya düzenine ve yaşanan gelişmelerle birlikte daha geniş tasnifler yapılmıştır. Bu gelişmelerden dostça girişimde bulunacak üçüncü tarafın tasnifi de bir takım değişikliğe uğramıştır. Örneğin; 1907 La Haye Konvansiyonu'nda üçüncü taraf olarak devletten bahsedilirken, zamanla ve değişen dünya düzeni ile bu kavram artık özel kuruluşlara, bölgesel veya uluslararası örgütleri ve özel kişileri dahil ederek genişletilmiştir. Son yıllarda dostça girişim faaliyetlerine baktığımızda BM ve bölgesel örgütlerin bu yöntem ile sıkı bir bağ kurduklarını söyleyebiliriz. BM özelinde Genel Sekreterlerinin bu barışçıl yöntemde sıkça başvurulan taraf olduklarını söylemek yerinde bir tespit olacaktır (O, Donoghue, 2014, s.489-490). BM Genel Sekreterinin dostça girişimlerinde BM Genel Sekreterliğinin BM Antlaşması'ndan kaynaklı yetkilerini kullanması, uygulamada BM içi bir teamül kuralı haline gelmiştir (Ramcharan, 1982, s.136).

Dostça girişim yöntemi giderek popülerlik kazanmaktadır. Özellikle bölgesel anlaşmazlıkların çözüm noktasında. Örneğin; Tayland-Kamboçya arasında 1960 sonbarında yaşanan çatışmada, dönemin Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld, Tayland'a iyi niyet elini uzatmış ve ikili görüşmelere zemin hazırlamıştır (Sucharitkul, 1968, s.341).

Dostça girişim yöntemi uluslararası uygulamalardan doğmuş ve 1899-1907 La Haye Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü Sözleşmeleri ve 1948 Bogoto Barışçı Çözüm Konusunda Amerikan Antlaşması gibi bir takım sözleşme ve antlaşmalarda düzenlenmiştir. 1929 Cenevre Savaş Tutsakları Sözleşmesi ile 1949 Cenevre İnsancıl Hukuk sözleşmeleri de çatışmaların barışçı çözümlerinden olan dostça girişime

başvurulmasını tavsiye etmektedir. Bazı yazarlar, dostça girişim yöntemini, teknik ve siyasal dostça girişim olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Teknik girişimde bir üçüncü taraf anlaşmazlığın taraflarının davet etmek, toplantı için gerekli şartların sağlanması, iletişim, ulaşımı, güvenliği sağlama gibi düzenlemeler kastedilmektedir. Siyasal girişim de ise eğer tarafların kuvvet kullanma durumu varsa silahların bakımını sağlanması ve ateşkesin sağlanması amacıyla girişimde bulunmak kastedilmektedir (Pazarcı, 2010, s.457).

Aslında dostça girişim Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 33. maddesinde yer alan tarafların uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde başvuracağı barışçıl çözüm yöntemleri arasında açıkça yer almamıştır. Bununla beraber, Birleşmiş Milletler örgütünün kendisince geliştirdikleri birtakım uluslararası hukuk uygulamalarıyla belirginleşmiştir (Mengiler, 2005, s.55). Bir diğer dostça girişim düzenlemesi ise NATO Bakanlar Konseyi'nin 1956 tarihli kararı ile NATO örgütüne taraf olan devletler arasında çıkabilecek olan ekonomik ve hukuksal uyuşmazlıkların dışındaki uyuşmazlıkların NATO Genel Sekreteri tarafından dostça girişim yöntemiyle çözülmesidir (Odman, 2002, s.14). 1982 Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümüne İlişkin Manik Bildirisi'nin 5. maddesi, devletlerin kendi seçecekleri barışçı çözüm yöntemlerine dostça girişimi de dahil etmeleri üzerine herhangi birine başvurmasını öngörmüştür. Burada önemli olan tarafların uyuşmazlığın doğal koşullarına uygun bir barışçı çözüm yöntemini benimsemeleridir (Mengiler, 2005, s.56).

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın VI. Bölümünde uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden uyuşmazlıklarda Güvenlik Konseyinin müdahalesi ile Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin dostça girişim yetkisiyle görevlendirildiği görülmektedir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin Kıbrıs Sorunundaki Kıbrıs'ta yapmış olduğu toplumlararası görüşmelerdeki görevi de dostça girişim niteliğindedir (Pazarcı, 2006, s.7-8).

Dostça girişim yönteminin ayırt edici yönü, uyuşmazlığın çözüm amacıyla barışçıl girişimde bulunan devletin taraflar arasında yapılan görüşmelere katılmasıdır. Dostça girişimde bulunan üçüncü taraf yalnızca uyuşmazlık yaşayan tarafların sorunlarını çözmeleri için uygun ortamı hazırlar (Caşın, 2013, s.1164). Ancak pratikte dostça girişiminde bulunan üçüncü tarafın gücüne ve uluslararası arenadaki etkisine göre bu yetkisini artırdıkları, taraflara değişik öneriler sundukları ve sonunda anlaşmazlığın

taraflarını etkiledikleri görülmektedir. Üçüncü taraf hangi önerilerle gelirse gelsin dostça girişimin sonucu sadece tarafların iradesine bağlıdır. Dolayısıyla dostça girişimde bulunan üçüncü tarafın önerileri tavsiye niteliğinde olup, tarafları bağlayıcı gücü bulunmamaktadır (Pazarcı, 2010, s.457-458). Dostça girişimde bir başka husus ise dostça girişimde bulunma önerisi, üçüncü bir taraftan geleceği gibi uyuşmazlık yaşayan taraflardan üçüncü tarafa da önerilebilir (Caşın, 2013, s.1165).

Dostça girişimdeki amaç, taraflar arasındaki anlaşmazlığın çatışmaya dönüşmeden barışçıl yollarla çözülmesidir. Bu yöntem şiddetli çatışmalara ve savaşlara yol açabilecek anlaşmazlıkları çözüme varmasında etkin bir rol oynamaktadır (Kaya, 2017, s.155). Dostça girişimde bulunabilmek için ilgili anlaşmazlığın zorlu ve ciddi bir konu olması gerekir. Aksi takdirde devletler birbirlerinin iç işlerine istedikleri zaman karışma fırsatı bulmuş olurlar (Meray, 1977, s.211-212).

Dostça girişim yönteminin, çatışmaların barışçıl çözümünde tercih edilmesine birtakım güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır. Taraflar arasında iletişimi artırması, düşük maliyetli olması, tarafların anlaşmaya varma olasılığının yüksektir. Yargısal süreçlerdeki sert yaptırımların olduğu yöntemlere oranla daha esnektir. Tarafların kontrol sahibi olmasına ve karar alma süreçlerine katılımlarına olanak sağlar. Saydığımız bu avantajların yanında bile zayıf yönleri de bulunmaktadır. Bu yöntem tarafların görüşme süresince uzlaşa sağlayamama noktasında başarısız olur. Yine tarafların uluslararası sistemdeki güçleri arasındaki dengesizlikler de bu durumu zorlaştırabilir. Çözüm sürecinin uzaması tarafları uzlaşmasının önünde engel teşkil edebilir. Genelde dostça girişim, diğer barışçı çözüm yöntemleriyle birlikte kullanılması ile olumlu bir sonuç verir (Özel, 2023, s.76-77).

Dostça girişime örnek verecek olursak; 5 Eylül 1905 tarihinde Rusya ve Japonya arasında imzalanan barış anlaşmasını verebiliriz. Dönemin ABD Başkanı Theodore Roosevelt bu olay da dostça girişimci olarak üçüncü taraf rolünü üstlenmiştir. Roosevelt, 1904-1905 Rus-Japon Savaşı'nda dosya girişimde bulunduğu ve 1902'de ABD ve Meksika davasında Dâimi Tahkim Mahkemesi'ne müracaat ederek Meksika ile olan anlaşmazlığın çözümüne barışa bir yöntemle katkıda bulunduğu için 1906'da Nobel Barış ödülüne layık görülmüştür (Temelkovska, 2017, s.11).

1.4.3. Arabuluculuk

Uyuşmazlığın taraflarının bir araya gelerek görüşme sürecini başlatması her zaman uyuşmazlığın çözüm için yeterli olmayabilir. Müzakere yönteminde uzlaşma sağlanamaması bizi bir başka barışçıl çözüm yöntemi olan arabuluculuğa götüren bir yol göstergesi halini alır (Öğüt, 2023, s.480). Arabuluculuk dostça girişimden bir adım daha ileriye giderek çatışmaların barışçıl yöntemle çözülmesidir. Arabulucu tarafları yalnızca buluşturup görüştürmekle yetinmez görüşmelere katılabilir taraflara uyuşmazlığın çözümü için önerilerde bulunabilir (Meray,1977, s.212).

Arabuluculuk, tarafların herhangi bir yargısal çözüm yollarına başvurmak yerine üçüncü bir taraftan sorunu çözmesi noktasında başvuru alan barışçıl yöntemlerden biridir. Arabulucu, taraflar arasında çatışmaya neden olan konuları belirler ve bu noktada ilgili çözüm önerilerini taraflara iletir. Arabuluculuk yönteminde, uluslararası çatışmaların barışçıl çözümünde tarafların kendileri için kabul edilebilir bir çözüm önerisini taraflara sunar. Böylelikle taraflar arasındaki mevcut ilişkilerin geliştirilmesinde ve korunması noktalarında taraflara yardımcı olmaktadır (Chinkin- Sadurska, 1991, s. 543).

Arabuluculukla ilgili ilk uluslararası düzenleme 29 Temmuz 1889 tarihli La Haye Sözleşmesi ile 18 Ekim 1907 Tarihli ve I Sayılı İhtilafatı Düveliyenin Sureti Muslihane Fasıl ve Tesviyesi Hakkında La Haye Sulh Mukavelenamesi'nin 2. ve 8. maddelerinde arabuluculuk yöntemi hakkında hususlar içermektedir. Düzenlemelerde sözleşmelere taraf olan devletlerin aralarında çıkan uyuşmazlıklarda zorlayıcı yöntemlere başvurmadan önce birkaç devletin arabuluculuğa başvurmaları, taraflara uyuşmazlığın çözümü için öngörülmektedir. Üçüncü devletlerin arabuluculuk müdahaleleri sadece bir hak olup yüküm değildir. Uyuşmazlığın tarafları arabulucunun önerilerini istedikleri ölçüde uymaktadırlar (Odman, 2002, s.16).

Arabuluculuğun en temel özelliği uyuşmazlığın taraflarınca kabul edilmesi şartıyla yöntemin tercih edilmesidir. Arabulucunun taraflara sunduğu önerilerin hukuksal açıdan bağlayıcılığı olmamasına karşın tarafların arabulucu yöntemini kabul etmeleri üzerine uyuşmazlık artık 'uluslararası' nitelikte bir anlam kazanmaktadır (Mengiler, 2005, s.53). Arabuluculuk yönteminde her ne kadar tarafların iradesine bağlı olarak süreç başlasa da bazen de anlaşmadan kaynaklanan bir yükümlülük olarak da karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası bir anlaşma ile tarafların ilgili konularda uyuşmazlığın çözümü için

arabuluculuğa başvurmaları anlaşmada belirtilen bir madde ile zorunlu hale de gelebilir (Kaya, 2017, s.156).

Uluslararası çatışmaların arabuluculuk yöntemiyle çözümü noktasında önemli bir diğer konu ise arabuluculuğu kimin yapacağıdır. Arabulucunun kim olduğu, güvenilirliği, kapasitesi, tarafsızlığı, çatışmayı çözmede kullanacağı stratejiler önem arz etmektedir. Bununla beraber çatışan tarafların kim olduğu çatışma da hedef olan konunun tarafları açısından önemi ve uluslararası toplumun çatışmaya bakış açısı da arabuluculuk yönteminin önemli diğer noktalarıdır (Şahin, 2022a, s.37). Arabuluculuk faaliyetlerinde arabulucunun kim olduğu, kişisel özellikleri, becerisi, sahip olduğu gücün yanı sıra çatışmanın ve tarafların doğasından, uluslararası çevreden kaynaklı nedenlerle çatışmanın arabuluculuk yöntemiyle çözülmesine son derece önemlidir (Ertuğrul, 2012, s.50).

Arabuluculuk görevini seçilen bir devlet yapabileceği gibi uluslararası bir örgütte bu görevi üstlenebilmektedir. Uluslararası bir örgüt olan Birleşmiş Milletlerinde arabuluculuk yaptığı birçok uyuşmazlık vardır. Örneğin; Kıbrıs Sorununun çözümü için Güvenlik Konseyi 4 Mart 1964 tarih kararı ile BM Genel Sekreteri Finlandiyalı diplomat Toumioja'yı arabulucu olarak atamıştı. 1964 tarihinde Toumioja'nın vefatı üzerine Ekvator eski Cumhurbaşkanı Galo Plaza, tarafların onayı ile arabulucu olarak atanmıştır (Meray, 1977, s.212). Genelde arabuluculuk yapan taraf bu görevi uyuşmazlığın çözümünden doğrudan ya da dolaylı yoldan bir fayda beklediği için üstlenir. Bu fayda siyasi istikrarın sürdürülmesi veya global ekonomik düzeyinin korunması olabileceği gibi arabulucunun da dahil olduğu ittifakın çıkarı doğrultusunda da olabilir. İngiltere ve ABD'nin Kıbrıs Sorununda arabuluculuk müdahaleleri Türkiye ve Yunanistan, NATO üyeliği ve ittifakın korunmasında önemli bir rol oynamıştır. Bununla beraber İngiltere'nin Garanti Anlaşmasından kaynaklı üstlendiği sorumluluğun kökeninde aslında Kıbrıs'ta kendisinin ve NATO'nun üslerinin bulunmasında saklıdır (İskit, 2007, s.395).

Arabuluculuk devlet tarafından yapılacağı gibi devletin resmi görevlisi olmayan Dünyaca tanınmış güvenilir kişiler tarafından da üstlenilebilir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında çıkan uluslararası anlaşmazlıklara baktığımızda tanınmış kişilerin arabuluculuk yaptıklarını ve mekik diplomasi denilen yollarla uyuşmazlıkların çözümü için çaba gösterdikleri görülmektedir. Örneğin 1973-1974 Ortadoğu uyuşmazlığının da ABD, İsrail ve Arap komşuları arasında barışı sağlamak için arabulucu olarak çaba

göstermiştir. Bu olaydan sonra dünyada ilk kez arabuluculuk yönteminde mekik diplomasisi kavramını literatüre kazandıran kişi ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger olmuştur. Kudüs, Kahire ve Şam arasında taraflarla uyuşmazlığın barışçıl çözümü için sürekli görüşmeler yaparak taraflara kabul edebilecekleri öneriler sunmuştur (Odman, 2002, s.16). Bir başka örnek, Birleşmiş Milletler Genel Sekreter yardımcısı Ralph Bunche , 1947 yılında BM Genel Kurulunca Filistin'in taksim edilmesiyle başlayan Arap ve Yahudiler arasında yaşanan uyuşmazlıkta arabuluculuk görevini üstlenerek 1949 yılında ilk kez ateşkes sağlanmıştır. Yine 1977 yılının Eylül ayında yaşanan Mısır ve Libya arasında çıkan sınır çatışmasında da Filistin Kurtuluş Örgütü lideri Yasir Arafat arabuluculuk yapmıştır (Gönlübol, 2000, s.354).

Uluslararası çatışma çözümünde etkili bir araç olan arabuluculuk yönteminin önemi, gün geçtikçe artmaktadır. Akademisyenler ve politikacılar arabuluculuk yönteminin kriz yönetimi ve çatışma çözümüne en iyi katkıda bulunabilecek yöntemlerin başında geldiği konusunda hem fikirdirler. 1918 ile 2011 yılları arasında, uluslararası çatışma davranış verilerine göre dünya genelinde meydana gelen 434 uluslararası çatışma meydana gelmiş ve bunların 128'i arabuluculuk yöntemi ile çözüm bulmuştur (Beardsley- Quinn- Biswas- Wilkenfeld, 2006, s.58).

Bir arabulucunun ilk görevi çatışan taraflar arasında sağlıklı iletişim kurmaktır. Özellikle tarafların birbirleriyle ilgili olumsuz bir düşünceye sahip olmalarında arabulucunun kuracağı sağlıklı iletişim daha da önem arz etmektedir. Burada kurulan iletişim ağında bir kez daha arabuluculuk yönteminin önemi gözler önüne serilmektedir. Arabulucunun taraflar arasındaki mücadelede taraf tutmaktan kaçınmak, ortamı yumuşatmak, tarafların güvenini kazanmak, konunun netleşmesini sağlamak, ortak bir uzlaşma ortamı geliştirerek taraflara olumlu değerlendirmeler sunarak onların çatışmadaki tüm amaç ve çıkarlarının tartışılacağı bir ortam sağlamaktır. Sonuçta arabuluculuk bir çeşit stratejiler geliştirme işidir (Bercovitch-Langlely, 1993, s.672).

Arabuluculuk faaliyetlerinde bahsetmemiz gereken bir diğer unsur ise arabulucunun üstlenmesi gereken roller ve stratejilerdir. Arabulucunun üstlenmesi gereken roller ve stratejilere dair kesin kurallarla belirlenmiş uygulamaların olmadığı gibi uygulanan stratejiler otomatik olarak bir olaydan diğer olaya uygulanamaz (Bercovitch, 1991, s.4). Arabuluculuk yönteminde en sık başvuru strateji iletişimi kolaylaştırma stratejisidir. En alt seviyede müdahaleye işaret etmekle beraber arabulucu burada geri planda pasif

bir role sahiptir. Bilgi ve iletişim kanalı olarak hareket eder ve uzlaşma ortamı yaratmaya çalışır fakat bu süreçte fazla kontrol sahibi değildir (Bercovitch, Houston, 2000, s.175). İletişimi kolaylaştırma stratejisini kullanmayı tercih eden arabulucunun başvuracağı taktikler; taraf tutmaktan kaçınmak, taraflar arasında sağlıklı iletişimi kurmak, onların güvenlerini kazanmak, anlaşmazlık konularını belirleyerek duruma netlik kazandırmak, bir anlayış çerçevesi yaratmak, tarafların temel amaçlarının tartışılmasını sağlamalıdır (Bercovitch, Lee, 2003, s.1-17). Bu strateji genellikle taraflar arasında gerginliğin had safhada olduğu ve tarafların birbiriyle müzakereyi reddettikleri durumlarda başvuru olan bir stratejidir (Ertuğrul, 2012, s.60).

Arabuluculuk faaliyetlerinde tercih edilen bir diğer strateji ise; prosedürel-formülasyon stratejisidir. Bu stratejiyi tercih eden arabuluculuk faaliyetlerinde, çatışmalarda arabulucu çevre ve süreç üzerinde resmi kontrol kurmaya ve görüşmelerin yapısal özellikleri konusunda belirleyici olmaya çalışır. Görüşmelerin gerçekleşeceği yer ve zaman, gizli ya da açık yürütülmesinin kararı, görüşmelerin sıklığı, basit konuların tartışılmasına öncelik vermek, prosedürler önermek, tarafların ortak çıkarlarının farkına varmaları ve bu ortak çıkarların altını çizmek gibi konularda arabulucu sorumluluk alır (Bercovitch, Lee, 2003, s.1-17).

Arabulucunun tercih ettiği bir diğer strateji ise arabulucunun en güçlü müdahale tarzı olan yönlendirici stratejileridir. Arabulucu bu strateji yönteminde pazarlık süreci ve kapsamında etkindir (Bercovitch, Houston, 2000, s.175). Taraflar arasında güç açısından bir dengesizlik varsa arabulucu bu stratejiyi kullanacaktır. Arabulucunun bu strateji kapsamında yapması gerekenler, görüşmelerin hızını ve resmiyetini kontrol etmek, gerilimi azaltmak, ortak çıkarların altını çizmek tarafların beklentilerini değiştirmeye çalışmak, kabul edilebilir bir sonuç için bir öneri tasarlamak gibi arabulucunun görevlerini kapsamaktadır (Bercovitch, 1992, s.17-18).

Her çatışmada, değişkenlik gösterebilecek olan konjonktürler arabuluculuk faaliyetlerinin sonucunu etkilemektedir. Bu yüzden her arabuluculuk faaliyetinin her zaman başarıyla sonuçlanacağını söylememiz mümkün değildir. Bu yüzden hangi faktörlerin arabuluculuğun başarısını etkilemekte olduğunu tespit etmek önemlidir (Kleiboer, 1996, s.262-274). Arabuluculuk faaliyetleri sonucunda başarı veya başarısızlığın üzerinde etkili olan faktörler arasında; çatışmanın doğası, tarafların doğası, arabulucunun doğası ve çatışma ile ilgili diğer aktörler etkilidir.

Arabuluculuk faaliyetlerinin sonucunu etkileyen faktörlerden biri olan çatışmanın doğasında; tarafların uğrunda mücadele ettikleri amaçlara atfettikleri önemin boyutudur. Söz konusu hayati çıkarlar olduğu zaman arabulucunun işi çok zordur (Young, 1967, s.20). Hayati çıkarlar dediğimiz kimlik, toprak, güvenlik gibi amaçların bulunduğu uyuşmazlıklarda arabulucunun tarafları ortak paydada buluşturan bilmesi için yapabileceği fazla bir şey yoktur (Ertuğrul, 2012, s..63). Hayati çıkarların bulunmadığı durumlarda ise arabulucu fark yaratarak başarılı olabilir (Ott,1972, s.616). Arabuluculuk süreci sorunsuz ilerlediği halde çatışmanın geçmişinde var olan şartlar her iki tarafın bir anlaşmaya varmasını engelleyebilir. Şiddet dolu bir geçmişin toplumsal hafızaya yerleştirdiği düşman algısının kırılması kolay bir şey değildir ve bu noktada arabulucunun başarı şansı düşüktür (Ertuğrul, 2012, s.63).

Çatışmanın doğasını etkileyen faktörlerden birisi de uyuşmazlığın olgunluk evresidir. Arabuluculuk faaliyetlerinin başarılı bir şekilde sonuçlanması için doğru zamanda gerçekleştirilmesi gerekir. Uyuşmazlığın belirli aşamayı kapsayan bir döngüden geçtiği kabul edilir ve arabulucunun başarılı olması için bu tür olgunlaşma anlarında girişimlerini başlatması beklenir (Kleiboer, 1996, s.362). Çatışmanın yoğunluğu verilen kayıplar da arabuluculuk faaliyetlerini etkileyen faktörlerin başında gelir (Bercovitch, Houston, 2000, s.117). Çatışmanın yoğunluğunun, çatışmalar sonucunda yaşanan ölümler üzerinden değerlendirilmesinde de, ölüm vakalarının sayısının artması arabuluculuğun başarılı olma olasılığını düşürmektedir (Bercovitch, 1991, s.23). Bir çatışmanın yoğunluğundan kast edilmek istenilen tehdit derecesi mi şiddetin büyüklüğü mü yoksa çatışmalardaki ölüm sayısı mı gibi somut veriler mi olduğu konusunda ortak bir uzlaşma olmasa da yoğunluk derecesi arabuluculuk faaliyetlerinin sonuçlarını etkilediğini düşünülen en önemli faktörlerdendir. Kimi yazarlar çatışmanın yoğunluğu arttıkça tarafların daha çok kutuplaşacağını ve bunun sonucu olarak da arabuluculuk girişimlerini reddetmeye meyilli olduklarını iddia ederken, bu görüşün aksini savunan yazarlara göre ise çatışmanın yoğunluğu ne kadar büyük olursa arabuluculuğun çabalarını kabul edip başarılı olma olasılığı da bir o kadar yüksektir (Kleiboer, 1996, s.363-364).

Arabuluculuk faaliyetlerinin sonucunu etkileyen diğer faktör ise tarafların doğasıdır. Tarafların çatışma öncesi ilişkileri, çatışmanın sürecini ve sonucunu etkileyebilecek en önemli faktörlerden biridir. Taraflar arasındaki eski ve devam eden ilişkiler de bu süreci etkilemektedir. Devam eden bir ilişkideki taraflar kısa vadeli ilişkileri olan taraflara

kıyasla söz konusu ilişkiyi korumak için daha fazla istek gösterirler. Dostluk ve iş birliği geçmişleri olan taraflar arasında yaşanan çatışmalarda taraflar çözümüne daha ılımlı yaklaşırlar (Kleiboer, 1996, s.367). Arabuluculuk faaliyetlerinde taraflar arasındaki güç dengesi ve arabuluculuğun sonuçlarını etkileyen bir diğer önemli etkidir. Çatışmanın tarafları arasında sahip oldukları güç ve etki kapasiteleri bağlamında önemli bir farklılığın olmaması gerekir. Taraflar çatışmanın devam etmesi halinde muhtemel fayda ve maliyet hesabını iyi yapmalıdırlar (Ertuğrul, 2012, s.51-52). Arabuluculuk faaliyetlerinin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi için taraflar arasındaki güç dengesi olmalı ve belirgin bir güç dengesizliğinin arabuluculuğun başarısının önünde önemli bir engel olacağı düşünülmektedir (Kleiboer, 1996, s.368). Taraflar arasında güç dengesizliğinin bulunması güçlü tarafın arabuluculuğu kabul etmesini zorlaştıracak güçlü taraf kabul etmiş olsa bile daha fazla başarılı sonuçlar elde etmek adına gerekli olan taviz verme konusunda güçsüz tarafa göre daha isteksiz davranacaktır (Bercovitch, Anagnoson, Wille, 1991, s.11).

Tarafların doğasıyla ilgili ilişkilerle ilgili bir diğer önemli faktör ise müzakere sürecinde tarafların tırmandırma tuzağına düşmeleridir. Taraflar tercih ettikleri pozisyondan sonra mevcut itibarlarını kaybetmeden geri adım atmaları onlar için zordur. Taraflar karşılıklı olarak birbirlerinin hareketlerini tehlike olarak algılar ve en iyi seçeneğin uzlaşmak olduğunu düşünseler de aslında bir çıkış yolu bulmak artık için zordur (Susskind, Babbitt, 1992, s.41). Tarafların doğasıyla ilgili ilişkilerde arabuluculuk faaliyetlerini etkileyen bir başka faktör ise siyasi sistemin türü, etnik ve kültürel farklılıklar, homojenlik dereceleri de önemli unsurlardır. Homojen olmayan toplumlarda arabuluculuk faaliyetlerinde başarı sayısı düşük olacaktır. Arabulucunun güven inşa etmeye yönelik stratejileri olmalıdır ki karşılıklı anlayış ortamı yaratabilirsin ve taraflar karşı tarafın çıkar ve ihtiyaçlarını anlayabilsinler. Ortak yönlerin fazla olduğu toplumlarda ise ortak yönlerin fazla olmasına bağlı iş birliği şansı yüksek olacaktır (Bercovith, Houston, 2000, s.177-179).

Arabuluculuk faaliyetlerinin sonucunu etkileyen bir başka faktör ise arabulucunun doğasından kaynaklıdır. Arabuluculuğun sonucunu bazen de arabulucunun girişimleri belirler. Arabulucunun kişisel özellikleri, arabuluculuk faaliyetlerinin sonucunu etkileyen önemli faktörlerdir. Özellikle arabulucunun tarafsızlığı, baskı gücü ve statüsü gibi özellikleri arabuluculuk faaliyetlerinin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesinde önemli bir yere sahiptir (Susskind, Babbitt, 1992, s.35). Arabuluculuk, arabulucudan

kaynaklı sebeplerden dolayı da başarısızlıkla da sonuçlanabilir. Uygunsuz zamanlamayı buna örnek verebiliriz. Bir çatışmayı çözüme ulaştırmak ve tırmanmayı azaltmak için daha olgun zamanlar vardır. Çatışmanın süresi arabuluculuğun uygun zamanlamayı yakalamasıyla, arabuluculuk faaliyetlerinin başarısında olumlu bir etkiye sahiptir (Young, 1967, s.20). Arabulucunun gücü, kimliği, statüsü, sahip olduğu özellikler de çözüm sürecinde etkili olduğunu düşünenler olduğu kadar, arabulucunun kişisel özelliklerini çözüm sürecinde etkisiz olduğunu ve önemli olanın çatışmanın ve tarafların doğası olduğunu savunanlar da vardır (Ertuğrul, 2012, s.69).

Arabuluculuk faaliyetlerinin sonucunu etkileyen bir diğer faktör ise çatışma ile ilgili diğer aktörlerdir. Bir uluslararası çatışmada, çatışmanın tarafları haricinde çatışmanın sonucunda etkilenecek üçüncü taraflar vardır. Üçüncü dünya çatışmalarında süper güçlerin bu çatışmalara taraf olmaları ve kendilerini destekleyenlere silah yardımıyla bulunmalarını örnek verebiliriz. Arabulucu bu şekilde taraf olan diğer aktörlerin sahip oldukları etki ve güç ile doğru orantılı olacak şekilde onların da çıkarları doğrultusunda çatışmanın tarafları dışında, görüşmeler boyunca üçüncü taraflarla da temas halinde olacaktır (Susskind, Babbitt, 1992, s.45-46). Çatışmanın üçüncü tarafları, ilgili çatışmanın doğrudan tarafı olmasalar bile, çatışmanın sonucunda ortaya çıkacak durumun kendi çıkarlarına uygun olmasını isterler. Bu nedenle de arabuluculuk görevini üstlenen kişi, örgüt ya da devletin uluslararası toplumun etkisinden uzak durması zordur (Ertuğrul, 2012, s.71).

Son olarak uluslararası uyuşmazlıklar da arabuluculuk yöntemiyle çözümü taraflara birçok avantaj sağlar. Taraflar arasında iş birliği ve iyi bir iletişim tarafların taleplerini ön planda olduğu çözüm önerileri, bu yöntemi diğer yöntemlere oranla daha az maliyetli olması daha hızlı çözüm sağlaması gibi avantajları vardır. Arabuluculuk yönteminin avantajlarının yanı sıra birtakım dezavantajları da vardır. Örneğin; arabuluculuk boyunca taraflar arasındaki güvenlik endişeleri, arabuluculuk kültürünün istenilen gelişmişlik düzeyine ulaşamamasına neden olur (Özel, 2023, s.78). Arabulucunun ilgili taraflara doğrudan müdahalede bulunma ihtimali vardır. Bu yüzden hem bu tür ihtimaller göz önünde bulundurulduğunda hem bu durumda karşılaşılabilecek siyasi etkileri ortadan kaldırmak için artık günümüzde devletler yerine uluslararası arenada söz sahibi gerçek kişiler arabuluculuk rolünü üstlenmektedir (Dupuy, 1992, s.68).

1.4.4. Araştırma ve Soruşturma

Çatışmaların barışçıl yöntemlerle çözülmesinden birçok farklı yöntemlerden faydalanılmaktadır. Ancak kimi durumlarda bu yöntemler başarıyla sonuç vermeyebilir. Çözüm sürecinde tıkanıklık yaşandığı durumlarda sorunun kaynağı ile ilgili uyuşmamasına sebep olmaktadır. Uyuşmazlık taraflarının kendi savları çerçevesinde soruna yaklaşmaları, çözüm süreçlerinde tıkanma yaşanabilmekte ve her iki tarafın çözüm ile ilgili uyuşması zorlaşabilir. Tam bu gibi tıkanma noktalarında uyuşmazlığa sebep olan konuların detaylı bir şekilde araştırılıp soruşturulması barışçıl çözüm yöntemlerinin işlevi açısından oldukça önemlidir (Moroğlu, 2022, s.34).

Tarafların bir anlaşmaya varabilmesi için uyuşmazlığa neden olan olayların ve durumların ne olduğu konusunda açıklık getirmek gerekir. Bu amaca hizmet etmek için uluslararası soruşturma komisyonları kurulmaktadır (Meray,1877, s.212-213). Araştırma ve soruşturma yöntemi uluslararası ilişkilerde üç amaca hizmet etmek için maddi verilerin araştırılıp ortaya çıkarılmasını ifade eder. Birincisi uluslararası örgütlerde karar alabilmek için yeterli bilgilerin sağlanması için, ikincisi bir anlaşmanın uygulanmasında yükümlülüklerin yerine getirilip getirilmediğinin araştırılmasında, son olarak da bir uyuşmazlıkta çözüm bulunması için maddi öğelerin ortaya çıkarılması amacıyla bu yönteme başvurulur (Pazarcı, 2010, s.461).

Araştırma soruşturma komisyonları ve uyuşmazlıkların çözümünde başvurulabilecek bir yöntem olarak önerilmesi ilk kez 1899 tarihli I.La Haye Barış Konferansı'nda olmuş ve 1907 tarihli ikinci sözleşme ile bu yöntem geliştirilmiştir. 1907 La Haye Sözleşmesi'nin dokuzuncu maddesi, Akit Devletlerin şeref ve esaslı çıkarlarına ilişkin olmayan maddi olaylar üzerindeki tarafların görüş ayrılığından çıkan uluslararası nitelikteki uyuşmazlıklar için koşulların müsaade ettiği ölçüde maddi olayları tarafsız ve vicdanlı bir soruşturma yoluyla açığa kavuşturmak maksadıyla uluslararası uyuşmazlığa çözümün kolaylaştırmakta görevli bir uluslararası soruşturma komisyonu kurmayı önermektedir (Çelik, 1987, s.324-325). I. La Haye Barış Konferansı'nda hazırlanan araştırma soruşturma komisyonu yöntemi, ilk kez 1904 tarihinde Rusya ile İngiltere arasında yaşanan Dogger Bank olayında uygulanmıştır. Rus –Japon savaşı esnasında, Uzak Doğu'ya Kuzey Denizi üzerinden gitmek isteyen Rus Filosu, İngiliz balıkçı gemilerine, Japon torpido gemileri sanarak ateş açmıştır. Bu olay İngiltere' de Rusya'ya karşı bir savaş havası esmesine neden olmuştur. Tarafların olayı bir soruşturma

komisyonuna sunması noktasında uzlaşa sağlamaları, durumu yatıştırmıştır (Gönlübol, 2000, s.357).

Soruşturma komisyonları beş kişiden oluşmaktadır. Uyuşmazlığın tarafları ikişer üye atar, sonra bu dört üye beşinci komisyon üyesini atar (Caşın, 2013, s.1171). Komisyonlar ilgili anlaşmalara göre ad hoc (geçici) ya da sürekli olabilmektedir (Pazarcı, 2010, s.462). Araştırma soruşturma komisyonları yöntemi, uluslararası uyuşmazlıklar da başlı başına sorunu çözüp ortadan kaldıran bir yöntem değildir. Bu yöntemdeki asıl amaç uyuşmazlığa neden olan sorunun tarafsız bir soruşturma komisyonu tarafından hazırlanan bir raporla çözüm önerileri sunulmasıdır (Odman, 2002, s.19). Düzenlenen bu raporlar uyuşmazlığın çözümüne yardımcı olacak önerilerde bulunabilir ve taraflar arasında iş birliği sağlanmasına olanak sağlar (Öztürk, 2022, s.52).

Araştırma ve soruşturma komisyonu uyuşmazlığa neden olan konu ile ilgili detaylı bir inceleme yaptıktan sonra bir rapor hazırlar. Bu raporda uyuşmazlığa neden olan konu ile ilgili tüm tespitler yapılır ve hazırlanan rapor taraflar açısından bağlayıcı değildir. Araştırma ve soruşturma komisyonu, taraflarca tıpkı bir hakemlik organı gibi oluşturulmuşsa da hakemlik uygulamasının hükümlerini taşımaz. Uluslararası araştırma ve soruşturma komisyonlarının temel dayanağı, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 34. maddesindeki hükümdür (Kaya, 2017, s.157). Bu yöntem Birleşmiş Milletler tarafından savaş suçları, insan hakları ihlalleri vb. ciddi uyuşmazlıkların çözümünde tercih edilmektedir. Araştırma ve soruşturma yöntemi çözüm sürecinde tarafsızlık ilkesi temelinde sürdürülür (Orallı, 2014, s.101). İlgili maddeye göre Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi bir uluslararası uyuşmazlığın ortaya çıkması ve durumun devam etmesi durumunda uluslararası barış ve güvenliğine zarar verecek boyuta ulaşmadan uyuşmazlığı kontrol altına alabilmek için araştırma soruşturma raporları düzenleyebilir. (Akince, 2021, s.102-103).

Bir başka araştırma soruşturma örneği ise Birinci Dünya Savaşı sırasında Kuzey Denizi'nde tarafsız ülke konumundaki Hollanda bandıralı Tubantia adlı ticari geminin batması sonucunda gerçekleşmiştir Hollanda Tubantia'nın Alman denizaltıları tarafından batırıldığı iddia ederek 30 Mart 1921 tarihli anlaşma ile soruşturma komisyonu kurulmasını Alman makamlarına bildirmiştir. Taraflar arasında kurulan soruşturma komisyonunun geminin geriye kalan bölümü üzerinde yaptığı detaylı araştırmalar sonucu hazırladığı raporda, geminin alman denizaltısı müdahalesi sonucunda batırıldığı ifade

edilmiştir. 27 Şubat 1922’de yapılan soruşturma sonucunda komisyonun hazırlamış olduğu raporda Almanya’nın tazminat ödemesine karar verilmiş ve sorun çözülmüştür (Wilson, 1922, s.432). İyi bilinen bir diğer olay ise 29 Mayıs 1961 tarihli Kızıl Haçlı davasıdır. 1961’de İngiliz balıkçı gemisi ile Danimarka gambotu arasında meydana gelen olayda soruşturma komisyonu raporunda Danimarka. Firkateyn uyarı yapmadan ateş ederek ve Aberdon Trol gemisi Red Crusader’da insan hayatını tehlikeye atarak silahlı güç kullanımı sonucuna varmıştır. Soruşturma komisyonu her ne kadar uyuşmazlığı çözmeye değil de yalnızca uyuşmazlığın gerçek nedenini açıklamaya amaçlasa da Red Crusader soruşturma komisyonun, hukuki değerlendirmelerde bulunduğu tek davadır (Temelkovska, 2017, s.15).

Araştırma soruşturma yönteminin de diğer barışçıl yöntemlerde olduğu gibi güçlü ve zayıf yönleri vardır. Güçlü yönleri, insan hakları ihlallerinin savunulması ve adaletin sağlanması, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına katkıları söyleyebiliriz. Bağımsız ve tarafsız bir inceleme sunan raporlarda taraflara uyuşmazlığın barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşması konusunda yardımcı olabilir. Uluslararası toplumu uyuşmazlığa sebep olan konuyla ilgili bilgi sahibi olmasına ve bu konuyla ilgili bilinçlenmesine olanak sağlar. Hukukun üstünlüğü, korunmasını ve adaletin sağlanmasını sağlayabilir. Zayıf yönleri ise, tarafların rızası olmadan olaylara dahil olmak, tarafların egemenlik haklarını zedeleyebilir. Tarafların komisyon raporlarının sonuçlarına uyma zorunluluğu olmadığından sonuçların somut olarak uygulanması zor olabilir. Taraf devletler incelemeleri katılmayı reddedebilir veya uluslararası incelemelerin yapılmasını engelleyebilir. Araştırma ve soruşturma sonrası hazırlanan raporlar bazen de siyasi faktörlerin etkisinde kalabilir ve tarafsızlık ilkesini taşımayabilir (Özel, 2023, s.81).

1.4.5. Uzlaştırma

Uluslararası uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözülmesi ve çatışmaların önlenmesi çabaları taraflar arasında ortak bir uzlaşma anlayışının sağlanmasıyla gerçekleşebilir. Uzlaşma, uluslararası bir antlaşma konusunun üçüncü bir tarafın kurdukları komisyon üyeleri tarafından hazırlanan raporun uyuşmazlığın taraflarına sunulması ve bu rapor sonucunda tespit edilen bulgular doğrultusunda çözüm önerileri ve görüşlerini içeren bir barışçıl çözüm yöntemidir (Caşın, 2013, s.1175).

Uzlaştırma yöntemi genelde başvurulması zorunlu bir yöntem olarak öngörüldüğü için uyuşmazlığın taraflarının biri üyelerini atamaması ya da iki tarafın birlikte seçecekleri üyeleri, seçememe durumlarında çoğunlukla bir üçüncü tarafın komisyon üyelerine atmamakta görevlendirilir (Pazarcı, 2010, s.460). Uzlaştırma yönteminde sadece komisyon tarafından değil, aynı zamanda üçüncü taraf Devlet Başkanı, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri veya Uluslararası Adalet Divanı Başkanı gibi bir uluslararası örgüt temsilcisi de üçüncü taraf olmaktadır (Öztürk, 2022, s.53).

Uzlaştırma yönteminin ilk kez kurumsallaştırılması, Milletler Cemiyeti Misakı'nda vuku bulmuştur. Misak Milletler Cemiyeti Konseyine bu görevi vermiştir. Konsey, anlaşmazlığın çözümü için gerekli adımların atılması için yetkili kılınmıştır. Uzlaşma sonrası hazırlanan rapor, konsey üyelerince oy birliği ile kabul edilirse, cemiyet üyeleri sunulan önerileri kabul eder ve bu önerilere. Bu yan taraflara karşı savaşa başvurmayı olacaklarını kabul eder (Gönlübol, 2000, s.355). Uzlaştırma yöntemini pratikte Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra başvurulmuştur (Meray, 1977, s.213). Uzlaştırma yönteminin açıkça düzenlendiği ilk uluslararası antlaşma 1928 Cenevre Devletlerarasında Çıkabilecek Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümüne İlişkin Genel Hakemlik Sözleşmesidir. Bu sözleşmeyi 1929 Uzlaştırma Amerikan Genel Sözleşmesi takip etmiştir (Pazarcı, 2006, s.10). Uzlaştırmanın amacı uyuşmazlığı incelemek, sorunu saptamak ve önerilerde bulunmaktır (Temelkovska, 2017, s.16).

Uzlaştırma sürecinin işleyişi, arabuluculuk girişimlerine göre daha resmi prosedür taşımakla beraber belirli bir takvime göre süreç yürütülmektedir. 1927 yılında Milletler Cemiyetinin sorumluluğunda bulunan Saar Bölgesiyle alakalı olarak bölgedeki Fransız kuvvetlerinin ilgili Fransa ve Almanya arasında ortaya çıkan anlaşmazlık ve Milletler Cemiyeti doğrudan bir uzlaştırma komisyonu gibi sorumluluk alarak kısmen de olsa bir başarı sağlamıştır (Sönmezoğlu, 2014, s.826).

Uzlaştırma komisyonlarının oluşumu anlaşmadan anlaşmaya geçişse de pratikte 3 ya da 5 kişiden oluşmaktadır. Uzlaşma komisyonunun birer veya ikişer üyesi uyuşmazlığın taraflarına atandıktan sonra. Kalan komisyon üyelerinin seçimi bazı durumlarda taraflara, bazı durumlarda ise ilk seçilen komisyon üyeleri tarafından yapılmaktadır (Pazarcı, 2010, s.459). Uzlaştırma da uyuşmazlık sonrası ad hoc bir uzlaşma komisyonu tarafından yapılacağı gibi farklı uzlaşma komisyonlarınca da yapılabilir uzlaştırma yönteminde uyuşmazlığın niteliğine göre diğer barışçıl yöntemlerle

birlikte veya tek başına uygulanabilir (Özel, 2023, s.79). Uyuşmazlık öncesi belli bir dönem için kurulan komisyona Genel Uzlaştırma Komisyonu, uyuşmazlık çıktıktan sonra sadece ilgili uyuşmazlık için kurulan komisyona da Özel Uzlaştırma Komisyonları adı verilmektedir (Bilge,1962, s.206)

Uzlaştırma ile soruşturma süreçlerini ayıran en temel nokta soruşturmayı yürüten komisyonların genelde sadece maddi olayları tespit için görevlendirilirken, uzlaştırma komisyonları tespitini yanı sıra taraflara uyuşmazlığı çözebilecek hukuki ve somut öneriler sunabilmektedir (Orallı, 2014, s.103-104). Uzlaştırma yönteminin de diğer yöntemler de olduğu gibi bazı avantajları vardır. Yargısal yöntemlerle karşılaştırıldığında daha esnektir ve isteklerine daha fazla yer verilmektedir. Bu da taraflara sonuç üzerinde daha fazla kontrol sahibi olma olanağı sağlar (Şahin, 2022b, s.75).

Uzlaşma yönteminde taraflar alınan kararı kabul etmezler ise kararın taraflar için bir bağlayıcılığı olmayacaktır. Yine de bu yöntemin kurumsal niteliğinin olması sebebiyle çatışmalı konunun üçüncü kişiler tarafından değerlendirilmeye alınması, konunun sonraki sürecine aydınlatıcı bir yol göstermesini sağladığı için taraflarca tercih edilmektedir (Yee, 2013, s. 316-317). Örneğin; İzlanda ve Norveç arasında yaşanan sınır uyuşmazlığı çözmek için oluşturulan uzlaştırma komisyonunun işleyişinin tasnifi ile ilgili maddelerde komisyonun bir mahkeme görevi yapmayacağını açıkça yer verilmiştir. Komisyon, mevcut coğrafi ve jeolojik öğeleri dikkate alarak kabul edilebilir. Bir çözüm önerisinin açıkladığı kararında, tarafların ekonomik müdahalelerine ve sismik araştırma yapma noktalarında uyuşmazlığa neden olan bölgede iş birliği yapmalarını hükmetmiş ve taraflar bu hükmü onaylamışlardır (Mengiler, 2005, s.61).

1.5. ULUSLARARASI ÇATIŞMALARIN ÇÖZÜMÜNDE YARGISAL ÇÖZÜM YOLLARI

Uluslararası çatışma çözümünde barışçıl yollar çözüm konusunda genelde etkisiz olabilmektedir. Bunun sebebi ise ilgili yöntemlerin taraflara herhangi bir bağlayıcı nitelikte olmamalarıdır. Yargısal yöntemler bu yönüyle barışçıl çözüm yollarından ayrılmaktadır. Taraflar yargısal yöntemlere başvurmaları sonucunda alınacak kararın kendilerine bağlayıcı nitelikte olduğunun bilincindedirler (Ertuğrul, 2012, s.75). Yargısal yolların diğer özellikleri ise tarafların dışındaki bir üçüncü tarafın alacağı karar ile uyuşmazlığın sonuçlanması ve son olarak yargısal yöntemlere başvurabilmesi için tarafların rızası gerekmesidir. Yani taraflar uyuşmazlıklarını herhangi bir yargısal

yönteme başvurarak çözmeye zorlayan herhangi bir hukuk kuralı yoktur (Pazarcı, 2006, s.16).

Yargısal tarafların anlaşmazlığın çözümünde en son başvurduğu ve bir o kadar da bağlayıcı nitelikte olduğundan dolayı en etkili yöntemdir (Tutak, 2022, s.16). Uluslararası uyuşmazlıkların yargısal çözümü için farklı uluslararası mahkeme ve tahkim kurumlarına başvurulmaktadır. Bu kurumların arasında en önemlileri, Uluslararası Adalet Divanı, Uluslararası Hakemlik ve Uluslararası Ceza Mahkemeleridir (Gülçür, 2019, s.815). Yargısal çözüm yöntemleri her ne kadar uyuşmazlığın bağımsız bir üçüncü taraf kararıyla sonuçlanması güvenilir bir yöntem olarak karşımıza çıksa da yargılama süreci göz önünde bulundurduğumuzda sonuçların alınmasının uzun sürmesi ve barışçıl yöntemlere göre maliyetli olması gibi yargısal yöntemin de dezavantajları bulunmaktadır (Özel, 2023, s.83).

1.5.1. Uluslararası Hakemlik

Uluslararası hakemlik, hüküm olarak bir takım taraf devletler arasında antlaşma ile kurulan süreci ifade eder (Altıntaş, 1998, s.6). Hakemlik uygulaması tarafların ilgili uyuşmazlığın çözümünü uluslararası hukuka uygun olarak uluslararası bir organa teslim ettikleri yargısal bir yöntemdir (Akıncı, 2007, s.30). Hakemlik, uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde başvuru esnasında eski bir yöntemdir. Diğer barışçıl yöntemler gibi 1899 tarihli La Haye Barış Konferansındaki sözleşmelerle genel hükümlere varılmıştır. Uyuşmazlıkların Barışçı Yollardan Çözülmesi hakkındaki La Haye Sözleşmesi'nin 37. Maddesi hakemlikle ilgili; hakemliğin amacı, tarafların seçecekleri yargıçlar, devletlerarası uyuşmazlıkların hukuk yoluyla çözülmesi hükümleri tanımlamıştır. Bu tanımlamada hakemliğin 4 unsuru ortaya konulmaya çalışılmıştır. Devletten uyuşmazlığı, kendi rızasıyla çözüme ulaştırmayı kabul etmelerini, kararın hukuka saygılı bir biçimde verilmesine, yargıçların taraf devletlerin kendilerini seçebilmesine ve son olarak kararın bağlayıcı olmasına. Bu dört unsur uyuşmazlıkların diğer barışçıl yöntemlerle çözülmesi ile hakemlik arasındaki en önemli farkı oluşturur (Gönlübol, 2000, s.358).

Uluslararası uyuşmazlıkların çözümünde hakemlik yoluna başvurulması, Antik Çağlara dek gitsede, modern anlamda uluslararası hakemliğin temeli 19. yüzyılın son yıllarında atılmıştır (Kırdım, 2021, s.457). 1794 Jay Antlaşması, 1899-1907 La Haye Barış Konferansları uluslararası hakemlik yönteminin en önemli gelişmeleri arasındadır

ve uluslararası yargının kurumsallaşması açısından atılan büyük bir adımdır (Büyük, 2022, s.455). Uluslararası hakemlik uygulamaları ilk olarak Milletler Cemiyeti döneminde 1928 Cenevre Hakemlik Genel Sözleşmesi ile uluslararası düzeyde ilk defa zorunlu hale gelmiştir. Bu dönemde devletler ikili hakemlik antlaşmaları imzaladığı gibi Türkiye'de 1928-1933 tarihleri arasında 16 ikili uzlaştırma ve hakemlik antlaşması imzalanmıştır. Lozan Antlaşması'nın da çoğu maddesi ile hakemliğe başvurulmasının tercih edilmesini öngörmektedir (Pazarcı, 2006, s.18). Uluslararası uyuşmazlıkların hakemlik yoluyla çözüm noktasında örnek vermek gerekirse; ABD-İran arasındaki tazmin uyuşmazlığını verebiliriz (Erkiner , 2022, s.20).

Uyuşmazlıkların barışçı çözüm konusunda Strasbourg'da 29 Ekim 1957 tarihli Avrupa Sözleşmesi'nin 20. maddesine göre hakemlik mahkemesi 5 kişiden oluşmaktadır. Bunlardan tarafların kendi kuyruklarından birer üye biri başkan olmak üzere üçüncü taraflarca anlaşmazlığın tarafları dışından atanacak 3 kişiden seçilecektir (Meray, 1977, s.218).

Uluslararası yargıya göre hakemlik yöntemi taraflar da daha fazla esneklik olanağı sağladığı için hakemlerin taraflarca belirlenmesine şart olarak hakemler uluslararası hukuk kurallarıyla birlikte tarafların isteği üzerine ex aequo et bono (hakkaniyet ve nesafet) karar verebilmektedir. Uluslararası hakemlik yöntemi, uyuşmazlık tarafının seçeceği bir hakem ile seçilen bu hakemler tarafların kendileri, üçüncü bir devlet ya da Uluslararası Adalet Divanı tarafından seçilecek hakemlerin katılımıyla süreklilik taşıyan uluslararası yargı organının yanı sıra ad hoc (geçici) olarak da oluşturulabilmektedir (Mengiler, 2005. s.64). Eğer ad hoc bir hakemlik oluşturulacaksa hakemlerin atanma şeklinin belirtilmesi zorunludur (Pazarcı, 2010, s.464). Bunun yanı sıra taraflarını hakemlik yoluna gidebilmeleri için asgari olarak hakemlerin atanma, yargılama usulü, hakemlik sözleşmesi, dili ve uygulanacak hukuk kuralları gibi konularda uzlaşma sağlamaları gerekmektedir (Karademir, 2008, s.159).

Pratikte kurumsal hakemlik veya ad hoc hakemliğin tercih edilmesinde uyuşmazlığın konusu önemli bir rol oynamaktadır. Kurumsal hakemlikte hakem ücretinin yanı sıra hakemi organize eden kuruma da bir miktar harç ödeneceği gibi, hakemlik masrafları, ad hoc hakemliğe göre daha yüksek olabilmektedir. Hakemlerin hızlı ve doğru karar vermesini de hakemlerin atanmasında kurumsal hakemin ciddi desteği vardır. Bundan dolayı daha küçük uyuşmazlıklarda ad hoc hakemlik tercih

edilirken, daha büyük boyutlu uyuşmazlıklarda kurumsal hakem tercih edilmektedir (Akıncı, 2007, s.30-31).

Hakemlik yöntemine başvurduktan sonra hakemlik antlaşması, hakemlik yönteminin temel meşruiyet kaynağıdır. Hakemliğin yürütülmesinin ve yapısını uluslararası hukuk, uyuşmazlığın taraflarına bırakmaktadır (Özturanlı, 2016, s.40). Tarafların herhangi bir şekilde hakemlik sözleşmesinin içeriğini belirlenmemesi durumunda 1907 La Haye Sözleşmesi 51.ve 52. Maddesinde yer alan hususların somut olayın ne kadar ilgilendikleri ölçüde hakemlik sözleşmelerinde yer almalarını önermektedir. Hakemlik sözleşmelerinin hukuksal niteliği pacta sunt servanda (Ahde Vefa) ilkesi gereği tarafların anlaşmaya uyma zorunluluğu vardır ve bununla beraber hakemlik sözleşmesi hakemleri de bağlar (Pazarcı, 2010, s.464). Taraflar daha önceden aralarında bir hakemlik antlaşması yapmış olsalar dahi her somut uyuşmazlıkta hakemlik sözleşmelerini tekrarlamaları gerekir (Meray, 1977, s.217).

Yargısal çözüm yollarını oluşturan hakemlik uygulamaları ve yargı organları aldıkları kararların uluslararası hukuka uygun bir şekilde gerçekleştirmektedir. Uluslararası yargı organları, hakemliğe benzetilmekle birlikte aslında bazı temel farklılıklar içermektedir. Öncelikle yargı sürecinde taraflar, hakemlik yönteminde olduğu gibi yargıçları atayamamaktadır. Bu nedenle hakemliğe kıyasla yargı sürecine etki etme olanakları daha kısıtlıdır. Kurumsal bir yöntem olan yargı organlarına başvuru da bulunmak, çatışan her iki tarafa da hakemliğe oranla daha fazla güvenilir bir yargılama süreci sunmaktadır. Yargısal çözümde, hakların kötüye kullanılmasına daha az olanak sağlar (Hasan-Arifuzzaman, 2018, s.82-83).

Uluslararası hakemliğin güçlü yönleri, Uyuşmazlığın hukuki bir komisyon tarafından çözülmesine fırsat vermesidir. Devletlerin kendi yargı sistemlerinde tabi olunan hükme göre uyuşmazlık yetkili mahkemelerde çözülür. Buna karşılık uluslararası hakemlikte taraflar uluslararası ticaret dahil olmak üzere uyuşmazlığa neden olan çözülmesi zor ciddi konuları uluslararası hakem organına sunabilir. Böylelikle yargılama hız kazanacağı gibi söz konusu bilgilerin uyuşmazlığın çözümünde kullanılması daha isabetli kararların alınma ihtimalini artıracaktır (Akıncı, 2007, s.33). Çözümün etkili ve hızlı şekilde karara bağlanması alanında uzman kişilerin son kararı vermesi ve uyuşmazlığın gizliliğinin korunması avantajlarını oluşturmaktadır. Dezavantajları ise kararları uygulamanın güç olması, alınan karar sonrası taraflardan birinin iş birliğini

reddetmesi ve bazı devletlerde uluslararası hakemlik kararlarının yerel mahkemeler tarafından tanınmaması sayılabilir (Özel, 2023, s.85). Ayrıca barışçıl yollarla çözüm bulunamadan geçirilen zaman ve maddi kayıp da tarafların aleyhine olacaktır (Akıncı, 2007, s.32).

1.5.2. Uluslararası Mahkemeler

Uluslararası mahkemeler; uluslararası anlaşmalar, hukukun genel ilkeleri ve yapılageliş kuralları ve diğer yardımcı kaynakları kullanarak devletler arasındaki uyuşmazlıkların yargısal çözümüne yönelik çözüm gösteren, bağımsız ve tarafsız kurumlardır (Zorlu, 2016, s.113). Bu genel tanım hakemlik mahkemeleri için de geçerlidir. Öğretide uluslararası hakemlik mahkemelerinin ve uluslararası mahkemelerin önemli bazı farklılıkları bulunmaktadır. Öncelikle uluslararası hakemli mahkemeleri belirli uyuşmazlıkları çözmek için, belirli süreler dahilinde geçici olarak kurulurken, uluslararası mahkemeler ise genellikle sürekli mahkemelerdir. Uluslararası hakemlikte görev yapan hakemi taraflar seçerken uluslararası mahkemelerde ise önceden seçilmiş üyeler görev yapmaktadır. Son olarak uluslararası hakemlik mahkemelerinin işleyiş biçimi usul kuralları taraflar tarafından istedikleri zaman anlaşarak değiştirebilirken, uluslararası mahkemelerde ise usul kuralları mahkeme tarafından belirlendiği için tarafların isteğiyle değiştirilememektedir (Pazarcı, 2010, s.475).

Uluslararası mahkemeler hukukun üstünlüğü ilkesinin evrenselliği sağlanması işlevini yerine getirmektedir (Gözlügöl, 2013, s.1445-1456). Uluslararası mahkemeler, uluslararası uyuşmazlık hallerinde geçerli uluslararası hukukun ilkeleri ile tarafların mevcut uluslararası hukukun öngördüğü zorunluluklarını uyumu sağlamada, tarafların yasal haklarını korumak ve bir haksızlık gerçekleştiğinde taraflara sorumluluk yükleyip tazminat uygulamak için mevcuttur (Caşın, 2013, s.1184).

Modern uluslararası mahkemelerin kökleri 19. yüzyıl savaşın yerine barışçıl yöntemlerle geçirilmesi ve barışır yöntemlerin geliştirme temeline dayanmaktadır (Zorlu, 2016, s.116). Uluslararası uyuşmazlıkların yargı yöntemi ile çözüme ulaşabilmesi için her şeyden önce uluslararası mahkemelerin kurulmuş olması gerekir. Uluslararası boyutta bir mahkemenin kurulabilmesi için 19. yüzyıl boyunca birçok öneriler ileri sürülmüş fakat devletlerin eşitliği ilkesinin tüm devletleri eşit temsil edilmesi gerektirdiğini düşünülmüş fakat böyle büyük bir mahkemenin çalışabilmesi için bir ortam bulunamamıştır (Gönlübol, 2000, s.362).

Uluslararası hukukta uygulamaya geçirilmiş ilk uluslararası mahkeme, Amerika Birleşik Devletleri ile Orta Amerika'nın 5 devleti olan El Salvador, Kosta-Rika, Nikarogua, Honduras, Guatemala arasında 20.12.1907 tarihinde imzalanan Orta Amerika Adalet Divanıdır. 10 yıl süre ile kurulan Divan, 12.03.1908-12.03.1918 yılları arasında faaliyet sürdürmüştür (Pazarcı, 2010, s.476). Geniş alanda yetkilere sahip bir uluslararası mahkemenin kurulabilmesi, 1919 Barış Konferansında vuku bulmuştur. Başkan Wilson, barış çalışmalarının faaliyete geçebilmesi için uluslararası bir mahkemenin kurulmasını zorunlu görmüştü. Barış Anlaşmalarının bir parçası olan Milletler Cemiyeti Misakının 14. maddesi Cemiyetin Konseyine bir Uluslararası Sürekli Adalet Divanı kurulması görevini vermişti (Gönlübol, 2000, s.362). Milletler Cemiyeti döneminde kurulan başarılı çalışmalar yapan 1922- 1946 yılları arasında faaliyet gösteren Uluslararası Sürekli Adalet Divanı, Birleşmiş Milletler döneminde yerini Uluslararası Adalet Divanı'na bırakmıştır. Adalet Divanı'nın dışında halen görev yapan bir diğer uluslararası mahkeme ise Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesidir (Kaya, 2017, s.160).

Uluslararası mahkemeleri kendi içlerinde farklı gruplara ayırabiliriz. Kuruluş amaçlarına göre insan haklarına ilişkin mahkemeler; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi yetki alanlarına göre Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi gibi yargı organının süresine göre geçici veya dâimi mahkemeler, uyuşmazlık çeşitlerine göre Uluslararası Adalet Divanı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi yetki bölgelerine göre, Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Ceza Mahkemesi, Afrika İnsan Halkları Mahkemesi gibi (Özel, 2023, s.86-87).

1.5.3. Uluslararası Adalet Divanı

Bir önceki bölümde de anlattığımız gibi devletler arasındaki anlaşmazlıkları adil bir biçimde çözüme kavuşturulması için bağımsız ve tarafsız bir uluslararası mahkemenin kurulması düşüncesi, uluslararası toplumun savaşılarla dolu geçmişinde ortaya çıkmıştır. Özellikle 19. yüzyılın sonlarına gelindiğinde bu düşünce doğrultusunda fiili olarak harekete geçilmiştir. 1899 Birinci La Haye Barış Konferansı'nda bir dizi antlaşmalara varılmış ve daha sonra Uluslararası Adalet Divanı'nın temeli oluşturulmuştur (Büyük, 2022, s.445). Milletler Cemiyeti'nin yargı organı olan Sürekli Adalet Divanı'nın yerini BM'nin kurulmasından sonra Uluslararası Adalet Divanı almıştır (Temelkovska, 2017, s.18).

UAD yapısı Divan Statüsünün 2 ila 33. maddeleri ile 14.04.1978’de kabul edilen ve 01.07.1978’de yürürlüğe girmiş, son olarak 5 Aralık 2000’de değiştirilmiş Divan İçtüzüğü’nün 1 ila 18. ve 32 ile 37. maddeleri arasında düzenlenmektedir (Pazarcı,2010, s.478). Statüye taraf olan devletler, kendileri ile ilgili taraf oldukları uluslararası uyuşmazlıklar bakımından, Divan’ın ‘zorunlu yargı’sına uymayı kabul etmektedirler (Gönlübol, 2000, s.367). Divan bu yönüyle önüne gelen davalara barışçıl çözüm sağlaması açısından merkezi bir yerdedir (Foster, 2006, s.106).

Uluslararası Adalet Divanı 15 hâkimden oluşmaktadır. Hakimlerin seçiminde temel hukuk sistemlerinin temsilinin sağlanması için; BM üyesi devletler centilmenler anlaşmasına dayanarak dört hâkim Batı Avrupa devletlerinden, 2 hâkim Eski Doğu bloku devletlerinden, 2 hâkim Güney Amerika devletlerinden, 1 hâkim ABD’den 6 hâkim de Asya ve Afrika devletlerinden seçilmektedir (Pazarcı,2010, s.478). Hakimler Genel Kurul ve BMGK tarafından seçilir. Hakimlerin seçilebilmesi Genel Kurul’da salt çoğunluğun, BMGK’de ise sekiz kabul oyu alması gerekir. BM üyesi olmayan UAD Statüsüne taraf olan devletlerde Genel Kurulda oy kullanabilir. Bir devletten en fazla bir hâkim seçilebilir ve BMGK sürekli üyelerin veto hakkı da yoktur (Kaya, 2017, s.160). Divan’ı yalnızca divan statüsüne taraf olan devletler arasında çıkan Uyuşmazlıklara bakmaktadır. Divan statüsünün tarafı olan Birleşmiş Milletler üyeleri divan önünde taraf olabilmektedir. Taraf devletlerin uyuşmazlığın çözümü için iradesi bulunmaksızın divan tarafından bir yetki. Alması mümkün değildir. Tarafların sadece bu yönde iradelerini açık bir şekilde açıklamış olmaları veya konuyla alakalı daha önceden imzaladığı bir antlaşma maddesi olması gerekmektedir (Mengiler, 2005, s.67).

Uluslararası Adalet Divanı iki türlü yetkiye sahiptir. Birincisi devletlerarası davalarda bağlayıcı karar verme, ikincisi Birleşmiş Milletler organlarının ve kimi uluslararası örgütlerin başvurusu üzerine danışma görüşü verme yetkisi. Birinci yetkisinde Divana sunulan bir uyuşmazlıkta ilgili tarafların kendi aralarında yapacakları bir Andlaşma ile getirilebilir. Tarafların savunmaları yaptıktan sonra Divan kararını verir. Divan kararları kesindir ve taraflar alınan karara Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın 94. maddesi gereği uymak zorundadırlar. Divanın bir diğer yetkisi ise danışma görüşü vermesidir. Danışma görüşünü devletler talep edemezler. Birleşmiş Milletler Antlaşması’nın 96. maddesine göre Genel Kurul ya da Güvenlik Konseyi hukuksal bir sorunla karşı karşıya kaldıklarında Uluslararası Adalet Divanı’nın danışma görüşünü isteyebilirler (Meray, 1977, s.223-225).

Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmanın uyuşmazlığın çözümünü olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Uyuşmazlığın yargısal yönteme taşınması konusunda tarafların birinin ısrarcı olması öncelikle başvurulmasının istenildiği diğer çözüm yöntemlerinin denenmesinin önünde engel oluşturabilmektedir. Bir başka dezavantajı uluslararası divanın başvurmanın, uyuşmanın seyrinin tarafların kontrolünden çıkması, ilgili kararın alınmasına dek uyuşmazlığın uzamasına sebep olabilir. Bir başka dezavantajı yargısal başvurular karar açısından da zaman açısından da karmaşık ve uzun olmasının yanında bir de dava süreci boyunca gerekli harcamalar nedeniyle yüksek maliyete sebep olabilmektedir. Bu doğrultuda Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri geliştirmekte olan devletlere mali katkı sağlayacak bir fon oluşturmuştur (Mengiler, 2005, s.74-75).

Bölüm sonu değerlendirmesi yapacak olursak; ilk olarak çatışma kavramının genel tanımını yapıp ardından uluslararası çatışma kavramına ve uluslararası çatışmaların barışçıl yollarla çözümünde başvuru yöntemlerine değindik. Çatışma yalnızca fiziki şiddet içeren bir kavram değil aynı zamanda günlük yaşantımızın birçok alanında karşılaştığımız bir süreçtir. Uluslararası çatışmalar ise, devletler ve diğer aktörler arasında egemenlik, kaynak paylaşımı, güvenlik gibi nedenlerle ortaya çıkan ve uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden olgulardır. Çatışmaların bu zorlu ve karmaşık yönü çözüm yollarının da çeşitlenmesi ihtiyacını doğurmuştur. Bu bağlamda zorlayıcı yöntemlerin yanı sıra şiddet içermeyen, karşılıklı anlayış ve işbirliği temelinde uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümlenmesini amaçlayan barışçıl yöntemler öne çıkmaktadır. Uluslararası politikada devletler, genellikle rasyonel aktörler olarak tanımlanırlar. Bu yaklaşımda devletler maliyet-fayda analizine dayanarak ulusal çıkarlarını en verimli şekilde korumak doğrultusunda hareket ederek, savaş gibi yüksek maliyetli ve sonucu belirsizlik içeren zorlayıcı yöntemlere başvurmadan daha düşük maliyetli ve sonuçları daha önce tahmin edilebilir olan barışçıl çözüm yöntemlerine başvurmayı tercih ederler.

Barışçıl çözüm yöntemleri olan; müzakere, dostça girişim, arabuluculuk, araştırma ve soruşturma, uzlaştırma yöntemleri çatışmaların şiddete dönüşmeden başvurulmasında kritik bir öneme sahiptir. Özellikle de Birleşmiş Milletler gibi uluslararası bir örgütün bu tür süreçlerde üstlendiği müzakere ve arabulucu rolü uluslararası barışın ve güvenliğin sürdürülmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Her bir yöntemin kendine özgü avantaj ve dezavantajları ile birlikte ortak paydada taraflar arası uzlaş ve iletişim arayışı açısından kilit bir rol oynamaktadır. Bu yöntemlerin etkinliğini artıran en önemli husus ise

tarafların iradesi, uyuşmazlığa taraf olan üçüncü aktörlerin tarafsızlığı ve uluslararası hukuka duyulan güvendir. Bilhassa çalışmamızda bizim de detaylı şekilde yer verdiğimiz müzakere ve arabuluculuk faaliyetlerinde şeffaflık ve sürecin kapsayıcı bir şekilde yürütülmesi çatışmaların çözüme kavuşturulması süreçlerini hızlandırmaktadır.

BÖLÜM 2: ULUSLARARASI ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ROLÜ VE BM GENEL SEKRETERLİĞİN YAPISI VE İŞLEYİŞİ

2.1. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ÖRGÜTÜNE GENEL BİR BAKIŞ

Birleşmiş Milletler sisteminin yapısını iyi bir şekilde anlamak için ilk olarak örgütün tarihi geçmişine ve kuruluşuna değinmek gerekir (Kıvıl, 2021, s.4). Birleşmiş Milletler yapısı hakkında doğru bir analiz yapabilmek içinde Milletler Cemiyeti dönemini incelemek gerekmektedir. Çünkü Birleşmiş Milletler; Milletler Cemiyeti dönemi gelişmelerinden ve kurumsal mirasından ayrı düşünülemez (Demirel, 2021, s.183).

Uluslararası ilişkiler sistemi düzenleyen evrensel bir organizasyonu yaratma fikri, sözde liberal yaklaşım çerçevesinde ifade edilmiştir. I. Kant'ın “ sonsuz barış” fikri yaygın olarak biliniyor ve bu savaşın reddi anlamına geliyordu. Kant’a göre “sonsuz barışın” ön şartlarından biri “Devletler Konfederasyonu” oluşturulmasıdır (Karımlı, 2021, s.20).

Birinci Dünya Savaşından sonra kurulan Milletler Cemiyeti örgütünün önemi, barış zamanında kurulmuş olan ilk uluslararası kuruluş olmasıdır (Sander, 2011, s.35). Birinci Dünya Savaşı sonrasında böyle bir teşkilatın kurulması fikri ABD Başkanı Woodrow Wilson tarafından 8 Ocak 1918’de meşhur 14 Nokta’nın son kısmında yer almaktadır (Denk, 2015, s.83). Bu 14 Nokta’yı daha sonra müttefik devletler, savaş amaçları olarak özümstediler (Bennett-Oliver, 2015, s.51). Birinci Dünya Savaşı sonrasında Paris’te barış antlaşmalarını yapmak için toplanan konferansta uluslararası barış ve güvenliği korumak üzerine Milletler Cemiyeti Misakı hazırlanmıştır. 26 maddelik bu Misak yenilgiye uğrayan devletlerle yapılan barış antlaşmalarının birinci bölümüne eklenmiştir (Çelik, 1980, s.415).

Milletler Cemiyeti örgütünün temel yapısına baktığımızda; Genel Meclis, Milletler Cemiyeti Konseyi, Sekreterlik ve Uluslararası Sürekli Adalet Divanı karşımıza çıkmaktadır (Polat, 2020, s.1955). Milletler Cemiyeti Meclisi, Milletler Cemiyeti Konseyinin tersine her üyenin temsil edildiği bir organdır. Milletler Cemiyeti

Antlaşmasında Milletler Cemiyeti Meclisi ve Konseyi arasında herhangi bir ayırımdan söz edilmemekle beraber Milletler Cemiyeti Meclisi de neredeyse her konuyu ele alma fırsatı vardır (Ginneken, 2006, s.9).

Milletler Cemiyetinin önemli organlarından olan Milletler Cemiyeti Konseyi; anlaşmazlıkları çözme, silahsızlanma planları oluşturma, yükümlülüklerle uymayan üyeleri örgütten atma gibi önemli yetkilerle donatılmıştır (Barlas, 2017, s.95).

Milletler Cemiyeti Meclisi'nde her üyenin bir oy hakkı bulunmakta ve her üye 3 delege ile temsil edilmektedir. Milletler Cemiyeti Konseyinde ise 5 dâimi üye ve 9 geçici üyeden oluşmaktadır. Söz konusu 5 dâimi üye Britanya, Fransa, İtalya, Almanya ve Japonya'dır. 9 geçici üye ise belirli zamanlarda Milletler Cemiyeti Meclisinden seçilerek Milletler Cemiyeti Konseyi üyeliği hakkına sahip oluyordular (Ellis, 1928, s.122-123).

Milletler Cemiyeti Konseyi de tıpkı Birleşmiş Milletlerdeki Güvenlik Konseyi gibi örgütün uluslararası sistemde barış ve güvenliğin sağlanması noktasında merkezi bir rol oynamıştır. Aynı zamanda Milletler Cemiyeti Konseyi, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki gibi dâimi ve geçici üyelerden oluşmakta ancak dâimi üyelerinin sayısı Birleşmiş Milletlerdeki gibi sabit kalmamış Milletler Cemiyeti kurulurken; Britanya, İtalya, Fransa, Japonya dâimi üye konumuna da iken daha sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve Almanya'da dahil olmuştur. Bir diğer fark ise Milletler Cemiyeti Konseyi kararlarının hem de meclis kararlarının oy birliği ile alınması olmuştur (Bookmiller, 2008, s.24-25).

Sekreterlik kurumunun yetki ve sorumlulukları ise sekreterliğe bağlı birimlerle ilgili hedeflere ulaştırmak, üye devletler arasında haberleşme sağlamak ve Cemiyeti uluslararası sistemde temsil etmek olarak saptanmıştır (Polat, 2020, s.1956).

Milletler Cemiyetinin yargı organı olan Uluslararası Sürekli Adalet Divanı ilk uluslararası mahkeme olma özelliğine sahiptir. Uluslararası Sürekli Adalet Divanı, 15.02.1922 resmi açılışının yapıldığı tarihten itibaren, 18.04.1946 Milletler Cemiyeti Genel Kurulunun divana son verme kararını aldığı güne kadar resmen varlığını sürdürmüş ve Birleşmiş Milletler sistemi içinde de yerini Uluslararası Adalet Divanına bırakmıştır (Pazarcı, 2010, s.476-477).

Milletler Cemiyetinin çatışma çözümü konusunda çalışmalarına değinecek olursak küçük ve orta ölçekli devletler arasındaki sorunların çözümünde başarılı bir program izlemesine karşın büyük güçteki devletlerin müdahil olduğu daha büyük çatışmalarda başarısız olduğu görülmektedir. Bu söylediklerimizi örneklendirmek gerekirse; İsveç ve Fırlendiya arasındaki Aaland Adaları sorunu, Litvanya ve Polonya arasında Vilna'dan kaynaklı sorun da yaşanan anlaşmazlıklarda Milletler Cemiyeti'nin başarılı bir çalışma yürüttüğünü söylememiz mümkünken buna karşın Japonya'nın Çin'e müdahalesi, İtalya'nın Habeşistan'a müdahalesi, İtalya ve Yunanistan'ın Korfu nedeniyle ortaya çıkan anlaşmazlıkta, Almanya'nın Çekoslovakya'yı işgal etmesi ve son olarak İspanyol İç Savaşı gibi daha büyük güçteki devletlerin taraf oldukları anlaşmazlıklar noktasında örgütün daha pasif daha başarısız olarak addedebileceğimiz çalışmalar olarak nitelendirebiliriz (Sur, 2013, s.2537).

Milletler Cemiyeti çeşitli nedenlerden dolayı Wilson'un amaçladığı şekilde bir evrensel örgüt olmaktan uzak kalmıştır. ABD'nin Örgüte üye olmaması ve Wilson'un seçim yenilgisi sonucunda ABD'nin "Avrupa'da politikasından uzak durma" politikasına geri dönmesi ve Avrupa için de İngiltere ve Fransa'nın örgüt içerisinde hakimiyetleri sonucu bölgesel bir örgüt olarak kalmıştır (Sander, 2011, s.35).

Bölgesel bir örgüt olarak faaliyet göstermesi, revizyonist politikalar izleyen ülkelerin saldırgan tutumlarına karşı etkili faaliyetler yürütülmemesi, uluslararası alanda yaşanan gelişmeler, Milletler Cemiyetinin etkili bir uluslararası örgüt olmasının önündeki engelleri teşkil etmektedir. 1 Eylül 1939 tarihinde Almanya'nın Polonya'yı işgaliyle başlayan ve ikinci Dünya Savaşı sırasında Milletler Cemiyeti fiilen çalışamaz bir konuma gelmiştir (Denk, 2015, s.122).

Sonuç olarak; Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Milletler Cemiyeti, İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle de Birleşmiş Milletler örgütü kurulmuş ve her iki örgütün ortak hedefi de uluslararası barışını ve güvenliğini korumaktır (Uluslararası, 2008, s.238).

Birleşmiş Milletlerin tarihçesine değinecek olursak; İkinci Dünya Savaşının yıkıcı tablosu insanoğluna barışın ne kadar güzel bir şey olduğunu teorik açıdan değil, yaşayarak gösterdi. Barış, artık alternatifsiz bir varoluş biçimini aldı. İkinci Dünya Savaşı sonrası savaş tecrübesini yaşamış olan devletlerin kaleme aldığı BM Sözleşmesi'nin giriş

bölümünde ‘gelecek nesilleri savaşın açısından korumak’ amacıyla devletlerin güçlerini birleştirerek dünya barışını ve güvenliğini korumaları amacıyla devletler uluslararası eşitlik kuralından taviz vermeden yeni bir dünya düzeni kurmayı beyan etmişlerdir (Kiris, 1995, s.506).

İnsanlık tarihinin en korkunç savaşı olarak ifade edilen İkinci Dünya Savaşı aynı zamanda Birleşmiş Milletler gibi uluslararası barış ve güvenliği korumaya hizmet etmeye yönelik bir örgütünde doğuşuna katkı sağlamıştır. Gelişen teknolojik gelişmelerle savaşın yıkıcı sonuçları uluslararası alanda savaşın bir dış politika aracı olmadığı düşüncesini uyandırmıştır (Birdişli, 2010, s.173).

Büyük müttefik güçlerin uluslararası anlaşmazlıkların çözülmesine yardımcı olacak yeni bir küresel örgütlenme kurmaya karar vermesiyle, bu karar doğrultusunda ABD Başkanı Roosevelt, İngiltere Başkanı Churchill 1941 Ağustosunda Atlantik Bildirgesine imzalamasıyla ilk kez dile getirip somut adım attılar. “Birleşmiş Milletler” ismi ilk olarak Almanya, İtalya ve Japonya’ya karşı müttefik olan ülkeleri belirtmek için kullanıldı. (Altınar, 2014, s.2). Atlantik Bildirisi’yle idealist bir yaklaşımla ileride barış sağlanabileceği vaad eden ilkeler kabul edilmiş ve savaş kazanana kadar iş birliğinin devam edeceğine dair ortak bir zeminde bulunulmuştur (Armaoğlu, 2005, s. 382).

Atlantik Bildirisinden sonra ABD, SSCB ve İngiltere’nin de katkılarıyla Birleşmiş Milletler Beyannamesi 1942 yılında imzalanmıştır. Müttefik devletler ve 26 ülkenin temsilcileri Washington’da imzalanan ve “Birleşmiş Milletler” adının resmi olarak ilk defa kullanıldığı Birleşmiş Milletler Beyannamesi, Atlantik Bildirisinde karara kavuşturulan amaçlar doğrultusunda oluşturulmuştur. Roosevelt, Stalin, Churchill arasında gerçekleştirilen müzakereler sonrasında kurulması hedeflenen yeni uluslararası örgütün hukuki zemini konusunda planlamalar yapılması kararı verilmiştir. Devletlerin ortak bir örgüt etrafında bir araya gelerek fikirlerini dile getirmeleri oluşacak örgütün meşruluğunu sağlanması açısından önem arz etmektedir (Macmillan, 2016, s.3). Her iki bildiri, İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni bir dünya düzeni kurulmasının gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu hususta alınan karar; ABD, Sovyetler Birliği, Çin ve İngiltere arasında 1 Kasım 1943’te imzalanan Moskova Bildirisinde açıklanmıştır (Karluk, 2007, s.119).

Moskova Konferansında uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına dair alınan karar sonrası örgütün bu düşünciyi eyleme dönüştürdü ilk adım Dumbarton Oaks

Konferansı olmuştur. İngiltere, SSCB, ABD'li yetkililer Washington'da 21-28 Ağustos'ta bir araya gelmişlerdir. Dumbarton Oaks Konferansı'nda uluslararası bir örgütlenmeye gidilmesi adına planlar yapılmıştır (Rofe,Smith, Zeiler, 2019, s.256-264).

3-11 Şubat 1943 Yalta Konferansı ile Birleşmiş Milletlerin kuruluş süreci tamamlanmıştır (Gün, 2002, s.6). İkinci Dünya Savaşı tam anlamı ile bitmemişken Dumbarton Oaks'dan sonra savaş sonrası planlamaları nasıl olacağına dair düzenlenen Yalta Konferansı'nda alınan karar doğrultusunda Almanya ve Japonya'ya savaş içinde devletler örgüte kurucu sıfatı ile 25 Nisan 1945'te San Francisco'da bir araya gelip yapılan müzakereler sonrasında 111 maddelik Birleşmiş Milletler Antlaşmasını oy birliğiyle kabul etmişlerdir (Kirgis, 1995, s. 507). Sonuç olarak; Birleşmiş Milletler 1945 yılında San Francisco Konferansı'nda kurulmuş, içerisinde 193 üye devlet barındıran şimdiye denk kurulmuş örgütler arasında tek küresel örgüt olarak kabul edilmektedir (Heywood, 2016, s.516).

Son olarak BM'nin amaç, ilke ve üyelikten bahsedecek olursak; Birleşmiş Milletlerin ilkeleri; örgüt tüm üyelerin egemen eşitliğine dayanır, tüm üyeler Antlaşmadan kaynaklı yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirirler, Birleşmiş Milletlerin tüm üyeleri önlerine gelen uluslararası anlaşmazlıklara öncelikle barışçıl yollara başvururlar, yine tüm üyeler herhangi bir devletin siyasi veya toprak bütünlüğüne karşı güç kullanma tehdidinden ve kullanımından kaçınır, üstlenilen tüm eylemlerde Birleşmiş Milletlerin aleyhinde önleyici eylemde bulunduğu herhangi bir devlete yardım etmekten kaçınılacak, örgüte üye olmayanlara da uluslararası barış ve güvenliğin gerektirdiği gibi antlaşma ilkesine uygun davranmalarını sağlayacaklardır (Demirel, 2019, s.225-226).

Birleşmiş Milletlerin başlıca amaçları; barış ve güvenliğin sağlamak ve bu amaca yönelik tehditleri ortadan kaldırmak, saldırı eylemleri gibi durumlarda toplu tedbirler almak, uluslararası uyuşmazlıklarda adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun anlaşmazlığı çözmek, ırk din dil cinsiyet gibi ayırım yapmaksızın temel özgürlüklere saygının desteklenmesini sağlamak (Çalık, 2015, 1095), uluslararası dostça ilişkiler geliştirmek, kültürel sosyal ekonomik alanlarda uluslararası işbirliği yürütmek, üyelerin dış politikalarını uyumlaştıran bir merkez olmak , örgütün amaçlarını oluşturmaktadır (Karluk, 2007, s.121). Bu amaçlar, Birleşmiş Milletler etkinliklerinin; barış ve güvenlik, sosyal gelişim, ekonomik gelişme, çevre, insan hakları, insani sorunlar, sağlık hizmeti ve

uluslararası hukuk olmak üzere sekiz ana alanında uygulanmaktadır (Karımlı, 2021, s.25).

BM'ye üyelik; örgütün asli ve sonradan kabul edilen devletler olmak üzere iki çeşit üyesi bulunmaktadır. Asli üyeler San Francisco Konferansı'na katılarak Birleşmiş Milletler Antlaşmasını imzalayan aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 50 üye devlettir. Üyeliği sonradan kabul edilenler ise, Antlaşmanın dördüncü maddesine göre barışsever, Andlaşmadaki hükümleri kabul eden ve bunları yerine getirebilecek yetenekte olan devletlerdir (Gönül,2000, s.515). Sömürgelerin bağımsız olmasıyla 1965 yılında üye sayısı 117'ye, 1990 yılında 160'a çıkmış, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle yaşanan siyasal bölünmeler sonucunda 1998 yılında 185 ve 2012'de son olarak Güney Sudan'ın da üye olması ile üye sayısı 193'e çıkmıştır (Ateş, 2012, s.159).

2.1.1. Birleşmiş Milletler Yapısı ve Organları

Birleşmiş Milletler örgütünün altı temel organı vardır. Bunlar; Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Sekreteryadır (Sönmezoğlu, Güneş, Keleşoğlu, 2017, s.100).

2.1.2. Genel Kurul

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kurucu devletler (3.Madde) ile örgüte sonradan katılanlar (4.Madde) olmak üzere Birleşmiş Milletler üyesi olan tüm devletlerin temsil edildiği tek başlıca organdır (7/1. Madde). Her üye devlet Kurul'da 5 kişiden fazla olmamak şartıyla bir heyet tarafından (9/2. Madde) ve bir oy ile (18/1. Madde) temsil edilmektedir. Yani Genel Kurul Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda yer alan egemen eşitlik ilkesi (2/1.Madde) temelinde oluşturulmuştur (Mengiler, 2005, s.221).

Genel Kurul Birleşmiş Milletlerin en temel ve en geniş organı olarak 193 üye devleti bünyesinde barındırmaktadır (Karabulut, 2015, s.46). Özellikle sömürgeciliğin bitmesi ile Genel Kuruldaki üye devletlerin çoğunluğunu bağımsızlıklarını yeni elde etmiş ve ekonomik anlamda güçsüz üyeler oluşturmaktadır (Öğüt, 2013, s.54-55). Genel Kurul, üye her devletin birer oy hakkı olmasından dolayı alınan kararlar üzerinde söz sahibi olmaları açısından güçsüz devletler için en gözde organdır (Karns-Mingst, 2010, s.108).

Genel Kurul, kural olarak oy çokluğu usulüyle karar almaktadır. Ancak önemli bulunan sorunlar hakkında karara varabilmesi için hazır bulunan ve oy veren üyelerin

üçte iki çoğunluğunun oyu gerekir. Önemli sorunların neler olduğu Antlaşmanın 18. maddesinde belirtilmiştir. Örneğin Güvenlik Konseyinin geçici üyelerinin seçimi, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik tavsiye kararları, örgüte yeni üye kabulü gibi konular önemli sorunlar olarak kabul edilmiştir (Bozkurt,Kütükçü,Poyraz, 2004, s.149). Genel Kurul olağan yıllık toplantılarda ve uluslararası sistemde şartların getirdiği olağanüstü durumlarda ve her yıl Eylül ayının üçüncü salı günü oturumda toplanır (Gündoğu, 2020, s.10).

Genel Kurul farklı bölgelerden gelen temsilcileri bir araya getirerek tartışmalı konuların konuşulup çözüme ulaşılması için bir nevi toplantı mekanı işlevi görmektedir. Genel Kurulun geniş bir tabandan gelen üyeleri göz önünde bulundurduğumuzda pek fazla görüşün gündeme alınmasına fırsat tanımaktadır. Görüşmeler sonrasında karar verme açısından Genel Kurulun çok etkili bir mekanizmaya sahip olmadığını ancak önemli bir etik otorite görevi yürütüldüğünden söz edilebilir (Luard-Heater, 1994, s.38).

Birleşmiş Milletler Antlaşması Genel Kurula, 10. maddesiyle geniş yetki tanınmakta ve diğer organların yetki alanlarına giren her konuyu görüşebilme ve önerilerde bulunma olanağı sağlamaktadır. Ancak bu geniş yetki Antlaşmanın 12. maddesiyle sınırlandırılmıştır (Çelik, 1980, s.423). Genel Kurul, Güvenlik Konseyinin yetki alanı dışında tüm konularda görev alır ve Konsey dışındaki birimlere yönelik alınan kararların uygulama zorunluluğu vardır (Çalık, 2015, s.1097).

Genel Kurulun Birleşmiş Milletler de merkezi bir rolde olduğu bir organ olduğunu söyleyebiliriz ancak bu organ karar pozisyonunda değildir. Genel Kurul karar alma süreçlerinde etkili olmaya özen gösterebilir veya doğrudan sürece katılmak için çaba gösterebilir ancak bu teşebbüsler Birleşmiş Milletler sistemini zorlayıcı nitelikte değildir(Luard-Heater, 1994, s.61).

Uluslararası çatışma çözümü noktasında asıl yetkili organ Güvenlik Konseyidir. Genel Kurulun çatışma çözüm noktasında uluslararası barış ve güvenliği sağlama noktasında aldığı kararlar tavsiye niteliğindedir. Bu da bize Genel Kurulun çatışma çözümü noktasında Birleşmiş Milletlerdeki rolü ve yetkileri bağlamında Güvenlik Konseyi kararlarının geri planında kaldığını göstermektedir. Bu bağlamda uluslararası barış ve güvenliğin korunması noktasında Güvenlik Konseyi ile kıyaslandığında Genel Kurulun ikincil pozisyonda kaldığı sonucunu doğurmaktadır (Ertuğrul, 2012, s.140-141).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu siyasal açıdan değerlendirildiğinde her üyenin eşit haklara sahip olduğu teoride gözlemlense de uygulamada her üyenin eşit olabileceğinden kesin olarak söz edemeyiz. Çünkü güçlü devletlerin ilgili sorunlarda sonuca ulaşılması da müzakerelerde sahip oldukları kapasite ve ekonomik kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda teoride her üye devletin eşit olduğu saptanmasında bulunabilirsek de uygulamada bunun bir karşılığının olmadığını görebiliriz (Panke, 2017, s.5). Örneğin güçsüz bir A devletiyle güçlü bir B devletinin Genel Kurulda ilgili anlaşmazlıkta eşit bir konumda bulunsalar da B devleti A devletine bir takım askeri ve ekonomik yardımlar teklifini sunarak A devletini kendi istediği yönde manevra yapmasını sağlayabilir. Tam tersi sadece yardım konusunda değil bu vaatlerini A devletinin aleyhi yönünde de yapması mümkündür. Örneğin ekonomik yardımın kesilmesi veya yapılacak alt yapı çalışmaları veya teknolojik çalışmalara yönelik anlaşmaların iptali yönünde hamleler yapabilir (Demirel, 2021, s.204). Sonuç itibarıyla üye devletlerin uluslararası sistemdeki güç ve kapasiteleri uzlaşma aşamasında aktif veya pasif bir katılımın sağlanabilmesi için önemli olduğu bir gerçektir (Panke, 2017, s.9).

Genel Kurula 1950 yılında verilen bir yetki ile Güvenlik Konseyinin veto mekanizmasında yaşanabilecek tıkanma durumlarında Kurula devreye girme fırsatı verilmiştir. 1950 yılında Kuzey Kore'nin, Güney Kore'ye saldırmasıyla patlak veren Kore Savaşı'nda Sovyet temsilcisi o günlerde Çin yönetiminin Çin'in resmi temsilcisi olarak Konseye kabul edilmemesini protesto için Konsey toplantılarına katılmama kararı almıştı (Aral, 2013, s.10). 3 Kasım 1950 tarihli "Barış için Birlik" kararı gereğince, Güvenlik Konseyinin veto kararından dolayı uluslararası barış ve güvenliği koruma görevi yerine getirilememesi halinde Genel Kurul 24 saat içinde derhal toplanacak, uluslararası barış ve güvenliğin tekrar sağlanması için alınması gereken tedbirleri ve bunun yanı sıra silah kuvvetinin kullanılmasını kararlaştırılabilecek ve üyeleri tavsiyede bulunabilecektir (Çelik, 1980, s.424).

Genel Kurulun antlaşmadan kaynaklı görev ve yetkilerine değinecek olursak;

- Birleşmiş Milletler Şartı kapsamına giren ve örgütün Güvenlik Konseyi haricindeki organlarının görev alanındaki her konuyu görüşebilir, taraflara önerilerde bulunabilir (10. Madde),

- Silahsızlanma konusundaki genel ilkeleri görüşebilir ve konuyla alakalı başta Güvenlik Konseyi olmak üzere diğer organlara önerilerde bulunabilir ve uluslararası barış ve güvenliğin tehlikeye girdiği zamanlarda Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çeker (11. Madde),
- Güvenlik Konseyi'nin gündeminde olan bir konu Genel Kurul'da görüşülemez ve Konsey talep etmedikçe konuyla alakalı herhangi bir öneri kararını Genel Kurul alamaz (12. Madde),
- Uluslararası hukukun ve siyasal iş birliğinin gelişmesini katkıda bulunur, siyasal alan dışında da herkesin temel özgürlüklerden ve insan haklarından yararlanmasını kolaylaştırmak için uluslararası iş birliğini geliştirilmesine öncülük eder ve önerilerde bulunur (13. Madde),
- 12. madde saklı kalmak şartıyla uluslararası her türlü sorunla alakalı görüşme yapabilir ve alınacak tedbirler hakkında taraflara tavsiyelerde bulunabilir (14. Madde),
- Birleşmiş Milletler organlarından gelen raporları inceler (15. Madde), Birleşmiş Milletlerin ve uzmanlık kuruluşlarının bütçelerini inceler önerilerde bulunur (17.Madde) (UN,1945).

2.1.3. Güvenlik Konseyi

Güvenlik Konseyi Birleşmiş Milletlerin icra organıdır. Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 24. maddesi uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması etkisini öncelikle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyine vermiş ve aynı maddeye göre Güvenlik Konseyi kararları tüm üye devletler için bağlayıcıdır. Konsey resmi ve özel bir gündemle toplanabilir ve toplantılar New York'taki Birleşmiş Milletler binasında gerçekleştirilir (Birdişli, 2010, s.174).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin dâimi üyeleri ABD, Rusya, Fransa, İngiltere ve Çin'dir (Denk,2005, s.176). BM büyük devletler yönetimidir. BM'nin uluslararası yönetimi, Güvenlik Konseyi yönetimi ile aynı olmaktadır. Uygulamada yönetim işlerini yerine getirecek bu beş daimi üyedir (Morgenthau, 1970, s.606).

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde dâimi üyelerinin dışında, 2 yıllık bir süre için geçici olarak üye devletlerin de yer alması kararlaştırılmıştır. Güvenlik Konseyinin 1963 yılında alınan kararla 5 dâimi üye ve 6 üyeden oluşmaktaydı iken 1965 yılında yürürlüğe giren karar ile geçici üye sayısı altından onay yükseltilmiş böylelikle Güvenlik Konseyinde üye sayısı 5 dâimi 10 geçici olmak üzere 15 üyeye yükselmiştir. Geçici üyeler coğrafi dağılım esasına göre görev yapmaktadırlar. Genel Kurul tarafından 2/3 çoğunlukla seçilmektedir. Seçilen üyelerin coğrafi dağılımları Afrika devletlerinden 3, Doğu Avrupa devletlerinden bir, Latin Amerika ve Batı Avrupa devletlerinden ikişer temsilci ve Asya devletlerinden iki temsilci seçilerek Konsey de yerlerini alırlar (Topuz, 2016, s.53).

Güvenlik Konseyine üye olma o devletin uluslararası toplum ile daha fazla bütünleşmesini sağlamaktadır. Konseyin özellikle 1990'dan sonra gündeme aldığı meseleler sayesinde Konsey üyeliği yapmak artık üye devletler için bir ödül görevi görmektedir. Konsey üyelerinin barış ve güvenlik işlevlerine yerine getirmede seslerini uluslararası topluma duyurmak için adeta bir araç görevi üstlenmektedir. Aynı zamanda üyeler Konseyin gündemindeki meseleler de söz sahibi olmak için de Konseye katılmak isteyebilirler (Malone,2000, s.3-21).

Güvenlik Konseyinin bünyesinde Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi, Barışı Koruma Komisyonu, Eski Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi direkt barış operasyonlarını etki eden ve bu operasyonların bir parçası olan yardımcı organları bünyesinde bulundurmaktadır (Fortna , 2004, s.285).

Güvenlik Konseyinin temel görevi uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu görevi gerçekleştirirken ulusal yetki ilkesine dikkat ederek herhangi bir anlaşmazlığı, barışa yönelik tehdidi, saldırganlık davranışını gündeme alabilir. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda kabul eden tüm üyeler Güvenlik Konseyinin kendileri adına hareket ettiğini ve kendilerinin konseyin almış olduğu kararlara uymak zorunda olduklarını kabul etmişlerdir (Bennett-Oliver, 2015, p.101). Bir devlet Güvenlik Konseyinin dikkatini çekebildiği gibi aynı şekilde bir konunun Güvenlik Konseyinin gündeminden çıkarılmasına da yine Konseyin elindedir (Malunczuk, 1997, s.386).

Güvenlik Konseyi, Birleşmiş Milletler Antlaşmasıyla iki tür yetkisi ile donatılmıştır. Antlaşmanın VII. Bölümünde düzenlenen uluslararası barışın ve güvenliğini tehdit

edilmesi bozulması gibi durumlarda bağlayıcı karar yetkisi, ikincisi ise Antlaşmanın VI. bölümünde barışçıl çözüm yolları konusunda tavsiye kararı yetkisi (33-38. Madde). Bunlar dışında Genel Sekreterin (97. Madde) ve Genel Kurul, Uluslararası Adalet Divanı yargıçları (93/2. Madde) seçimi gibi konularda da yetkilidir (Pazarcı, 2010, s.193).

Güvenlik Konseyinin Antlaşmadan kaynaklı yetkileri;

- Örgüt uluslararası barış ve güvenliği sağlama konusunda temel yetkiyi konseye devretmiştir ve uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında tüm tedbirlerini alır (24. Madde),
- Silahsızlanma konusunda programlar hazırlar uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi konusunda tarafları önerilerde bulunur (33. Madde),
- Herhangi bir meselenin uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye atıp atmayacağı hususunda soruşturma yapar (34. Madde),
- Tarafların istemesi halinde uyuşmazlığın çözümü konusunda tavsiye verir (38. madde),
- Barışın tehdit edildiğini bozulduğunu veya bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve durumun daha da kötüye gitmemesi için tavsiyelerde bulunur (39. Madde),
- Sorunun daha da kötüye gitmemesi için önlemler alabilir ilgili taraflara bu önlemlere uymaya çağırabilir ve ateşkes birliklerin geri çekilmesi bu tip örnekler arasındadır (40. Madde),
- Askeri kuvvet kullanımı dışındaki önlemleri alabilir üyeleri ticaret diplomatik ekonomi iletişim ulaştırma gibi önlemleri uygulamaya çağırabilir (41. Madde),
- 41. maddede sayılan maddeler yetersiz kaldığı durumlarda asgari önlemlere sorunun çözümü için başvurabilir (42. Madde),
- Böylece Birleşmiş Milletler uluslararası savaşan taraf olabilir ve Birleşmiş Milletler üyeleri Konseyin aldığı askeri önlemleri uygulama noktasında güvenlik Konseyi kolaylaştıracak katkı sunmak zorundadır askeri önlemlerin uygulanması için Konsey üye devletlerle anlaşma yapabilir (43. Madde),

- Silahlı kuvvet kullanılması için gerekli planları asgari kurmay komitesinin yardımlarıyla programlar (46. Madde),
- Uyuşmazlıkların çözümünde kuruluşlar yoluyla veya bölgesel anlaşmalar yoluyla barışçıl çözüm önerisinde bulunur (52. Madde),
- Önleyici veya zorlayıcı önlemlerin uygulanması noktasında bölgesel kuruluşlardan faydalanır ve bölgesel örgütler konsey izni olmadan bu tip tedbirler alamaz (53. madde),
- 51. madde kapsamında üyelerin meşru savunma hakkı ve 53. madde kapsamında bölgesel kuruluşların bulundukları eylemler hakkında konseyi her an ve tam bilgi verilmesi zorunludur (54. Madde),
- Birleşmiş Milletlerin vesayet rejimi uyarınca bütün görevlerini yerine getirir (83. Madde) (UN,1945).

Şu andaki durumuyla Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi arasında işlev dağılımı bir anayasal biçimsizliktir. BM içerisinde aynı konuyu Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi konuşabilir ve bunların aralarında herhangi bir canlı bağ yoktur. Genel Kurulun tüm üyelerinin 2/3 veya daha fazlası tavsiyede bulunabilir ancak Güvenlik Konseyi bu tavsiyeye aldırılmayıp başka bir karara varabilir (Morgenthau, 1970, s.605).

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2.maddesi birinci fıkrası Birleşmiş Milletlerin tüm üye devletlerin egemen eşitliği prensibine dayalı olduğunu beyan etse de Birleşmiş Milletler Genel Konseyine baktığımızda bazı üyelerin daha eşit olduğu varsayımında bulunabiliriz, Genel Kurul ve diğer organlarda bir ülke bir oy prensibinin geçerli olabilir ancak Güvenlik Konseyinde 5 dâimi üyenin sahip oldukları veto yetkisiyle diğer üyeler arasında eşit olduğunu söylememiz pek mümkün değildir. Birleşmiş Milletler üyelerinin sahip oldukları uluslararası sistemdeki farklı güçleri ile doğru orantıda Birleşmiş Milletlerde yarattıkları etkide diğer üyelere göre farklı sonuçlar doğurmaktadır (Keohane, 1967, s.222).

BM sisteminin özü olan ve Güvenlik Konseyinin VII. Bölümü uyarınca her hareketini etkileyen Antlaşmanın 27.maddesinin 3.fıkrasıdır. İlgili madde de Güvenlik Konseyi kararlarının daimi üyeler dahil dokuz üyenin olumlu oy kullanmasıyla alınacağı

belirtilmiştir. VII. Bölümdeki uygulama mekanizmasının harekete geçirilmesi için de daimi üyelerin hepsinin onayının alınması gerekmektedir. Güvenlik Konseyindeki veto uygulama sistemi daimi üyelerin her birinin iradesine bağlı kılınmıştır. Veto yetkisi, daimi üyelere herhangi bir merkezi hukuk tedbiri alınma olasılığını ortadan kaldırır ve herhangi bir şekilde zarar görebileceğini sezinleyen bir daimi üye uluslararası barışın tehlikede olduğunu sebep göstererek uygulama tedbirlerinin alınması kararını veto edebilecektir (Morgenthau, 1970, s.397-398).

BM'nin kuruluş aşamaları sırasında, veto yetkisi tüm müzakereler boyunca en tartışmalı konu olmuştur. Büyük güçler arasında vetonun dahil edilip edilmemesinden ziyade, vetonun kapsamı anlaşmazlık konusu olmuştur (Mahmood,2013, s. 126-127).

BM Antlaşması'nda ele alınacak konunun hangi kapsamda oylanacağı tanımlanmıştır. Güvenlik Konseyinin gündeme getirdiği konunun usul ya da esasa dayalı olmasına dair kararı BM Genel Sekreteri vermektedir (Luck, 2006, s.22). Genel Sekreter karar vermek yerine Güvenlik Konseyinden usule uygun duruma dair bir karar vermesi yönünde talepte bulunabilir. Dâimi üyelerden birisi olumsuz oy kullanırsa, konu esasa ilişkin olarak kabul edilir (Budrich, 2018, s.59).

Güvenlik Kurulunun oy usulünü düzenleyen 27. maddesinde Genel Kurul usul meselelerdeki kararları 9/15 çoğunlukla alınır. Usul meselelerinde 9 üyenin olumlu oyu kararın alınmasında yeterli olduğu halde (27/2) diğer bütün meselelerde kararlar dâimi üyelerinin hepsinin oyları dahil olmak üzere 9 üyenin olumlu oyu ile alınır (Çelik,1980, s.428).

Konseyle 5 dâimi üyeye veto yetkisi sunulmuş ayrıcalıklı durum; uygulamada ortaya çıkan çifte veto yetkisiyle daha avantajlı bir olguya dönüşmektedir. Konseyle ilgili alınan kararların hangilerinin usule hangisinin esasa göre alınacağı kararını antlaşmanın 27. maddesinde açıkça yer almamıştır. Bir konunun usule ilişkin olup olmadığı sorunun bir anlaşma sağlanamadığı durumlarda sorunun çözümüne yönelik bir karar oylamasında da olumsuz oylar arasında 5 dâimi üyeden birinin dahi oyunun bulunmaması gerekecek ve bu süreçte yine veto mekanizması işleyip 5 dâimi üye tekrar veto yetkilerini kullanıp bu üyelere çifte veto yetkisi tanınmış olmaktaydı (Sönmezoğlu, 2014, s.892). Dâimi üyelerin Antlaşmanın 27. Maddesine göre, açık bir şekilde yazılmamasına göre BMGK'nde alınan kararlar üzerinde üstü kapalı bir veto yetkileri bulunmaktadır. Veto

hakkı dâimi üyelerin sahip olduğu en kritik ayrıcalıktır. Dâimi üyelerin veto yetkilerine başvurmaları BM'nin ve Güvenlik Konseyi'nin harekete geçmesinin önünde bulunan en önemli engeldir (Budrich, 2018, s.60).

Esasa göre mi usulü göre mi yapılacak oylamada esasa dahi bir konu olarak kabul edilirse dâimi üyeler bu aşamada ve toplamını kullanabileceği fırsatı ortaya çıkar. Çifte veto olarak adlandırılan bu durumda bir dâimi üye usule dair olduğu önerilen bir konu niteliğiyle ilgili oylamada veto hakkını kullanacak, sorunun esasa dayalı bir konu kılınmasını sağlayarak oylamada tekrar veto yetkisini kullanabilir. Dâimi üyeler burada Konseyde istemedikleri bir kararın çıkmasını tamamen bloke etmesine mümkün kılar. Ve dâimi üyelere veto yetkisinin çok ötesine giderek hukuksal avantajlar sağlamaktadır (Denk,2005, s.181-182).

Vetonun tek istisnası, 27. maddenin üçüncü paragraf hükmünün içine giren VI. bölüm çerçevesi gereği yani uluslararası bir anlaşmazlığın barış yoluyla çözülmesi hakkında bir karara varıldığında bu anlaşmazlığa taraf olan Güvenlik Konseyi üyesinin oy hakkı yoktur (Çelik, 1980, s.429). BMGK dâimi üyeleri çıkarlarına ters düşen durumlarda veto yetkisine başvurabildikleri gibi, etki alanlarını korumak veya dost devletleri koruma maksadıyla da olumsuz oy kullanabilirler (Budrich, 2018, s.62).

BMGK'de 5 dâimi üyenin veto yetkisi, BM'nin amaçlarını gerçekleştirmesinin önünde en büyük tehdidi oluşturmaktadır. Örgütün yürütme organı olan Güvenlik Konseyi'nin örgüt içerisinde bu denli önemli veto yetkisine sahip olması BM Antlaşması'nda ifade edilen eşitlik ilkesiyle çelişmektedir (Gifkins, 2021, s.1-24).

Ağır eleştirilere rağmen yine de Birleşmiş Milletler günümüze kadar oluşturulmuş en kapsamlı uluslararası örgüttür (Rüma, 2014, s.383). Sonuç olarak Birleşmiş Milletler bir yandan kendisine yöneltilen eleştirilerle uğraşırken diğer yandan uluslararası istikrarsızlıkla savaşmakla mücadele etmektedir. Her ne kadar barış, insan haklarına saygı, adalet temelinde kurulmalı prensibini en temel öncülerden birisi olarak ilk olarak benimsense bile adaletin ve insan haklarının objektif tarifindeki güçlüklerden dolayı örgütün herkesi memnun edebilecek bir yapı haline dönüşmesi en azından kısa vadede pek mümkün gözükmemektedir. Barış olgusu bir özlem olsa da güç ve iktidar hırsları tamamen gerçektir. Bundan dolayı Birleşmiş Milletler içerisinde 'ateşkes' imzalandığında bu galip tarafta bulunanların kontrolünde olacaktır. Zaten Doktrinde Dag

Hamarskjöld'ün ifade ettiği gibi, 'Birleşmiş Milletlerin amacı da bizi cennete götürmek değil, cehennemden kurtarmaktır' (Arıboğın, 2002, s.146).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun ana sorumluluğu uluslararası barış ve güvenliği korumaktır (Gruenberg, 2005, s.475). Uluslararası barış ve güvenliği sürdürme görevini Antlaşmanın 24.maddesinin 1.fıkrasına göre üye devletler BMGK'ye devretmişlerdir. BM Antlaşması'nın 25.maddesi çerçevesinde de üye devletler BMGK kararlarını kabul etme ve uygulama konusunda da uzlaşmaya varmışlardır (Okhovat, 2011, s.7). Uluslararası barış ve güvenliğin korunması yalnızca BMGK'nin hakimiyetinde olduğu değerlendirilmekle beraber, bu durum bir tasarı değil, 1945 Haziran'ında Birleşmiş Milletler Uluslararası Örgütler Konferansında örgütün kuruluş aşamasında uluslararası barış ve güvenliği korumada Konseye birtakım öneriler sunulmuştur (Gruenberg, 2005.s.476).

Aynı zamanda Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2/4 maddesi büyük öneme sahiptir. İlgili maddeye göre örgüte üye devletler uluslararası ilişkilerinde güç kullanılmayacak, tehdidinde bile bulunmayacaktır. Birleşmiş Milletler Antlaşması uluslararası ilişkiler tarihinde savaşın ve zorlayıcı güç kullanımının yasaklandığı ilk belge olarak tarihi açıdan önemlidir. Antlaşması'nın 7. bölümü uluslararası barış ve güvenlik konusu ile ilgilidir (Aral,2013, s.9).

Kuvvet kullanımının meşruiyetini net bir şekilde yasaklayan ilk uluslararası belgenin Birleşmiş Milletler Antlaşması olduğunu söyleyebiliriz. Daha önce Briand Kellogg Paktı, Milletler Cemiyeti gibi girişimlerde kuvvet kullanımının yasaklayıcı etkisi sınırlı kalmıştır (Vark, 2013, s. 57-58).

Başlangıçta BMGK, barışın ihlali ve barışa karşı yürütölen askeri tehditlerle ilgiliyken, zamanla etki alanını daha da genişleterek; uluslararası terörizm hareketleri, toplu mülteci akımları, kitle imha silahları gibi durumları da yetki alanına dahil etmiştir. BMGK öncelikle bir devlet veya çatışma durumları üzerinden bir saptama yaparken, 11 Eylül'den sonra, genel anlamda terörist eylemlerin, bunların finansmanlarının ve teröristlerin belirli silahlara erişimini engelleme gibi saptamalar yapmaya başlamıştır. Bu gibi durumlara karşı, BMGK Antlaşma'nın VII. Bölümü doğrultusunda daha caydırıcı önlemler ve bağlayıcı kararlar uygulamaya başlamıştır. Bu gibi kararlar 11 Eylül 'den önce sadece Genel Kurul'un ayrıcalığı olarak değerlendirilirken; 'Kanun Koyucu' rolün,

böylelikle BMGK tarafından da üstlenildiğini gözler önüne sermektedir (Schrijver, 2007, s.127-128).

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın VI. ve VII. Bölümleri Güvenlik Konseyi'nin çatışma çözümü için alacağı önlemlere ayrılmıştır. VI. Bölümde belirtilen anlaşmazlığın soruşturulması ve kuvvet kullanılmadan taraflara barışçıl önlemler aracılığıyla önerilerde bulunmak ile ilgilidir ve bu kararların tavsiye niteliğinde olup taraflara herhangi bir bağlayıcılığı yoktur. Konsey VII. Bölümde zorlayıcı önlemlerle ilgili kararlar alma yetkisine sahiptir (Karns, Mingst, 2010, s.110). Güvenlik Konseyi BM Antlaşması'nın 39.maddesinde geçen barışın tehdit edildiği, bozulduğu ya da herhangi bir saldırı durumunu saptadığında yetkisini kullanarak VII. bölümden kaynaklı yetkilerine başvurmaktadır (Wood, 1998, s.74). BMGK'nin VII. bölümden kaynaklı yetkilerini kullandığı ilk karar, Rodezya hakkındaki 1968 tarihli ve 253 sayılı karardır (Wood, 1998, s.82). Saldırının ya da saldırganın tanımlanması gibi kritik bir konuda Güvenlik Konseyi'ne yetki verilmekte ve tüm üye devletlere ekonomik ve veya askeri yaptırım gibi zorlayıcı önlemlere başvurmaya çağırmaktadır. 1990 öncesi 2 kez zorlayıcı önlemlere başvurulmuş, Soğuk Savaş boyunca barışçıl önlemler dahilinde önlemler alınmıştır. Soğuk Savaş sonrası Güvenlik Konseyi VII. Bölüme başvurmayı daha çok tercih etmiştir (Karns, Mingst, 2010, s.110).

2.1.4. Ekonomik ve Sosyal Konsey

Birleşmiş Milletler örgütün temel amaçlarından biri uluslararası sisteme barış ve güvenliğin sürdürülmesi ve korunması ile insan haklarının korunup geliştirilmesi olarak beyan edilirken diğer amacı ise ekonomik ve sosyal gelişmenin sağlanması şeklinde ifade edilmiştir. Birleşmiş Milletler Antlaşmasında belirtilen ekonomik ve sosyal gelişme ile insan haklarının korunması ve geliştirilmesi gibi konularla ilgili sorumluluk Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseye yetki verilmiştir (Breen, 2007, s.261-262).

Ekonomik ve Sosyal Konsey adından da anlaşılacağı üzere devletlerin, ekonomik, sosyal, sağlık, eğitim, kültürel alanlarında kalkınmalarını amaçlamak için oluşturulmuştur (Caşın, 2013, s.1300). Konsey, her yıl New York ya da Cenevre'de beş veya altı haftalığına toplanır. Sivil toplum kuruluşları ile ilişkilere önem verir ve Genel Kurula karşı sorumludur (Gün, 2002, s.10). Konsey de Genel Kurulca 3 senelik süre için

seçilen 54 üye devlet bulunur (Karabulut, 2015, s.47). Her üyenin bir oyu vardır ve oylama salt çoğunluk ilkesine dayanmaktadır. Üyelerin, Konsey içerisindeki coğrafi dağılımı ise 14 üye Afrika'dan, 11' Asya'dan, 6'sı Doğu Avrupa'dan, 10'u Latin Amerika ve Karayipler'den son 13 üye ise Batı Avrupa ve diğ er gruplardan seçilmektedir (Caşın, 2013, s.1300).

2002'den itibaren Güvenlik Konseyinin kayıtları incelendiğinde uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yönelik ele alınan mücadele konusunda bakış açısının farklılaşması ile ekonomik ve sosyal gelişmelerle insan haklarını ve barışın korunmasıyla yakından ilişkilendirilebilir. Böylelikle ECOSOC'un Birleşmiş Milletler içerisindeki rolünün öneminin arttığı tespitinde de bulunabiliriz (Breen,2007, s.289).

Uygulamaya ve politika yapımına baktığımızda ECOSOC'un öncü bir görev üstlendiğini görölmektedir. Bunun sebebi Birleşmiş Milletler Antlaşması'ndan dolayıdır. Antlaşma genel olarak Birleşmiş Milletlere ve özel olarak ECOSOC'a ekonomik ve sosyal alanda çalışmalar yürütmek için yetkilendirdiğini söyleyebiliriz. Lakin kararların ve önerilerin üyeler tarafından bağlayıcılık taşımasına dair bir ifade Antlaşma'da yer almamaktadır (Rosenthal, 2005, s.25). Ekonomik ve Sosyal Konsey, raporlar hazırlayıp tavsiyelerde bulunabilir. Ayrıca konsey yetki alanına giren meselelerle ilgili sözleşme tasarılarını hazırlayıp Genel Kurula sunabilir (Genç, 1999, s.44).

2.1.5. Vesayet Konseyi

Birleşmiş Milletler'in altı ana organından biri olan Vesayet Konseyinin günümüz itibariyle diğ er organlardan ayırt edici en temel özelliğı hukuken varlığına devam ettirse de fiilen çalışmalarını askıya almış olmasıdır (Denk, 2015, s.193). Birleşmiş Milletler antlaşması gereğı kurulan Vesayet Konseyi sömürge halklarının daha iyi şartlarda yaşayabilmesi için 1945 yılında kurulmuştur (Vursavaş, 2011, s.18). Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 76. maddesinde; vesayet altındaki halkların yaşamlarını kolaylaştırmak, uluslararası barış ve güvenliğı kuvvetlendirmek, ırk cins, din, dil farkı olmaksızın insan haklarına saygı göstermeye teşvik etmek gibi Vesayet Konseyi'nin amaçlarına yer verilmiştir (Çelik, 1980, s.40).

Vesayet konseyinin kuruluş amacı sömürgelerin sosyal siyasi ve iktisadi şartlarının iyileştirilmesi ve sömürgelerin süreç içerisinde kendi kendilerine yönetir duruma gelmelerini sağlamaktır (Aral, 2013, s.10).

Sömürgelerin hemen hemen hepsinin bağımsızlıklarını elde etmesi sonucu Vesayet Konseyi eski işlevini yitirince gerek görülmesi halinde danışılacak bir yapıya dönüşmüştür (Ağır, Aksu,2017, s.49).

2.1.6. Uluslararası Adalet Divanı

Uluslararası Adalet Divanı BM Antlaşmasının 92.maddesine göre örgütün temel yargı organıdır. UAD, BM'nin diğer temel organlarından farklı olarak New York yerine La Haye'de bulunan Barış Sarayı'nda hizmet vermektedir (Budrick, 2018, s.44). Divan 15 hakimden oluşmakta ve hakimlerin seçilme usulü Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi tarafından medeniyet çeşitleri ve coğrafi dağılım göz önüne alınarak seçilmektedir (Gündüz,2000, s.134).

UAD, 1946'dan günümüze kadar 150'den fazla davaya bakmış ve devletler tarafından Divana getirilen davalar hakkında güç kullanmama, işlerine karışmama, ekonomik haklar, çevre koruma gibi birçok uluslararası anlaşmazlıklar hakkında karar beyan etmiştir (Avxhi, 2021, s.22).

Divanın yargı yetkisi ve danışma yetkisi gibi iki etkisi vardır (Çelik, 1980, s.432). Bir devlet başka bir devletle ilgili sorunu varsa konuyu tarafsız bir duruşma için Uluslararası Adalet Divanına götürebilir. Güvenlik Kurulu veya Genel Kurul'da uluslararası hukukla ilgili konularda, Uluslararası Adalet Divanı'ndan danışma görüşü talebinde bulunabilir. Örneğin Kosova'nın bağımsızlık ilanının yasal olduğunu ilan eden 2010 tarihli mahkeme kararı Genel Kurul tarafından Divan'dan talep edilen tavsiye niteliğinde bir görüştür (Goldstein- Pevehouse, 2010, s.256-257).

Uluslararası Adalet Divanı'nın yargı yetkisi kural olarak tarafların isteğine bağlıdır yani taraflar uyuşmazlıklarını barışçı yollarla çözüme ulaştıramadıklarında uyuşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı'na götürmeleri gerekir. UAD, kendiliğinden önüne gelen sorununu çözüme kavuşturamaz ancak taraflar Divan'ın yargı yetkisini açık bir şekilde beyan ederlerse Divan önüne gelen davada yargı yetkisini zorunlu olarak kullanır (Bozkurt vd, 2004, s.151). Divanın anlaşmazlık konusunda kararları kesin ve zorunludur, devletler Divanın kararlarına uymayı kabul etmişlerdir (94/1. Madde) (Çelik, 1980, s.432).

2.1.7. Genel Sekreterlik

Genel Sekreterin tanımı; Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 97. ve 99. maddelerinde uluslararası barış ve güvenliği tehdit edecek meselelerde Güvenlik Konseyinin dikkatine getiren en üst düzey yönetici olarak geçmektedir (Pazarcı,2010, s.195). Sekreterlik, Birleşmiş Milletleri uluslararası hukuk kişisi kılan organdır. Hem örgüte süreklilik kazandırmakta hem de tüzel kişilik olarak Birleşmiş Milletlerin kurumsal ve fiziki varlığını uluslararası alanda temsil etmektedir (Denk, 2015, s.160).

Birleşmiş milletlerin günlük işlerini takip edip, BM'nin ilgilendiği her konuyu takiple görevlidir (Gün, 2002, s.11). Genel Sekreter Birleşmiş Milletlerin diğer organlarına Genel Sekreter sıfatıyla hareket eder ve bu organlar tarafından kendisine verilen görevleri yerine getirir. Birleşmiş Milletler çalışmalarını Genel Kurula yıllık raporlarla sunar (Genç, 1999, s.50).

Genel Sekreterlik; bir Genel Sekreter ve örgütün gerek duyabileceği memurlardan oluşmaktadır. Genel sekreter ve memurlar görevlerini yerine getirirken örgütün dışından herhangi bir makamdan veya herhangi bir hükümetten talimat almazlar ve sadece Birleşmiş Milletler örgütüne sorumludurlar. Üye devletlere genel sekreter ve memurlarına uluslararası görevlerinden dolayı etki etmeme ve saygı gösterme yükümlülüğü getirilmiştir. Bu yükümlülük, Genel Sekreter ve memurlara uluslararası düzeyde saygınlık ve üstlendikleri görev bakımından özerklik tanımıştır (Erdağ, 2014, s.110).

Genel Kurulun ve Güvenlik Konseyinin belirsiz bir şekilde terkettiği yetkileri ve bu iki organın yapmaları gereken lakin yapamadıklarını Genel Sekreter üzerine almıştır. Genel Sekreterlik, 1953'den 1961'e kadar görev yapan, yetenek ve Sekreterlikte inisiyatif alarak bağımsız hareket eden Dag Hammarskjöld'e çok şey borçludur. Hammarskjöld uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında Antlaşmadaki herhangi bir boşluğu doldurmak ve yeni bir yürütme sorumluluğu yaratmak için harekete geçmiştir. Hatta hareket alanını daha da genişleterek Genel Kurul ve Güvenlik Konseyinin hiçbir onayını almaksızın ve BM üyelerinin muhalefetine bile karşı hareket etmiştir. Sovyet Birliğinin karşı çıktığı Laos'a gitmemesi ve orada bir BM temsilcisi bırakmamasını istemesine rağmen Hammarskjöld, 1959'da Laos'ta BM varlığını sağlamıştır. Hammarskjöld döneminde Genel Sekreterlik makamı böylece devletlerüstü

bir siyasal organa yaklaşan bir duruma gelmiştir. Bu durum Genel Sekreterin kendi kişiliğinin işlevi olup tam anlamıyla ikna alanına girer. Hammarskjöld'ün Genel Sekreterlikteki bu tutumu, bu göreve gelen kişinin entelektüel ve manevi niteliklerinin bir sonucudur (Morgenthau,1970,s.620-628).

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri BM tarafından yetkilendirilen, adına hareket eden ve konuşan bir rol üstlenmiştir. Bu hareketleri medya yolu veya hükümetlerle bir araya gelerek çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilir. Görüşmelerde BM'yi savunmakta ve BM'nin yasal, siyasal anlayışına karşı tarafı anlatmaktadır. Genel Sekreter, Güvenlik Konseyi, Genel Kurul ve diğer organlarla birçok faaliyet yürütmektedir. Birleşmiş Milletler içerisindeki çok boyutlu rolünden dolayı pek çok bölgede birden fazla alanda faaliyet yürüterek operasyonlara liderlik etmektedir. Bunun yanı sıra Birleşmiş Milletler Barış Koruma Operasyonlarında aktif bir rol oynayıp yaklaşık 1000 kişilik barış koruma faaliyeti yürüten operasyonlarda komutanlık etmektedir (Urquhart, 2007, s.30).

Genel Sekreter, BM'nin atanmış temsilcisi ve örgüt adına konuşan örgütü uluslararası alanda savunan eylemlerini yorumlayan siyasi ahlaki ve hukuksal pozisyonuna açıklık getiren bir temsilci dünyanın birçok yerinde operasyonları yöneten çıkan felaketlerde hızlı bir şekilde müdahale etmesi beklenen ve her an her yere gitmeye hazır olmalıdır (Urquhart, 2007, s.30).

Birleşmiş Milletler Antlaşması Genel Sekreteri 4 farklı alanda yetkilendirilmiştir. Birincisi anlaşmazlık yaşayan taraflar ikincisi genel sekreterin anlaşmadan gelen yetkililer üçüncüsü Güvenlik Konseyi kararları ile yetkileri dördüncüsü ise Genel Kurul tarafından yetkilendirilmesi (Franck, 1995, s.381).

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nda sekreterin seçim yerine atanma ile göreve geldiği ifade edilir. Genel Kurulun tavsiyesiyle Güvenlik Konseyi tarafından atanması için dâimi üyelerin vetosu ile karşılaşmaması gerekir bu da sekreterin dâimi üyelerin güvenini kazanmasına ve genel sekreterin idare ve diplomatik yeteneklerine bağlıdır (Tharoor, 2007, s.35).

Genel Sekreterlik, BM Antlaşması'nda belirtildiği gibi, Genel Kurul tarafından seçilse de, aslında seçileceklerin tavsiyesi Güvenlik Konseyi tarafından yapılmaktadır. Bir nevi, zaten güçlü devletlerin tavsiyeleri, siyasi açıdan gelecekte kendilerinin başlarını

ağırtmayacak, söyleneni yapacak kişilerden oluşan isimlerden oluşturulmaya çalışılmaktadır (Traub, 2007, s.189).

Genel Sekreterlikteki zayıflık tıpkı Genel Kuruldaki zayıflığa benzemektedir. Her iki organda konuşabilmekte, açıklama yapabilmekte, öneriler verebilmekte fakat iki organında kararları bağlayıcı değil ve siyasal eylemin merkezi olan yaptırım konusuna el atamamaktadır (Morgenthau, 1970, s.624). Bu durumda Genel Sekreterlik görevi de atananların kişisel özelliklerini ve diplomatik yeteneklerinin ve üstlenmesi gereken rol ile ilgili sahip olduğu bakış açısı son derece önemlidir. Dahil oldukları pek çok olayda da yarattıkları etki, sahip oldukları bu özelliklerden payını almıştır. Bunun yanı sıra Güvenlik Konseyinin desteğiyle her zaman önemli olmuş çoğunlukla büyük güçlerin dahil olmadığı ve kendilerinin daha rahat hareket alanı bulabildikleri çatışmalarda daha başarılı müdahalelerde bulunmuşlardır (Ertuğrul, 2012, s.177).

Genel Sekreterlik, çatışmaların çözümünde oldukça aktif rol oynayan BM'nin temel organlarından. Çatışmaları Güvenlik Konseyi'nin gündemine getirmesi, Genel Sekreterin ve bünyesinde barındığı diğer büroların anlaşmazlıkların çatışmaya sonrasinda bir savaşa dönüşmeden çözümlemeye üstlendikleri görev ve gerçekleştirilmesine karar verilen müdahalelerle üstlendikleri sorumluluklar itibariyle BM ana organlar arasında yer almaktadır (Sitkowski, 2006, s.21).

BM Genel Sekreterlerinin dünya halklarının çıkarlarını koruma ve savunmada yetersiz kalmalarının en önemli nedenlerinden biri, birden fazla seçimle gelinebilmeleri ve Güvenlik Konseyi dâimi üyelerinin veto yetkisine sahip olmalarıdır (Wedgwood, 1995, s.641).

Genel Sekreter operasyonlara çatışmayı önleyici güç gönderme, asker konuşlandırma, çatışma öncesinde taraflar arasında diplomasi faaliyetleri yürütme, dünya barışını olumsuz yönde etkileyecek durumları tespit etme ve ortadan kaldırma ve oluşabilecek tehditlerle müdahalelerde bulunabilecek bürolar kurmakla görevlidir (Barnett, 1995, s.417).

Bu bürolar, alt yapının kurulması, sivil toplum, insani yardım, eğitim, sağlık, kapasitesinin geliştirilmesi, kamu sektörünün denetlenmesi, anayasal düzenin sağlanması, uluslararası ticaretin artırılması, farklı dini, siyasi ve etnik gruplar arasında

uzlaşa sağlanması gibi konularda Genel Sekretere görüş ve önerilerde bulunarak yardımcı olmaktadır (Coning, 2005, s.96).

Birleşmiş Milletlerde görev yapmış olan Genel Sekreterler sırasıyla; Norveç'ten Trygvie Lie 1946-1952 yılları arasında, İsveç'ten Dag Hammarskjöld 1953-1961 yılları arasında, Myanmar'dan U Thant 1961-1971 yılları arasında, Avusturya'dan Kurt Waldheim 1972-1981 yılları arasında, Peru'dan Perez de Cueller 1982-1991 yılları arasında, Mısır'dan Butros-Butros Gali 1992-1996 yılları arasında, Gana'dan Kofi Annan 1997-2006 yılları arasında, Güney Kore'den Ban Ki-moon 2006-2016 yılları arasında, son olarak Portekiz'den Antonio Guterres 2017'den günümüze kadar BM Genel Sekreterliği görevini yürütmektedir (UN,2024).

2.1.7.1. BM Genel Sekreterlerinin Görev ve Sorumlulukları

Genel Sekreter görevleri; uluslararası uyuşmazlıkta arabuluculuk yapma, toplumsal ve mali eğilimleri denetleme, insan hakları, yenilenebilir kalkınma, Birleşmiş Milletlerin yürüttüğü barış kuvvetlerinin operasyonlarını yürütme, Birleşmiş Milletler çalışmaları hakkında dünya medyasını bilgilendirir, tüm dünyayı ilgilendiren konular hakkında uluslararası konferanslar düzenler konuşmaları yorumlar ve belgeleri örgütün resmi dillerine çevirme gibi faaliyetleri yürütmek gibi görevler üstlenmektedir (Karabulut, 2015, s.48-49). Genel Sekreter ayrıca uluslararası uyuşmazlıkların meydana gelmesinin ve yayılmasını önlemek için birleştirici ve tarafsız rolünü kullanarak iyi niyet çalışmalarını yürütür (Ağır, Aksu, 2017, s.47).

Bir yandan iyi niyet elçisi, dünyanın en üst düzey bürokrati iken, diğer yandan çeşitli operasyonlarda askeri kuvvetin baş komutanını çağrıştırmaktadır. Cherterman'ın kitabında Genel Sekreter için "Sekreter mi, General mı? " Secretary or General? Sorusu tam da üstlendikleri bu rol için sorulmuş bir soru olsa gerek (Cherterman , 2007, s.1).

Genel Sekreterin Birleşmiş Milletlerin parasal yönetimiyle ilgili geniş yetki ve sorumluluğu vardır. Üyelerin bütçeye sağladıkları katkıları toplar örgüt adına gerekli harcamaları yapar ve bütçe tasarılarını hazırlar (Gönlübol, 2000, s.524).

Genel Sekreterliğin uluslararası uyuşmazlıkların çözümündeki görev ve sorumluluklarını üç bölüme ayırabiliriz. Birincisi, bir sorun ile karşılaşıldığında ihtiyaç duyulan güvenin inşası için doğru bilgilerin elde edilmesi gereğidir. Bu aşamada

yapılacak ilk şey Genel Sekreterliğin önleyici diplomasi konusundaki yeteneğidir gerekli yüksek düzeyde arabulucuların ve elçilerin atanması ihtiyaç duyulan bölgesel irtibat noktalarının oluşturulmasıdır. Doğru bilgilere ulaşılması uyuşmazlığın temel nedenini anlamak için önemli bir aşamadır doğru teşhis Birleşmiş Milletlerin ve üye devletlerin doğru hamleleri başlatması ve çözüm önerilerini geliştirebilmesi için zorunludur. Genel Sekreterin ikinci görevi, Birleşmiş Milletler organlarının harekete geçirmesi ve son olarak uluslararası uyuşmazlık çözümünde Birleşmiş Milletlerin etkinliğini artırmak için sahip olunan kaynakların geliştirilmesini sağlamaktır (Uzun, 2013, s.105)

Birleşmiş Milletler sahip olduğu örgütlenme ve kaynaklar ile birlikte uluslararası meselelerde önemli etkinliğe sahip küresel bir örgüttür. Ancak bu kaynakların harekete geçirilmesi üye devletlerin özellikle veto yetkisine sahip 5 dâimi üyenin istekli ve yapıcı tutumlarıyla ve Birleşmiş Milletler örgütünü sevk eden Genel Sekreterin liderlik özellikleri ile yakından ilişkilidir(Bilirdişli, 2010, s.176).

Genel Sekreterin arabuluculuk yetkisine değinecek olursak; 20. yüzyıl uluslararası sistemde anlaşmazlıkları çözmek adına 3 yõteme başvuruyordu. Savaş, diplomasi ve hakemlik. Lakin 20. yüzyıl sonlarına doğru uluslararası sistemdeki değışiklikler doğrultusunda çatışmalar önlenmesi ve çözülmesi noktasında Genel Sekreteri önemli bir rol düşmektedir. Savaşların daha başlamadan durdurulması ve buna paralel olarak çatışan tarafların zorlayıcı önlemlere başvurmadan önce iş birliğine yönlendirilmesi hususunda genel sekretere arabulucu ve iyi niyet girişimcisi olarak giderek daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır (Franck, 1995, s.360-361).

‘İyi niyet’ kavramı çatışmaları önlemek ve ilgili taraflar arasında arabuluculuk yapmak hususunda Genel Sekreterin bağımsız siyasi rolüne vurgu yapmasa da Birleşmiş Milletler Antlaşması açık bir şekilde Genel Sekreteri bu gibi durumlarda özel bir otoriteden bahsetmemektedir. İyi niyet kavramı Birleşmiş Milletler Antlaşması 33 (1) maddesinde yer verilmiştir. Anlaşmazlıkların barışçı çözümünün sağlanması için özellikle Genel Sekretere barış ve güvenliği konusunda takdir yetkisi veren 99. madde ile beraber okunmalıdır (Whitfield,2007, s.87). Genel Sekreterin iyi niyet görevi ile ilgili beklentileri Birleşmiş Milletlerin kendisinden beklenilenin ile paralel olduğu söylenebilir (Franck,1995, s.361).

Genel Sekreterin arabuluculuk görevi biraz karmaşıktır bir arabulucunun en mütevazı göreve iletişim kanalı vazifesi görmesidir ayrıca müzakerelerin devamı için denetim prosedürlerini de önerebilir (Skjelsbaek, 1991, s.110). Arabuluculuğun başlıca özelliklerinden biri, arabulucunun tüm taraflarca kabul edilmesi gerekir (Mengiler, 2005, s.53).

Güvenlik Konseyi bir çatışmayla ilgili güç kullanımı gerektirecek bir görevlendirmesi olursa Genel Sekreter çatışmanın bir tarafı konumuna düşer ve yaptığı arabuluculuk görevinin tarafsızlığı sorgulanmaya başlar (Skjelsbaek, 1991, s.100).

Büyük güçlerin arabuluculuk yaptığı bazı anlaşmazlıklarda başarı oranlarının daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü sahip oldukları ekonomik ve askeri güçlerle taraflara etkileyebilmektedirler. Lakin Genel Sekreterin böyle bir gücü yoktur. Büyük güçler kendilerini çatışan taraflar arasında tarafsızlık içinde olmak gibi bir durumda hissetmezler ve çoğunlukla kendi çıkarlarına paralel olarak bir çözüm önerisinde bulunurlar (Skjelsbaek,1991, s.112). Genel Sekreterler arabuluculuk görevini büyük güçlerin izin verdiği boyutta gerçekleştirirler. Büyük güçler kolektif olarak hareket kararı alırsa bu sefer Genel Sekretere hareket alanı kalmayacaktır. Bu durumda yapılabilecek olan da Birleşmiş Milletler organlarının Genel Sekretere daha fazla hareket alanı bırakmasıdır (Ertuğrul, 2012, s.120).

2.1.7.2. BM Genel Sekreteri'nin BM Antlaşması'ndan Kaynaklanan Yetkileri

Genel Sekreterlik ile ilgili maddeler Birleşmiş Milletler Antlaşmasının XV. Bölümünde düzenlenmiştir (Gündüz, 2000, s.100).

Birleşmiş Milletlerin Genel Sekretere tanıdığı yetkiler doğrudan Antlaşmanın 7, 97, 98, 99, 100 ve 101. maddelerinde ifade edilmektedir, Birleşmiş Milletler Antlaşması Genel Sekreteri Antlaşmanın 97 ve 101 maddelerinde net olmayan ve yoruma açık bir şekilde yetki sınırlarına değinilmiştir. İlgili Antlaşmanın 7. maddesi Genel Sekreteri Birleşmiş Milletlerin temel organlarından biri olarak tanımlamaktadır. (Newman, 1998, s.19).

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin anlaşmadan kaynaklı yetkileri;

- Genel Sekreterlik; Genel Sekreter ile memurlardan oluşur. Güvenlik Konseyinin tavsiyesi üzerine Genel Kurul tarafından atanır ve örgütün en yüksek memurudur

(97. Madde). 97. maddede seçim yerine “atama” ifadesini tercih edilmesi Genel Sekreterin atama işlemini sonuçlandıran Genel Kurula tabi olacağı anlamı taşımamaktadır. Çünkü Antlaşmanın yedinci maddesi gereğince örgütün başlıca organlarından biridir. “Atama” ifadesinin kullanılmasındaki amaç; Genel Sekreterin atama sürecinde, Güvenlik Konseyinin ve özellikle dâimi üyelerin sekreter adaylarını atamadaki tercihlerini ağırlığını yansıtmaktadır (Mengiler, 2005, s.281-282).

- Genel Sekreter, Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal konsey, Vesayet Konseyinin sekreterliğini yapar ve bu organlar tarafından kendisine verilen görevleri yürütür. Örgütün çalışmaları hakkında Genel Kurula yıllık raporlar sunar (98. Madde).
- Genel Sekreter, uluslararası barış ve güvenliğin tehlikeye düştüğünü düşündüğü herhangi bir konuyu Güvenlik Konseyinin dikkatine sunma yetkisi vardır (99. Madde).
- Genel Sekreter ve Sekreter memurları görevlerini yerine getirirken, herhangi bir hükümet veya örgüt dışından bir makamdan ne talimat isterler ne de alırlar. Uluslararası memurluklar durumu ile bağdaşmayacak her türlü hal ve hareketten kaçınırlar. Sadece BM’ye karşı sorumlu olurlar (100. Madde).
- Memurlar, Genel Kurul tarafından tespit edilen Kaidelere göre Genel Sekreterler tarafından tayin edilirler (101.Madde) (UN,1945).

Genel Sekretere tanınan bu yetki, onun yönetimde olmasının yanı sıra siyasi işlevi de bulunduğunu göstermenin ötesinde, uluslararası uyuşmazlıkların barışçıl çözümüne dair yetki kullanmasının temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır. 99. maddeye baktığımızda uyuşmazlıkların barışçıl çözümü şeklinde bir ifade açık bir şekilde kullanılmamıştır. Bu hüküm aslında Genel Sekreterin arabuluculuk görevinin temel dayanağı olarak tasarlandığı anlaşılmaktadır (Mengiler, 2005, s.296-297).

Bölüm sonu değerlendirmesi yapacak olursak; BM’nin temel organları olan Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konseyi, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Genel Sekreterlik örgütün uluslararası barışı, güvenliği, insan haklarını korumak amacına uygun olarak kurgulanmıştır. Özellikle Güvenlik Konseyi ve Genel

Sekreterlik hem uluslararası krizlerde hem de yapısal konumları itibariyle üstlendikleri roller nedeniyle en fazla dikkat çeken organları olarak yer almaktadır. Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve sürdürülmesi konusunda karar alma yetkisi ile örgütün en güçlü organı iken, Genel Sekreterlik ise örgütün hem diplomatik liderliği hem de siyasi yüzünü temsil eden organıdır. Genel Sekreterin örgüt içerisindeki diplomatik çabaları, Antlaşmadan kaynaklı yetkileri ve uluslararası çatışmalarda taraflar arasında arabuluculuk yapması ile son derece önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle uluslararası toplumun sessiz kaldığı çatışmalarda Genel Sekreterin kişisel özellikleri ve inisiyatifi BM'nin siyasi gücünü temsil etme açısından önemlidir. Ancak Genel Sekreterler zaman zaman inisiyatif olarak ve uluslararası kamuoyuna çağrılar yaparak etkili olabilseler de, konumlarının büyük bir oranda üye devletlerin iradesine bağlı olması uluslararası çatışmalarda bir pasiflik tehlikesiyle karşı karşıya bırakmaktadır.

Her bir organ görev tanımı ve yetki alanı içinde uluslararası barış ve güvenliğe katkı sunarken aynı zamanda da Birleşmiş Milletler sisteminin karmaşık ve çok yönlü yapısını oluşturmaktadır. Bilhassa Güvenlik Konseyinin karar alma mekanizması ve veto yetkisi uluslararası politikada sıkça eleştirilen bir konu olmakla birlikte zaman zaman da diğer organların çalışmalarını engellediği için tartışılan bir durum olmuştur. Güvenlik Konseyinin sadece daimi üyelerine tanınan veto yetkisi, Konseyin uluslararası çatışmalarda etkili ve hızlı karar alma kapasitesini sınırlandırmakta ve kriz anlarında uluslararası toplumun ortak hareket edebilmesinin önünde engel oluşturmaktadır.

BM organlarının işleyişi ve yapısı uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi noktasında kilit bir rol oynamaktadır. Lakin bu organların uluslararası barış ve istikrarın sürdürülebilmesine daha iyi cevap verebilmeleri için yapısal ve işlevsel açıdan dönüşümlere açık olması gerekmektedir. Bu organların mevcut işlevleri İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan dünya düzenine göre şekillendiğinden, günümüzün çok taraflı dünyasında reform ihtiyacı daha da görünür hale gelmekte ve dolayısıyla Konseyin temsil niteliği sorgulanmakta ve reform çağrıları seslerini güçlendirmektedir.

Sonuç olarak Güvenlik Konseyinin karar alma mekanizmasındaki daimi üyelerine tanınan veto yetkisi ve Genel Sekreterliğin gücündeki sınırlamalar uluslararası çatışmalarda BM'nin etkili bir aktör olmasına zaman zaman gölge düşürmektedir. Örgüt içerisinde yapılacak reformlarla daha kapsayıcı ve adil bir yapıya kavuşturulması, BM'nin başarısını güçlendirmesi için kritik bir öneme sahiptir.

BÖLÜM 3: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL SEKRETERLERİNİN ULUSLARARASI ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNDEKİ PERFORMANSLARI

Genel Sekreterin Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 99. maddesi uyarınca harekete geçme konusunda kendisinin yetkili olduğu kabul edilmekle beraber uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit edilebilecek “herhangi bir konu” dan bahsetmektedir. Başka bir ifadeyle Genel Sekreter 99. maddenin kendisine verdiği yetki; uyuşmazlık ya da durum değerlendirilmesinin yapılmasını gerektirecek herhangi bir sınırlandırmaya tabi tutulmamıştır (Mengiler, 2005, s.299). Bundan dolayı göreve geldikten sonra görevlerini icra ederken Antlaşmadan kaynaklı boşlukları kullanıp kullanmamak, siyasi ya da idari bir görev alıp almamak konusunda kendi kişisel özelliklerinin yanı sıra Genel Sekreterin üstlenmesi gereken rol ile ilgili sahip oldukları bakış açıları büyük güçlerin ve örgütün desteği ve güveni göz ardı edilemez (Ertuğrul, 2012, s.175).

3.1. TRYGRE LİE’NİN ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN PERFORMANSI

Genel Sekreterin üstlendiği misyon, zamanın gereklerine ve uluslararası konjunktörün zorunluluklarına göre gelişim göstermektedir. Soğuk Savaş Dönemi de böylesi bir süreçti. Örgütün ilk kırk beş yılının şekillenmesinde önemli bir etki alanı yaratmıştır. Soğuk Savaş Dönemi’nde beş dâimi üyenin üzerinde uzlaşacağı bir Genel Sekreterin atanması bile pek mümkün değildi. O dönemde aslında en büyük sorun Genel Sekreterlik için uygun bir adayın bulunması sorunsalıydı. Lester Pearson, Anthony Eden ve Dwight Eisenhower gibi seçkin isimler Sovyetler Birliğince veto edilmiş ve daha az ünlü bir isim üzerinde uzlaşa sağlanmış, Norveç Bakanı Tryve Halvdan Lie (1946-1952) ilk Genel Sekreter olarak atanmıştır. Sovyetler Birliği’nin Lie’yi neden kabul ettiği tam olarak bilinmemekle beraber, savaştan önce Norveç Adalet Bakanı olarak Trotsky’e sığınma hakkı vermiş olmasından kaynaklı olabilir. Lie’nin sekreterliği boyunca yaşadığı en temel zorluk belki de Soğuk Savaş’ın kısıtlamaları altında Genel Sekreterliğin tam olarak boyutlarının çizilmemiş olması ve bu görevin boşluklarını doldurmak olmuştur (Urquhart, 2007, s.16-18).

Lie’nin ilk Genel Sekreter olması sebebiyle kendisinden önceki sekreterlerin tecrübelerinden yola çıkması söz konusu değildi ve çevresel sınırlamalara rağmen çatışma çözümü konusunda Genel Sekreterin rolünün geliştirilmesi gerektiği inancına

sahip oldu ve bu yönde hareket etmiştir (Ertuğrul, 2012, s.126). Lie'nin uluslararası arenada Genel Sekreterin daha güçlü bir rol oynaması yönünde sert bir tutum sergilediği söylenmektedir (Kille-Scully, 2003, s.179). Lie, görev yaptığı süre boyunca dönemin sınırlamalarına rağmen yenilikçi olmayı başarabilmiş ve Genel Sekreterlik rolünün siyasi yönünün öne çıkarılmasını gerektiğini savunmuş ve gerektiğinde inisiyatif alması gereken olaylarda geri adım atmamıştır (Ertuğrul,2012, s.176).

Lie Genel Sekreterlikte ortaya koyduğu duruş ile önce ABD'yi sonra da Sovyetler Birliğini rahatsız etmiştir (Bennet-Oliver,2015, s.502). Soğuk Savaş'ın şiddetini arttırdığı bu dönemde yaşanan iki olay Genel Sekreterin etkinliğini hissettirmiştir. İlk Güvenlik Konseyinde boşalan Çin koltuğuna kimin geleceği olmuştur. Lie bu olayda yeni gelecek üyenin Pekin hükümetinin olması gerektiğini ifade etmiş ancak bu görüş, dönemin başat aktörü ABD'nin politikası ile bağdaşmamaktaydı (Barutçu, 2007, s.65-66). 1950' de BM'de Komünist Çin'in temsil edilmesine destek verdiği için ABD'nin tepkisiyle karşılaşmış ve bu tepki Lie'yi Doğu-Batı arasında yaşanan siyasi ve diplomatik mücadelenin merkezine getirtmiştir (Newman, 1998, s.38).

Diğer olay ise, Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırması olayıdır. BMGK 82 sayılı kararı (S/RES/82) ile Kuzey Kore kuvvetleri tarafından Güney Kore'ye yapılan silahlı saldırının barışın ihlali olarak tanımlandı. 83 sayılı kararı (S/RES/83) ile Güney Kore'ye yönelik saldırının durdurulması için askeri yardım yapılmasına ve BM üyelerine barış ve güvenliği yeniden sağlamak için gerekli yardımı sağlamaları tavsiyesinde bulundu. BMGK 85 sayılı kararı (S/RES/85) ile Kuzey Kore'nin yasadışı saldırıları nedeniyle Güney Kore halkının maruz kaldığı zorlukları kabul ederek, sivil nüfusun yardım ve gereksinimlerini belirleme konularında, Genel Sekreterden yardım ve destek için BM Antlaşması'ndan kaynaklı Kore'deki sivil halkın rahatlatılmasını ve desteklenmesi sürecini takip etmesini talep etmiştir. Genel Kurul'da 500(V) sayılı kararı (A/RES/500(V)) ile Kore'deki saldırganlığa karşı tedbirler almayı ve bu tür katkılar Birleşmiş Milletlerin Güney Kore'nin askeri harekâtını destekleyerek, Kuzey Kore'nin saldırganlığına son vermesini amaçlamaktadır. Üye her devlete, Kuzey Kore ile petrol, atom enerjisi malzemeleri, silah, mühimmat gibi savaş araçları üretiminde kullanılan kalemlere ambargo uygulamaları tavsiye edilmiştir.

Lie 1950'de Güvenlik Konseyinin 84 sayılı kararı (S/RES/84) ile Kuzey Kore'nin ABD'nin desteklediği askeri bir güçle Güney Kore'yi işgaline karşı alınan kararı kuvvetle

desteklemesi, Sovyetler Birliği'nin tüm ilişkilerini kesmesine neden oldu ve Genel Sekreter olarak ikinci dönemine ilişkin görüşler ortaya çıkmaya başladığında Sovyetler Birliği Lie'yi veto etti. Sovyetler Birliği Lie'nin Kore Savaşı'nda Genel Sekreter olarak aldığı sorumluluğu onaylamadığını ifade ederek Lie'yi istifaya zorlamıştı (Urquhart, 2007, s.18).

Senatör Joseph Mc Carty'nın BM içindeki komünistleri ortaya çıkarmak için yürüttüğü araştırma sonucunda Lie'ye karşı bazı suçlamalarda bulunulmuş fakat bu yönde herhangi bir belge bulunamamış ve bu suçlamalar kanıtlanamamıştır. Bu suçlamalar karşısında Lie, ABD otoritelerin tepkisiyle karşılaşmış Sekreteryanın güvenini kaybetmiştir (Urquhart, 2007, s.18). Lie'nin Sovyetler Birliği tarafından veto edilip, istifaya zorlanması ile de aslında Güvenlik Konseyinin daha pasif bir Genel Sekreter aradıkları da anlaşılmaktadır. Tüm bu olaylar sonucunda Lie 1952 Kasım'ında istifa etmiştir (Newman, 1998, s.39).Aşağıda Tablo 3.1'de Lie'nin görev süresi boyunca sergilediği performansa yer verilmiştir.

Tablo 3.1. Lie'nin BM Genel Sekreterliğindeki Performansı

99.Maddeye Başvurulması	-	-
BMGK'ya Çağrıda Bulunması	+	Kore Savaşı
BMGK Kararlarına Etkisi	+	Kore Savaşı
Düzenlediği Barış Operasyonu	-	-
İnsani Yardım Müdahalesinde Bulunma	+	Kore Savaşı

Sonuç olarak yukarıdaki değerlendirmeler ışığında Lie, Kore Savaşı'nda; 99.Maddeye başvurma ve barış operasyonu düzenleme konularında başarısız olurken, BMGK'ni çağrıda bulunma, BMGK'nin kararlarına etki ve insani yardım müdahaleleri gibi konularında başarılı bir Genel Sekreterdir.

3.2. DAG HAMMARSKJÖLD'ÜN ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN

PERFORMANSI

Lie'den sonra göreve gelen halefi ikinci Genel Sekreter Dag Hammarskjöld (1952-1961) yaratıcı ve ilerlemesi uluslararası sivil hizmeti destekleyenlerce adeta bir efsane olarak kabul görmektedir. Genel Sekreterlik'deki başarılarını kişisel özelliklerine bağlayanlar olduğu kadar tamamen ulusal sistemin uygun şartlarının bulunduğunu düşünenlerde olmuştur. İyi niyet fonksiyonunu daha da genişletip Lie'nin önüne geçtiği

düşünülmektedir (Franck, 1995, s.365).Soğuk Savaşın iki kutuplu dünyasına rağmen aktif bir performans sergilemiştir .

Hamarskjöld Genel Sekreterin idari göreviyle beraber siyasi sorumluluklarının da olduğunu düşünmekteydi. Ona göre sekreterlik idari bir görevdi ancak Genel Sekreterin işinin siyasi bir iş olduğunu ve kendisini de siyasi bir hizmetkar olarak görmektedir (Lash, 1962, p.542). Hamarskjöld yapıcı ve yaratıcı anayasal yeniliklerin yapılmasına inanıyordu (Urquhart, 1981, p.4). Hamarskjöld, Genel Sekreterler arasında “general” olan tek Genel Sekreterdir. Bu başarısında diplomatik yetenekleri, kişisel özellikleri, karizmasının yanı sıra Antlaşmanın imkanlarını kullanmaktan çekinmemesi etkili olmuştur. Görev yaptığı sürece bağımsız bir rol oynamış ve çatışmaların çözümünde tercihinin inisiyatif almaktan yana kullanmıştır (Ertuğrul, 2012, s.176).

Hamarskjöld’un uluslararası barış ve güvenliğine ilişkin temel görüşü; güvenilir ve adil bir dünya düzeninin ancak örnek teşkil edecek ve içtihatlarla pragmatik bir şekilde oluşturulabilir olmasıdır. İnşa edilecek bu süreç sayesinde BM tüm ulusların tanıdığı ve saygı gösterdiği kurumsal bir mekanizmaya sahip olabilecekti. Genel Sekreterin bu dönüşümde özel ve etkin bir rolü olduğuna inanmıştı ve bu rol; her türlü büyük güçler ve Soğuk Savaşla alakalı çatışmalarda dahil her türlü uluslararası çatışmada uygulanması fikrini savunmuştu. Bundan dolayı Hamarskjöld Genel Sekreterin ilk olarak Soğuk Savaşın yörüngesinden elinden geldiği ölçüde çıkarmak ve uluslararası yaşam üzerindeki etkilerini sınırlandırmaya çalışmıştı (Urquhart, 1981, s.3).

Hamarskjöld’unde Soğuk Savaş yörüngesinde hareket alanı sınırlanmıştır ancak 1960 yılında 99. maddeden kaynaklı yetkiyi kullanan ilk Genel Sekreter olmuştur. Böylelikle Sekreteryanın 99. maddeden kaynaklı ve istenildiği zaman geleceğini ve bağımsız bir eylemde bulunabileceğini gözler önüne sermektedir. Hamarskjöld ile beraber Genel Sekreterin kişisel özellikleri, inisiyatif alma konusunda ne kadar önemli olduğunu göstermiştir (Smith, 2022, s.89). Hamarskjöld’e göre BM Antlaşmasını oluşturanlar Genel Sekreteri idari bir memurluktan, siyasi bir sorumlu Genel Sekretere dönüştürmeyi amaçlıyorlardı ve 99.madde Genel Sekretere uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek herhangi bir konuda soruşturma yürütmesi hakkını tanıyordu. İlgili maddenin liberal yorumuna göre ise, genel sekreter önleyici diplomasi konusunda inisiyatif ve sorumluluk alabilmede yetkili kişidir (Newman, 1998, s.21-22).

1954'ten sonraki Genel Sekreterlikteki aktif siyasi rolü, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurulun isteği üzerine gerçekleşmiş olsa da Hammarskjöld 99.madde ile Genel Sekreterin daha geniş yetki ve sorumluluklarını yasal bir çerçeveye oluşturmuştur.1955'te Kore'de başlayan yetkileri Süveyş Krizi ile daha da artmış ve Mısır'ın Süveyş Kanalının millileştirmesi, peşinden İsrail kuvvetlerinin Mısır topraklarına girmesiyle, Fransız ve İngiliz kuvvetlerinin de Süveyş işgali başlamıştı. Hammarskjöld'un uğraşları ile oluşturulan BM Acil Müdahale Gücü (UNEF) problemin çözümünde önemli rol oynamıştı. Ayrıca Hammarskjöld bu yetkilerini Laos ve Kongo meselelerinde de kullanmıştı (Jackson, 1957, s.432-435). 1955'ten sonrası, BM barışı koruma kuvvetlerinin kurulması, BM Genel Sekreter rolünün büyümesi, bölge teşkilatların önem kazanması ve kullanılması gibi yeni gelişmeler göze çarpmaktadır (Ataöv, 1967, s.209).

Hammarskjöld'ün diplomatik yeteneklerini kullanmada Genel Sekreterin rolünü ileri boyutta kullanmasını sağlayan ilk görevlendirmelerden birisi, BM Genel Kurulu'nun 906(IX) sayılı kararı (A/RES/906(IX)) ile Hammarskjöld'den Çin Hükümetiyle doğrudan temas kurarak, uçakları düşen ve Çin'de hapse atılan Amerikalı havacıların serbest bırakılması için müdahale etmesi talimatı verilmiş ve yasadışı olarak tutuklanan 11 ABD'li havacının yargılanması kınanmıştır.

Doğal olarak Hammarskjöld'ün karşılaştığı ilk krizde, Çin'e inen ABD havacılarıyla yaşanan olaydı. Çin mahkemeleri havacıları casus olmakla suçlayıp ve bunun sonucunda ABD hükümeti de Pekin hükümeti ile iletişim kanallarını kapatmıştı. ABD, havacılarının tutulması ve suçlanması ile ilgili karışıklıkla ilgili yaşanan krizde Sovyet vetosu nedeniyle Güvenlik Konseyinden de bir karar çıkamıyordu. Hammarskjöld'e göre dünyanın çıkarları için Genel Sekreterin siyasi yetkileri genişletilmeli, bilhassa temel siyasi organların eylemde bulunamadıkları zamanda (Franck. 1995, s. 363).

ABD'li havacılığının Çin'de serbest bırakılmasından sonra Eisenhower yönetimi kendisine hizmet eden Genel Sekreter yerine bağımsız hareket eden bir Genel Sekreterin daha yararlı olduğunu fark etti ve ABD, Hammarskjöld'le aynı fikirde olmasa bile onu destekledi. Hammarskjöld'ün bağımsızlığı ve dinamizmi Sovyet Birliği ve Fransa tarafından da şaşırtıcı derecede uzun bir süre hoşgörüyle karşılandı (Urquhart, 2007, s.22).

1956'daki Süveyş Krizi, Genel Sekreterin inisiyatif alma ve yetkisini kullanmasını daha ileri kapsamlı fırsatlar sunmuştur. BMGK'nin 119 sayılı kararı (S/RES/119) ile Mısır'a karşı girişilen eylemin vahim bir durum yarattığını göz önünde bulundurarak yapılan Güvenlik Konseyi toplantılarında daimi üyelerin Fransız ve İngiliz vetolarıyla tıkanan Konseyde oy birliği sağlanamamış olmasının, Konseyin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasındaki birincil sorumluluğunu yerine getirmesini engellediği için Genel Kurul'u olağanüstü toplantıya çağırma kararı almıştır. 118 sayılı kararı (S/RES/118) ile de Konsey, Genel Sekreter, Mısır, Fransa ve İngiltere Dışişleri Bakanları tarafından Süveyş Krizi hakkında yapılan görüşmeler sonucunda; kanal üzerinde serbest ve ayrımcılıksız geçiş sağlanması, Mısır'ın egemenliğine saygı gösterilmesi, uyuşmazlık durumunda Süveyş Kanalı Şirketi ile Mısır Hükümeti arasındaki meseleleri tahkim yoluyla çözülmesi gibi kararlar alınmıştır.

Güvenlik Konseyi'nin Barış İçin Birleşme Kararı doğrultusunda toplanan Genel Kurul 997 (ES-1) sayılı kararı (A/RES/ 997 (ES-1)) ile ateşkes çağrısında bulunmuş, taraflardan askeri güçlerini geri çekmeleri istenmiş ve Hammarskjöld'e bu hususlara uyulmasını sağlamak üzere bir Ortadoğu Birleşmiş Milletler Acil Müdahale Gücü (UNEF) oluşturması ve bölgeye göndermesi gerektiği istenmiş.1001 (ES-1) sayılı kararı (A/RES/ 1001 (ES-1)) ile de Hammarskjöld'en BM üye devletleriyle görüşerek UNEF'e katılım düzenlemesi yapma talimatı vermiştir.1121 (XI) sayılı karar (A/RES/1121(XI)) ile de UNEF'in işleyişine dair temel ilkeleri onaylanmış ve Genel Sekretere UNEF'in Mısır'da bulunması ve faaliyet göstermesi için gerekli noktalar için düzenlemeler ve anlaşmaların müzakere edilmesi gibi tüm hususları belirlenmesini ve operasyonların yönetimini Hammarskjöld'e bırakmıştır. UNEF'in, oluşturulması ile birlikte yeni bir ilke ve kavram ortaya çıkmış, silahlı araç ve gereçler kullanarak barışın korunması yerine büyük güçlerin önderliğinde kolektif güvenlik türünden uygulama hayata geçirilmiştir. "Önleyici diplomasi" ve "barışı koruma" kavramları Birleşmiş Milletler sözlüğünde yerini almıştır (Bennett-Oliver, 2015, s.502-503).

Hammarskjöld geniş siyasi sorumluluk almak adına Genel Sekretere yüklenen rolden daha fazlası için müdahaleler de bulunmuş ve Güvenlik Konseyinde çıkmaz nedeniyle 1958'de Lübnan'da Birleşmiş Milletler'in gözlemci grubunun genişletilmesinin engellenmesiyle kendi inisiyatif alanını genişletmiştir (Franck, 1995, s.363). BMGK 129 sayılı kararı (S/RES/129) ile daimi üyelerinin oybirliği içerisinde olmamasının Konseyin uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusunda birincil

sorumluluğunun önünde bir engel sergilediğini göz önünde bulundurarak Genel Kurul'a acil bir oturum yapma çağrısında bulundu. Daha sonra Hammarskjöld Lübnan Krizi sırasında Güvenlik Konseyinin 128 sayılı kararı (S/RES/128) ile Lübnan'a yasadışı personel sızması veya silah malzeme tedariki olmamasını sağlamak amacıyla acilen bir gözlem grubu gönderilmesine ve Hammarskjöld'ü bu gözlem grubu için gerekli adımları atmaya yetkilendirir. Konseyin bu talimatı üzerine Lübnan'ın Suriye ile sınırdan Birleşik Arap Cumhuriyeti taraflarına giriş yaptığı iddiasını araştırmak üzere bir Birleşmiş Milletler Gözlem Grubu Lübnan (UNOGIL) kurulmuştur. Lübnan Devlet Başkanı Chamoun'un daveti üzerine Amerika deniz piyadeleri Lübnan'a giriş yaptıktan sonra Genel Sekreterin, Güvenlik Konseyinde ortaya konulan önerileri Sovyet vetosundan dolayı kabul edilmemişti, veto kararının ardından Hammarskjöld mevcut şartlar altında inisiyatif alıp boşlukları dolduracağını ifade etmiş ve gözlemci grubundaki görevli sayısını arttırmıştır. 1237(ES-III) sayılı Genel Kurul kararı (A/RES/1237(ES-III)) ile de Lübnan ve Ürdün'ün toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı gösterilmesi çağrısında bulunuldu ve Hammarskjöld'en yabancı birliklerin Lübnan ve Ürdün'den erken çekilmesini kolaylaştıracak düzenlemeler yapmasını talep etti. Hammarskjöld Arap devletlerinin karşılıklı müdahalede bulunmama sözlerini aldıktan sonra bütün yabancı güçler ve gözlemci grubu Lübnan'dan çekilmiştir (Bennett-Oliver, 2015, s.504).

Hammarskjöld'ün Birleşmiş Milletlerin siyasi organlarından herhangi bir onay almadan bağımsız olarak hareket etmesi 1958-1960 Kamboçya-Tayland anlaşmazlığı ve 1959-1961 Laos'taki anlaşmazlıkta daha da güçlenmiştir. Kamboçya-Tayland arasında anlaşmazlıkta Hammarskjöld Doğu-Batı arasındaki anlaşmaların derinleşmesini istemediği için anlaşmazlığın Güvenlik Konseyine götürülmemesi tavsiyesinde bulunmuş, büyük güçlerin gayri resmi rıza göstermeleri üzerine Hammarskjöld, özel temsilci atamış ve iki ülke arasında uzlaşma sağlanmıştır. Laos'taki iç durumlarla ilgili Hammarskjöld 1954 Cenevre Anlaşmaları ile tarafsızlık yolunda önerilerde bulunmak üzere Laos'a iki defa ziyaret gerçekleştirmiştir (Bennett-Oliver, 2015, s.504-505). Burada üzerinde durulması gereken nokta; Hammarskjöld 1959' da Laos hükümetinin daveti üzerine Güvenlik Konseyinin onayını almaksızın Laos'u ziyaret ettiğidir (Franck, 1995, s.363). Bu hareketi ile de Genel Sekreterin gerektiğinde inisiyatif alabileceği yorumu, yakından ilişkilidir (Ertuğrul, 2012, s.135).

Hammarskjöld'ün bağımsız davranışları 1961 Kongo Krizi'nde zirveye ulaşmış ve bu krizde en büyük karşı koyuşla karşı karşıya kalmıştır. 1960 yılında ilk defa 99.

maddedeki yetkisini kullanarak, Güvenlik Konseyini Kongo'daki durumu görüşmek üzere toplantıya çağırmıştır. Konseyin talimatları yetersiz kalınca ve acil durumlarda hızlı kararlar verme gerekliliği söz konusu olunca Hammarskjöld kendi kararlarını oluşturma ve Kongo'daki duruma yardım konusunda hiç tereddüt etmedi (Bennett-Oliver, 2015, s.505).

BMGK'nin 143 sayılı kararı (S/RES/143) Hammarskjöld'e Kongo Cumhuriyeti Hükümeti ile istişare ederek, Kongo Hükümetinin çabaları ve BM'nin teknik desteğiyle, Kongo Hükümetine gerekli adımları atma yetkisi vermiş ve Birleşmiş Milletler Kongo Operasyonu (ONUC) kurulmuştur. 145 sayılı kararı (S/RES/145) ile de Hammarskjöld'e gerekli önlemleri alma konusunda yeniden teyit ederken, 146 sayılı kararı (S/RES/146) ile de Hammarskjöld'ün 143 sayılı Güvenlik Konseyi kararını uygulaması şimdiden yararlı bir etki yarattığını kaydederek, Hammarskjöld'ün hızlı davranmasını takdir eder ve BM uzmanlaşmış kuruluşlarını Hammarskjöld'e ihtiyaç duyabileceği yardımı sağlamaya davet eder. 169 sayılı kararı (S/RES/169) da Güvenlik Konseyi Kongo'daki durumun uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehdit olduğunu göz önünde bulundurarak, koruyucu önlemlerin alınmasını, Kongo silahlı birliklerin ve personelinin yeniden düzenlenmesi ve tüm devletleri iş birliği ve yardımlarını sunmasını talep etmektedir.

Aynı şekilde Genel Kurulun 1474(ES-IV) sayılı kararı (A/RES/1474(ES-IV))'nda da Kongo'daki durumu iştihare ederek, BM Barış Gücünün Kongo'da kalmasına ve Kongo Hükümetine destek verilmesi kararı alınmıştır. Güvenlik Konseyinin Kongo'daki durum kararlarını teyit eder ve Hammarskjöld tarafından, BM kararlarına uygun olmayan şekilde Kongo'ya silah, askeri teçhizat sokulmasını önlemek için etkili önlem alınmasının son derece elzem olduğunu düşünmektedir. Kurul Kongolulara, birlik ve beraberlik için tüm iç çatışmaların barışçıl yollarla çözülmesini talep etmektedir.

Kongo Krizi'nde; BM o güne kadar dek pek görülmemiş genişlikte bir barışı koruma operasyonunu gerçekleştirmiştir. Hammarskjöld Kongo'da yaşananların uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini ifade etmişti. Burada vurgulanması gereken ise, Güvenlik Konseyi'nden önce davranıp Kongo'ya müdahale etmiştir, Güvenlik Konseyi 9 ay sonra karar almıştır (Johstone, 2003, s.447).

1960 yılında Kongo'daki operasyon Kongo'yu hem yıkılmaktan ve anarşiden kurtardı hem de Belçika tarafından tekrar işgal edilmesinin önüne geçti. Hammarskjöld'ün bu

müdahalesi, üstlenmiş olduğu barışı koruma girişimleri içerisinde en zor olanıydı. Hammarskjöld, bu gücü Sovyetler Birliği ve Fransa'nın ciddi müdahalelerine rağmen tamamlamaya gayret etmiştir (Barutçu, 2007, s.67). Sovyetler Birliği temsilcileri Hammarskjöld'ün Kongo politikalarını kendi çıkarlarına zarar verdiği düşüncesiyle kişisel olarak Hammarskjöld'ü, genel olarak da genel sekreterlik makamına ciddi eleştiriler getirmiştir (Bennett-Oliver, 2015, s.505). BMGK'nin 143 sayılı kararı (S/RES/143) ile oluşturulan Birleşmiş Milletler Kongo Operasyonu (ONUC) çok başarılı ilk üç ayından sonra birtakım zorluklarla karşılandı, dağılan hükümet (Kasavubu ve vekili Mabusu) Batı'nın desteğini alırken, Doğu ise Başbakan Patrice Lumumba'yı destekledi. Katanga'nın ve Kongo'nun diğer iki eyaletinde ayrılması kafa karışıklığını arttırdı. Ne Güvenlik Konseyi ne de Genel Kurul şiddete maruz kalan bu ülke için BM, ne yapması gereği hususunda bir uzlaşa sağlanmış değildi. Hammarskjöld'de müdahale için inisiyatif almak zorunda hissetse de Sovyetler ve Fransa Hammarskjöld'ün bu kişisel müdahalesine karşıydı ve sonucunda Güvenlik Konseyinin iki dâimi üyesi tarafından veto edilmek istenmiş, dahası Khrushchev Genel Kurulda Hammarskjöld'ün istifasını istedi. Hammarskjöld'ün güçlü tepkisi ve açık sözlü oluşu BM tarihinde en güçlü ve en uzun alkışı almıştı (Urquhart, 2007, s.22).

Hammarskjöld'ün görev yaptığı süre boyunca Genel Sekreter prestiji önemli bir şekilde artmakla beraber; özellikle Kongo ve Süveyş Krizleri ile uluslararası politikada güçlü güçler olan Sovyetler Birliği, Fransa ve İngiltere'nin izlediği politikalar Genel Sekreterin müdahale alanını daraltmış ve yetkilerini bağımsızca kullanmasının ancak büyük güçlerin onayına bağlı olduğunu bir kez daha ortaya çıkarmıştır (Sönmezoğlu, 2014, s.61).

Hammarskjöld Sekreteryaya da son yılını BM bütünlüğü ve bağımsızlığı için çalışarak geçirdi. Bu konuda en büyük destekçileri bağımsızlığını yeni kazanmış üçüncü dünya ülkeleri oldu. Hammarskjöld 17 Eylül 1961'de Katanga'nın ayrılıkçı başkanı Moise Tshombe ile görüşmek için çıktığı uçak yolculuğunda uçağın düşmesi üzerine hayatını kaybetmiştir (Urquhart,2007, s.22-23).Aşağıda Tablo 3.2'de Hammarskjöld'ün görev süresi boyunca sergilediği performansa yer verilmiştir.

Tablo 3.2.Hammarskjöld'ün BM Genel Sekreterliğindeki Performansı

99.Maddeye Başvurması	+	Kongo Krizi
BMGK'ya Çağrıda Bulunması	+	Süveyş Krizi Kongo Krizi
BMGK Kararlarına Etkisi	+	Süveyş Krizi
Düzenlediği Barış Operasyonu	+	Kongo Krizi
İnsani Yardım Müdahalesinde Bulunma	+	Kongo Krizi

Sonuç olarak yukarıdaki değerlendirmeler ışığında Hammarskjöld; Süveyş Krizi sırasında Hammarskjöld tarafından BM Acil Müdahale Gücü (UNEF)'nün kurulması ile krizin çözümünde önemli rol oynamıştır. Lübnan Krizinde de Güvenlik Konseyindeki çıkmaz nedeniyle, siyasi sorumluluk almak adına Genel Sekretere yüklenen rolden daha fazla müdahalelerde bulunmuş ve BM Gözlem Grubu Lübnan (UNOGIL) oluşturarak inisiyatif alanını genişletmiştir. Kongo Krizinde ise bağımsız hareketleri doruğa ulaştırmış ve BM Antlaşma'sından kaynaklı 99. maddedeki yetkisini kullanarak, Kongodaki durumu görüşmek için Güvenlik Konseyini toplantıya çağırmıştır. Böylelikle 99. maddeden kaynaklı yetkiyi kullanan ilk Genel Sekreter olmuştur. Birleşmiş Milletler Kongo Operasyonu (ONUC) Hammarskjöld'ün üstlenmiş olduğu barışı koruma girişimleri içerisinde en zor olanıydı. Hammarskjöld, bu gücü Sovyetler Birliği ve Fransa'nın ciddi müdahalelerine rağmen tamamlamaya gayret etmiştir. 99.maddeye başvurma, BMGK'ni çağrıda bulunma, BMGK'nin kararlarına etki, barış operasyonu düzenleme, insani yardım müdahalesinde bulunma konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

3.3.U THANT'IN ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN PERFORMANSI

Hammarskjöld'den sonra gelen halefi Genel Sekreter U Thant (1961-1971) hakkında, Genel Sekreter olarak gerek örgüte karşı gerekse dünya politikasına karşı yenilikçi bir yaklaşımdan yana değil, radikal bir değişime neden olabilecek adımlar konusunda çekingen kalıp, bir devlet adamı olarak belirli çatışmalarda tarafsız bir duruş sergilemiştir (Gordenker, 1966-1997, s.15).

U Thant döneminde Genel Sekreterin dünya siyasetinde oynadığı rolün önemli ölçüde azaldığı ve Genel Sekreterin rolünde önemli gelişmeler yaşanmamıştır (Jackson,1978, s.230). U Thant ahlaklı, alçakgönüllü, soğukkanlı, dürüst bir kişi olarak görülmüştü (Dorn, 2007, s.146). Onun uysal bir kişiliğe sahip olması ve anlaşmazlıkları

ele alış biçimi ile birlikte değerlendirildiğinde (Newman,1998, p.49), önceki Genel Sekreter Hammarskjöld kadar aktif ve uluslararası süreçlerde etkili bir Genel Sekreter olmadığı söylenebilir (Jackson, 1978, s.230). U Thant'ın belki de en büyük şanssızlığı Hammarskjöld'den sonra göreve gelmesiydi. Her kim olursa olsun, ne yaparsa yapsın eleştirilecekti. U Thant'ın Genel Sekreterlikte çok pasif olduğunu söylenemezse de daha tedbirli olduğu söylenebilir (Ertuğrul, 2012, s.176).U Thant, Soğuk Savaşın atmosferinde radikal değişimleri çekingен yaklaşan tarafsız bir Genel Sekreter performansı çizmiştir.

Kişisel özellikleri ve olaylara daha sakin bir şekilde yaklaşması sebebiyle Hammarskjöld kadar aktif olduğu ve onun kadar inisiyatif aldığını söyleyemesek de büyük güçlerin tepkisini çekeceğini ve buna paralel olarak genel sekreterlik seçimlerini veto ile karşılaştacağını bilerek bazı konularda büyük güçlerin politikalarını desteklemeyeceğini açık bir dille ifade etmiştir (Urquhart, 2007, s.24). Hammarskjöld'ün görev yaptığı süre boyunca Genel Sekreterin uluslararası anlaşmazlıklarda bağımsız hareket etme çabaları U Thant döneminde de devam etmiştir (Sönmezoğlu, 2014, s.62). Hammarskjöld ile mukayese edenler onun Hammarskjöld kadar etkin bir rol oynayamadığını her ikisinin de farklı karakterlere sahip olmasına bağlıyorlardı. U Thant olaylar karşısında daha çok tavsiye alırken, Hammarskjöld ise kendi fikrinde ısrarcı kararlı ve inisiyatif alma konusunda daha katı bir duruş sergilemektedir (Urquhart, 2007, s.24).

U Thant ile ilgili Batı için en göze çarpan şey; U Thant'ın Budist olmasıydı ve Budizm U Thant'ın yetiştirilmesinde, etik anlayışının şekillenmesinde, dünya görüşünü ve Genel Sekreter olarak sergilediği eylemlerde etkili olmuştu (Dorn, 2007, s. 143). U Thant da diğer Genel Sekreterler gibi sınırsız idealist amaçları, sınırlı araç-gereçler gerçekleştirmeye çalışmış ve uluslararası toplumun sınırlarının ve gerçeklerinin de farkındaydı (Dorn, 2007, s.174). U Thant Kongo'da kararlı bir savaşçı olduğunu kanıtladı ve sahadaki birliklere destek vermesi onun Budist inanışları ile ters düşüyordu fakat bunu “adil savaş” teorisine göre yürüttüğü söylenebilirdi. Anılarında da belirttiği gibi adil savaşın içinde doğru otorite, doğru niyet, haklı bir neden, orantılılık ve minimum güç kullanımı vardır (Dorn,2007, s.161).

Yeni devletlerin örgüte dahil olması ile Genel Kurulda oylamalarda ABD'nin etkisi azalmış ve Genel Kurul kararlarında ABD'nin kontrolünden kalktığını söyleyebiliriz. Görev süresi boyunca gerek ulusal gerekse uluslararası anlaşmazlıklarda tarafsızlığını

korumaya çalışmış ve bu tavrı da Soğuk Savaşın yörüngesinde kendisine önemli bir saygınlık kazandırmıştır (Dorn, 2007, s.166).

Tekrar seçilmesinde veto ile karşı karşıya kalacağını bilerek Amerika'nın Dominik Cumhuriyeti'ndeki ve Vietnam'daki Sovyetlerin Çekoslovakya'daki yaptıklarını şiddetle kınamış ve özellikle ABD ile Vietnam konusunda mücadele etmiş ABD'nin askeri yöntemlerinin barışı getirmeyeceğini savunmuştu (Dorn,2007, s.158).

U Thant'ın Küba Füze Krizinde BM Güvenlik Konseyi'nden doğrudan bir karar çıkmasa da 135 sayılı kararı (S/RES/135) büyük güçleri nükleer silah denemelerine son vermelerine ve silahsızlanma yolunda adımlar atmaya çağırılmış ve müzakereler ve diğer barışçıl yollarla çözüm aramalarını önermiştir. Aynı şekilde BM Genel Kurulu'nda da Küba Füze Krizi sırasında doğrudan bir karar çıkmasada 1378(XIV) sayılı kararı (A/RES/1378 (XIV)) ile silahsızlanmaya teşvik etmek arzusuyla tüm nükleer silah denemelerini durdurulması için Güvenlik Konseyi ve diğer BM organlarının yardımını talep etmekte ve etkili ve denetim altında genel ve tam silahsızlanma hedefine yönelik tedbirlerin en kısa sürede mutabakata varılması umudunu dile getirir. Küba Füze krizinde U Thant'ın rolü önemlidir. Konseyde SSCB ve ABD arasında acil görüşmelerin başlaması gerektiğini söylemiş, krizin şiddetlenmesine önlemek adına birtakım formüller geliştirmeye çalışmıştı (Newman,1998, s.50). Kennedy ve Khrushchev'e gönderdiği mektupla onları bir an önce bir uzlaşmaya varmaları ve silahlı müdahaleyi ortadan kaldırmaları konusunda öneriler vermeye çalışmıştı. Bu müdahalelerin ardından unutulduğunu düşünen Castro'yu ziyarette bulunmuş ve durumun son derece tehlikeli bir noktaya gittiğini ve bir an önce sona ermesi için kolaylaştırmaya çalışmıştır (Urquhart, 2007, s.24).

U Thant döneminde Yemen ile Batı İran ile ilgili, BMGK'nin 179 sayılı kararı (S/RES/179) ile Güvenlik Konseyi Yemen'de barışçıl bir çözüme ulaşmayı ve uluslararası barışı tehdit edebilecek herhangi bir gelişmeye karşı bölgenin korunması amacıyla, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Cumhuriyeti Hükümetlerinin askerlerini geri çekme konusunda anlaşmaya varmışlardır. U Thant'ın Genel Sekreter olarak görev yaptığı dönemde 1962'de Yemen ile Batı İran'da barış gücü oluşturulması için göstermiş olduğu çabalar, U Thant'ın barış gücü konusundaki rolü için önemlidir. BM Yemen Gözlem Misyonu (UNYOM)'nu oluşturmasındaki önemli husus, U Thant'ın barış gücü oluştururken, Güvenlik Konseyi'nin onayını almadan böyle bir gücü oluşturmayı tercih

etmesidir. U Thant'ın savunduğu görüşe göre, çatışan taraflar barış gücünün masrafını karşılamayı onayladıklarından sonra Güvenlik Konseyine barış gücünün oluşturulması için önceden bilgi verilmesine gerek olmadığıdır (Jackson, 2001, s.232).

U Thant,1963'te Borneo ve Sara Wack'ın Malezya Federasyonu'na katılma kararı alma sonrası Malezya, Endonezya ve Filipinler arasında çıkan çatışmaya Genel Sekreterin BM 'nin diğer organlarından önce uluslararası çatışmalara müdahale edebileceğinden hareketle Genel Kurul ve Güvenlik Konseyinin onayını almadan özel temsilcilerini göndermiştir (Jackson, 2001, s.233).

Kıbrıs Sorunu Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun gündeminde 1954 yılında yer bulmuş olsa da öncesinde Yunanistan ve Kıbrıs Rumları birçok girişimde bulunmuşlardır. Rum kesimi 1950 yılında ENOSİS düşüncesiyle self-determinasyon haklarına ulaşabilmek için Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine ulaşmışlardır. 1964 Yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin aldığı 186 sayılı karar (S/RES/186) ile Birleşmiş Milletlerin gündemine gelmiş ve o tarihten itibaren Kıbrıs sorunu, günümüze kadar iki toplum liderleri arasındaki müzakerelerde devam etmiştir (Duran,2008, s.120). Güvenlik Konseyi'nin 186 sayılı kararı en önemli ve temel kararlarından biridir. Kıbrıs'a ilişkin durumun uluslararası barış ve güvenliği tehdit etme endişesini göz önünde bulundurarak, öncelikle tüm üye devletleri uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye atabilecek herhangi bir eylemden kaçınmaya çağırır ve tüm önlemlerin alınması çağrısını yapmıştır. Kıbrıs Hükümetinin onayıyla Kıbrıs'ta Birleşmiş Milletler Barış Gücü (UNFICYP) oluşturulması kararını alır. Oluşturulacak gücün bileşimi ve büyüklüğü U Thant tarafından belirlenir ve yine gücün komutanını U Thant tarafından onaylama yetkisi verilmiştir. 187 sayılı kararı (S/RES/187) ile 186 sayılı kararını yeniden teyit ederek BM Barış Gücü kurulması konusunda ilerlemeyi not ederek U Thant'dan 186 sayılı kararın uygulanması yönündeki çabalarına devam etmesini talep eder ve üye devletlerden U Thant'a bu amaçla iş birliği yapmalarını ister. 192 sayılı kararı (S/RES/192) ile 186 ve 187 sayılı kararlarının uygulanmasındaki çabalarından dolayı takdirlerini sunarak, BM üye devletlerini alınan kararlara uymaya çağırır. 193 sayılı kararı (S/RES/193) ile Kıbrıs'taki durumun ciddi şekilde kötüleşmesinden endişe duyarak 186,187,192 sayılı kararlarını yeniden teyit ederek, U Thant'dan bu yönde çalışmalar yapmasını istemekte ve taraflara ateşkese uymaları ve barış gücü ile tam iş birliği yapma çağrısında bulundu. 207 sayılı kararı (S/RES/207) ile U Thant'ın Ada'daki

gerginliğin gittikçe tırmandığını belirtmesi üzerine, tarafları durumun kötüleştirme olasılığı olan eylemlerden kaçınmaya çağırır. (S/RES/231), (S/RES/254), (S/RES/305) sayılı kararları ile de Ada'daki durumun devam etmesi üzerine UNFICYP'nin görev süresi uzatılmıştır. BM Genel Kurulu'da 2077(XX) sayılı kararı (A/RES/2077(XX)) ile Güvenlik Konseyi'nde Kıbrıs Sorunu ile ilgili alınan kararları ve Konseyin Kıbrıs ile ilgili 186 sayılı kararına uygun BM arabuluculuk çalışmalarının devam etmesini ister.

U Thant döneminde Hindistan ve Pakistan arasında çıkan savaşta, BMGK'nin 209 sayılı kararı (S/RES/209) ile Hindistan ve Pakistan'ı derhal ateşkese gitmelerini ve Keşmir'deki ateşkes hattına çekilmesi çağrısında ve BM Hindistan ve Pakistan Askeri Gözlem Grubu (UNMOGIP) ile iş birliği yapma çağrısında bulunmuştur. 210 sayılı kararı (S/RES/210) ile de, 209 sayılı Güvenlik Konseyi kararındaki ateşkes çağrısında bulunmasına rağmen çatışmanın uzamasından endişe duyarak, tarafları derhal durdurmaya ve tüm silahlı personeli geri çekmeye çağırır. U Thant'dan mümkün olan her türlü çabayı göstermesini ve UNMOGIP'i güçlendirmek için tüm önlemleri almasını talep eder. 211 sayılı kararı (S/RES/211) ile U Thant'ı Hindistan ve Pakistan hükümetleriyle yaptığı istişarelerden sonra 209 ve 210 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarındaki amansız çabalarından dolayı takdir ederek, tarafların 22 Eylül 1965 saat 07.00 GMT'de ateşkes ve ardından tüm görevli personelin 5 Ağustos 1965'ten önceki pozisyonlara çekilmesi için emir vermeye çağırır ve U Thant'dan ateşkesin denetimini ve tüm görevli personelin çekilmesini sağlamak için gerekli yardımın sağlanmasını talep eder. 214 sayılı kararında (S/RES/214) önceki 209,210,211 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarının uygulanmadığı ve ateşkesin henüz sağlanamadığı vurgusu yapılmış ve tarafların bir an önce taahhütlerine uymaları talep edilmiştir. 215 sayılı kararda (S/RES/215) ise tam ve etkili bir ateşkesin tam olarak sağlanmasındaki gecikmeden üzüntü duyarak, 209,210, 211 ve 214 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarında talep edildiği gibi ateşkes ihlallerinin son bulması konusunda ısrar etmektedir. Taraflardan, Genel Sekreterin uygun bir temsilcisiyle yapılacak geri çekilmenin planı ve takvimi formüle etmek için bir araya gelmelerini talep eder.

Antlaşmadan kaynaklı yetkisine dayanarak bu gücün oluşturulması için 2 milyar dolar harcamış ve bu bir Genel Sekreterin özel bir bütçe yetkilendirmesi olmaksızın böyle bir fonu ilk kez kullanmasıdır (Franck,1995, s.364). Hindistan ve Pakistan arasında çıkan savaşta, ki o döneme baktığımızda her iki tarafın da müttefiklerinin farklı süper

güçler olduğu göz önünde bulundurulduğunda uluslararası barışa karşı en büyük tehdidi oluştuyorlardı. Uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olan bu savaş Genel Sekreterin müdahaleleri sonucunda sonlanmıştı (Urquhart,1981, s.10).

İran-İngiltere ve Bahreyn arasında Bahreyn'in statüsüne ilişkin uyuşmazlığın barışçı çözümü noktasında U Thant Genel Sekreter olarak BMGK'nin 278 sayılı kararı (S/RES/278) ile iyi niyet girişiminde bulunmuştur. Bu karar ile, Bahreyn halkının ezici çoğunluğunun, tam bağımsız ve egemen bir devlette kimliklerinin tanınmasını onaylamıştır. İran'ın Bahreyn topraklarının tarihsel olarak kendi ülkesinin parçası olduğunu savunması üzerine yaşanan uyuşmazlıkta, İran'ın Bahreyn'i egemen ve bağımsız bir yönetim olarak tanımaması sebebiyle onun yerine dış ilişkilerini yürütmek ile görevin İngiltere'ye verilmesinde yaşanan uyuşmazlık U Thant'ın iyi niyet girişimi üzerine anlaşmaya varılmasıyla çözülmüştür (Mengiler, 2005, s.290). Genel Kurulun 2752(XXVI) sayılı kararı (A/RES/2752(XXVI)) ile Güvenlik Konseyinin Bahreyn'in BM üyeliğine kabul edilmesi yönündeki tavsiyesini aldıktan sonra Bahreyn'in BM üyeliğine kabul edilmesine karar vermiştir. Aşağıda Tablo 3.3'de U Thant'ın görev süresi boyunca sergilediği performansa yer verilmiştir.

Tablo 3.3.U Thant'ın BM Genel Sekreterliğindeki Performansı

99.Maddeye Başvurması	-	-
BMGK'ya Çağrıda Bulunma	+	Küba Krizi
BMGK Kararlarına Etkisi	-	-
Düzenlediği Barış Operasyonu	+	Yemen-Batı-İran Hindistan-Pakistan Sorunu
İnsani Yardım Müdahalesinde Bulunma	-	-

Sonuç olarak yukarıdaki değerlendirmeler ışığında U Thant; Küba Füze Krizinde Kenndy ve Khrusyvhev'e mektuplar yazarak, krizin tırmanmasını önlemeye çalışmıştır. Bu çabaları iyi niyet misyonu çerçevesinde bir girişimdi. Yemen-Batı İran'da barış gücü oluşturulması için çaba göstermiş ve BM Yemen Gözlem Misyonu (UNYOM)'nu oluşturmuştur, yine Kıbrıs'ta BM Barış Gücü (UNFICYP) oluşturulması için çaba göstermiştir. U Thant'ın barış gücü konusundaki rolü büyüktür. Hindistan-Pakistan sorununda da BM Hindistan Pakistan Askeri Gözlem Grubu (UNMOGIP)'nu oluşturmuştu. U Thant bu gözlem grubu için, 2 Milyar Dolar harcamış ve bu bütçe herhangi bir yetkilendirme olmaksızın böyle bir fonun ilk kez kullanılmasıydı. Uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bu savaş, U Thant'ın müdahaleleri sonucunda

sonlanmıştır. İran- Bahreyn arasındaki sorunda U Thant'ın iyi niyet girişimi üzerine çözülmüştür. U Thant, 99.maddeye başvurma, insani yardım müdahalesinde bulunma, BMGK'nin kararlarına etki konularında başarısız olurken, BMGK'ni çağrıda bulunma, barış operasyonu düzenleme konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

3.4. KURT WALDHEIM'İN ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN

PERFORMANSI

1960'ların ortalarına kadar akademik çevrelerce Genel Sekreterlere ilgi gösterilmiş ancak bu ilgi gerek U Thant döneminde gerekse Waldheim döneminde azaldığı yönündedir. Bunun ilk sebebi, kendilerini önceki Genel Sekreterler Lie ve Hammarskjöld gibi yeni kavramlar geliştirmek ve Genel Sekreterinin rolünü geliştirecek faaliyetler yapmamış olmalarıdır. İkinci sebep ise Hammarskjöld'ün ölümü ile Genel Sekreterin dünya siyasetindeki azalan rolü olduğu düşünülmektedir (Jackson, 1978, s.230).

İlk Sekreter Lie'den beri tüm Genel Sekreterler içerisinde en etkisiz ve pasif olan şüphesiz Waldheim'dir. Genel Sekreterliğin rolü ile ilgili bakış açısına göre daha idari bir rol oynamayı tercih etmiş ve büyük güçlerle karşı karşıya gelme riskini göze alamadığını söyleyebiliriz. Waldheim her zaman Genel Sekreterin ve özünde BM'nin sınırlarına vurgu yapmıştır (Ertuğrul, 2012, s.176). Waldheim tam da Soğuk Savaş atmosferine uygun temkinli ve pasif bir performans sergilemiştir.

Ona göre Genel Sekreterin görevi BM'nin diğer organlarına yardımcı olmaktır ve bu doğrultuda Waldheim görev süresi boyunca Genel Sekreterin rolü ve etkinliğinde bir azalma yaşanmıştır (Jackson, 2001, s.237). Bazı çevrelerce Waldheim, kişisel özelliklerinin yanı sıra olayları ele alış biçimi ile görev yaptığı süre boyunca olumlu bir izlenim bıraktığı düşünülmektedir (Newman, 1998, s.52). Bununla beraber bazı çevrelerce de BM'nin etkin rolünü cesaretlendirmek için fazla çabalamadığı da düşünülmektedir (Kille-Scully, 2003, s.180).

Hammarskjöld ile mukayese ettiğimiz zaman; Hammarskjöld'ün anlaşma imkanlarını kullanması ve gerekirse süper güçlerin bile tepkisini göz ardı ederek Genel Sekreterin siyasi rolüne vurgu yaparak sorunların çözüm noktasında ve inisiyatif alma konusunda daha başarılı olduğu aşikardır. Sonuç olarak Waldheim sorunların çözümü noktasında

pek de başarılı olmadığını ve imkanları zorlamak konusunda gereken çabayı göstermediği çıkarımları yapılabilir (Ertuğrul,2012, s.147).

Waldheim'in BM'deki 10 yılı yeni bağımsızlığını kazanan Üçüncü Dünya ülkeleri dönemine rastlamaktadır. Bu ülkeler Genel Kurulda oy ağırlıkları sayesinde Sekreteryaya da varlıklarını hissettirmeye başlamışlardı. Bu gelişmeler Batıda hoşnutsuzluğa neden olmakta ve Doğu-Batı karşıtlığının yerini Kuzey-Güney alacağının sinyalini veriyordu. Bu durumun sonucunda da ABD BM'ye yabancılaştı (Urquhart,2007, s.25). Güney Afrika ve Ortadoğu'da daha aktif bir rol üstlenmesi için Genel Kuruldan yeterli desteği alamamıştır (Jackson,1978, s.237).

Waldheim'in görev süresinde yaşanan iki olay, Genel Sekreterlik yapmış olduğu dönemin özelliklerini yansıtmaktadır. İlk Kıbrıs Sorunu'nda arabuluculuk girişiminde bulunmasıydı (Johstone, 2003, s.448).Waldheim Genel Sekreter olarak göreve başladığı ilk yıllarında Kıbrıs, tarihinin en karmaşık ve zor gelişmelerine şahitlik yapıyor, adadaki Türk ve Rum kesimi Türkiye ve Yunanistan'ın etkisinde şekillendirdiklerini olaylar silsilesi ile her geçen gün birbirinden ayırıyordu. Durumlar böyleyken Waldheim'in ne denli zor bir görevi üstlendiğini de açıkça gösteriyordu (Şimşek, 2022, s.66-67).

BMGK'nin 343 sayılı kararı (S/RES/343) ile Waldheim'in Ada'daki durumu Konseye bildirmesi üzerine Ada'da barışın sağlanması için BM Barış Gücü'nün hala gerekli olduğunu ve Gücün 1973'ten sonra da devam etmesinin gerekli olduğunu kabul ettiğini ifade eder ve tarafları son derece temkinli davranmaya ve kararlı iş birliği çabalarını sürdürmeye çağırır. 353 sayılı kararı (S/RES/353) ile Kıbrıs Cumhuriyetine yönelik yabancı askeri müdahalelerin derhal sona erdirilmesini talep eder ve Türkiye, Yunanistan, İngiltere'yi bölgede barışın yeniden sağlanması için gecikmeden müzakerelere başlamalarını ve Waldheim'i bilgilendirmeye çağırır. Waldheim'den de en kısa süre de barışçıl koşulların mümkün olduğunca daha fazla alınmasını ister. 354 sayılı kararı (S/RES/354) ile de 353 sayılı kararı yeniden teyit ederek tarafları ilgili karara uymalarını talep eder. 355 sayılı kararı (S/RES/355) ile de alınan önceki kararları hatırlatarak, tüm devletlerin Kıbrıs'ın bağımsızlığına, egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duyduklarını beyan ettiklerini kaydederek, Waldheim'den bu açıklamalar ışığında çaba göstermesini talep etmiştir. 360 sayılı kararı (S/RES/360) ile de 353 sayılı kararda talep edilen müzakereleri yapıcı bir iş birliği ortamında gecikmeksizin yeniden müzakereleri başlatmaya çağırır.

BM Genel Kurulu'nun 3212 (XXIX) sayılı kararı (A/RES/3212(XXIX)) ile de Kurul, Kıbrıs Sorunu'nu ele aldıktan sonra, uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturan bu sorunun devam etmesinden ciddi kaygı duyarak, sorunun gecikmeden barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğini ifade etti ve Waldheim'in iyi niyetleri ile ilgili iki toplumun temsilcileri arasında eşit zeminde gerçekleşen müzakereleri takdir eder ve devam ettirilmesi çağrısında bulunur. Tüm tarafları gerekirse, BM Barış Gücü ile tam olarak iş birliği yapmaya devam etmeye çağırır. 3395 (XXX) sayılı kararı (A/RES/3395(XXX)) ile Genel Kurul, iki toplumun görüşmelerinde henüz karşılıklı olarak kabul edilebilir bir çözüme ulaşmamış olmasını endişeyle kaydederek, sorunun barışçıl yollarla gecikmeden çözülmesi gerekliliğine vurgu yapmakta ve Waldheim'den müzakerelerdeki rolünü devam etmeye çağırır. BMGK'nin 365 sayılı kararı (S/RES/365) ile Genel Kurul'un "Kıbrıs Sorunu" hakkındaki 3212(XXIX) sayılı kararını (A/RES/3212(XXIX)) oybirliğiyle kabul edildiğini memnuniyetle belirterek, en kısa sürede uygulamaya koymaya çağırır ve Waldheim'den de ilgili kararın uygulanmasındaki ilerlemeyi takip etmesini talep eder. BMGK'nin 367 sayılı kararı (S/RES/367) ile Waldheim'e Kıbrıs'ta taraflar arasında diyalog ve müzakerelerin yeniden başlatılması amacıyla yeni bir iyi niyet misyonu başlatma çağrısında bulunulmuştur. 1970'lerin sonraların doğru BM, Waldheim'den müzakereleri yeniden başlatması yönünde iyi niyet girişimlerini destekleyici kararlar almasını talep ediyordu. Güvenlik Konseyi 1979 yılının sonlarında aldığı 458 sayılı kararı (S/RES/458) ile Waldheim'i iyi niyet girişiminin ötesinde taraflar arasında görüşmeleri yeniden başlatmaya çağrı yapıyordu. 1980 yılında gerçekleşen toplumlararası görüşmelerde Waldheim'in "açılış konuşması" adı altında bir çalışma taraflara sunulmuştu. Ancak bu çalışma tarafların zaten daha önce uzlaşya vardıkları konuları kapsadığı için çözüm için bir sonuç doğurmamıştır (Ertuğrul, 2010, s.378).

1974'te gerçekleştirilen Barış Harekatı sonrası Rum kesiminde demokrasinin yeniden sağlanması, Kıbrıs Türklerinin baskı altında yaşamaktan kurtulduğu, mübadele sonrası tarafların kuzey-güney kesimlerine ayrılarak coğrafya ayrımının netleştiği bu yıllar, tarafların anlaşmazlık konularındaki istekleri bakımından günümüzdeki kadar sert bir tutuma bürünme dedikleri yıllar olarak karşımıza çıkmaktaydı. Tüm bu ılımlı atmosfer, Waldheim'in Genel Sekreter görevi kapsamında üstleneceği inisiyatiflerin önemli olmasına neden olmuş ancak görevi boyunca; Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs'taki taraflarla

yoğun diplomatik temaslar kurmasına rağmen, çözüm yönünde bir ilerleme kaydedilmemiştir (Şimşek, 2022, s.67).

Diğer olay İran'da ABD konsolosluğunun basılarak ABD Büyükelçilerinin rehin alınması olayıdır (Johstone, 2003. s.448). Waldheim , Güvenlik Konseyi dönem başkanına 25 Kasım 1979 tarihli sunduğu mektubunda; ABD ile İran arasındaki gergin ilişkilere odaklanarak, söz konusu gerginliğin uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit oluşturduğunu ve bu sebeple Güvenlik Konseyinin toplantıya çağırılması gerektiğini ifade etmiştir (Mengiler, 2005, s. 302). Waldheim'in çağrısı üzerine toplanan BMGK, 457 sayılı kararı (S/RES/457) ile, İran ile ABD arasındaki gerginliğin tehlikeli seviyesinden endişe duyduğunu belirtir. 1961 tarihli Diplomatik İlişkiler Hakkında Viyana Sözleşmesi ve 1963 tarihli Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'ne taraf olan tüm devletlerin diplomatik personelin ve misyonların binalarının dokunulmazlığına saygı gösterme konusundaki yükümlülüğünü yeniden teyit eder ve İran Hükümetini, Tahran'da tutulan ABD Büyükelçiliği personelin derhal serbest bırakmaya ve ülkeyi terk etmelerine izin vermeye çağırır. Waldheim'den de mevcut kararın derhal uygulaması için iyi niyetini sunmasını talep eder. 461 sayılı kararı (S/RES/461) ile de Güvenlik Konseyi, 457 sayılı karara aykırı olarak rehinelere tutulmaya devam edilmesini kınar ve Waldheim'den iyi niyet misyonunu yerine getirmesini yineler.

Waldheim Dönemi, Soğuk Savaşın yörüngesinde, yumuşamanın etkisi, Kuzey-Güney karşıtlığı, Batı'nın gerek uluslararası politika gerekse BM'ye karşı değişen tutumlarıyla şekillenmiştir. Böyle bir ortamda da Genel Sekreterin liderlik, güç, görev, otorite kapsamını genişletmesi zor görünmektedir (Newman, 1998, s.61).

Waldheim'i görev boyunca sınırların en önemli faktör Güvenlik Konseyinin dâimi üyelerinin politikaları olmuştur. Fransa ve Sovyetlerin Çin Halk Cumhuriyeti'nin kısmi desteği ile Genel Sekreterin hareket alanını sınırlama politikaları devam etmiş ve bununla beraber finansal krizler de Genel Sekreterin çatışma çözümü müdahalelerini etkilemiştir (Jackson, 1978, s.240). Tüm bu kısıtlamaları göz önünde bulundurulduğunda Waldheim'den büyük bir yaratıcılık beklemek de beyhude olurdu (Kuchinsky, 2007, s.215).Aşağıda Tablo 3.4'de Waldheim'in görev süresi boyunca sergilediği performans yer verilmiştir.

Tablo 3.4.Waldheim'in BM Genel Sekreterliğindeki Performansı

99.Maddeye Başvurması	-	-
BMGK'ya Çağrıda Bulunması	+	Rehineler Krizi
BMGK Kararlarına Etkisi	-	-
Düzenlediği Barış Operasyonu	-	-
İnsani Yardım Müdahalesinde Bulunma	-	-

Sonuç olarak yukarıdaki değerlendirmeler ışığında Waldheime; Kıbrıs Sorunu'nda, görev süresinin sonunda 458 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı ile iyi niyet girişiminin ötesinde taraflar arasında görüşmeleri yeniden başlatma çağrısı yapılmış, bir nevi iyi niyet misyonundan ziyade arabuluculuk misyonu yönünde bulunma çağrısında bulunulsa da Waldheim inisiyatif alamamıştır. İran ve ABD arasında yaşanan Rehineler Krizi'nde ise, Güvenlik Konseyini toplantıya çağırması ve iyi niyet misyonunu üstlenmiştir. Waldheim, 99.maddeye başvurma, BMGK'nın kararlarına etki, barış operasyonu düzenleme, insani yardım müdahalesinde bulunma konularında başarısız olurken, BMGK'ni çağrıda bulunma konusunda başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

3.5. JAVIER PEREZ DE CUELLAR'IN ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN PERFORMANSI

Perez De Cuellar, Waldheim'in halefi olarak 1 Ocak 1982'de göreve geldi ve BM'deki bütün büyük güçler tarafından kabul edildi. Cuellar'ı tanımlamak için çoğunlukla sessiz, sağduyulu, kibar ve diplomatik ifadeler kullanılmaktadır (Newman,1998, s.62). Cuellar'a göre Genel Sekreterin, ne idari ne de siyasi bir rolü olmalı, bunların yerine idari ve siyasi rolün dengeli bir şekilde yürütülmesi gerektiğini savunmuştur (Ertuğrul, 2012, s.176). Cuellar Soğuk Savaş atmosferinde aktif bir Genel Sekreter performansı sergilemiş ve diplomatik denge kurmada etkili bir Genel Sekreter olmuştur.

Cuellar'ın diplomatik yönü söz konusu olduğunda oldukça eşitlik, tarafsızlık, adalet duygusunun güçlü olduğu söylenmektedir aynı şekilde bir başka değer olan hukukun üstünlüğüne de bir bağlılığı vardır. Örneğin Güney Afrika Cumhuriyetinin, Namibya'dan çekilmesi için özenle çalışan Cuellar, o bölgenin bağımsızlığının arifesinde Güneybatı Afrika Halk Örgütü'nün (SWAPO) temel anlaşmayı açıkça ihlal ettiği gerekçesiyle SWAPO'ya karşı yaptığı eleştirileri oldukça sertti (Flanagan-Forsythe,2007, s.237).

Cuellar, hükümetlerin sevdiği fakat basın pek de hoşnut olmadığı bir Genel Sekreter olarak anımsanmaktadır (Newman, 1998, s.62). Cuellar, Genel Sekreterlik makamını kişisel değil; kamusal rolünde, makamı bir ekip çalışması, ekip sorumluluğu ve saygınlığı olarak görmektedir (Flanagan-Forsythe,2007, s. 238). Cuellar genel olarak, BM'nin çatışma çözümü konusundaki rolünü artırma çabalarından çok önemli yetenekleri olan sakin bir diplomat olarak bilinmekteydi (Kille-Scully,2003, s.181).

Cuellar dönemi BM'nin içerisinde yetersiz kaldığı ve siyasi irade eksikliği nedeniyle aksaklıklar yaşandığı, bunda özellikle süper güçlerin dahil olduğu bölgesel çatışmalarda yetersiz kaldığı söylenebilir (Newman,1998, s.62). Soğuk Savaştan dolayı olan birçok çatışma ile ilgilenmiştir. ABD ve SSCB, karşı tarafın lehine olacak müdahaleleri engellemek adına BM'yi kullanmaya çalışmışlar ve hem dâimi üyeler hem de süper güçler Soğuk Savaş boyunca Cuellar'ın girişimlerini ya engellemişler ya da göz ardı etmişlerdir. Böyle bir süreçte Cuellar uluslararası çatışmaları dışarıdan izleyen bir seyirci konumunda kalmıştı (Flanagan-Forsythe, 2007, s .242).

Görevinin ilk yıllarında düşük bir profil sergileyerek Genel Sekreterlik makamında pasif kalmıştır (Bennett-Oliver, 2015, s.507). Cuellar ikinci döneminde daha iddialı ve etkili bir Genel Sekreter oldu. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaşın sona ermesi ona Genel Sekreter olarak daha fazla alan sağlamıştır (Flanagan-Forsthe, 2007, s.256). Genelde daha inisiyatif almaya meyilli olarak görülmesine de ikinci döneminde daha etkin ve aktif bir profil çizmesinin altında değişen şartlarla ve değişen siyasi iklimle ilişkilendirilebilir. Bir başka deyişle doğru yerde doğru zamanda bulunmakla alakalıydı (Newman,1998, s.62-63). Bununla beraber, çevresel kısıtlamalara da meydan okuyacak bir profile sahip değildi (Kille-Scully,2003, s.187).

BM Antlaşması uluslararası çatışmalarda Genel Sekretere silahlı kuvvet kullanma yetkisi tanımamaktadır (Picco, 1994, s.14). Fakat Genel Sekreter aldığı kararlarla ve hazırladığı ilgili raporlarla silahlı kuvvet kullanmak için gerekli zemini oluşturabilmektedir. De Cuellar'ın 1991 yılında 688 sayılı aldığı karar da bu doğrultudadır. Irak'ta 1991 yılında yaşananlar ülkedeki Şii ve Kürt nüfusa yönelik planlı bir hamleydi. Uluslararası alanda yaşananlar Irak'ın içişleri gibi görülse de Cuellar , Irak'taki durumu uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden boyutta olduğunu ifade ederek 688 sayılı kararı yayımlamış ve büyük güçlerin Irak'a uçuşa yasak bölge oluşturmasının meşru alt yapısını oluşturmuştur (Johstone, 2003, s.448).

Cuellar 1977-1979 yılları arasında BM Kıbrıs Özel Temsilciliği görevi nedeniyle Kıbrıs'ta tarafların taleplerine ve müzakerelerde benimsedikleri tutumlara yabancı değildi (Ker-Lindsay, 2005, s.15). Cuellar döneminde 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) bağımsızlığını ilan etmesi ile taraflar arası gerilim artmıştı. KKTC'nin tek taraflı bağımsızlığını ilan etmesi üzerine BMGK 541 sayılı kararı (S/RES/541) almıştır. 541 sayılı karar ile Güvenlik Konseyi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin 15 Kasım 1983'teki tek taraflı bağımsızlık ilanının tanınmasının geçersiz olduğunu vurguladı ve tüm devletleri Kıbrıs Cumhuriyeti dışında hiçbir Kıbrıs Devletini tanımama çağrısında bulundu.

BMGK, Cuellar'dan bu karar ile üstlendiği iyi niyet misyonuna dayalı Kıbrıs Sorunu çözümüne ihtiyaç duyulduğunun bilincinde olarak Kıbrıs'da adil ve kalıcı bir çözüme doğru mümkün olan en erken ilerlemeyi sağlamak amacıyla iyi niyet misyonunu sürdürmesini talep eder ve tarafları, Genel Sekreterle iyi niyet misyonu ile tam olarak iş birliği yapmaya çağırır. Konuyla ilgili Genel Kurulda 37/253 sayılı kararı (A/RES/37/253)) almıştır. 37/253 sayılı karar ile Genel Kurul, Kıbrıs Cumhuriyetinin toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve birliğini yeniden teyit etmiştir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin 15 Kasım 1983'teki tek taraflı bağımsızlık ilanını kınama kararı almış ve bu tür tek taraflı eylemlerin tüm devletler için geçersiz olduğunu vurgulamıştır. Cuellar'a da Kıbrıs Sorunu'nun çözümü için çabalarını sürdürmesi talimatı verilmiştir. 550 sayılı BMGK kararı (S/RES/550) ile de Konsey 541 sayılı kararını teyit eder ve Cuellar'a 541 sayılı kararın acilen uygulanmasını teşvik etmesini talep eder. 680 sayılı kararı (S/RES/680) ile de Güvenlik Konseyi, Cuelların Barış Gücünün Kıbrıs'ta konuşlama süresinin uzatılması yönündeki tavsiyesini dikkate alarak 1990'dan sonra da Kıbrıs'ta tutulmasının gerekli olduğunu kabul ettiğini kaydederek, Cuellar'dan konu ile ilgili iyi niyet misyonunu sürdürmesini talep etmiştir.

Cuellar 1990 yılının sonları ve 1991 yılının başlarında Genel Sekreterin Özel Temsilcileri taraflarla ayrı ayrı görüşmelere devam etmişlerdi. Kıbrıs'ta bulunan tarafların yanı sıra Türkiye ve Yunanistan ile de temaslar sürdürmüştür. Cuellar S/21932 sayılı raporunda taraflara "zaman tüm taraflar için gerçekten çözüm istediklerini kanıtlama zamanıdır" mesajını veriyordu. Daha sonra Cuellar, yardım alacağını umduğu Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal ile Mayıs ayında görüşmede bulunmuş ve Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs Türk ve Rum yönetimlerinin katılacağı ve Cuellar'ın başkanlığında

yürütülecek uluslararası konferansta fikrini ortaya koymuştur. Güvenlik Konseyi'nden Cuellar'ın bu önerisine karşı bir karar çıkmamış hatta Cuellar'ın yardımcıları ile birlikte Temmuz- Ağustos aylarında Kıbrıs Türk ve Rum yönetimlerini bir araya getirebilecek “Fikirler Dizisi” de onaylanmıştır. Temmuz sonu, Ağustos başında Türk ve Rum yetkililere daha önce Cuellar tarafından taslakta yer almasını önerdiği ve 25 Temmuz 1989'da taraflara sunulan belge “Fikirler Dizisi” olarak Genel Sekreterin Özel Temsilcileri aracılığı ile sunulmuştur (Ertuğrul, 2012, s.273-274).

(S/23300) sayılı Genel Sekreter raporuna göre “Fikirler Dizisi” genel olarak iki toplumlu ve iki bölgeci bir federasyonun kurulacağını, Devletin de egemenliği eşit bir şekilde paylaşılan, siyasi olarak iki eşit toplumdan oluşacağı, egemenliğin, bağımsızlığın ve bağlantısızlığın korunacağı ve herhangi bir devletle birleşmek ya da ayrılmanın da dışlandığı belirtiliyordu. Federasyonun yeni bir anayasası olacak ve ayrı ayrı referanduma sunulacaktı. Federal hükümete ayrılacak, yetki ve fonksiyonlar ile hükümetin yapısına iki toplum birlikte karar vereceklerdir. (S/23316) sayılı Genel Sekreter raporuna göre de Güvenlik Konseyi de Cuellar'ın bu çabalarına destek veriyor ve uluslararası zirve toplantısı yolu ile çerçeve antlaşmasına ulaşılmasını etkin bir yol olarak gördüğünü beyan ediyordu.

Cuellar zaman zaman taraflara iyi niyet girişimcisi olarak yetkilerini aşmakla eleştirilse de taraflara çok fazla öneri getirmiştir (Ertuğrul, 2012, s.381).

Cuellar'ın sekreterliği boyunca Rum kesiminin uluslararası gelişmelere öncelik vermesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) ilanı, soruna Avrupa Birliği'nin dahil olması gibi ulusal ve uluslararası gelişmeler, ada da her iki kesiminde ayrılığını daha da derinleşmesine neden olmuştur. Cuellar'ın Genel Sekreter olarak tarafları bir yandan ortak bir payda da bir araya getirmeye çaba gösterirken, diğer yandan da uluslararası koşulların taraflarda olumsuz bir etkiye neden olmaması için çalışması gerekmiştir (Şimşek, 2022, s.81). Avrupa Birliği'nin etkisi Rum kesiminin görüşmelerdeki tutumu üzerinde ciddi bir şekilde hissettirmiş ve Avrupa Topluluğu desteğini almak Birleşmiş Milletler liderliğinde sürdürülen çözüm görüşmelerinde Kıbrıs sorununda daha isteksiz olmalarına neden olmuştur (Dodd, 2010, p.174). Cuellar görev süresinin sonuna geldiğinde hazırlamış olduğu “Fikirler Dizisi” önerisi masada duruyordu. Kıbrıs Sorunu Cuellar döneminde de çözülmeden kalmış ve bir sonraki Genel Sekreter döneminde de devam etmiştir (Ertuğrul, 2012, s.275).

1980'lerin sonundan itibaren büyük çaplı anlaşmazlıkların Güvenlik Konseyine getirme faaliyetleri küresel çapta BM'ye duyulan ilgiyi artırdığı gibi dünya meselelerinde de Genel Sekreterin önemi artmaktaydı. Cuellar, Afganistan, İran-Irak, Angola gibi bölgelerde barışı koruma güçleri ve gözlemcilerinin konuşlandırılması için görüşmeler ve arabuluculuk görevleri yapmıştır. Bunlara ilaveten Güvenlik Konseyinin İran'ın Kuveyt işgaline son vermesi ve İran'a karşı yaptırımlar uygulanmasına karar verildiği Irak-Kuveyt savaşında Cuellar, Birleşmiş Milletler adına yöneticilik rolünü üstlenmiştir (Bennett-Oliver, 2015, s.507).

1980-1988 yılları arasındaki İran-Irak Savaşı, Irak diktatörü Saddam Hüseyin'in İran'a saldırmasıyla başladı (Aydın, Özcan, Kaptanoğlu, 2007, s.6). Görev süresinin ilk dört yılında hem ABD hem de Sovyetler Birliği Cuellar'ın İran-Irak Savaşı'nın dışında kalmasını istediler. Savaşın ilk yıllarında BM ve Cuellar'ın öneri ve diplomasi girişimleri savaşın gidişatında bir fark yaratmadı. Taaki taraflar bitmek bilmeyen bir çıkmazla karşı karşıya olduklarını farkına vardıldıktan sonra ve bunun yanı sıra ABD'nin Irak'ı esnek olmaya teşvik ettikten sonra, Cuellar'ın arabuluculuğu için siyasi bir ortam oluşmuştu. Cuellar konuyu ele almak için bir takım diplomatik görevler üstlendi. Sivil alanların bombalanmasını durdurmak için mücadele gösterdi ve Genel Sekreter olarak Cuellar'ın bu çabaları birçok hayatı kurtardı. Cuellar taraflar arasında diplomatik kanallar kurmaya çalışmış ve 1988'de ateşkes sağlandığında bu ateşte onun arabuluculuğunun payı büyüktür. Irak'ın üstün silahlara sahip olmasına rağmen, İran'ın büyük nüfusu ve ulusları için savaşmaya istekli olmaları, İran'ın Irak'a göre avantajıydı. Lakin ne Irak'ın askeri üstünlüğü ne de İran'ın iradesi her iki tarafa da zafer kazandırdı ve savaşın uzamasına neden oldu (Flanagan-Forsythe, 2007, s.248-249).

BMGK'nin 522 sayılı kararı (S/RES/522) ile Konsey, İran-Irak arasındaki durumun iki ülke arasındaki çatışmanın uzaması ve tırmanmasının ağır insan kayıplarına neden olmasını ve uluslararası barış ve güvenliğin tehlikeye girmesini kınamakta ve acilen ateşkes ve çatışmanın sona ermesinin çağrısında bulunur. 582 sayılı kararı (S/RES/582) ile tarafların kimyasal silah kullanımı dahil uluslararası hukuku ihlal etmeleri kınandı. Taraflara ateşkes çağrısı yapıldı ve her iki tarafa da arabuluculuk veya anlaşmazlıkların barışçıl çözümü için başka bir yola başvurmaları istenmiştir.

BM Genel Kurulu da İran-Irak Savaşı sırasında savaşın insani etkilerine odaklanarak belirli kararlar almıştır. Bu kararlar bağlayıcı olmayıp, doğrudan bir etki yaratmamış olsa

da uluslararası toplumun dikkatini çekmiştir. Genel Kurul 37/3 sayılı kararı (A/RES/37/3) ile tüm devletlerin toprak bütünlüğüne ve egemenliğine saygı gösterilmesi ve üye devletler arasında barışçıl ilişkilerin geçerli olması için barışçıl çözüm yollarının gerektiği ilkelerini yeniden teyit ederek, Güvenlik Konseyinin derhal ateşkes ve tüm askeri operasyonları sona erdirilmesi çağrısında bulunarak, İran-Irak arasındaki çatışmanın ve sürecin uzamasının uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye attığını, Genel Sekreterden ilgili taraflarla istişare ederek, barışçıl bir çözüme ulaşmak amacıyla çabalarını sürdürmesini talep eder. 598 sayılı BMGK kararı (S/RES/598) savaşın sona ermesini sağlayan en önemli karardır. Genel Sekreterden ateşkesi ve geri çekilmeyi denetlemek için bir Birleşmiş Milletler gözlemcileri ekibi göndermesini talep eder ve tarafları kapsamlı ve adil bir çözüme ulaşmak için arabuluculuk çabalarında Genel Sekreter ile iş birliği yapmaya çağırır. BMGK'nin 619 sayılı kararı (S/RES/619) ile de Genel Sekreter yetkisi altında derhal Birleşmiş Milletler Askeri Gözlem Grubu kurmaya karar verir. Her iki tarafa da ekonomik ve insani olarak kayıplar yaşatan savaş ancak BM'in 1988'de oluşturduğu İran-Irak askeri izleme grubu olan UNIIMOG denetiminde imzalanan ateşkes anlaşmasıyla sona ermiştir (Aydın, Özcan, Kaptanoğlu, 2007, s.6).

Cuellar dönemi bir başka çatışma ise Afganistan bölgesinde olmuştur. Sovyetler Birliği'nin 1979'da Afganistan'ı işgal etmesi ile başlayan çatışma 1979-1989 yılları arasında sürmüştür (Erman, 2018, s.305). İran-Irak Savaşı'nın ilk yıllarında olduğu gibi hiçbir süper güç, BM'nin duruma müdahale etmesini istemedi. Çatışmanın ilk yıllarında ne Cuelların müdahalesi ne de diğer girişimler etkili olmadı. Çünkü taraflar durumu şiddet yoluyla kontrol etmeye çalıştı. Daha sonra Cuellar'ın müdahaleleri ile BM bir çözüm müzakere etti. BMGK'nin 622 sayılı kararı (S/RES/622) ile 14 Nisan 1988'de imzalanan Cenevre Anlaşması ile uzlaşa sağlanmıştır. Genel Sekreterden Cenevre Anlaşmaları uyarınca süreci takip etmesini talep eder ve Afganistan ile Pakistan arasında BM İyi Niyet Misyonu'nun kurulmasını onaylar. Afganistan'daki BM İyi Niyet Misyonu (UNGOMAP) bir BM zaferidir ve bu durum BM ve Genel Sekreter Cuellar'ın 1979-1988 yılları arasında Afganistan'daki şiddeti sona erdirmesindeki başarılarının göstergesidir (Flanagan-Forsythe, 2007,s.249-251).Aşağıda Tablo 3.5'de Cuellar'ın görev süresi boyunca sergilediği performansa yer verilmiştir.

Tablo 3.5.Cuellar'ın BM Genel Sekreterliğindeki Performansı

99.Maddeye Başvurması	-	-
BMGK'ya Çağrıda Bulunması	+	İran-İrak Savaşı Afganistan
BMGK Kararlarına Etkisi	-	-
Düzenlediği Barış Operasyonu	+	İran-İrak Savaşı
İnsani Yardım Müdahalesinde Bulunma	+	

Sonuç olarak yukarıdaki değerlendirmeler ışığında Cuellar; BM Antlaşması'nda uluslararası çatışmalarda Genel Sekretere silahlı kuvvet kullanma yetkisi tanımamasına rağmen, aldığı kararlarla ve hazırladığı ilgili raporlarla silahlı kuvvet kullanmak için gerekli zemini oluşturabilmektedir. Cuellar'ın 1991 yılında 688 sayılı aldığı karar da bu doğrultudadır. Irak'taki durumu uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden boyutta olduğunu ifade ederek 688 sayılı kararı ile İran-İrak arasındaki savaşta da konuyu ele almak için taraflar arasında diplomatik görevler üstlenmesi ve sivil alanların bombalanmasını durdurmak için gösterdiği mücadele ile birçok hayatı kurtarmıştır. İran-İrak arasında ateşkes sağlandığında Cuellar'ın arabuluculuğunun payı büyüktür. Afganistan'ın işgalinde Cuellar'ın müdahaleleri sonucunda BM İyi Niyet Misiyonu (UNGOMAP) oluşturulması, BM ve Cuellar'ın başarılarının göstergesidir. Cuellar, 99.maddeye başvurma, BMGK'nin kararlarına etki konularında başarısız olurken, BMGK'ni çağrıda bulunma, insani yardım müdahalesinde bulunma, barış operasyonu düzenleme konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

3.6. BOUTROS GHALI'NİN ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN

PERFORMANSI

Ghali'nin Mısırlı bir devlet adamı olarak Genel Sekreterliğe atanması Afrikalı ve Arap devletlerinin kendi coğrafyalarından bir Genel Sekreterin göreve gelmesi taleplerini karşılıyordu (Bennett-Oliver, 2015, s.508). Ghali, Genel Sekreter olarak yapabileceklerinin olduğunu düşünüyordu. David Frost'a verdiği bir röportajda “Bir Aktivist olmalısınız. Tarafsız olamazsınız. Üye devletlerin yönünün ne olacağını bekleyerek pasif olamazsınız. Herkesi zorlamalısınız” diyordu (Meisler, 1995, s.195).

Ghali'nin görev yaptığı dönemde, Genel Sekreterin görevlerinde hem kapsam hem de sayıca artış olmuştur. Kapsam olarak artışın nedenleri yerel düzeyde yeni eylem alanlarının ortaya çıkması ile olmuştur (Newman, 1998, s.110). Ghali sergilemiş olduğu

aktif bir Genel Sekreterlik rolü ile Hammarskjöld'e benzetilmiş ve Hammarskjöld'dan sonra en açık sözlü, en bağımsız düşüncelere sahip Genel Sekreter olarak anılmaktadır (Rivlin,1995, s.95-96). Eleştirildiği nokta ise Ghali'nin inatçı, yumuşak huylu biri olmadığı ve kendi düşüncesi ile oluşturduğu planları ister olumlu sonuç versin ister vermesin uygulamaya geçirmiş olmasıydı (Meisler, 1995, s.181). Soğuk Savaş sonrası göreve gelen ilk Genel Sekreter Ghali'nin bu yeni atmosferin de etkisi ile hareket alanı genişlemiş ve "Barış İçin Gündem" raporunu yayınlarak barış yapımı, barışı koruma, barış inşası ve önleyici diplomasi gibi yeni kavramlar ortaya koymuştur.

Ghali'nin bağımsız hareket etme isteği ve Sekreteryanın uluslararası bir aktör olarak öne çıkarma hamleleri kimileri tarafından takdir edilirken kimileri ise aynı zamanda Ghali'nin yetkilerini aştığı ve gerçekçi olmayan BM operasyonlarını desteklediği için devletleri zorladığını düşünüyordu (Newman, 1998, s.112). Ghali'nin yetkilerini aştığını, Rusya sık sık eleştirmiş ve ardından Fransa ve İngiltere tarafından da bu durum dillendirilmiştir (Franck, 1995, s.363). Ulusal çıkarlar, bazı risk hesaplamaları nedeniyle BM operasyonlarından desteğin çekilmesi, Soğuk Savaş sonrası BM'nin beklenen başarıyı gösterememe nedeni olmuştur (Newman, 1998, s.112).

1994 yılında Clinton yönetimi BM operasyonlarında ABD askerlerinin kullanılması konusunda bir sınırlama getirmek istiyordu. Amerikan kamuoyunu da harekete geçirerek Somali'de Amerikan askerlerini felakete sürükleyen ve tek kişinin Ghali olduğunu uluslararası topluma inandırmayı büyük ölçüde başardı. Bosnalı Müslümanlar da, Sırp saldırganlığının bu kadar uzun sürmesine izin verdiği için hem BM'yi sorumlu tutuyor hem de Ghali'yi suçlamıştılar (Meisler, 1995, s.181).

Genel Sekreterin, Güvenlik Konseyi isteği doğrultusunda BM'nin temel amacını yerine getirmesi için daha etkin ve güçlü bir rol oynaması için önleyici diplomasi, barışı kurma ve koruma konularında önerilerine yer verdiği çalışmalarda olmuştur (Newman,1998, s.114). Barış ve güvenliğin tekrardan ön plana çıkmasında, Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan ılımlı atmosferin kesinlikle bir etkisi vardı. Ilımlı atmosferin nedeni ise 1980'lerin sonunda süper güçler doğrudan veya dolaylı yollardan destek verdikleri çatışmaların çözümünü kolaylaştırmaya gayret etmiş ve bu doğrultuda BM'nin saygınlığı ve güvenilirliği artmıştı (Newman,1998, s.115).

Ghali Birleşmiş Milletler barışı uygulama tedbirlerinin kullanımı da olmak üzere ulusal krizlere müdahalede bulunmasının savunucusu olmuştur. Güvenlik Konseyinin hükümet başkanları zirvesine 1992 Haziranında barışı inşa etme, barışı koruma, önleyici diplomasi, çatışma sonrası inşa gibi başlıklar altında öneriler barındıran “Bir Barış Gündemi” adıyla bir rapor yayınlamıştır 1995’te ise Gündeme İlave raporunda bu düşüncelerini daha da geliştirmiştir (Bennett-Oliver, 2015, s.508).

BM’nin farklı çatışmalarda daha fazla görev alması gerektiğini savunduğu, An Agenda for Peace(1992), An Agenda for Development (1995) ve An Agenda for Democratization (1996) gibi çalışmalarında tartıştığı gibi örgüt için evrensel bir gündem yaratmayı hedeflemiştir (Kille-Scully,2003, s.180).

Bosna Hersek Savaşında Genel Sekreterin performansı yetersiz ve pasif kalmış, etkili kararlar alınamamıştır. Bosna Hersek Savaşı başlamadan eski Yugoslavya’ya silah sevkiyatını engellemek için alınan karar, Bosnalı Müslümanları olumsuz etkilemiş ve Sırplar karşısında kendilerini tek başına bulmuşlardı. Kollektif güvenlik sisteminin Bosna’daki etnik temizliği önleyememesi, ABD ve BM’nin uluslararası hukukun üstünlüğünü korumadaki başarısızlığını net bir şekilde gözler önüne sermektedir (Davutoğlu, 1997-1998, s.15).

Bosna-Hersek Savaşı esnasında çatışmaların yoğunlaşması ile bölgesel katliamların yaşanmasına neden olmuştur. O bölgelerden biri de Srebrenitsa idi. BM tarafından 1993 yılında “Güvenli Bölge” ilan edilen Srebrenitsa’da ilk etapta 400 Hollandalı askerin koruduğu bölgede 60 bin Bosnalı Müslüman yer alırken, savaştan uzak bölgelere göç etmeleri üzerine Srebrenitsa’da 20 bin kişi kalmıştı (Nettfield- Wagner,2013, s.15). Bölgede 30’a yakın Hollandalı askeri esir alan Sırplar, 20 bin Bosnalı Müslüman karşılığında Hollandalı askerleri esir değişiminde yer değiştirmiş ve daha sonra Müslümanlara karşı katliamlara başlamıştır (Rohde, 2012, s.77-150). Avrupa’nın ortasında yaklaşık 8 bin Bosnalı Müslüman Sırp güçleri tarafından vahşice katledilmiş ve bir o kadar insanında hayatlarını karartmışlardır. Srebrenitsa Soykırımı hem insani hem de siyasi boyutta uluslararası toplumun veremediği bir sınav olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa coğrafyasında ikinci bir soykırım daha yaşanmıştır (Pehlivan,2019, s.6862). BM tarafından güvenli bölge ilan edilse de 1995 yılında Bosnalı Sırp Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen Srebrenitsa Soykırımı’nda yaklaşık 8 bin Müslüman genç, çocuk,kadın,erkek katledilmiştir. Bu durum “İkinci Dünya Savaşı’ndan

sonra Avrupa’da görülen en büyük insanlık trajedisi” olarak tarihteki yerini almıştır (BBC,2017).

Savaşın ilk yıllarında uluslararası toplumun ilgisiz tavrını, ülkelerinde çıkacak olan kamuoyu baskıları ve ortaya çıkacak maddi-manevi maliyetler ile açıklamak mümkündür. Başkan Bush yerel meselelere ve önündeki seçimlere odaklanırken, Avrupa’da sorunun maliyetli bir çözüm yerine sorunun müzakereler yoluyla çözüleceğine inanıyordu. Böyle bir ortamda BM’nin yaptığı hamle ise savaş henüz Bosna Hersek’te vuku bulmadan önce Hırvatistan’da kurmuş olduğu UNPROFOR’u (BM Koruma Gücü) Bosna Hersek’e getirmek olmuştur (Goldstein-Pevehouse, 1997, s.521). BMGK’nin 770 sayılı kararı (S/RES/770) ile Konsey ilk kez eski Yugoslavya’daki çatışmaların uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğine karar vererek, tüm tarafları ateşkese çağırdı ve tüm devletlerden insani yardımların güvenli bir şekilde Bosna’ya ulaştırılması için yardım talebinde bulunmuştur. BM Genel Kuruluda 46/242 sayılı kararı (A/RES/46/242) ile Bosna-Hersek Cumhuriyetinin toprak bütünlüğünü ve siyasi bağımsızlığını ihlal edenleri kınamış ve tüm tarafları ateşkese gitme çağrısı yapmıştır. Ayrıca “etnik temizlik” uygulamalarının da derhal sona erdirilmesini talep etmiştir.

Bölgede insani yardım konusunda görev yapan UNPROFOR’un görevi, BMGK’nin 836 sayılı kararı (S/RES/836) ile genişletilmiş ve güvenli alanlar düzenleyerek saldırıların önüne geçmek, Bosnalı Sırp milislerin ve silahlı sivil örgütlerin geri çekilmelerini sağlamak, müzakereyi yürütmek olmuştur. Yaşanan gelişmeler sonunda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin hava saldırıları düzenleyeceği yerleri Hırvatistan’daki Sırpların asgari araç gereçlerinin bulunduğu yerlerde eklenmiştir (Demirdöğen, 2006, s.250-251). UNPROFOR bunlara ek olarak Bosna’ya gelen insani yardımların gerekli yerlere ulaştırılması ve Saraybosna’nın güvenliğini sağlamak içinde çalışmalar yürütmüş (Demirel, 2016, s..121). Güvenlik Konseyinin 913 sayılı kararı (S/RES/913) ile UNPROFOR tarafından ağır silahların BM kontrolüne alınmasını ve bölgedeki ateşkesin denetlenmesini talep etmiştir.

Büyük güçlerin bölge müdahalesi Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ’nun kontrol altında 1994 yılında gerçekleştirilip, Sarajeva’daki pazaryerinde büyük bir katliama neden olan bombalama olayı bölgeye NATO’nun hava harekatı başlatmasını kolaylaştırmıştır (Barutçu, 2007, s.86). 1995 yılının Ağustos’unda Sırpların Saraybosna’da pazaryerindeki saldırıları, Bosna Hersek Savaş’ında bir dönüm noktası

olmuş ve bu olayın üzerine BM'den bir ultiatom yayınlanmış, istekleri sıralanmıştır. Bu isteklerin Sırp tarafından kabul edilmemesi üzerine NATO tarafından hava saldırısı başlatılmış ve savaşı sona erdirecek Dayton Antlaşmasına giden süreç başlamıştır (Ertuğrul, 2012, s.162). Güvenlik Konseyinin 1031 sayılı kararı (S/RES/1031) ile UNPROFOR görevini, NATO önderliğinde oluşturulan Implementation Force (IFOR)'a devretmesini onaylamıştır. Sırp liderler, savaş suçlusu ilan edilip 1995 yılında Dayton Antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmaya göre bölgedeki barışı NATO önderliğinde oluşturulan Implementation Force (IFOR) koruyacak ve AGİT ülkede yapılacak olan seçimleri kontrol edecek Birleşmiş Milletler ise etkili bir polis gücünü oluşturarak sivil düzenlemeler yapacaktı (Barutçu, 2007, s.86-87).

Ghali döneminde yaşanan olaylardan birisi de Somali idi. Somali'de 1991 yılında Siad Barre rejiminin düşmesi sonrasında kabileler arasında anlaşmazlıklar nedeniyle uzun süre otorite boşluğu oluşmuştu. Bu süreç Somali tarihinde kaostan, insani krizlerin hüküm sürdüğü bir dönem olmuştu. Bu dönemde Somali büyük bir kıtlığa, açlık krizi, otorite boşluğu gibi nedenlerle ağır bir insani felaketle mücadele ediyordu. 1991 yılının başında başlayan ve Nisan 1992' ye kadar yaşanan krizde yaklaşık, 300.000 insan açlıktan ölmüş, 1 milyon insan çevre ülkelere sığınmış ve 1,5 milyon insanda gıda yetersizliği sonucunda hayati tehlike ile karşı karşıya kalmışlardır. BM insani yardım amacıyla Nisan 1992'de United Nations Operation in Somalia I (UNOSOMI) ile yardımda bulunma kararı almıştır. Güvenlik Konseyinin 751 sayılı kararı (S/RES/751) ile BM Somali Operasyonu oluşturulmuş, ilgili karar ile Genel Sekreterin Somali'de siyasi çözüm sürecine teşvik etmek, uzlaşma sağlanma ve acil insani yardım sağlaması için olaya müdahale etmesi istenmiştir. (Orakçı, 2018, s.7-8). Güvenlik Konseyinin 837 sayılı kararı (S/RES/837) ile Genel Sekreterin Somali genelinde operasyonlarda etkili otoritesini tesis etmek, eylemleri soruşturulması, yargılanması gibi tüm önlemleri almaya yetkili olduğunu ifade ederek, Genel Sekreterin yetkilerinin kapsamı artırılmıştır. Genel Sekreter de Somali'deki durumun ciddiyetine odaklanıp, geleneksel barışı koruma yöntemlerinin Somali'de yetersiz kaldığının altını çizip, yetkilerin ve personelin artırılmasını talep ediyordu (Newman, 1998, s.130). Ghali için Somali'deki en önemli ilke; ulusal uzlaşma gibi görünüyordu ve dahası bu uzlaşma, uluslararası toplum tarafından kolaylaştırılabilir krizlerin kendiliğinden gelmesi gereken bir uzlaşmaydı. Bu görüş doğrultusunda Ocak ve Mart 1993'te uzlaşma konferansları düzenledi (Anthony, Lang, 2007, s.278-279).

BMGK, 794 sayılı kararı (S/RES/794) ile Somali'deki insani kriz için "barışı yeniden tesis etmek amacıyla" Birleşik Görev Gücü (UNITAF) olarak bilinen ve 1992 Aralık ayında başlayan gıda yardımının sağlanması için büyük bir güç göndermesi için ABD'yi yetkilendirdi. Daha sonra 1993 Mart tarihinde UNOSOM II, Güvenlik Konseyi'nin 814 sayılı kararı (S/RES/814) ile oluşturuldu ve savaşan tarafların silah stoklarının dağıtılması da dahil olmak üzere yetki alanı UNOSOM I'e göre daha da genişletilmişti (Lang, 2007, p.276). UNOSOM I'in aksine, UNITAF ve UNOSOM II'nin Somalili gruplarla çatışmalara girmesi sorunun büyümesine neden olmuştur (Seaman, 2013, s.36-37).

BM Somali'de, insani yardımların düzgün bir biçimde dağıtılmamasına ve iç savaşın derinleşmesine rağmen Somali'den çekilmiştir. Böylelikle BM'nin Somali müdahalesinin tarihinin başarısız müdahalelerinden birisi olduğunu söyleyebiliriz (Seaman,2013, s.44-46). BM 'nin çekilmesi sonrasında BM'nin Somali müdahaleleri Nairobi üzerinden gerçekleştirilmiş ve Somali halkı açlık ve çatışmalar arasında hayatta kalma mücadelesi vermiştir (Orakçı, 2018, s.9). ABD ve BM Somali'den çekilmiş ve uluslararası toplum Somali'yi kendi kaderine bırakmıştır. Bundan sonra Somali'de "Devletsiz Dönem "başlamış ve 2000 yılında Nairobi'de BM'nin çabaları ve ABD'nin arabuluculuğu ile Ulusal Geçiş Hükümeti kurulmuş, Somali'de geçiş hükümeti dönemi başlamış, lakin işlevsel bir otorite oluşturulamamıştır (Menkhaus, 2006, s.88).

Ghali dönemi bir diğer önemli çatışma ise Ruanda'ydı. Afrika kıtası, insanlığın doğduğu yer olarak bilinse de insanlığa karşı işlenen suçlarında yoğun bir şekilde işlendiği kıta olmuştur. Afrika'da işlenen insanlık suçları, çoğu zaman kabile çatışmalarının ve iç savaşların alışılmış bir parçası olarak görülmüştür (Verwimp, 2006, s.5). Afrika kıtasında yaşanan etnik çatışmaların temelinde Avrupalı güçlerin sömürgeci politikaları vardır. Avrupalı devletler Afrika'daki etnik grupları bölerek, ortaya çıkacak olan çatışmalardan yararlanmışlardır. Özellikle 90'li yıllar etnik çatışmaların yoğun bir şekilde yaşandığı dönem olmuştur (Tepetaş, 2009, s.51-52).

Ruanda'daki etnik farklılıkların temelinde sömürgeciliğin yansımaları görülmektedir. Sömürge döneminde Tutsiler, Alman ve Belçika ekolünde eğitim alıp sermaye ve kaynakların kontrolünü sağlamak suretiyle siyasi ve ekonomik egemenliği ellerinde bulundurmuşlar ve Tutsilerin ayrıcalıklı konumlarını devam ettirme yönündeki istekleri, Hutuların bu duruma karşı çıkmaları her iki etnik grubu yıllar boyunca birbirlerine

düşman yapmıştır (Tepetaş, 2009,s.52-53). Tutsilere karşı artan şiddet boyutlarına ulaşmış ve ufak çaplı katliamlara neden olmuştur (Uvin, 1999,s.261).1994 yılına kadar ülke siyasi ve etnik çizgiler etrafında bir tarafta Başkan Habyarimana destekçileriyle muhalif hizipler ve Ruanda Vatansever Cephesi ve radikal birlikte hareket eden muhalifler arasında bölünmüştür (Plaut, 1994, s.151). Yaşanan bu kaos ortamında 6 Nisan 1994 tarihinde Arusha'daki barış görüşmelerinden dönen Habyarimana'yı taşıyan uçağın düşürülmesi ile başkanlık korumaları ve milisler arasında şiddet gerçekleşmiştir (Uvin, 1999, s.261). Radikal Hutular, Habyarimana'nın öldürülmesini Ruanda'yı adeta cehenneme çevirmek için kullanmışlardır. Ve yaklaşık çok kısa bir süre içerisinde yarım milyondan fazla Tutsileri ve rejim karşıtı muhalif Hutuları öldürmüşlerdir (Verwimp, 2006, s.10).

Uluslararası toplum Ruanda'daki soykırıma karşı sessiz kalmıştır. Bu sessizliğin altında yatan en önemli neden ise Batı'nın özellikle Fransa ve Belçika gibi Batılı kolonyal güçlerin soykırıma doğrudan ya da dolaylı etkisidir. Uluslararası toplum gerçekleşen soykırıma beklenen tepkiyi gösterememiş ve sessizliğini korumuştur. Bu sessizlik soykırımın önünde bir engel olmadan rahatlıkla gerçekleştirilmesine imkan tanımıştır (Sençermen, 2013, s.37). Ruanda'da 1994 yılında 100 gün gibi kısa bir sürede gerçekleşen soykırım İkinci Dünya Savaşı'ndaki Yahudi Soykırımı'ndan sonra Afrika'da gerçekleştirilen en büyük soykırımdır. Ruanda'daki soykırımda 1 milyona yakın insan hayatını kaybetmiştir (Goose-Smyth,1994,s.88). Sekreter olarak Ghali, Güvenlik Konseyinin acil önlem alması konusunda ısrar ederken Madeleine Albright (ABD Dışişleri Başkanı) bu olayda Clinton yönetiminin daha tedbirli davranmasını istiyordu. Ayrıca Clinton yönetimi Genel Sekreterin yetkilerini aştığını ve idari görevine vurgu yaparak, Genel Sekreterin kendisinin politika üretemeyeceğini ve Genel Kurul kararlarını bir Başbakanmış gibi uygulayamayacağını ifade ediyordu (Meisler, 1995, s.193). Güvenlik Konseyi 872 sayılı kararı (S/RES/872) ile Birleşmiş Milletler Ruanda Yardım Misyonu (UNAMIR) adlı barış gücünü kurdu ancak kapsamı ve yetki kullanımı son derece kısıtlı bir misyondur. UNAMIR komutanı General Romeo Dallaire, müdahale için yardım talep etti, ancak Ghali ve Güvenlik Konseyi bu çağrılara hızlı bir müdahalede bulunamadılar. Ruanda'da bir BM gücü oluşturulmuş ancak Genel Sekreter BM gücünün kapsamının daha da genişletilmesi gerektiğini vurguluyordu. Fakat bırakın BM gücünün genişletilmesini, Güvenlik Konseyi 912 sayılı kararı (S/RES/912) ile çok sayıda askerin çekilmesi kararını aldı ve 2548 olan asker sayısı 270'e düşürülmüştü (Newman, 1998,

s.148). 918 sayılı kararı (S/RES/918) ile UNAMIR II yardım misyonu altında güçlerin artırılmasına karar verilse de, devletlerin isteksizliği nedeniyle bu güçler etkin olamamıştır. Aşağıda Tablo 3.6’da Ghali’nin görev süresi boyunca sergilediği performansa yer verilmiştir.

Tablo 3.6.Ghali’nin BM Genel Sekreterliğindeki Performansı

99.Maddeye Başvurması	-	-
BMGK’ya Çağrıda Bulunması	+	Bosna-Hersek Sorunu Ruanda Sorunu
BMGK Kararlarına Etkisi	+	Bosna-Hersek Sorunu Ruanda Sorunu
Düzenlediği Barış Operasyonu	+	Bosna-Hersek Sorunu Ruanda Sorunu
İnsani Yardım Müdahalesinde Bulunma	+	Bosna-Hersek Sorunu Ruanda Sorunu Somali Sorunu

Sonuç olarak yukarıdaki değerlendirmeler ışığında Ghali; Bosna Hersek’te BM Koruma Gücü (UNPROFOR)’nün oluşturulmasında rol oynamış ve bölgede insani yardım konusunda görev yapan UNPROFOR’un çalışmalarını kontrol etmesi için görevlendirilmiştir. Ancak Bosna-Hersek Savaşı’nda Ghali’nin performansı yetersiz kalmıştır. Somali’de Ghali, durumun ciddiyetine odaklanıp, geleneksel barışı koruma operasyonunun Somali’de yetersiz kaldığının altını çizerek, gerekli personelin ve yetkilerin artırılmasını talep etmiştir. Ruanda’daki çatışma da ise Güvenlik Konseyinin acil önlem alma konusunda ısrarcı olmasından dolayı Clinton yönetimi tarafından yetkilerini aştığı düşünülüp, eleştirilmiş ve BM Ruanda Yardım Misyonu (UNAMIR)’nu kurdu. Ghali, 99.maddeye başvurma konusunda başarısız olurken, BMGK’ni çağrıda bulunma, BMGK’nin kararlarına etki, insani yardım müdahalesinde bulunma, barış operasyonu düzenleme konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

3.7. KOFİ ANNAN’IN ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN PERFORMANSI

Kofi Annan’ın 1962’de Dünya Sağlık Örgütü’nün yönetim ve bütçe bölümündeki görevi, BM çatısı altında üstlendiği ilk görev olmuş ve daha sonra Afrika İçin Ekonomi

Komisyonu, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği, BM Acil Müdahale Gücü'nde çeşitli görevler üstlenmiştir. 1990 yılında Irak Savaşı nedeniyle Irak'tan uluslararası memurların ve sivillerin çıkarılması için çalışmalar yapan Annan, Genel Sekreterlikten önce, 1995-1996 yıllarında Yugoslavya'da BM Genel Sekreterinin özel temsilcisi olarak çalışmıştır. Kariyerine BM bünyesinden başlayarak, Genel Sekreterlik makamına yükselen ilk Genel Sekreter olarak devam etmiştir (Barutçu, 2007, s.71).

Annan'ın göreve geldiği ilk dönem başarıların yılı olmuş ve aynı zamanda uluslararası bir yıldız olarak parladığı bir dönem olmuştur (Schlesinger, 2006, s.150). Annan, ABD ile daha iyi ilişkiler kuran ilk Genel Sekreter olmuş ve bu olumlu atmosfer sonucu ABD üç yıla aşkın ödemediği borçlarını ödemeyi kabul etmişti (Karns-Mingst, 2010, s.121).

Annan'ın kendisine gelen anlaşmazlıklarda inisiyatif alma konusunda Hammarskjöld'e benzetilse de, Hammarskjöld kadar bağımsız hareket edebilen bir Genel Sekreter olduğunu söyleyemeyiz. Bir anlaşmazlık durumunda Genel Sekreterin rolü ve katkıları konusunda çalışmış ve hem siyasi hem de idari rolünün gereği, elinden geleni yapmıştır (Ertuğrul, 2012, s.175).

Barış konusunda oldukça hassas bir çizgi çizen Annan'a göre çatışmaların barışçıl yollardan çözüme kavuşturulması, kendi çizmiş olduğu ahlaki değerlerinin yanı sıra örgütün temel görev ve prensipleri gereği idi (Shawcross, 2000, s.34).

Soğuk Savaş sonrası aktif bir performans sergilemiştir. Annan'ın Genel Sekreterlikte göreve başladığı ilk dönemde, Soğuk Savaştan kalma uluslararası çatışma ortamıyla ilgilenmesi gerekmiş ve yeni çatışma bölgelerinin oluşmasının beraberinde Soğuk Savaş Döneminden kalan çatışmalarda da yeni hareketlenmeler olmuştur. Burada üzerinde durulması gereken nokta ise bu çatışmaların Soğuk Savaş sona ermeden uluslararası toplumdan hiç konuşulmamış olmasıdır. Bu çatışmaların gündeme alınmamasının nedeni ise blok liderlerin politik tutumlarıdır (Barutçu, 2007, s.77).

Annan, ABD'nin uluslararası sistemde hegemonya olduğu bir dönemde Genel Sekreter olmuştur. ABD'de Clinton yönetiminin, uluslararası politikaları Washington'un etkisini artırmaya amaçlamış ve tüm dünyaya demokrasiyi götürmeyi hedefleyen ve bu hedefi gerçekleştirmede NATO'yu kullanan Clinton yönetiminin, Birleşmiş Milletlerden

beklediği ise gerçekleşecek herhangi bir çatışmaya karşı önlem alması olmuştur (Judis, 2006, s.159).

Annan'ın döneminde yaşanan çatışmalardan biri Kongo'daki yaşanan çatışmalardır. Avrupa ülkelerinin kışkırtıcı etkisiyle Kongo Cumhuriyeti'nin "başarısız ülke" konumunda gösterilerek ülkenin doğusunda bulunan maden rezervlerinin ve Ruanda'nın güvenliğini öne sürerek bölgedeki iç savaşa sebebiyet verdikleri söylenebilir. Avrupalı devletler yüzyıllarca Afrika'da gerçekleştirdikleri sömürgecilik faaliyetlerinde etkin bir rol oynamaları sonucu birçok çıkar elde etmişlerdir ve bu çıkarları sömürgecilik sonrasında da devam ettirmişlerdir. Kurdukları bu düzeni devam ettirmek ve Afrika'daki menfaatlerini sürdürmek için, Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi ekonomik istikrarsız ve iç savaş ortamı oluşturarak böyle ülkeler yaratmışlardır (Sençerman, 2014, s.45-46). BMGK'nin 1291 sayılı kararı (S/RES/1291) ile Birleşmiş Milletler Demokratik Kongo Cumhuriyeti Misyonu (MONUC) kurulmuş ve Annan, 1999 Temmuz ayında Demokratik Kongo'da yaşanan çatışmaların önüne geçmek için Güney Afrika Kalkınma Topluluğu ve Afrika Birliği Teşkilatıyla diplomatik çalışmalar sonucunda Lusaka Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasını sağlamıştır. Bu sonuç Annan'ın şahsen dahil olduğu görüşmeler yapması ve arabuluculuk sorumluluğunun bir göstergesidir. Ardından Güvenlik Konseyinin 1445 sayılı kararı (S/RES/1445), 1457 sayılı kararı (S/RES/1457) ve 1565 sayılı kararı (S/RES/1565) ile MONUC'un güçlendirilmesi için askeri güç talep edilerek ve askeri gücü artırılmıştır. Güvenlik Konseyinin 1592 sayılı kararı (S/RES/1592) ile de 2005'te ilk demokratik seçimlere yardımcı olması için MONUC görevlendirilmiştir. MONUC bölgedeki seçimlerin güvenli bir ortamda gerçekleşmesi, insan haklarının gerçekleşmesi ve insani suçların önüne geçilmesi gibi durumlarda Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi onayıyla silahlı müdahalede bulunmuş ancak diğer üye devletlerce bu durum desteklenmemiştir (Özalp, 2019, s.82).

Annan'ın Genel Sekreter olarak atandıktan sonra ilk sıcak çatışma müdahalesi Doğu Timor ve Sierra Leone'deki iç savaş olmuştur. Annan bu bölgedeki çatışmaları çözüm bulmak için etkili müdahalelerde bulunmuştur. Bu müdahalelerden biri Doğu Timor da demokratik ve güvenli bir referandum ortamının oluşturulması olmuştur. Referandum sonucunda Doğu Timor halkı bağımsız olmuş ve referandum Annan tarafından yönetilmiştir (Terzioğlu, 2018, s.165).

Doğu Timor adıyla bilinen bölge 16. yüzyılda Portekiz kolonisi olmuş ve 1960 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, BM Sözleşmesi'nin 11. bölümüne dayanarak Portekiz Doğu Timor'u kendi kendine idare edemeyen yer olarak ilan etmiştir (Hirst-Varney, 2005, s.2). Doğu Timor'un 1975 yılına kadar Portekiz yönetiminde bulunduktan sonra Endonezya tarafından işgali sonucu ortaya çıkan uyuşmazlık, Portekiz'e Endonezya'nın Genel Sekreterden Doğu Timor halkının Endonezya içinde bağımsızlık yönünde karar vermesinin mümkün kılacak şekilde ülkede plebisit gerçekleştirmesi isteğinde bulunmasıyla yeni bir boyut kazanmıştır. Güvenlik Konseyi 1272 sayılı kararı (S/RES/1272) ile BM Doğu Timor Geçici Otoritesi'nin (UNTAET) yetkisiyle sivil ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesine yardımcı olunması amacıyla etkin bir yönetim kurulmasını kararı alınmıştı. Portekiz ile yapmış olduğu 5 Mayıs 1999 tarihli Anlaşmasının altıncı maddesi gereği Endonezya, Doğu Timor halkının tercihi doğrultusunda, Doğu Timor'un bağımsızlığı kazanmak amacıyla Birleşmiş Milletlerin yönetimine geçmesini kabul etmiştir. Genel Sekreter olarak Annan bu doğrultuda kendisine tanınmış olan yetkiyi kullanarak Doğu Timor'un bağımsızlığına geçiş sürecini başlatmıştır (Mengiler, 2005, s.336-337).

Annan döneminin bir başka çatışma bölgesi ise; Sierra Leone'dir. Ülkedeki elmas madenlerini ele geçirmek ve mevcut hükümeti devirmek isteyen Liberya eski devlet başkanı Charles Taylor tarafından desteklenen güçlerin 1991'de başlayan saldırıları 2002'ye kadar süren yerel güçlerle hükümet arasında çıkan çatışmadır. Çatışma uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği için BMGK'yi 1999'da bölgeye müdahalede bulunmuştur (Weisman,2004, p.50). Güvenlik Konseyi 1181 sayılı kararı (S/RES/1181) ile ülkede barışçıl ve güvenli koşulları yeniden tesis etmek ve demokratik süreci yeniden kurmak için tarafları uzlaşmaya teşvik eder. Genel Sekreterin önerisi üzerine Sierra Leone'de Birleşmiş Milletler Gözlem Misyonu (UNOMSIL)'nın kurulmasını memnuniyetle karşılar. 1245 sayılı kararı (S/RES/1245) ile Güvenlik Konseyi, Sierra Leone'deki durumdan endişesini dile getirerek, UNOMSIL'ın görev süresini uzatmaya karar verir ve çatışmanın barışçıl bir şekilde çözülmesi için uzlaşmanın son derece elzem olduğunu vurgular. 1260 sayılı kararı (S/RES/1260) ile Güvenlik Konseyi 1245 sayılı karara uygun olarak Sierra Leone'deki UNOMSIL'ın görev süresini uzatarak, tüm devletlerin Sierra Leone'nin siyasi bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı göstermesi çağrısında bulundu. Ayrıca Güvenlik Konseyi Sierra Leone için Genel Sekretere iyi niyet girişimleri, taraflar arasında barış sürecini teşvik etmek gibi çabalarını

memnuniyetle karşıladığını ve bu çabalarını sürdürmesini istemiştir. 1334 sayılı kararı (S/RES/1334) ile de BM Sierra Leone Misyonu'nun UNAMSIL'in yapısının, kaynaklarının kapasitesinin güçlendirilmesi gerektiğini ve Genel Sekreterin misyonun başarısı için BM'nin desteğinin devam etmesi gerektiğini vurgular. Genel Sekreterin bu bağlamda UNAMSIL için daha fazla asker taahhüdü talep etme yönündeki çabalarını takdir eder ve asker gönderen ülkelerle yapılan istişarelerin ardından, Genel Sekretere UNAMSIL'in kuvvet gücü ve görevleri konusunda çalışmalarına devam etmesini talep eder.

Birleşmiş Milletler, bu kriz bölgelerinde çatışmaların çözüme ulaştırılmasında büyük çabalar sarf etmiş ve bu çabalar da Genel Sekreteri olan Annan'ın payı büyüktür. Kongo, Doğu Timor ve Sierra Leone'deki yaşanan olayların sonlandırılması, müdahalelerin planlaması, barışın sağlanması, çatışma bölgelerindeki kuvvetlerin koordinasyonlarını da liderlik eden Annan'ın başarıları olarak görülmektedir (Özalp, 2019, s.59).

Annan'ın İkinci dönem için de Genel Sekreterliğe seçilmesi beklenmedik bir olay olmamıştır. Birinci dönemde meydana gelen uluslararası çatışmalarda ve BM'nin etkin rol alması ve üstlendiği görevleri başarıyla tamamlamasının yanında Annan; kalkınma, AIDS, insan hakları gibi alanlarda gösterdiği gayretler ve Birleşmiş Milletlere Nobel Ödülünü kazandırması ikinci dönem için bir hazırlık süreci olmuştur (Barutçu, 2007, s.81).

Soğuk savaş yıllarından kalan çatışmalardan biri de Afganistan olmuştur. Muhammed Nazibullah başkanlığında 1992 yılında komünist bir rejim yönetimine gelince bölge komşuları olan Özbekistan ve Tacikistan bu rejime karşı olanları desteklemiş ve 1992-1995 yılları arasında ülkede şiddetli çatışmalar yaşanmış ve 1998 yılında merkezi hükümetin destek verdiği Taliban yönetimi ülkenin %90'lık kesimine hâkim olmuştur. Taliban yönetiminin ABD'nin CIA ajanlarını ülkelere geri göndermemesi sonucunda ABD Afganistan'a ambargo uygulamıştır. Afganistan için belirleyici olan ABD yönetiminin 11 Eylül İkiz Kulelere yapılan saldırıları bunun sorumlusu olarak gördüğü El Kaide örgütünün Afganistan'ın Taliban rejimi tarafından desteklendiği açıklaması ve bu olay üzerine ABD tarafından 2001 yılında Afganistan'a gerçekleşen Sürekli Barış Hava Harekatı olmuştur (Falk, 2003, s.596).

BMGK 1330 sayılı kararı (S/RES/1330) ile Afganistan'ın bağımsızlığına, ulusal birliğine, toprak bütünlüğüne saygı duyulmasını teyit ederek, Afgan halkının insani ihtiyaçlarını kabul ederek, tarafları iş birliği yapmaya çağırmakta ve Taliban'a yönelik yaptırımlar ve silah ambargosu kararı alınmıştır. Güvenlik Konseyi aynı gün içinde yani 11 Eylül'de toplandı ve 1368 sayılı kararı aldı. 1368 sayılı kararı (S/RES/1368) ile, 11 Eylül saldırılarını terör saldırısı olarak nitelemiş, şiddetle kınamış ve bu olayın uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiğini açıklamıştır. 1373 sayılı kararı (S/RES/1373) ile devletlerin terörle mücadeledeki yükümlülerini, terör eylemlerinin finansmanının önlenmesi, teröristlerin malvarlıklarına dondurulması, sığınma taleplerinin reddedilmesi, Terörle Mücadele Komitesi (CTC) kurulmuş ve uluslararası iş birliğinin artırılması kararları alınmıştır. 1383 sayılı kararı (S/RES/1383) ile Afganistan'ın egemenliğini, toprak bütünlüğünü yeniden teyit etti. ABD'nin Afganistan'a müdahalesi ardından Bonn Anlaşması'nı onaylayarak geçici hükümetin kurulmasını onayladı ve Afgan halkının kendi siyasi geleceğini özgürce belirleme hakkının devredilemez olduğu vurgusunu yaptı. Annan, bu sürecin Afgan halkının kendi geleceğini belirleme hakkını güvence altına alınması vurgusunu yaptı. Genel Kurulda da 56/220 sayılı karar (A/RES/56/220) ile Afgan halkının kendi siyasi geleceğini özgürce belirleme hakkının devredilemez olduğunu teyitleyerek, Afganistan'ın bağımsızlığına vurgu yapılmıştır. 1401 sayılı kararı (S/RES/1401) ile Birleşmiş Milletler Afganistan'daki, Birleşmiş Milletler Yardım Misyonu (UNAMA)'nın kurulmasını onayladı. Annan, UNAMA kurulması ile ülkenin yeniden inşasının katkıda bulunmayı amaçladı. Annan, Afganistan'da BM Misyonu'nun etkinliğini artırmaya çalıştı. UNAMA'nın kurulması, onun liderliğinde gerçekleşti. Ancak Taliban'ın iktidara gelmesi sonucu BM'nin etkinliği sınırlı kalmıştır. Ancak uluslararası toplumun siyasi iradesinin eksikliği bu konuda somut adımlar atmasının önünde engeller oluşturmaktaydı.

Somali'de BM'nin etkin olamaması, Clinton yönetiminin BM'ye karşı olan fikirlerini değiştirmiş ve eğer dünyadaki uluslararası çatışmaları çok uluslu bir örgüt müdahalede bulunacaksa bu ABD önderliğinde dünya barışını ve güvenliğini tesisi için Birleşmiş Milletler yerine NATO'ya güvenmeye başlamıştır (Judis,2006, s.160).

Annan döneminin bir başka çatışma bölgesi de Irak olmuştur. Annan'ın görev yaptığı süre boyunca BM Güvenlik Konseyinin gündeminde Irak'tan daha fazla hâkim olan bir konu olmamıştır. 1998 yılı başlarında Irak'la ilgili durum bir çıkmaza girmişti.

Silahsızlanma ile ilgili görev yapan BM Özel Komisyonu (UNSCOM) Saddam'a bazı bölgeler için sınırlamalar koymuştu. Annan, hem Irak'ı sert bir politikayı kabul etmeye zorlamak için bombalamaya hazırlanan Amerikalılardan hem de Annan'ın krizi çözme ve savaşı önleme umuduyla Irak'a diplomatik bir görev üstlenmesini isteyen Fransızlar, Ruslar, Bağlantısızlar ve Vatikan'dan gelen yoğun baskının hedefi olmuştu. Güvenlik Konseyinin de bazı üyeleri bu duruma karşı çıkıyordu ve Annan ya Güvenlik Konseyinden ortak bir karar çıkmasını bekleyecekti ya da inisiyatif alıp, Irak'a gidecekti. Annan, Güvenlik Konseyinin onayını almadan Irak'a gitmesi siyasi bir felakete neden olacaktı. Ancak Annan, kendi değerleri ve BM Antlaşmasının temel prensipleri doğrultusunda barışçıl çözümün tercih edilmesi gerektiğine inanıyordu (Smith, 2007, s.320). Annan'ın diplomatik yetenekleri Şubat 1998'de Saddam Hüseyin ile gerçekleştirdiği görüşmelerde alenen görülmüştür. Görüşmeler neticesinde Annan, BM denetim görevlilerinin kitle imha silahı üretebilecek yerlere tekrar dönmelerini ve Irak hükümetince yasak bölge olarak adlandırılan yerlerin denetlenmesini sağlamıştır (Bennett-Oliver, 2015, s.509).

Irak Krizi sırasında oluşturulan "Petrol Karşılığı Gıda Kararı " programı Annan'ın kariyeri için pek olumlu bir olay olmamıştır. BM Güvenlik Konseyinin 986 sayılı kararı (S/RES/986) çerçevesinde başlatılan Petrol Karşılığı Gıda Programı, Irak halkına yardım edilmesi için oluşturulan programda, zor durumda olan Irak halkının sıkıntılarının ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. Gıda İçin Petrol Yardımı Programı 1996-2003 yılları arasında uygulanmış ve ekonomik ambargo uygulanan Irak'ın petrol satmasına ve bunun karşılığında gıda ve tıbbi ilaçlar alması sağlanmıştır. O dönemlerde program dahilinde Irak'a yardım ulaştıran şirketin Annan'ın oğlu olan Kojo Annan'a 150.000 Dolar gönderdiği konuşulmuş ve firmanın rüşvet karşılığı aldığı iddia edilen ihalenin Kojo Annan'a aylık ödeme yapıldığı iddia edilmişti. Daha sonra BM bu olayla ilgili Annan'ın suçunun olmadığına dair bir rapor düzenlemiş olsada, bu olay, Kofi Annan'ın dünya siyaseti üzerindeki saygınlığını zedelemiş ve etkili bürokratik liderliğini zayıflatmıştır (Barutçu, 2007, s.96).

Annan, 2002 Eylül'den itibaren Irak'la ilgili etik bir ikilemle karşı karşıya kaldı. Dört yıl öncesinde olduğu gibi ABD ve İngiltere Irak'ın anlaşma şartlarını yerine getirmemesi nedeniyle kızgın ve Güvenlik Konseyinde fikir ayrılıkları yüzünden bölünmüştü. Sorunun yine de Annan, barışçıl yollarla çözülmesi noktasında tüm yolların

tüketilmesi gerektiği düşüncesinde ısrarcıydı. Annan öncelikle ABD'nin liderliğinde alınan ve daha sağlıklı bir şekilde denetleme yapılmasını sağlayacak 1441 sayılı kararı (S/RES/1441) destekledi (Smith, 2007, s. 321). İlgili kararda Konsey Annan'ı bu konudaki çabalarından dolayı takdir etti. 1511 sayılı Konsey kararı (S/RES/1511) ile de konuyla ilgili alınan önceki kararları teyit edilerek, Irak'ın egemenliğinin Irak Devletinde bulunduğunu vurgulayarak, Irak halkının kendi siyasi geleceğini özgürce belirlemesi kararını almıştır. İstikrar ve güvenlik koşullarının yeniden sağlanmasına yönelik uluslararası desteğin son derece elzem olduğunu kabul ederek ve BM Antlaşması'nın VII. Bölümü uyarınca hareket ederek, Irak'ın toprak bütünlüğünü ve egemenliğini yeniden teyit etmiştir. 2002-2003'te Güvenlik Konseyi Irak'ın silahsızlanması ve ABD liderliğindeki savaşa yetki verilip verilmemesi noktasındaki tartışmada Annan, Irak'ın gerekenleri yapması için, Konseyin barış ve birliği konusunda bağımsız hareket etti ve bu da bir Genel Sekreterin tarafsız bir arabuluculuk yapabileceğinin göstergesidir (Karn-Mingt, 2010, s.120).

Annan'ın müdahaleleri ABD'yi savaştan vazgeçirmek için yeterli olmadı. Annan Irak Savaşı'nın BM Antlaşması ile tutarlı olmadığını ifade ederken dikkatli bir dil kullanmayı tercih ediyor ve doğrudan yanlış kararın ABD'ye ait olduğunu söylemekten geri duruyordu. Bu davranışın altında Genel Sekreterlik makamı ile ilgili endişelerinin etkisi olmuş olabilir. Eylül 2004'te vermiş olduğu bir röportajda ABD'nin Irak işgalinin yasa dışı olduğunu kabul ediyordu (Smith, 2007, s.321). BM Irak'ta önemli bir rol oynasa da çatışmalara engel olamamış ve bunun sonucunda ABD, 11 Eylül 2001 İkiz Kuleler saldırısından sonra Bush Doktrinini yayınlayarak Irak'ı terör örgütlerine destek vermekle suçlayarak bölgenin işgalini de Doktrine dayanak gösterip Irak'ı işgal edip, Saddam Hüseyin'i devirmiştir. ABD, Irak'a demokrasi götürmek için askeri müdahalede bulunduğunu iddia etse de, Irak'ta güven ve huzur ortamı bozulmuştur (Aydın, Özcan, Kaptanoğlu, 2007, s.16).

Annan'ın görevi boyunca birçok insani yardım vakasıyla karşı karşıya kalmış ve bunlardan birisi de Sudan'da yer alan Darfur'du. Annan, Darfur'a birçok ziyarette bulunmuş ve yaşananları uluslararası toplum ve Güvenlik Konseyinin gündeminde tutma konusunda kararlıydı. Darfur'daki insanlara olan bağlılığının siyasi nedenlerden ziyade, kendi değerlerine ve şefkatine dayandığını savunuyordu. Güvenlik Konseyi'nin 1556 sayılı kararı (S/RES/1556) ile Konsey, Genel Sekreterin çabaları memnuniyetle

karşılayarak, Sudan Hükümetine milislerini silahsızlandırma ve sivillere yönelik saldırılarını durdurma çağrısında bulunmuştur. 1564 sayılı kararı (S/RES/1564) ile Genel Sekreterden, Darfurdaki insan hakları ihlallerini araştırmak için bir komite kurması istenmiş ve Genel Sekreterde bu kararı desteklemiştir. Genel Sekretere Sudan'da bulunan BM Sudan İleri Misyonu'nun (UNAMIS) yetki alanını daha da genişleterek Darfur'daki durumu takip etmesi için yetki vermiştir. 1706 sayılı kararı (S/RES/1706) ile Güvenlik Konseyi, BM adına Sudan Hükümetinin onayı olmadan, BM Barış Gücünü Sudan'a göndermeyi önermiş, ancak Sudan Hükümeti BM'nin bu önerisini reddetmişti. Ardından 1769 sayılı karar (S/RES/1769) ile Sudan Hükümetinin onayı alınmış ve Darfur birleşik bir BM ve Afrika Birliği Barış Gücü (UNAMID) göndermeyi kabul etmiştir. Bu da Darfur'daki durumun iyileştirilmesi ve insani yardımların ulaştırılması için önemli bir karar olarak kabul edilmiştir.

Darfur'a olan bu kişisel bağlılığına rağmen; Annan, konuyla ilgili hangi eylem yolunun izleneceği konusunda uzlaşa sağlayamayan Güvenlik Konseyi ile karşı karşıya kaldı ve Annan'ın yakın danışmanları, Annan'ın uzlaşmaz bir tavır takınabileceğini hatta gerekirse Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 99. maddesini öne sürerek Güvenlik Konseyi'ni harekete geçmesini sağlayabileceklerini belirttiler. Darfur krizi ile ilgili Konsey üyeleri arasında görüş birliği sağlanamamıştı, kimilere Darfur'da bir soykırım olduğunu düşünürken kimileri öyle düşünmüyordu. Darfur'da bir soykırım yoktu ancak Konsey üyelerinin bölünmüşlüğü devam etmişti ve Konsey Ağustos 2006'ya kadar etkili bir karar almadı. Ne var ki Sudan hükümetinin itirazları ve üye ülkelerin hükümetlerinin isteksizliği nedeniyle 1706 sayılı kararın gereklerini yerine getirmek mümkün olmadı (Smith, 2007, s.323-324).

Annan çeşitli müdahalelerde bulunduğu Darfur barış sürecini adeta kendini adanmış ve krize kalıcı bir çözüm bulmak adına birçok dünya lideriyle, yerel ve Sudanlı isyancı liderlerle, Sudanlı hükümet liderleriyle görüşmüştür. Bunlara ilaveten uluslararası toplumun, savaş mağdurlarına ve mültecilere insani yardım sağlamasını arzu etmiştir. Genel Sekreterliği boyunca barış ve güvenliği sağlama yönünde güçlü bir arzu olan Annan'ın görevi süresi boyunca Darfur'da barış adına önemli ilerlemeler kaydedilmiş ancak Güvenlik Konseyindeki fikir ayrılıklarından dolayı geciken müdahalelerden dolayı kalıcı çözüm sağlanamamıştır (Özalp, 2019, s.64).

Annan dönemi çatışmalarından birisi de Kosova'da; Kosovalı Arnavutlar ve Sırp lar arasında yaşanmıştır. 1980 yılında Josip Broz Tito'nun ölümünden sonra 1980'li yıllarda, Kosova da gösteriler gerçekleşmiş ve gösterilerde atılan milliyetçi sloganlar, Arnavutların Yugoslavya yerine kendi devletlerini kurma aidietini göstermekteydi. Pristina Üniversitesi'ndeki siyasal eylemler, sonraki yıllarda kurulacak olan Kosova Kurtuluş Ordusunun temeline işaret ediyordu (Ülger, 2016, s.47). Miloseviç 1980'li yılların sonlarına doğru, Kosova'daki Sırp ların desteğiyle, Kosova'nın Sırplaştırılması adımlarını atmış ve bu dönemde Arnavutlar eğitimden dışlanmış, Arnavutları temsil eden sembol ve figürler kaldırılmış ve Arnavutça dili resmî kurumlarda yasaklanmıştı. Tüm bu kısıtlamalar Sırp lar ve Arnavutlar arasında eşitsizliklere yol açmıştır (Negash, 2013, s.68). Kosova, 1990 yılına on binlerce Arnavut'un sivil ayaklanmasıyla girmiştir. İlk başta barışçıl şekilde başlayan ayaklanmalar fabrika işçilerinin de dahil olmasıyla birçok araca saldırılarda bulunarak büyük bir şiddete dönüşmüştür (Vickers, 1998, s.242). Bosna Hersek Savaşı'nı sona erdiren 1995 yılında imzalanan Dayton Antlaşması'nda Kosova Sorunu'ndan bahsedilmemesi Arnavutlar için bir hayal kırıklığı olmuş ve kendi aralarında barışçıl direnişin işe yaramadığı söylemlerini dile getirmeye ve 1996 yılında da Sırp güvenlik güçlerine karşı saldırılara başlamışlardı. Saldırıların başını Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) çekmiştir. Saldırılara Miloseviç yönetimi de sert bir şekilde karşılık vermiş ve sivil-milis ayrımı yapmadan tüm Arnavut ulusuna karşı şiddet ve baskı programlarını uygulamıştır (Coşkun, 2010, s.58).

1997'nin Kasım ayından, 1998'in Şubat ayına kadar UÇK, Kosova'nın merkezi ve Drebenica'nın bazı bölgelerinin kontrolünü ele geçirmiş ve bazı bölgelerde yol kenarlarında denetim merkezleri kurmuştur. Sırp ların da bu bölgelerdeki karşı hamlesiyle, Drebenica'daki birçok Arnavut, bölgeyi terk etmek zorunda kalmıştır (Clark, 2000, s.39). Arnavutlar tüm bu saldırıları barış ortamında kazanamadıkları bağımsızlıklarını, bu türden eylemler yürüterek uluslararası toplumun dikkatini çekmek istemişlerdir (Oduncu, 2019, s.9). Kosova Krizi gittikçe şiddetlenirken, Miloseviç önderliğindeki Sırp lar, Arnavutlara karşı saldırılarını 1999 yılının ilk aylarında daha da artırmışlardı. ABD önderliğindeki uluslararası toplum krizi çözmek amacıyla 6-23 Şubat 1999'da Fransa'nın Rambouillet kasabasında Miloseviç ile birçok devletin diplomatları, Sırbistan ile Kosova Arnavutlarının temsilcileri bir araya gelmişlerdir. Görüşmelerde taraflar uzlaşma metni için mutabakat sağlamışlardır. Ancak Miloseviç yönetimi görüşme sonunda mutabakatın ülke topraklarında NATO varlığından rahatsız olduğunu

ifade ederek metni reddetmişti. Miloseviç'in mutabakatı üzerini 23 Mart 1999 'da NATO tarafından Sırbistan Hükümetine yönelik hava saldırılarını başlatılmıştır. Buradaki amaç sistematik insan hakları ihlallerini durdurmak ve Kosova'da topyekün etnik temizlik yapılmasına engel olmaktır. Güvenlik Konseyinin 1244 sayılı kararı üzerine bombardıman sona ermiştir (Ülger, 2016, s.49).

Genel Sekreter olarak Annan, Güvenlik Konseyinin 10 Haziran 1999'da verdiği 1244 sayılı kararı (S/RES/1244) ile, savaşın harap ettiği Kosova'da sivilin özgürlüğüne kavuşabilmesi için BM liderliğinde geçici bir sivil yönetim oluşturulmasını talep etmiştir. BM Barış Gücü, BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Avrupa Birliği (AB) dört ana amaç etrafında toplayan bu sivil yönetim: sivil idare, temel insan hakları ve demokratikleşme, insani ihtiyaçların giderilmesi, yeniden sistematik yapılanma ve ekonomik iyileşme gibi amaçlara yönelik karar almıştır. Alınan bu kararlar; silah bırakılması, şiddet olaylarının engellenmesi, ülke sınırlarının güvenliğinin NATO liderliğindeki Kosova Barış Gücünün (KFOR) ve Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu (UNMIK) gerçekleştireceği yönünde olmuştur. BM öncülüğünde oluşturulan UNMIK, Kosova'da sivilinle yakın ilişkiler kurarak eğitim, sağlık, ekonomi, posta gibi hizmetleri kapsayacak kadar geniş görev kapasitesi ile yetkilendirilmiştir. UNMIK, Kosova'yı uluslararası alanda temsil etmiş ve Kosova'nın güvenliğini sağlayarak yönetim yetkisini elinde bulundurarak 1999 yılında şiddet ortamından dolayı yurtlarından edilen yüz binlerce Kosovalı Arnavut UNMIK ve KFOR'un yürüttüğü politikalar neticesinde Kosova'ya dönebilmiştir (Savaş, 2001, s.107-108).

Annan dönemi bir başka çatışmalı bölgesi de Kıbrıs'tı. Kıbrıs Sorununda Annan, göreve başladığından itibaren her iki tarafı da müzakere masasına oturmaları yönünde yoğun çaba harcamıştır. Güvenlik Konseyi toplumlararası ilişkilerin geliştirilmesi için uluslararası alandaki olumlu atmosferin etkisiyle Genel Sekreterin, tarafları bir araya getirmeleri düşüncesini desteklediklerini açıklamıştır. Annan'ın bu çabalarına ABD, AB ve İngiltere'de destek vermişlerdir (Heraclides, 2003, s.65). Annan'ın görev yaptığı dönemde Kıbrıs'ta yaşanan sınır çatışmaları, Kıbrıs Rum kesiminin Avrupa Birliği'ne üye olma hamleleri, Kıbrıs'a yerleştirilmesi planlanan Rus yapısı S-300 füzeleri gibi nedenlerle gerek Türk ve Rum ilişkileri, gerekse Türkiye- Yunanistan ilişkileri gergin bir dönemden geçiyordu (Lisaniler-Warner, 1998, p.1). Buna ek olarak, Rum kesiminin, AB

üyeliğine öncelik vermesi ve aşırı silahlanma çabaları nedeniyle toplumlararası müzakereler ikinci plana atılmıştı. Dolayısıyla Annan'ın çözüm yönünde müdahalelerinin başarılı olmasını beklemek içinde olumlu bir atmosfer yoktu (Farr, 1997, s.34).

BMGK'nin 1146 sayılı kararı (S/RES/1146) ile Annan'ın Kıbrıs'taki iyi niyet misyonuna ilişkin çabalarını memnuniyetle karşılayarak, Kıbrıs'taki BM Barış Gücü (UNFICYP)'nün süresini uzatılmasına karar vermiştir. Konsey, Annan'ın inisiyatifiyle Temmuz-Ağustos 1997'de iki toplum arasında düzenlenen iki tur doğrudan müzakerelere rağmen kapsamlı bir siyasi çözüm için ilerleme kaydedilmemesinden duyduğu endişeyi yeniden teyit etmektedir. 1218 sayılı kararı (S/RES/1218) ile Kıbrıs'a yönelik önceki tüm kararlarını yeniden teyit ederek, çözüm noktasında ilerleme kaydedilememesinden duyduğu endişeyi ve Annan'dan iyi niyet misyonu çerçevesinde kalıcı ve adil bir çözüme teşvik etme yönündeki çabalarını yineler. 1384 sayılı kararı (S/RES/1384) ve 1442 sayılı kararı (S/RES/1442) ile UNFICYP'nin görev süresinin uzatılmasına ve tarafların kayıp kişilerle ilgili insani sorunu gerekli aciliyet ve ciddiyetle değerlendirme ile ele alma ve HIV/ AIDS ile diğer hastalıkların önlenmesi hususunda barış gücü personellerinin duyarlılığının artırılması vurgusu yapıldı. 1475 sayılı kararı (S/RES/1475) ile Konsey tarafından Kıbrıs'taki çözüm çabalarına destek verilmesi ve UNFICYP'nin görev süresinin uzatılması ve Annan'ın çözüm planı sunuldu. Annan'ın taraflara müzakerelere davet etmesi çağrısı yapıldı.

Kıbrıs Adasındaki Sorunu 1963 yılında gündemine alan Birleşmiş Milletler, Türkiye'nin 1974 yılında yaptığı Kıbrıs Barış Harekatı'na kadar, problemin nasıl çözüleceğine dair somut bir öneride bulunmamış, farklı mekan ve biçimlerde gerçekleşen müzakerelerde iki taraf için ortak olumlu bir sonuca varılamamıştır. Yakın döneme kadar Kıbrıs Sorununun çözüme kavuşması için elle tutulur tek girişim ise Genel Sekreter Kofi Annan'ın "Annan Planı"dır (Duran, 2008, s.121). 2002 yılında Kıbrıs Sorununda Genel Sekreter Annan'ın arabuluculuğu ile taraflara sunduğu Annan Planı, üzerinde tartışılan bir belge olmuştur. Plan; belge, mal değişimi, garantörlük, toprak, adanın askersizleştirilmesi, kayıp kişiler ve Rum göçmenler konularında düzenlemeler getirmektedir. Annan Planı, Mart 2003'te adada yapılacak referandum sonucunda her iki kesimin kabul etmesi sonucunda uygulanacaktı. Yapılan referandum sonucunda Türk kesiminin kabul etmesine rağmen, Rum kesiminin reddetmesi ile plan rafa kalkmıştır

(Barutçu, 2007, s.40). Kıbrıs sorunu özünde bakıldığında Genel Sekreterin, arabuluculuk çalışmalarında taraflara sunduğu yeni öneriler, taraflar arasındaki ilişkileri güçlendirmeye çalıştığı sonucuna varılabilir. Buna ek olarak Kıbrıs sorunu Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin dünyayı ele alma biçiminin arabuluculuk görevini icra etmesinde önemli bir payının olduğunu göstermiştir. Günümüzde özel temsilcileri aracılığıyla uluslararası pek çok çatışma durumuna müdahale eden Genel Sekreter, arabuluculuk görevinin yanında Sekreteryası'nın onun görev ve sorumluluğunu da başarıyla gerçekleştirmek durumundadır (Bölükbaşı, 2001, s.295-296).

Annan Planı ile ilgili yapılan en önemli eleştirilerden biri çözüm metninin kapalı kapılar ardında, kamuoylarının bilgisinin dışında hazırlanmış olması ve şeffaflıktan uzak olması nedeniyle de Kıbrıs Rum tarafını ikna etmekten uzak olduğudur. Görevi süresi boyunca Kıbrıs Sorununu çözen Genel Sekreter olmak isteyen Annan, her ne kadar hazırladığı Annan Planı ile çözüme ulaşamamış olsa da tarafları referanduma götüren ve dolayısıyla barışa en çok yaklaştıran Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri sıfatıyla tarihteki yerini muhafaza etmektedir (Özalp, 2019, s.76).

2000 yılı yeni bir bin yılın başlangıcı olmuş, aynı zamanda Birleşmiş Milletler için de yeni bir başlangıç olmuştu. Bu dönemde örgüte gelen eleştiriler doğrultusunda Birleşmiş Milletler sistemi içerisinde değişikliğe gidilmesi için adımlar atılmaya başlanmış ve bu adımlardan biri Annan tarafından hazırlanan Bin Yıl Raporu olmuştur (Barutçu, 2007, s.89). Bin Yıl Raporu'nda bilhassa altı çizilen konu insancıl müdahale konusu olmuştur. Özellikle Ruanda'da ve Srebrenitsa'da yaşanan katliamlar Annan'ın insancıl müdahale konusunda fikirlerinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Ruanda Birleşmiş Milletler gücünün çatışmaların önlenmesi için bulunmasına rağmen 800.000 Ruandalı katledilmiştir (Schlesinger, 2006, s.149).

Annan'ın tavsiyesi üzerine hazırlanan bir başka önemli rapor ise 2000 yılında hazırlanan Birleşmiş Milletler Barış Operasyonları Üzerine Panel Raporu'dur. Rapor, Panel yöneticisinin Cezayir Dış İşleri Bakanı Lakhdar Brahimi'nden dolayı, Brahimi Raporu adı ile bilinmektedir (Barutçu, 2007, s.90). Brahimi Raporu ulus yapılanması amacıyla büyük öneme sahip ve sivil toplumun iyileştirilmesine desteğin sağlanmasıyla geniş çaplı demokratik örgütlerin yapılanmasının altını çizmektedir. İnşa edilen demokratik ortam yasaların egemenliğinin korunması amacıyla insan hakları, sivil toplum kuruluşlarına huzurlu ve güvenli bir alanda sorumlulukları uygulama imkanı

sağlayacaktır. Çatışmalar sonrası toplumun rehabilitesinin devam etmesi, ulus yapılanmasının başarıyla sonuçlanması, Birleşmiş Milletlerin iyi şekilde idaresi, siyasal oluşumların bölgede gerektiği zamanda bulundurulmasına bağlıdır. Birleşmiş Milletler çatışma sonrasında başarıya ulaşabilmesi için örgütün planları, imkanları ve AB, Afrika Birliği, Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu gibi diğer örgütlerle ortak payda da yer alabilmesine bağlıdır (Hürsoy, 2006, s.203-204).Aşağıda Tablo 3.7’de Annan’ın görev süresi boyunca sergilediği performansa yer verilmiştir.

Tablo 3.7. Annan’ın BM Genel Sekreterliğindeki Performansı

99.Maddeye Başvurması	-	-
BMGK’ya Çağrıda Bulunması	+	Irak Sorunu Darfur Krizi
BMGK Kararlarına Etkisi	+	Kosova Sorunu
Düzenlediği Barış Operasyonu	+	Kosova Sorunu Darfur Krizi
İnsani Yardım Müdahalesinde Bulunma	+	Kongo Krizi Doğu Timor Krizi Darfur Krizi

Sonuç olarak yukarıdaki değerlendirmeler ışığında Annan; Kongo’da yaşanan çatışmaların önüne geçmek için Güney Afrika Kalkınma Topluluğu ve Afrika Birliği Teşkilatı ile diplomatik çalışmaları sonucu anlaşma sağlanması, Annan’ın şahsen dahil olduğu görüşmelerin ve yapmış olduğu arabuluculuğun sonucunda gerçekleşmiştir. Doğu Timor’da Annan, demokratik ve güvenli bir referandum ortamı oluşturmuş ve Annan tarafından yönetilen referandum sonucu Doğu Timor bağımsız olmuştur. Annan’ın görev yaptığı süre boyunca BM Güvenlik Konseyinin gündeminde Irak’tan daha fazla hâkim olan bir konu olmamıştır. Irak savaşında Annan’ın diplomatik yetenekleri Saddam Hüseyin ile gerçekleştirdiği görüşmelerde alenen görülmüştür. Annan’ın görevi boyunca birçok insani yardım vakasıyla karşı karşıya kalmış ve bunlardan birisi de Sudan’da yer alan Darfur’du. Annan, Darfur’a birçok ziyarette bulunmuş ve yaşananları uluslararası toplum ve Güvenlik Konseyinin gündeminde tutma konusunda kararlıydı. Darfur’daki insan hakları ihlallerini araştırmak için bir komite kurmuş ve BM ve Afrika Birliği Barış Gücü (UNAMID) ile Darfur’daki durumun iyileştirilmesi ve insani yardımların ulaştırılması için yetkilendirilmiştir.

Savaşın harap ettiği Kosova’da ise, sivillerin özgürlüğüne kavuşabilmesi için mücadele etmiş, BM öncülüğünde Annan liderliğinde kurulan BM Kosova Gecici Yönetim Misyonu (UNMIK) sayesinde, Kosova’da sivillerle yakın ilişkiler kurarak eğitim, sağlık, ekonomi, posta gibi hizmetleri kapsayacak kadar geniş görev kapasitesi ile yetkilendirilmiş ve yurtlarından edilen yüz binlerce Kosovalı Arnavut UNMIK sayesinde Kosova’ya dönebilmiştir. Annan, 99.maddeye başvurma konusunda başarısız olurken, BMGK’ni çağrıda bulunma, BMGK’nin kararlarına etki, barış operasyonu düzenleme, insani yardım müdahalesinde bulunma konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

3.8.BAN Kİ-MOON’UN ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN

PERFORMANSI

Kofi Annan’dan sonra sekizinci BM Genel Sekreteri olarak atanan Ban Ki-moon; Kore Cumhuriyet Dışişleri Bakanlığı’nda uzun süre görev alan bir diplomat olarak uluslararası çevrelerce tanınan bir isimdi. Ki-moon’un, genel sekreterliğe atanması dış hizmet görevliliği olarak üstlendiği yaklaşık kırk yıllık Kore kamu hizmetini tamamlıyordu. Ki-moon, Kore Dışişleri ve Ticaret Bakanlığı’ndaki üst düzey görevlerinde; hem BM operasyonlarında hem de Birleşmiş Milletlerde aktif olarak yer aldı (Jang, 2006-2007,s.161-162). Bunlara ilaveten, Ki-moon’un uluslararası görevleri arasında Washington da Kore Cumhuriyeti Büyükelçiliği’nde iki dönem danışman olarak, New York’taki Kore Cumhuriyeti’nin BM Dâimi Temsilciliği’nde sekreter olarak görev almıştır (Aldridge, 2009, s.46).

Ki-moon genel görünüş itibariyle, nazik ama ruhen güçlü biri olarak tanınır ve kadife eldivenin içindeki demir el olarak bilinir. Aynı zamanda düşman edinmek için çaba sarf etmeyen, orta yolu bulmaya çalışan, sorunları daha barışçıl yollarla çözmeyi tercih eden biri olarak da bilinir ve bir gözlemcinin belirttiği gibi “ne bizim tarafımızda ne de onların tarafında” (Jang, 2006-2007, s.163). Önceki Genel Sekreter Kofi Annan’ın uyguladığı pro-aktif yaklaşımın aksine Ban Ki-moon pasif ve mütevazı bir diplomatik bir rol üstlendiği için eleştirilmiştir (Radoshitzky, 2016, s.29). Ki-moon görev süresi boyunca sadece askeri çatışmalarla değil iklim değişikliği göç gibi yeni uluslararası tehditlerle mücadele anlayışını benimsemiş ve siyasi krizlerde bir biraz pasif kalmıştır .

Ki-moon göreve geldiğinde ilgilendiği ilk sorun Darfur Krizi olmuştur. Annan döneminde bahsettiğimiz gibi Darfur, Sudan'ın ücra batı bölümünde yer alan yoksul ve kurak bir bölge olarak 2003 yılından itibaren karışıklık içindedir. Eylül 2007'ye kadar en az ikiyüz bin kişi ölmüş, 4 milyon Darfurlu çatışmalar nedeniyle insani yardıma ihtiyaç duymuş ve 2.2 milyon kişide evlerinden edilmiştir. Ki-moon genel sekreter olarak göreve başladığında ilk uluslararası gezisini Afrika Birliği Zirvesine katılmak için Afrika'ya yaptı. Burada Darfur'da devam eden krizi gündemine almayı amaçlıyordu. Ki-moon, Afrika Birliği Zirvesi öncesinde Sudan'ın Devlet Başkanı Ömer Hasan El Beşir dahil olmak üzere üst düzey yetkililerle birlikte görüşmeler yaptı (Aldridge,2009, s. 87-89).

Darfur Krizinin, 2003 yılından beri giderek tüm uluslararası alanda ses bulması üzerine BMGK 1769 sayılı kararı (S/RES/1769) ile Afrika Birliği ve BM'nin ortak görev gücünün (UNAMID) Darfur'a yönlendirmiştir. UNAMID 19.555 askeri personel,6.432 polis gücü, yıllık 1,6 milyar dolarlık bir bütçeye rağmen beklenen etkiyi gösterememiştir. Bu misyonda görevli yetkililere göre, bu güç gerek mali ve idari konulardan kaynaklı sıkıntılardan gerekse personel yetersizliğinden dolayı bölgede etkin bir görev üstlenememiştir (Arpa,2011, s.109).

Çok geçmeden Haziran 2007'de Sudan, BM barış güçlerinin Darfur'a girmesine izin verme konusunda Güvenlik Konseyi'nin belirlediği adımları kabul ettiğinde çözüme yönelik umut verici bir işaret geldi. Alınan 1769 sayılı karar (S/RES/1769) ile barış güçleri kendilerine yönelik saldırıları önlemek ve sivilleri korumak için güç kullanma hakkına ve 26 bin kişilik sayıya ulaşıldığında Darfur'daki barış gücü, dünyanın en büyük barış gücü operasyonu olma özelliğine sahip olacaktı. Ki-moon 31 Temmuz 2007'de Güvenlik Konseyi'ne yaptığı konuşmasında, Darfur'a yönelik karma bir operasyona yetki vererek, bölge halklarının yaşamlarını iyileştirme ve Sudan'daki durumun çözüme kavuşturulması konusundaki kararlılığını açık ve güçlü bir şekilde dile getirdi. Darfur'daki durum çatışmanın dört yıllık tarihinden daha hızlı bir şekilde tırmanış gösteriyordu. 21 Eylül 2007'de Ki-moon, 27 Ekim Libya'da gerçekleşecek olan Darfur Barış Görüşmeleri'ni desteklemek için bir güven fonu oluşturacağını bilgisini verdi. Fon, tarafları masaya getirmek için gereken diplomatik çabaları kolaylaştırma ve güçlendirmek için kullanılacaktı. Ki-moon'un yapıcı olarak nitelendirdiği görüşmede Sudan'da dahil olmak üzere 26 ülke ve bölgesel grubun temsilcileri, çatışmayı sona erdirmek için BM-Afrika Birliği'nin ortak çabasını desteklemesini kabul etti(Aldridge,

2009, pp.91-94). 1841 sayılı kararı (S/RES/1841) ile Sudan'ın egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne vurgu yapılmıştır. Darfur'daki çatışmanın çözümü için taraflar arasında kararlaştırılan Darfur Barış Anlaşmasının uygulanması ve devam eden şiddet ve zulmün sona erdirilmesi, Darfur'daki barış ve istikrarın yeniden sağlamak için tarafları çözüme teşvik etmekte ve Ki-moon'un Darfur'da barış ve istikrarı teşvik etme çabalarını takdir ettiğini teyit eder. 1828 sayılı karar (S/RES/1828) ile Darfur'da devam eden şiddetin, Sudan'ın istikrarını olumsuz etkileyebileceği yönündeki endişesini yeniden teyit ederek, UNAMID'in görev süresini uzatmaya karar verir. Ki-moon'un UNAMID'in yüzde seksenini Darfur'da konuşlandırma niyetini memnuniyetle karşılar ve çözüm için yapabileceği her şeyi yapmaya çağırır. 1891 sayılı kararı (S/RES/1891) ve 2138 sayılı kararı (S/RES/2138) ile Darfur'daki silah ambargosunu denetlenmesi için oluşturulan Uzmanlar Paneli'nin görev süresini uzatma kararı aldı. 2063 sayılı karar (S/RES/2063) ile UNAMID'in görev süresi 1 yıl daha uzatılmış ve operasyonun daha yüksek riskli bölgelerde yoğunlaşması ve kaynakların verimli kullanılması vurgulanmıştır. 2296 sayılı karar (S/RES/2296) ile UNAMID'in görev süresi bir yıl daha uzatılmış ve operasyonda sivil halkın korunmasına yönelik çabaların artırılması çağrısında bulunulmuştur. Bu kararlar Darfur'daki durumun sona ermesi ve istikrarın yeniden sağlanması için uluslararası toplumun gösterdiği çabaların bir parçasıdır. Ancak Darfur'daki durum ve insani krizler devam etmektedir.

Ki-moon dönemi bir diğer sorun ise halen devam eden ve bir türlü çözüme ulaşılamamış Kıbrıs Sorunu'ydu. Annan döneminde, kendi adını taşıyan Annan Planı'nın reddinden sonra, uluslararası çözüm diplomasisi iki yıl sekteye uğramıştı. Kıbrıslıların başlatacağı bir adım beklenildi ama beklenen bir adım veya bir gelişme olmadı. 2006 yılında BM öncülüğünde Ki-moon, yeni bir süreç başlatma güdüsüyle Tassos Papadopoulos ve Mehmet Ali Talat'ı bir araya getirdi ve tarafların görüşmelere başlamayı kabul etmeleri sonucunda 8 Temmuz Anlaşması imzalandı. Anlaşma sonucu taraflar birçok kez bir araya gelse de görüşmelerde hiçbir sonuca varılamadı (Asmussen, 2011, s.5). BMGK'nin 1930 sayılı kararı (S/RES/1930) ile Konsey, Ki-moon'un Kıbrıs'taki iyi niyet misyonu hakkında çabalarını memnuniyetle karşılayarak, Kıbrıs Hükümetinin Ada'daki durumu göz önünde bulundurarak UNFICYP'nin görev süresini uzatılması, kalıcı ve kapsamlı bir Kıbrıs çözümünden tüm Kıbrıslılar için birçok önemli faydanın olacağına inanarak, Ada'daki durumun istikrara kavuşturulması ve müzakerelerin desteklenmesi gerektiği vurgusunu yaptırmış, her iki tarafı da daha fazla

esnek ve uzlaşmacı bir tutum sergilemelerini teşvik eder, Ki-moon'un Kıbrıs Hükümetine , Türkiye Hükümetine ve Yunanistan Hükümetine UNFICYP'nin finansmanına gönüllü katkılarından dolayı minnettarlığını dile getirmesini talep etmiştir. 1953 sayılı karar (S/RES/1953) ile Konsey, tarafların müzakereleri yoğunlaştırması ve sürece sivil toplumun da dahil edilmesi çağrısında bulunmuştur.

Daha sonra Kıbrıs'ta kapsamlı müzakereler AKEL (Emekçi Halkın İlerici Partisi) Genel Sekreteri Demetris Christofias'ın Cumhurbaşkanı seçilmesiyle 2008 yılında görüşmeler yeniden başladı. "Kıbrıslı çözümü" dile getiren Demetris Christofias, 21 Mart mutabakatıyla dönemin BM Genel Sekreteri Ki-moon'un gözetiminde Mehmet Ali Talat'la müzakereleri başlattı ve ardından 23 Mayıs tarihindeki toplantı sonrasında iki lider görüşmelerin sürdürülmesi için, 1 Temmuz'da tek egemenlik ve yurttaşlık konularında prensipte anlaştıklarını ve gayelerinin "Kıbrıslı Türklerin ve Kıbrıslı Rumların meşru çıkar ve haklarını koruyacak, karşılıklı ve makul bir zemine oturtabilmesi için bir çözüm bulmak" olduğu ifadelerinde bulundular (Asmussen, 2011, s.5). Her konuda anlaşılmadan hiçbir konuda anlaşılmış sayılmaz ilkesiyle, herhangi bir yabancı arabulucu olmadan iki lider arasında 71 görüşme gerçekleştirildi. İkili arasında gerçekleşen görüşmelerin çoğu yönetim ve güç paylaşımı üzerine oldu. Diğer konular ise, ekonomi, mülkiyet, AB, güvenlik, topraktı. Ancak mülkiyet, garantiler, toprak konularında taraflar arasında fikir ayrılıkları ön plana çıktı (Hatay,Bryant, 2011, s.14-15).

BMGK'nin 1986 sayılı kararı (S/RES/1986) ile Konsey, müzakerelerin hızlandırılmasını ve güven artırıcı önlemlerin uygulanması çağrısında bulunmuştur. 2026 sayılı kararı (S/RES/2026) ile UNFICYP'nin görev süresi uzatılmış ve Konsey taraflara müzakereleri hızlandırma çağrısını yeniden teyit etmiştir. Taraflar arasındaki görüşmelerde en zor konulardan biri olan mülkiyette ilerleme kazanamayınca, Ki-moon, barış sürecinde somut ilerleme kaydedilmesi çağrısında bulunmuş ve liderleri Ekim ayında New York'ta davet etmiş ve 2011 yılı "zirveler yılı" olarak değerlendirilmiştir. Ocak, Temmuz, Ekim aylarında Ki-moon'un katılımıyla taraflar arasında Cenevre ve New York'ta üçlü görüşmeler gerçekleştirilmesi ve bu üçlü görüşmeler sonrasında tarafların tüm konu başlıklarında yakınlaşma sağlanması, toprak ve garantiler gibi yakınlaşma sağlanamayan önemli konularda ise çok taraflı konferansta konuşularak karara bağlanması kararı ortaya çıkmıştı. Ki-moon, Eroğlu ve Christofyas'ın üçlü

görüşmesinde yine amaçlanan sonuca ulaşamadı (Latif, 2013, s.211-212). BMGK'nin 2058 sayılı kararı (S/RES/2058) ile Konsey, UNFICYP'nin görev süresini uzattı ve taraflara güven artırıcı önlemleri uygulama çağrısında bulundu. Ki-moon'un bir çözüm bulma sorumluluğunun öncelikle, Kıbrıslıların kendilerine ait olduğuna dair inancını tekrarlayarak, Ki-moon'un taraflarla yaptığı görüşmelerdeki çabalarını memnuniyetle karşıladıklarını ifade etmiştir. 2114 sayılı karar (S/RES/2114) ile de Konsey, Kıbrıs'taki operasyonda gösterdiği çabalarından duyduğu memnuniyeti yeniden teyit ederek, Ki-moon'un iyi niyet çabalarına devam etmesini kaydederek, taraflara müzakerelerde ilerleme kaydedilmesi çağrısında bulundu.

Taraflar arasında müzakerelere devam etme isteğinin yanı sıra uzlaşmak için de taviz vermeme konusunda da direttikleri için bu dönemde önemli bir gelişme yaşanmamıştır. Ki-moon döneminde Kıbrıs Sorunu çözüm için, çeşitli BM kararları alınmış ve taraflar müzakerelere teşvik edildiyse de somut bir çözüm elde edilememiştir. Daha sonra tarafların birbirlerine karşı olan endişeleri, müzakere sürecini etkilemiş ve ortak bir siyasi kültür ve yönetim tecrübesinin yokluğundan dolayı Kıbrıs'ta kalıcı bir barış sağlanabilmesi Ki-moon döneminde de sağlanamamıştır (Latif, 2013, s.214).

Ki-moon döneminde yaşanan bir diğer sorunda Irak'taki savaştı. Ki-moon'un Genel Sekreterliğe atandıktan sonra Irak'taki savaşa değinmesi uzun sürmedi. 22 Mart 2007'de 10 günlük Orta Doğu turunun başlangıcında savaştan zarar görmüş ülkeye ziyaret de bulunmuş ve orada, Irak Başbakanı Nuri el-Maliki ile görüşme gerçekleştirmiştir. Görüşmeler sırasında, Başbakana BM'nin ülkesinin halkına yardım etme konusundaki kararlı olduğunu beyan etti. Ayrıca genel sekreter olarak da insan haklarının korunmasının gerekliliğinden bahsetti. Ardından, BMGK 2003 yılında başlayan Irak'taki BM Yardım Misyonunu (UNAMI) uzatma süresini 1770 sayılı kararı (S/RES/1770) ile kabul etti ve Konsey, Irak'ın egemenliğini, toprak bütünlüğünü, birliğini yeniden teyit ederek, Irak'taki tüm toplulukların mezhepçiliği reddetmelerini, Irak'ın siyasi istikrarı ve birliği adına, Birleşmiş Milletlerin özellikle UNAMI'nın Irak halkının ve hükümetinin kurumlarını güçlendirmeyi teşvik etmeyi yeniden teyit eder. Yeni alınan kararlar UNAMI'nın sorumlulukları arasında siyasi kolaylaştırma, ulusal uzlaşma ve komşu ülkeler arasındaki bölgesel iş birliğini teşvik etmek ile de misyonun yetkisi artırılmıştır. Güvenlik Konseyi toplantısının ardından Ki-moon, gazetecilere hitaben yapmış olduğu konuşmasında, farklı gruplar ve etnik dini gruplar arasında siyasi kolaylaştırma ve

diyalogu teşviği desteklemek, BM'nin dahil olacağı önemli alanlardan biri olacak ifadelerinde bulunmuştu. Ardından Eylül ayında, Birleşmiş Milletler Başkanı Irak Başbakanı el-Maliki ve bölgedeki diğer ülkelerin üst düzey yetkilileri ve Güvenlik Konseyinin daimi üyeleri ile üst düzey yetkilileri bir araya geldi ve Irak'ın istikrarı için bölge ülkelerinin sınırlarını güvence altına alma, Irak'ı kendi topraklarında istikrarsızlaştırmak için uğraşanlarla mücadele edileceği, etnik ve dini hoşgörüyü teşvik etme konularının önemini vurguladı. Yapılan görüşmeler sonrasında hem Ki-moon hem de el-Maliki basın mensuplarına toplantının olumlu geçtiğini söyledi. Ardından düzenlenen bir sonraki basın toplantısında Ki-moon, bu görüşmelerin uluslararası toplum ile Irak arasındaki güçlü ortaklığının teşvik edilmesine yardımcı olduğunu ve Birleşmiş Milletlerin de bu ortaklığı desteklemeye kararlı olduğunu söyledi (Aldridge, 2009, s.95-97).

BMGK'nin 1830 sayılı kararı (S/RES/1830) ile Konsey, konuyla ilgili önceki kararları teyit ederek, Irak halkının karşı karşıya olduğu insani sorunlar konusunda endişelerini dile getirerek Irak Hükümetinin egemenliğini vurgulayarak, Ki-moon'un Eylül 2007'de Irak için yeni bir Özel Temsilci atamasını memnuniyetle karşılayarak, UNAMI'nın görev süresi uzatılmıştır. 2061 sayılı kararı (S/RES/2061) ile Konsey Irak Hükümeti'ne anayasasını gözden geçirmesini ve siyasi sürece destek sağlamasını ve Irak'taki tüm toplulukların siyasi sürece ve kapsayıcı siyasi diyaloga katılmaları, gerginliği artırabilecek ifadelerden ve eylemlerden kaçınmaları talep etmiştir. UNAMI'nın görev süresi 1 yıl daha uzatılmasına ve Ki-moon'dan, UNAMI'nın tüm sorumluluklarını yerine getirmesi için süreci takip etmesine ve Irak'taki tüm BM personeline cesur çabaları için derin şükranlarını sunar, Ki-moon'nun Irak Özel Temsilcisi Martin Kobler'in liderliğini takdir eder. 2299 sayılı kararı (S/RES/2299) ile Konsey, Irak'la ilgili alınan önceki kararları ve Irak'ın toprak bütünlüğünü yeniden teyit eder, bölge ve toplum için Irak'ın istikrar ve güvenliğinin önemini vurgulayarak, özellikle Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) ve silahlı grupların varlığı ve tehdidi sonucu uluslararası insancıl hukukun ihlalleri, özellikle kadınlara ve çocuklara yapılan tüm sivil saldırılarını kınadığını belirtir. Ki-moon'un ve Genel Sekreterin Özel Temsilcisi Jan Kubis'in liderlik ve iyi niyet rolünü takdir ederek, UNAMI'nın görev süresinin uzatılmasına karar verir. Ayrıca, UNAMI'nın Irak halkının yararına çalışmalar yürütmesi için BM personelinin güvenliğinin elzem olduğunu kabul eder.

Ki-moon dönemi bir başka sorunda Libya'daki iç savaştı. Orta Doğu'daki halk ayaklanmaları birçok ülkede domino etkisi yaratmış ve bu ayaklanmalar Libya'ya da sıçramıştı (Bayat, 2018, s.179). İlk olarak 2010 yılının Aralık ayında Tunus'ta Muhammed Bouazizi isimli üniversite mezunu bir işportacının, tezgahını devlet görevlileri tarafından alıkonulması sonucunda kendisini yakma eyleminin ardından gerçekleşen halk hareketleri; Tunus'un ardından Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerine yayılmıştır. Bu halk hareketleri zamanla kitlesel hareketlere dönüşmüş ve aslına bakacak olursak da bu ayaklanmalar birdenbire ortaya çıkan bir olay olmayıp uzun yıllarca gelişen kronik sorunların artık toplum bazında dayanılmaz bir hale gelişinin dışı vurumudur (Grinin, Korotayev, Tausch, 2019, s.6). Libya doğal kaynaklar bakımından zengin bir ülke olmasına rağmen, halk yolsuzluk yüksek enflasyon, işsizlik, baskıcı yönetim ile yıllarca sefalet içerisinde yaşamıştır (Duman, 2022, s.26). Albay Muammer Kaddafi'nin 1969'da "Özgür Subaylar Hareketi" ile ele geçirdiği 41 yıllık iktidarını son vermek isteyen Libyalıların Şubat 2011'de başlattığı protesto ateşi Libya'da yankı bulmuştur. 15 Şubat'ta Bingazi'de yüzlerce kişinin sokaklarda protesto etmesiyle başlayan gösterilerde çok sayıda göstericinin Kaddafi güçleri tarafından öldürülmesiyle, gösteriler Libya'da bir insani krize dönüşmüş ve ülkedeki bu duruma sona erdirmek amacıyla uluslararası müdahale gerçekleştirilmiştir (Kılıç, 2016, s. 47).

Libya 'daki muhalif gruplar, Kaddafi'ye karşı direniş hareketlerini tek bir çatı altında örgütlemek için 27 Şubat 2011'de Ulusal Geçiş Konseyi'ni (UGK) kurmuşlardı. Ulusal Geçiş Konseyi Libya'daki muhalefetin uluslararası düzeyde temsilcisiydi (Bölme, Ulutaş, Özhan, Küçükkeleş, 2011, s.22-23). Başlangıçta şiddet içermeyen gösterilen muhalif grupların hükümet binalarına saldırması, güvenlik güçlerinin sert tepki vermesine neden olmuş ve ayaklanmaların şiddeti artmıştır. Libya'da yönetim, göstericilerin oluşturduğu Ulusal Geçiş Konseyi (UGK) ve Kaddafi rejimi arasında ikiye bölünmüştü (Şentuna, 2019, s.226).

BM İnsan Hakları Konseyi, Libya'da giderek büyüyen şiddetten, Kaddafi'nin ifadelerinden, sivillere karşı yapılan saldırı, keyfi tutuklama iddialarına yönelik kınama kararı almış ve Libya hükümetinin halkını koruma sorumluluğu olduğu bildirilmiş ve şiddet içeren protestolar için güç kullanılmasının gerektiğini ifade etmiştir (Abomo, 2019, s.135).

Libya'da yaşanan insanlık krizi ilk günlerinden itibaren Birleşmiş Milletlerin gündemine alınmıştı. Libya'daki istikrar ve barış arayışında BM 'ye bağlı barış güçleri aktif bir rol üstlenmiş ve Libya'da Eylül 2011'de Birleşmiş Milletler çatısı altında UNSMIL (BM Libya Destek Misyonu) barış güçleri göreve başlamıştır. UNSMIL'ın asıl amacı iç savaş sonrasında Libya devletinin demokratik dönüşümüne ve yapılandırılmasına yardımcı olmaktır. Libya iç savaşı günümüze kadar devam ettiği için UNSMIL'ın de görevi devam etmektedir (Yılmaz,2015, s.91).

Libya'daki şiddetin tırmanması üzerine 25 Şubat'ta Güvenlik Konseyinde konuşan Ki-moon, suçsuz insanların kanını akıtanların cezalandırılmasını dile getirerek, üye ülkeleri somut bir adım atmaya çağırdı (S/PV/6490) ve 1970 sayılı ve 1973 sayılı kararların alınmasına diplomatik liderlik yaptı. Libya yönetimi ile UGK'ya bağlı güçler arasında çatışmaların devam etmesi üzerine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi harekete geçmiş ve çatışmaların sona erdirilmesini Libya'ya karşı silah ambargosu uygulanmasını ve aralarında Kaddafi'nin de bulunduğu olaylarda sorumluluğu olduğu düşünülen birkaç Libya yöneticisinin seyahat yasağı ve mal varlıklarının dondurulmasının, Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) Savcısı tarafından soruşturma açılmasını içeren 1970 sayılı kararı (S/RES/1970) almıştır. Kaddafi yönetimi BM Güvenlik Konseyi'nin uluslararası kamuoyunun çağrılarına uymayarak sivillere yönelik şiddet faaliyetlerine devam etmiştir (Tanrıverdi, 2011, s.42). BMGK, 1970 sayılı karara uyulmaması üzerine 1973 sayılı kararı (S/RES/1973) aldı ve BM üyesi ülkelerin işgal girişimi olmadan, Libya'daki insani krizin çözülmesi ve sivillerin korunarak, iç savaşın sonlandırılması için gereken tüm önlemlerin alınmasına izin vermiştir. Bu karara ek olarak 1970 sayılı karara ilaveten tüm Libya hava sahası uçuşa yasak bölge ilan edilmiştir.2016 sayılı karar (S/RES/2016) ile 1970 sayılı karar ve 1973 sayılı kararlar hatırlatarak, Libya'nın bağımsızlığını, egemenliğini, toprak bütünlüğünü yeniden teyit ederek, Ki-moon'un hem insani hem de siyasi çözüm süreçlerinde aktif rol oynamaya devam etmesi çağrısında bulunmuştur. 2095 sayılı karar (S/RES/2095) ile UNSMIL'ın görev süresi 1 yıl daha uzatıldı. Libya Hükümetine teknik ve stratejik tavsiyeler sunmak, özellikle kadınlar ve azınlıklar olmak üzere tüm toplum kesimlerinin güçlendirilmesi ve siyasi katılımını teşvik eden ve Libya sivil toplumunun daha da gelişmesini destekleyen yardımlar sağlamayı amaçlamaktadır. 2323 sayılı karar (S/RES/2323) ile UNSMIL'ı arabuluculuk çabalarına öncelik vermeye devam etmeye teşvik ederek, Libya'daki durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturmaya devam ettiği yönündeki

kararlılığını yeniden teyit ederek, Genel Sekreter Özel Temsilciliği liderliğinde, arabuluculuk ve iyi niyet misyonunu uygulamak üzere bütünleyici bir misyon olan UNSMIL’in görev süresini 2017’ye kadar uzatılmasına karar vermiştir.

2011 sonrasında Libya'daki siyasi istikrarsızlık 2014 seçimlerine kadar devam etmiştir.2012’den 2014’e kadar ülkenin yönetimi genel ulusal kongreye devredilmiş (Güneş, 2018, s.280). 2014 Seçimleri sonucunda ise siyasi kriz son bulmamış aksine tırmanarak devam etmiştir. Mayıs 2014’te Kaddafi yönetiminde görev yapan emekli Tümgeneral Halife Hafter’e Bağlı milis gruplar ülkede meşru kurumlara saldırılar düzenlemiştir.17 Aralık 2015’te yine BM ‘nin aktif rol üstlenmesiyle Libya’da istikrarın sağlanabilmesi için “Libya Siyasi Anlaşması” imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre Trablus merkezli UMH (Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti); BM ve AB tarafından Libya'nın tek meşru hükümeti kabul edilmiştir. Darbeci General Halife Hafter'e bağlı Libya Ulusal Ordusu isimli milis grupların desteklediği Temsilciler Meclisi ise gayrimeşru yönetim sürdürmüş ve Libya’da böylelikle iki başlı siyasi kriz devam etmiştir (Alkanat,2020, s.2). Kaddafi'nin otoriter ve baskıcı rejimi 42 yıl sonra Libya halkının ayaklanması ile yıkılmış olsa da ülke günümüze kadar gelen bir iç savaşa maruz kalmıştır (Duman, 2022, s.26). Aşağıda Tablo 3.8’de Ki-moon’un görev süresi boyunca sergilediği performansa yer verilmiştir.

Tablo 3.8. Ki-moon'un BM Genel Sekreterliğindeki Performansı

99.Maddeye Başvurması	-	-
BMGK’ya Çağrıda Bulunması	+	Libya Sorunu
BMGK Kararlarına Etkisi	-	-
Düzenlediği Barış Operasyonu	+	Darfur Krizi
İnsani Yardım Müdahalesinde Bulunma	+	Darfur Krizi Irak Sorunu

Sonuç olarak yukarıdaki değerlendirmeler ışığında Ki-moon, Libya’daki çatışmada 1970 ve 1973 sayılı BMGK kararlarının alınmasında diplomatik liderlik yaptı. BM Güvenlik Konseyi, Ki-moon’un Afrika Birliği ve BM’nin ortak görev gücünün (UNAMID) yüzde seksenini Darfur’da konuşlandırma niyetini memnuniyetle karşılamıştır. Irak Sorunu’nda insan haklarının korunmasının gerekliliğine vurgu yaptı. Ki-moon, çatışmaların yanı sıra küresel sorunlarla da ilgilenmiştir. Ki-moon'un üzerinde durduğu bir diğer konu ise küresel ısınma konusuydu. Ki-moon yapmış olduğu birçok uluslararası toplantılarda iklim değişikliği ve bunun dünya genelindeki etkilerini gündeme getirmiştir. Ki-moon, 99.maddeye başvurma ve BMGK’nin kararlarına etki

konularında başarısız olurken, BMGK'ni çağrıda bulunma, barış operasyonu düzenleme, insani yardım müdahalesinde bulunma konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

3.9. ANTONİO GUTERRES'İN ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNE İLİŞKİN

PERFORMANSI

Ban Ki-moon sonrası BM Genel Sekreterliğine 13 Ekim 2016'da Antonio Guterres atanmış ve ilk beş yıllık dönemi Ocak 2017' de başlamıştır. Portekiz'in eski Başbakanı (1995-2002) olan Guterres, yakın zamana kadar BM Mülteciler Yüksek Komiseriydi (2005-2015). Guterres'in politik olaylara karşı kişisel tutumu; aşırı eşitsizlik, terörizm ve çatışmanın değişen doğası gibi zorluklara odaklanmayı benimsemek ve insan haklarına saygı olmadan sürdürülebilir barış ve kalkınmanın olamayacağını ve insani sorunlara yönelik çözümün asla insani değil, politik olduğunu vurgulamaktadır (Radoshitzky, 2016, s.1-3). Uluslararası çatışmalarda gerektiğinde inisiyatif alabilen bir sekreter olmuştur. Hammarskjöld gibi BM Antlaşması'ndan kaynaklı 99. maddedeki yetkisini kullanan ender BM Genel Sekreteri olmuştur.

Guterres dönemi yaşanan sorunlardan biri, diğer sekreterlerin döneminde de çözüm bulunamayan Kıbrıs Sorunu'ydu. Guterres döneminde Kıbrıs Sorunu'na çözüm bulabilmek için 2016 Aralık-2017 Ocak aylarında İsviçre'nin Cenevre kentinde Crans-Montana'da 5'li müzakere de taraflar bir araya gelmiştir (Yağmur, 2018, s.71). Görüşmeler, BM Genel Sekreteri Guterres, üç garantör ülke olan Türkiye, Yunanistan ve İngiltere'nin dışişleri bakanları ve AB temsilcileri arasında gerçekleşmiştir (Mekel, 2017, s.1). Cenevre görüşmelerinde Kıbrıs'taki durumla ilgili kalıcı ve sürdürülebilir bir çözüm üretilmeye çalışılmış ve yeni bir çözüm sürecine girmek için bir eşik olarak görülmüştür. 2017 Cenevre görüşmeleri altı temel konu üzerinde şekillenmiştir. Toprak ve sınırlar, AB ilişkileri, güvenlik ve garantiler, mülkiyet, ekonomi ve yönetim-güç paylaşımı konuları üzerine odaklanılmıştır. Bu görüşmelerin en can alıcı ve hararetli olduğu konu şüphesiz toprak ve sınırlar olmuştur (BBC,2017). Görüşme sonrasında Guterres, görüşmelerin herhangi bir anlaşma olmadan sona erdiğini ifade etti. Görüşmeler, Kıbrıs'taki Rumlar ve Türklerin anlaşmazlıkları aşamadıklarını ve uzun bir süre daha anlaşmazlığın devam edeceğini kanıtlıyordu (Mekel, 2017, s.3).

Cenevre'de Akıncı ve Anastasiadis ile birlikte basın karşısına geçen BM Genel Sekreteri Guterres, hızlı bir çözüm yerine "kalıcı ve sürdürülebilir bir çözüm"

amaçladıklarını belirtmiştir. Guterres, iki toplumlu, federe bir devlete yakın olunulduğunu ve bununla iki tarafında referandumla onaylaması gereken bir çözüm olduğunu, ek olarak bu çözüm önerisinin gerçekleşmesinin de kolay olmayacağını, bu süreçte çok çabuk bir çözüm beklememek gerektiğini ifade etmiştir (Yağmur, 2018, s.72).

BMGK'nın 2369 sayılı kararı (S/RES/2369) ile Guterres'in Kıbrıs operasyonunda göstermiş olduğu çabalarını memnuniyetle karşılayarak, Guterres'in iyi niyet çalışmalarına devam etmesini ve Guterres'in çözüm bulma sorumluluğunun öncelikle Kıbrıslıların kendilerinde olduğuna dair inancını tekrarlayarak, taraflara, müzakerelere yeniden başlama çağrısında bulunmuştur. 2398 sayılı kararı (S/RES/2398) ile Konsey, Guterres'in konu ile sürdürdüğü çabalarını memnun olduğunu tekrarlayarak, Ada'daki durumu göz önünde bulundurarak, UNFICYP'nın bir süre daha Kıbrıs'ta tutulmasının gerekli olduğu konusunda mutabık olduğunu kaydederek, UNFICYP'nın görev süresi uzatılmıştır. 2369 sayılı kararını yeniden teyit ederek, taraflara temel konularda uzlaşmaya varmalarını talep eder. Guterres'in istekliğini memnuniyetle karşıladığını yeniden hatırlatarak, taraflar gerekli siyasi iradeyle müzakerelere yeniden başlamaya karar verirlerse, iyi niyet desteğini taraflara vereceğini ifade eder, Guterres'den müzakerelerdeki ilerlemeye göre yönlendiren bir planlama yapmasını talep eder ve taraflara UNFICYP ve BM İyi Niyet Misyonu ile etkileşime girmeye teşvik eder.

2017 yılında yapılan 5'li görüşmeden de bir uzlaşma sağlanamamış ve taraflar masadan uzlaşmadan ayrılmışlardır. Yeni görüşmeler ise 2021 yılında Cenevre'de devam etmiştir (Buruk-Atay, 2021, s.30). Genel Sekreter Antonio Guterres'in önderliğinde 27-29 Nisan 2021 tarihlerinde yapılan son gayri resmi konferansta da somut bir sonuç alınmadan konferans sona erdi. Konferans sonrasında herhangi bir ortak basın açıklaması yapılmamasına rağmen, BM Güvenlik Konseyinin açıkladığı gibi, hem Kıbrıs Türk kesiminin iki devletli bir çözüme yönelik önerisi, hem de Kıbrıs Rum kesiminin siyasi eşitliğe sahip iki bölge ve toplumlu bir federasyon konusundaki önerisi hakkında taraflar arasında bir uzlaşma sağlanamamıştır (Theophanous, 2023, s.72). Güvenlik Konseyi 2483 sayılı kararı (S/RES/2483), 2674 sayılı kararı (S/RES/2674), 2723 sayılı kararı (S/RES/2723) ile taraflara süreci müzakere etme çağrısında bulunulmuş ve Ada'daki durum göz önünde bulundurularak, UNFICYP'nın görev süresi uzatılmıştır. 2771 sayılı karar (S/RES/2771) ile de taraflara tek taraflı eylemde bulunmaktan

kaçınmaları çağrısında bulunulmuş ve UNFICYP'nin görev süresi 2026'ya kadar uzatılmıştır.

Guterres dönemi bir diğer sorun ise Dağlık Karabağ Sorunu'ydu. Karabağ Sorunu ilk ortaya çıktığı tarihten günümüze kadar üç asır geçse de Azeri-Ermeni çatışması sıcak bir şekilde devam etmiş ve uluslararası bir çatışmaya dönüşmüştür. Karabağ Azerbaycan'ın siyasi ve kültürel birliğinin ayrılmaz bir parçası olarak yerini almıştır. Son üç asırda, Rusya'nın etkin siyasetiyle, bölge Türk-İslam unsurlarından arındırılmış ve tampon bir bölge oluşturma çabaları sonucunda bölgeye Ermeniler yerleştirilmiştir. Ermenilerde bölgedeki Türk-İslam unsurlarını etnik temizliğe tabi tutmuş ve doğal olarak da Azerbaycan da bu süreçten olumsuz etkilenmiş, maddi-manevi kayıplara uğramıştır (Yılmaz, 2013, s.72).

Ermenilerin saldırgan politikasının bir etabı da 20. yüzyılın 80'li yıllarının sonlarında Azerbaycan da saldırgan, yayılmacı ve ayrılıkçı politikası olmuş, Azerbaycan'a askeri müdahalede bulunulmuştur. Soğuk savaşın sona ermesi ve SSCB'nin de dağılma sürecine denk gelen dönemde, taraflar arasındaki çatışma giderek şiddetlenmiştir. Ermenistan bu durumdan faydalanarak 26 Şubat 1992 tarihinde, Azerbaycan Türklerine karşı Hocalı soykırımını gerçekleştirmiş ve Azerbaycan topraklarının % 20'sini işgal etmiştir. İşgalde on binlerce Azerbaycanlı öldürülmüştür. İşgalde asker, sivil ayrımı yapılmaksızın katledilerek etnik temizlik yapılmış ve ibadethaneler, yerleşim yerleri yıkılarak tahrip edilmiştir (Paşa,2021, s.194). Birleşmiş Milletlere 1992 yılında üye olan Azerbaycan, BM ile iş birliği ile örgüt platformu aracılığıyla uluslararası toplumun dikkatini çekmeye ve Birleşmiş Milletlerin varlığını kullanarak barış anlaşmasına varmaya çalışmıştır (Saribayova, 2024, s.172). 31 Temmuz 1993 yılında BMGK Dağlık Karabağ Sorunu ile ilgili 4 karar almıştır. Bunlar; Ermenistan'ın işgal ettiği Kelbecer ve diğer bölgelerden çıkması gerektiğini gösteren 822 sayılı karar (S/RES/822) (İnanç, 2020, s.513), Dağlık Karabağ'ın Azerbaycan'a ait olduğu ve Ermeni güçlerinin işgal ettiği başta Ağdam olmak üzere bu toprakları terk etmeleri gerektiğini gösteren 853 sayılı karar (S/RES/853) (Latifaci, 2011, s.59), Füzuli, Cebrayıl ve Kubadlı'da geri çekilmesini gerektiren 874 sayılı karar (S/RES/874) ve Ermenistan'ın Zengilan'ı bir an önce tahliye etmesini öngören ve önceki 822,853 ve 874 sayılı kararları teyit eden 884 sayılı karar (S/RES/884) (İnanç,2020,s.513).

BMGK'nin aldığı kararlara rağmen Ermenistan saldırgan tutumu sergilemeye devam etmiştir. 26 Nisan- 2 Mayıs 1994 tarihleri arasında Ermenistan Azerbaycan arasındaki çatışmayı durdurmak için girişimlerde bulunulmuş ve 4-9 Mayıs 1994 tarihlerinde Bişkek'te her iki tarafın yetkilileriyle birlikte Kırgızistan Parlamentosu ve Rusya Dışişleri Bakanlığı temsilcilerinin arabulucu olarak katıldığı görüşmeler sonucunda çatışmayı durdurmak ve müzakere sürecini başlatmak adına 5 Mayıs 1994 “Bişkek Protokolü” imzalanmıştır (Caferov-Aslanlı, 2016, s.249-250). 1988-1994 yılları arasında süren Birinci Dağlık Karabağ Savaşı Bişkek Protokolü ile durdurulmuştur. Bu savaş sonucunda 50 binden fazla insan yaralanmış, 30 binden fazla insan hayatını kaybetmiş ve yaklaşık 1 milyon insan da mülteci durumuna düşmüştür (Ünal, 2019, s.104).

Birinci Dağlık Karabağ Savaşı ardından taraflar arasında çatışma ara ara devam etmiş ve 2016 tarihinde Dört Gün Savaşları olarak bilinen çatışmada, Azerbaycan ordusunun üstünlüğüyle sonuçlanmış ve Azerbaycan askeri gücü ile topraklarını geri alabileceğini göstermiştir (Erarslan-Özdemir,2021, s.325). 2016 Nisan olaylarından sonra Ermenistan-Azerbaycan çatışma hattında oluşan tehlikeli bir yeni durum görülmemiş, Azerbaycan- Ermenistan Cumhurbaşkanlarının, yetkililerin, uluslararası siyasi alanda görüşmeleri ve AGİT Minsk Grubu'nun arabuluculuk çabaları sonuç vermemiştir. BM dahil uluslararası örgütler Dağlık Karabağ Sorununun çözümü ve görüşmelerin başlatılmasında yer almış ancak hiç kimse sorunun barışçıl bir yöntemle sona ereceğinin garantisini verememiştir (Saribayova , 2024, s.152).

2020'ye kadar yapılan müdahalelerde sorunun barışçıl yöntemlerle çözülmesi için yeterli olmamış ve taraflar arasında 2020 yılında Temmuz ayında Tovuz bölgesinde yaşanan çatışmalar ikinci Karabağ savaşının fitilini ateşlemiştir (Güler, 2020, s.2). Maalesef ki Birleşmiş Milletlerin 1993 yılında almış olduğu kararlar 27 yıl kağıt üzerinde kalmıştır. Bundan dolayı da Azerbaycan'da Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkına başvurarak toprak bütünlüğünü sağlamaya çalışmıştır (Saribayova, 2024, s.173). Tovuz bölgesindeki çatışmalar ardından 27 Eylül 2020'de Ermenistan ve Azerbaycan arasında İkinci Dağlık Karabağ Savaşı başlamış ve 44 gün süren İkinci Karabağ Savaşı sonucunda Ermenistan barış yapmak zorunda kalmıştır (İsayev, 2022, s.77).

Guterres döneminde BM Güvenlik Konseyi'nden ve Genel Kurulu'ndan resmi bir karar çıkmamıştır. BM bir kez daha Azerbaycan ve Ermenistan'a çatışmaları derhal son

verme çağrısında bulunmuş ve Guterres'in sözcüsü Stephane Dujarric aracılığıyla çatışmaların büyümesinden sivil halkın bulunduğu bölgelere hedef alınmasından endişe duyduğunu dile getirmiş ve taraflara uluslararası insani hukuk çerçevesinde sivillerin korunması yükümlülüklerini hatırlamaları konusunda çağrıda bulunmuştur (Anadolu Ajansı, 2020). Guterres çatışmaları durdurması için BMGK'yı çağırıştır. Kapalı konsey toplantısı sonrasında Guterres güç kullanımını kınamış ve çatışmaların derhal durması gerektiğini ifade etmiş ve Guterres 18 Ekim 2020 tarihinde SG/SM/20311 sayılı raporunda tarafları ateşkese saygı göstermeye davet etmiş ve her iki tarafı da sivillere yönelik saldırılarda bulundukları için kınamıştır (Öğüt-Ülkü, 2023, s.314). Guterres, SG/SM/20473 sayılı raporunda da Azerbaycan ile Ermenistan'ı çözüm için görüşmeleri yeniden başlatmaya çağırdı.

27 Eylül 2020'de tekrar başlayan Azerbaycan Ermenistan arasındaki çatışma Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in devreye girmesi ile 10-11 Kasım 2020'de Azerbaycan'ın üstünlüğüyle sonuçlanan İkinci Dağlık Karabağ Savaşı, imzalanan Moskova Antlaşması ile sona ermiştir (Kaya-Özdal, 2023, s.85).

Guterres dönemi bir diğer sorun ise; günümüzde hala devam eden Rusya-Ukrayna Savaşı'dır. Ruslar ve Ukraynalılar her ikisi de ortak dil ve kültüre sahiptirler ancak Rusya tarafından Ukrayna'nın tam bir asimilasyonu tarihte hiçbir zaman gerçekleşmemiş ve kendilerini Rus hakimiyetinden muhafaza etmişlerdir. Sovyet Birliği'nin dağılmasının ardından da bağımsızlıklarını elde etmişler ve bağımsızlıklarının ardından geçen süreçte Rusya'nın müdahalesi ile ekonomik ve siyasi istikrar imkansız hale gelmiştir (Sönmez, Bıçakçı, Yıldırım, 2015, s.658-661). Ruslar farklı zamanlarda Ukrayna'yı benimsedikleri "büyük Rus ulusu" projesi dahilinde işgal edip topraklarına katmak istemişlerdir. Ukrayna halkı ise Rusya'dan bağımsız bir toplum olduklarını ve kendilerine özgü bir ulus inşa etme yoluna gitmişlerdir (Çalışkan, 2022, s.35-36).

Ukrayna'nın bağımsız olduğunda siyasette yaşanan istikrarsızlık ve ekonomik krizler ülke içinde politik bir ayrışma yaşanmasına neden olmuş ve Ukrayna'nın Rusya'ya karşı batıya olan yakınlığının somut bir göstergesi olan "Turuncu Devrim" gerçekleşmiştir (Uyaniker, 2018, s.139). 2004 yılı Rusya ile Ukrayna arasında anlaşmazlıkların başladığı yıl olarak kabul görülmektedir. Batı dünyasının, Leonid Kuçma döneminin sonlarına doğru Ukrayna dikkatlerini çekmiş, gündemlerine almış ve Kuçma yönetimini beğenmemiştir. Batı, Rus yanlısı Kuçma'nın Rus politikalarını

durdurmak ve Batı yanlısı bir liderin iktidarda olmasına karar vermiş ancak Rusya'nın baskın tutumu Ukrayna'da iktidarın normal yollardan değişimini zorlaştırmıştır (Yıldız, 2022, s.155-162). Ukrayna'da yapılan seçimlerde iki isim ön plana çıkmıştır. Birisi Batı yanlısı bir politika sergileyen Yuşçenko, diğeri ise; Rusya yanlısı bir politika sergileyen Yanukoviç. Seçimi Yanukoviç kazanmış ancak seçimlerde şaibe olduğu dile getirilmiş, ancak bu hususta deliller sunulsa da bir sonuç çıkmamıştır. Putin'de seçim sonrası Yanukoviç'i tebrik etmiştir. Seçim sonuçlarının oyları kamuoyuyla paylaşılmayınca tepkiler artmış, eylemler yapılmıştır (Kubicek, 2008, s.169-170). Bu gelişmeler üzerine Turuncu elbiseler giyinen ve bayraklar taşıyan kişiler Kiev sokaklarında gösterilere başlamış ve kısa sürede eylemlere çok büyük bir kitle tarafından katılım sağlanmış ve tüm ülkeye yayılmıştır. Yaşanan bu durumdan sonra Ukrayna Yüksek Meclisi seçimi iptal etmiş ve yinelenen seçimde Yuşçenko seçimi kazanmış ve Ukrayna da bu iktidar değişikliği “Turuncu Devrim” olarak adlandırılmaktadır (Buyar,Şener, 2023, s.286).

Rusya-Ukrayna ilişkilerinin 2013'ten sonraki yaşanan süreç iki ülke ilişkileri için bir dönemeçtir. Ukrayna'nın dış politikası, Yanukoviç'in seçilmesinden sonra, AB 'yi arka planda tutması sonucu Rusya lehine olmuş ve sonrasında AB ile ertelenen Ortaklık Anlaşması'nın ardından yaşanan Maiden protestosu, Kırımın İlhakı ve Donetsk ile Luhansk'taki çatışmaları beraberinde getirmiştir (Shymanska, 2020, s.42).

Ukrayna SSCB'nin dağılıp bağımsızlığını ilan ettiği tarihten 2013 yılına kadar sürekli olarak Batı ve Rusya arasında çekişme sahasına dönmüş, dönemin devlet başkanı Victor Yanukoviç'in AB ile Ortaklık Anlaşmasını imzalamaması, ülkede karmaşaya neden olmuş ve karmaşa üzerine muhalif gazeteci Mustafa Nayyam'ın sosyal medya üzerinden yaptığı çağrıya yanıt veren Batı yanlısı çok sayıda Ukraynalı kararı protesto etmek amacıyla sokakları doldurmuştur.“Maidan Olayları” olarak anılan bu protestolar siyasi bir organizasyona bağlı olmayan kişilerin gerçekleştirdiği bir halk hareketidir (Şirin, 2019, s.46).

Kırım Yarımadası'nın Sovyetler Birliği döneminde Ukrayna sınırlarına dahil edilmesi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya ile Ukrayna arasındaki en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Rusya Kırım'ı tekrardan ülke sınırları içerisine dahil etmek istese de özellikle 1990'ların sonunda hem Sovyetler Birliği sonrası Rus ekonomisinin bozulması hem de ABD'nin etkisiyle bu konuda fazla somut adım atamamıştır (Samedov, 2021, s.30). 21 Kasım 2013 tarihinde Ukrayna hükümetinin AB

ile Ortaklık Anlaşmasını askıya almasına tepki olarak halk protesto etmiş. Bunun üzerine Yanukoviç iktidardan indirilmiş ve Rusya'ya kaçmıştır. (Nuhut, 2022, s.117).

Kırım Yarımadası 1954 yılında Ukrayna'ya bağlanmıştı. Ukrayna yönetiminin Batı yanlısı bir politika sergilemesi ve Rusya ile Kırım'ın önemli limanı olan Sivastopol üssünü kullanma anlaşmasını iptal edeceği endişesi, Rusya'yı askeri müdahalede bulunmuştur. Rusya, Kırım da yaşayan Rus vatandaşlarının Rusça konuştuklarını ve Rus oldukları için zulme uğradıkları yönünde kamuoyu oluşturup hem Kırım'da Kırım Yüksek Konseyi'nde hem de Sivastopol Kent Konseyi'nde bir referandum düzenlemiştir. Her iki referandumdan da bağımsızlık yönünde oy kullanılmış ve Putin referandum sonrası Kırım'ın Rusya'ya katılımını onaylayarak Kırım'a ilhak etmiştir (Çalışkan, 2022, s.39-40). Rusya'nın Kırım ilhakı, Batı toplumları ve NATO güçleri tarafından tanınmadığı açıklanmış ve BMGK'da Kırım'ın Rusya'ya bağlanması kabul etmemiştir. Rusya'nın Kırım'ı ilhakı konusunda Genel Kurul 68/262 sayılı kararı (A/RES/68/262) ile Rusya'nın Birleşmiş Milletler yasaları ile Ukrayna Anayasası'nı hiçe sayarak, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü açık bir şekilde ihlal ettiği belirtilmiştir (Çalışkan, 2020, s.19). Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi yaşayan Rus kökenli halkın, Rusya tarafından desteklenmesiyle başlayan ayrılıkçı hareketler, Ukrayna-Rusya arasında yaşanan krizi uluslararasılaştırmış ve Kırım'ın ilhakı Ukrayna'nın Batı yanlısı politika izlemesi isteğine verilmiş bir cevap niteliğinde olduğunu söylememiz mümkündür (Ahmadli, Taşkıran, 2020, s.128).

Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi sonrası süreçte, ülkenin doğusunda da Batı yanlısı Ukrayna hükümetine karşı bir mücadele gerçekleşmiştir. Silahlı çatışmalar ağırlıklı olarak Donbas bölgesinin en büyük iki şehri olan Luhansk ve Donetsk'te meydana gelmiştir (Erdil, 2019, s.117). Rusya'nın dolaylı yardımları sayesinde ayrılıkçıların bu çatışmada önemli kazanımları olmuştur. Bu zaferi politik bir zemine dayandırmak için 11 Mayıs 2014'de Luhansk ve Donetsk de referandumlar düzenlenmiş ve bu referandumlar sonucunda “ Donetsk Halk Cumhuriyeti ve “ Luhansk Halk Cumhuriyeti adında iki yeni devletin kurulduğu ilan edilmiştir (Uyaniker, 2017, s.52). Bu iki şehrin, iki yeni devlet olduğu ilanı Rusya ve Ukrayna dahil olmak üzere herhangi Batılı devlet tarafından kabul görmemiş ancak Rusya “karara saygı duyulması gerektiği yönünde “fikrini dile getirmiştir (Sasse, Lackner, 2018, s.144). 5 Eylül 2014 tarihinde Minsk'te yapılan Minsk-1 Anlaşması ile Ukrayna'nın doğusunda geçici ateşkes ilan

edilse de 12 Şubat 2015'te yapılan Minsk-2 Anlaşması ile de alınması gereken yeni önlem paketi üzerinde anlaşılmıştır (Nuhut, 2022, s.118).

Rusya'nın Kırım'ı işgali, Ukrayna'nın siyasi birliğini ve toprak bütünlüğünü tehlikeye atmış dolayısıyla Ukraynalılar NATO korumasına başvurmuştur. Volodimir Zelensky 2019'da iktidara gelmesiyle NATO ve ABD ile ilişkilerini geliştirip Ukrayna'nın bağımsızlığını korumak için önemli olan NATO üyeliği talebinde bulunmuştur. Ukrayna'nın NATO'ya üye olmaya sıcak bakması ve Ukrayna'yı hiçbir zaman ayrı bir bağımsız devlet olarak kabul etmemesinden dolayı Ukrayna'yı Rusya'nın bir parçası olarak görmesi, Rusya'nın Ukrayna'ya saldırmasına neden olmuştur (Demir, 2022, s.17-24).

Ukrayna 2021 yılının sonbaharında Donbas bölgesinde artış gösteren çatışmalardan dolayı Batılı ülkelerden askeri yardım talep etmesi üzerine Donetsk ve Luhansk bölgelerindeki ayrılıkçı yönetimler de karşılık olarak Rusya'dan yardım talebinde bulunmuştu.17 Şubat 2022 tarihinde Donetsk ve Lugansk bölgeleri Ukrayna tarafından bombardımana tabi tutuldu. Donetsk ve Lugansk bombalanmasından sonra Putin 21 Şubat 2022'de Lugansk ve Donetsk bölgelerinin bağımsızlığını resmen tanıdığını ilan etti ve daha sonra Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinde uzun menzilli füze atışları ile Ukrayna'ya saldırması savaşı fiilen başlatmış olup Rus birlikleri Ukrayna sınırlarını geçerek saldırılarına devam etmiştir (Buyar,Şener, 2023, s.290). Kırım'ın ilhakı ile dönülmez bir hal alan Rusya-Ukrayna çatışması 2022 Şubat ayıyla birlikte fiili olarak savaşı evrilmiştir (Kürkçü, 2024, s.111).

Rusya'nın Ukrayna'da devam eden saldırıları Birleşmiş Milletlerin silahlı çatışmaları önleme yükümlülüğü bağlamında gösterdiği başarısızlıkların en çarpıcı örneklerinden birisidir. Ukrayna Devlet Başkanı Zelensky, savaşın kayıplarını yaşayan bir ülkenin lideri olarak Birleşmiş Milletler Genel Konseyi'nin 3 Nisan 2022'deki toplantısına video konferans ile katılarak Güvenlik Konseyinin garanti etmesi gereken güvenliğin sorgulanması gerektiğini ve Birleşmiş Milletler'in garanti altına almak için oluşturduğu barışın nerede olduğunu söylemiştir (Acer, 2022, s.8). Ukrayna, 2022 Rusya'nın saldırısı sonucunda kolektif meşru müdafaa çağrısında bulunmuş ancak yanıt alamamıştı. Aynı şekilde NATO'dan da doğrudan askeri yardım talep etmiş ancak NATO savaşa dahil olmak istememiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne başvurarak topraklarının koruma altına alınması için harekete geçilmesi talebinde bulunmuş ancak Rusya'nın

Güvenlik Konseyinin dâimi üyesi olması nedeniyle yardım talebi Rusya'nın vetosu ile işletilememiştir (Yumuşak, 2023, s.180).

BMGK, Rusya'nın Ukrayna'ya savaş ilan etmesinin saatler sonra toplantı yapmış ve toplantıda Genel Sekreter Guterres, Rusya'ya geri adım atması ve “barışa bir şans vermesi” yönünde çağrıda bulunmuştur ve “yüzyılın başından beri insanlık adına en yıkıcı olabilecek savaş” sonlandırmak için Rusya'ya birliklerini geri çekmesi yönünde çağrıda bulunmuştur. Ancak çağrılar ve kınamaların ötesine gidilememiş çünkü somut tedbir alınabilmesi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin yetki ve sorumluluğu altında olan bir konudur. Konseyde Rusya'nın veto hakkını kullanması sonucu Rusya'ya karşı herhangi bir karar çıkmamıştır. Herhangi bir somut tedbirin alınmaması üzerine Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Guterres, Birleşmiş Milletler'in savaşı sona erdirmede birincil amacına ulaşmamasına rağmen asla pes edilmemesi gerektiğini vurgulayarak savaşı bir an önce sonlandırma umutlarını sıcak tutacak açıklamalarda bulunmuştur (Acer, 2022, s.11). BMGK'nin 2623 sayılı kararı (S/RES/2623) ile Konsey, daimi üyelerinin oybirliği olmamasının uluslararası barış ve güvenliği sürdürülmesi konusundaki birincil sorumluluğunu yerine getirmesinin engellendiğini ifade ederek konuyu incelemek üzere Genel Kurul'un acil özel oturumunu çağırmaya karar verdi.

BM, savaşın başlamasından itibaren 2 Mart 2022 tarihinde yapmış olduğu Genel Kurulu'nda ES-II/I sayılı kararı (A/RES/ES-II/I) ile Rusya'nın işgal ettiği Ukrayna topraklarından hemen güçlerini çekmesini istedi ve Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini kınadı. Yapılan oylamada 35 çekimser, 5 hayır oya karşın 141 oy ile kabul edilmiştir. Ancak bilindiği üzere Genel Kurul kararlarının yaptırım gücü olmamasına rağmen küresel anlamda toplumsal farkındalığın oluşturulmaya çalışılması son derece elzemdir (Ülger ,2022, s.10). Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü “saldırganlığı” kınayan ve Ukrayna'nın siyasal bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünün teyit eden karar kabul edilmiştir. Guterres çabaları da somut sonuç üretememiş 5 Nisan da BMGK'nin Ukrayna ile ilgili toplantısında yaptığı konuşmasında Ukrayna'daki durumun Birleşmiş Milletler Antlaşmasına dayanan uluslararası barış ve düzen mimarisini şimdiye kadar ki en büyük meydan okumalardan biri olduğunu ifade ederek, Konseyin savaşın savunmasız insanlar üzerindeki etkisini azaltılması ve savaşın sona erdirilmesi için elinden geleni yapmasını beyan etmiştir. Guterres Birleşmiş Milletler'in Ukrayna'ya insani yardımı için Merkezi Acil Müdahale Fonu'ndan (CERF) 40 milyar dolar daha tahsis edeceğini duyurmuş

ancak Rusya'nın vetosu nedeniyle alınan bu karar uygulanamamıştır. Sonuç olarak uluslararası barış ve güvenliği korumak için kurulan Birleşmiş Milletler acilen ihtiyaç duyulan insani yardım sağlama konusunda bir kez daha görevini yerine getirememiştir (Acer,2022, s.12-13). Genel Kurul ES-II/7 sayılı kararı (A/RES/ES-II/7) ile de BM Tüzüğü'nde yer alan amaç ve ilkeleri yeniden teyit ederek, Rusya'nın Ukrayna'yı tam ölçekli üç yıldır devam ettiğini, kapsamlı, adil ve kalıcı bir barışın sağlanmasının uluslararası barış ve güvenliğin güçlendirilmesine önemli bir katkı sağlayacağını yenileyerek, Ukrayna'yı uluslararası alanda tanınan sınırları içindeki bağımsızlığına, birliğine, egemenliğine ve toprak bütünlüğünü yeniden teyit etmektedir.

Guterres dönemi bir diğer sıcak çatışması ise İsrail-Filistin Sorunuydu. 1947 yılında bir sorun haline dönüşmüş olan Filistin-İsrail sorunu aslında yüzyıllar öncesine dayanmakta ve birçok söylemde o dönemlere geri dönüşler yapılmaktadır. En çok bilineni ise Yahudi tarafının kutsal kitabı olan Tevrat'ta bu toprakların onlara vadedilmiş topraklar olduğu hipotezidir (Tutu, 2015, s.70). İsrail ile Filistin arasındaki sorunların tarihsel sürecine baktığımızda; Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı imparatorluğu himayesinde olan Filistin, İngilizler tarafından 1918'de işgale uğramış ve 1920 yılında Milletler Cemiyeti tarafından İngiltere'nin manda himayesine bırakılmıştı. 1917 yılında dönemin İngiltere Dışişleri Bakanı Arthur Balfour tarafından Siyonist liderlerden Lord Rotschild'e gönderdiği bir mektupta Filistin'de Yahudilere ait bir vatan kurulması sözünü vermiş ve bu mektup "Balfour Deklarasyonu" olarak adlandırılmaktadır (Arı, 2008, s.115).

20. yüzyılın başında Osmanlı imparatorluğu hakimiyetinin son bulmasına paralel İngiltere Filistin de bir manda yönetimi kurmuş ve Osmanlı hakimiyeti altında yüzyıllarca barış içinde yaşamış Müslüman-Yahudi toplumların derin bir çatışmasına dönüşmüştür. "Topraksız bir halk için halksız bir toprak" sloganıyla hareket eden çok sayıda Yahudi sistemli bir şekilde Filistin'e göç etmiş ve İkinci Dünya Savaşı'nda Nazilerin Yahudilere uyguladıkları muamma bu göçleri daha da hızlandırarak Filistin'in demografik yapısını bozmuştur (Doğan, 2024, s.11-12). 1947 yılına gelindiğinde İngiltere, Filistin sorununu çözmekte başarısız olduğundan konuyu 2 Nisan 1947'de Birleşmiş Milletler'in gündemine taşımıştır (Taşdemir, 2000, s.210). Filistin-İsrail sorunu Birleşmiş Milletler'in kuruluşundan itibaren ilgilendiği temel sorunlardan biri olmuştur. Sorunun başlangıcından günümüze kadar çalışmalar Birleşmiş Milletler öncülüğünde yürütülmüş, alınan kararlar uyarınca ilerlemiştir, bu yüzden Filistin-İsrail

sorununda Birleşmiş Milletler önemli ölçüde öncülük etmiştir (Urquhart, 1995, s.1). İngiltere'nin talebiyle toplanan Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 11 üyeden oluşan Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi (UNSCOP) oluşturulmuştur. Komiteye 1947 Genel Kurul kararıyla Filistin sorunu ile araştırmalar yapma ve tavsiye verme yetkisi verilmiştir (Taşdemir, 2000, s.210). 31 Ağustos 1947 tarihinde Filistin topraklarının %56'sı Yahudilere, geri kalan topraklar Araplara verilmiştir. Filistin'de yürütülen taksim siyasetini kuvvetlendiren kamuoyu oluşmuş ve Yahudilere verilen sınırların ebedi olmayacağı vurgusu yapılmıştır (Ataöv, 1970, s.59-61). BM taksim kararının kesinleşmesi, Araplar üzerinde büyük bir tepki ile karşılanmıştır (Kemiksiz, 2018, s.133). 1947 yılında "Birleşmiş Milletler Filistin Bölme Planı" ile Yahudilere devlet kurmaya dair istediklerini alma fırsatı verilmiş ve 14 Mayıs 1948'de İsrail devleti kurulmuştur (Doğan,2024, s.12).

1948 yılında kurulan İsrail ile mücadele etme konusunda Arap devletleri arasında bir rekabet vardı. Bu bağlamda Filistin'de sorunlarına sahip çıkabilmek için 28 Mayıs 1964 yılında Kudüs'te Filistin Kurtuluş Örgütü'nü (FKÖ) kurdular. Örgüt Arap devletleri tarafından tanındı. 1969 yılında başkanlığına Yaser Arafat geçmiştir. Örgütün Arafat'a bağlı daha önce gizlice kurulan El fetih örgütü de İsrail'e karşı faaliyetlerle adını duyurmuştur (Dağ, 2014, s.93).

1948-1949 ilk İsrail-Arap savaşının ardından bir diğer savaş, 1967 yılında Altı Gün Savaşı olarak bilinen savaşta taraflar arasında yaşanmıştır (Armaoğlu, 1994, s.240-243). BMGK, 1967'de Ortadoğu'da barışı tesis etmek için Mısır'ın talebi üzerine 242 sayılı kararı (S/RES/242) almıştır. Alınan 242 sayılı karar ile savaşarak toprak kazanmanın mümkün olmadığını ve bölgedeki devletlere tanınmış sınırlar içerisinde barış halinde yaşama hakkının bulunduğu vurgu yapılmıştır. Karara göre İsrail, son savaşta işgal ettiği topraklardan birliklerini çekecek ve savaş sonlandıracaktı. 1967 yılından sonra gerçekleşen İsrail-Arap müzakerelerinde 242 sayılı BMGK kararı referans olarak kullanılmıştır (Mercan, 2007, s.56).

İsrail BMGK'nin 242 sayılı kararı (S/RES/242)'na rağmen 1967 yılında işgal ettiği Suriye ve Mısır topraklarından çekilmemiş üstüne bu toprakları ilhak ettiğini açıklamıştı. Suriye ve Mısır'da 1967 Arap-İsrail savaşlarında kaybettikleri toprakları barışçıl yollardan geri alamayınca Yahudilerin en önemli dini Bayramı olan Yom Kippur Bayramı sırasında 1973 yılında İsrail'e saldırmışlardır. Çatışmalar sonunda Sovyetler

Birliği, ABD ve Birleşmiş Milletler barışçıl yollarla ateşkese varılmasını sağlamıştır (Dağ, 2014, s.98-99).

Birleşmiş Milletler 1973 yılında 338 sayılı kararı (S/RES/338) almış, Birleşmiş Milletler bu karar ile taraflardan bir an önce çatışmayı durdurmalarını ve müzakerelere başlamalarını istemiştir (Bayram, 2018, s.42). Ekim 1973 sonrası kabul edilen 338 sayılı karar, 242 sayılı karara bağlayıcılık katmıştır (Rostow, 1975, s.275).

1987’de 20 yıldan fazla süre gelen İsrail’in işgaline karşı Batı Şeria’da ve Gazze Şeridin’de ilk toplu baş kaldırı niteliğinde olan “birinci intifada” olarak adlandırılan halk isyanı ortaya çıkmış ve Filistinliler zamanla ekonomik boykotlar, grevler, işgali protesto eden ulusal bağımsızlık talep eden gösterilen yapmışlardır (Dağ, 2014, s.107). Birinci İntifada sonrası 1993-1995 Ağustos Oslo Anlaşması ile Birinci İntifada son bulmuş ancak İsrail’in Filistin topraklarında işgal ve şiddetine devam etmesi Eylül 2000’de İkinci İntifada’yı başlatmıştır (Doğan, 2024, s.12). 28 Eylül 2000’de İsrail’in muhalefet lideri Ariel Sharon’un Kudüs’te bulunan kutsal Mabet Dağı / Haram El Şerif-i ziyaret etmiş ve ziyarete istinaden işgal altındaki Filistin topraklarında yeni bir barış kaldırı dalgası yayılmaya başlamıştır bu yeni şiddet dalgası da “ikinci intifada” olarak adlandırılmıştır (Pressman, 2003, s.115). Bu süreçler 2005 yılına kadar sürse de taraflar arasında yaşanan çatışmalar günümüze kadar devam etmektedir (Doğan, 2024, s.12).

27 Ekim 2023’te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda ES-10/21 kararı (A/RES/ES-10/21) alınmış ve Ürdün tarafından Gazze’de acil kalıcı ve sürekli bir insani ateşkesin olabilmesi için Özel Acil Filistin oturumu gerçekleştirilmiştir. Oylamada 120 evet, 45 çekimser, 14 red oy kullanılmıştır. Oturumda hukuka aykırı olarak tutulan tüm sivillerin koşulsuz serbest bırakılması, insani yardımların ulaştırılması, çatışmaların bir an önce durdurulmasına, uluslararası hukukun uygulanması gerektiği konularına değinilmiştir (Çetin, 2023). ES-11/21 sayılı Genel Kurul kararı ile çocuklar ve silahlı çatışmalarda sivillerin korunmasına ilişkin Güvenlik Konseyi’nin kararları teyit edilerek, 7 Ekim 2023 İsrail’in Filistin saldırısından bu yana şiddetin tırmanmasından duyulan derin endişe dile getirilmiş ve Filistinli ve İsraili sivilleri hedef alan tüm şiddet eylemleri kınanmıştır. Guterres’in çabalarına ve Gazze Şeridi’ndeki Filistinli sivil nüfusun en temel ihtiyaçlarına yanıt vermek üzere insani yardımın acil bir destek verilmesine, BM insani yardım kuruluşları Gazze’ye insani yardımların kesintisiz, engellenmeden ulaşması talebinde bulunmuştur.

Oturum sonrası kabul edilen maddeler Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiş olmasına rağmen alınan karara İsrail uymamış, üstüne saldırılara daha da yoğun bir şekilde devam ederek savaş suçu ve insanlığa karşı suçları işlemeye devam etmiştir. Gazze'ye gönderilen yardımlara engel olan İsrail protesto edilmiş ve Gazze'deki halkın Gazze dışına yeni yerlere göç etmesi çağrısında bulunmuştur. İsrail'in bu tutumuna Guterres Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği görevine geldikten sonra BM Antlaşma'sından kaynaklı 99. Maddedeki yetkisini ilk kez İsrail'in haksız işgaline karşı, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına yönelik mevcut durumun daha da ağırlaştırabileceğini düşündüğünü belirterek, Gazze'deki insani felaketin durması için 6 Aralık 2023 kullanmış, dolayısıyla Guterres Gazze'deki felaketin bir an önce durması için konuyu Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin dikkatine sunmuş, acil ateşkes için üstün gayretler gösterilmesi ve harekete geçmesi yönünde çağrıda bulunmuştur (Guterres, 2023).

BMGK'nin 2712 sayılı kararı (S/RES/2712) ile Konsey, sivillere yönelik insani yardımların ulaştırılması için Gazze Şeridi genelinde yeterli sayıda acil ve genişletilmiş insani koridorlar talep eder. Konsey, BM'nin amaçlarını ve ilkelerini yeniden teyit ederek, çatışmalara taraf olan herkesin uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukukunun yükümlülüklerine uyması gerektiğini yeniden teyit ederek, Gazze Şeridi'ndeki insani durumdan ve bunun sivil nüfus üzerindeki ağır etkisinden özellikle çocuklar üzerindeki orantısız etkisinden derin endişe duyduğunu ifade ederek, Guterres'in çabalarını takdir eder ve çabalarının devam etmesini ister. 2720 sayılı kararı (S/RES/2720) ile Konsey, Gazze Şeridi'nin 1967'de işgal edilen toprakların ayrılmaz bir parçası olduğunu yineleyerek, insani durumun vahim ve hızla kötüleşmesi nedeniyle derin endişe duyduğunu ifade ederek, Gazze Şeridi'ndeki çatışmanın sivil nüfus üzerindeki ağır etkisine dikkat çekmektedir. Guterres'den Gazze Şeridi'ndeki sivil halka insani yardımları ulaştırılmasını hızlandırmak amacıyla, çatışmaya taraf olmayan devletler aracılığı ile insani yardım gönderilmesini koordine etmesi ve izlemekten sorumlu Kıdemli İnsani ve yeniden Yapılanma Koordinatörü atamasını talep etmiştir.

Genel Kurul'da İsrail'in çatışmayı durdurulmasının oylaması sonucu Guterres'in Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne bulunduğu çağrılar üstüne bir de dünyanın birçok bölgesinde İsrail karşıtı protestoların artması gibi faktörler Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ni harekete geçirip uzun oturumlar sonunda 2728 sayılı kararı (S/RES/2728) aldı. 25 Mart 2024'te 15 üyesi bulunan Konsey'de "Gazze'de acilen

ateşkesin sağlanması ve çatışmanın sonlandırılması” için karar tasarısı kabul edildi yapılan oylamada 14 evet oyu kullanılırken ABD çekimser oy veren tek ülke oldu. Tasarıda her iki tarafın da “tüm rehineleri koşulsuz ve derhal serbest bırakılması ve çatışmalara derhal son verilmesi” kararlaştırıldı. Guterres tarafından kararın bağlayıcı olduğu ve uygulanmadığı takdirde kötü sonuçlar doğuracağı mesajı verilmesi de önemli bir gelişme olarak kabul görmüştür (BBC,2024). İlgili kararda Güvenlik Konseyi 2712, 2720 sayılı kararlar doğrultusunda insani yardımın büyük ölçekte sağlanması önündeki tüm engellerin kaldırılmasını talep eder. Tüm taraflarca kalıcı ve sürdürülebilir bir ateşkese yol açacak Ramazan ayı için derhal ateşkes yapılmasını talep eder ve tüm rehinenin derhal ve koşulsuz serbest bırakılmasını ve diğer insani ve tıbbi ihtiyaçların karşılanmasını talep eder. 2735 sayılı karar (S/RES/2735) ile Konsey, Mısır, Katar ve ABD tarafından sunulan kararda Hamas’ın İsrail’in sunduğu esir takası ve ateşkes anlaşmasını kabul etmesi çağrısında bulundu. Gazze Şeridi’nde, Gazze topraklarını daraltan demografik veya toprak değişikliğine yönelik her türlü girişimi reddeder.

Bugün geline nokta ise İsrail ordusunun Filistin topraklarında aylarca uyguladığı saldırılar sonucunda on binlerce fazla Filistinlinin hayatını kaybetmesine yine on binlerce Filistinlinin yaralanmasına sebep olmuştur. Birçok tarihi yerleşimler dahil olmak üzere camiler, okullar, hastaneler zarar görmüş, çoluk-çocuk, kadın-erkek, yaşlı-genç demeden İsrail’in insanlığa karşı suç işlediği açık bir şekilde görülmektedir (Daban,2024, s.1637). İsrail’in Filistin’e yönelik başlattığı işgal, 21. yüzyılda eşi benzeri görülmemiş bir şiddete dönüşmüş ve bu tezin kaleme alındığı tarihlerde İsrail, Filistinlilere yönelik yaptığı şiddet yanlısı tutumunu devam ettirmektedir (Doğan, 2024, s.12).Aşağıda Tablo 3.9’da Guterres’in görev süresi boyunca sergilediği performansa yer verilmiştir.

Tablo 3.9. Guterres'in BM Genel Sekreterliğindeki Performansı

99.Maddeye Başvurması	+	Filistin-İsrail Savaşı
BMGK'ya Çağrıda Bulunması	+	Filistin-İsrail Savaşı Ukrayna-Rusya Savaşı Dağlık Karabağ
BMGK Kararlarına Etkisi	+	Filistin-İsrail Savaşı
Düzenlediği Barış Operasyonu	-	-
İnsani Yardım Müdahalesinde Bulunma	+	Ukrayna-Rusya Savaşı

Sonuç olarak yukarıdaki değerlendirmeler ışığında Guterres; Filistin-İsrail Savaşı'nda durumun şiddetini artırması üzerine Güvenlik Konseyini toplantıya çağırıştır. Guterres, Gazze'deki sivillerin büyük tehlike altında olduğunu ve sağlık sisteminin çökmek üzere olduğunu belirterek, acil insani ateşkes çağrısında bulunmuştur. İsrail-Filistin çatışmasında olduğu gibi yeri geldiğinde inisiyatif alarak 99. maddedeki yetkiyi kullanan Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinden biri olmuştur. Dağlık Karabağ Sorunu'nda tarafları sivillere yönelik saldırılarda bulundukları için kınamış ve resmi BM kararı çıkmaması üzerine Konseyi toplantıya çağırıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı'nda, Rusya'ya geri adım atması ve barışa bir şans vermesi yönünde çağrı yapmıştır. Guterres, barış operasyonu düzenleme konusunda başarısız olurken, 99.maddeye başvurma, BMGK'ni çağrıda bulunma, BMGK'nin kararlarına etki, insani yardım müdahalesinde bulunma konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

Bölüm sonu değerlendirmesi yapacak olursak; BM Genel Sekreterlerinin performansları, hem kişisel özellikleri hem de görev süreleri boyunca uluslararası konjonktürle doğrudan ilişkilidir. Genel Sekreterlerin performans analizini yaparken, BM'nin mevcut yapısını ve yapısal sınırlılıklarını göz ardı etmemek gerekir. Güvenlik Konseyinin daimi üyelerinin siyasi çıkarları Genel Sekreterin uluslararası çatışmalarda hareket alanını daraltmaktadır. Bu sebepten ötürü, Genel Sekreterin başarısı yalnızca aldığı inisiyatifler üzerinden değil aynı zamanda mevcut uluslararası konjonktür içinde değerlendirilmelidir.

Genel Sekreterlerin farklı dönemlerde farklı yönleri öne çıkmıştır. Lie örgütün ilk Genel Sekreteri olmasına rağmen Kore Savaşında önemli bir rol üstlenmiştir. Hammarskjöld kişisel inisiyatifi ve bağımsız hareket alanını oluşturarak aktif Genel Sekreter modelinin ilk örneğini oluştururken, U Thant ise örgüte karşı yenilikçi yaklaşımdan ziyade, radikal değişimleri çekingen yaklaşan tarafsız bir duruş sergilemeyi tercih etmiştir . Waldheim daha temkinli ve bir o kadar da pasif bir profil çizerken , Cuellar ise İran-İrak ve Afganistan sorunlarında arabulucu rolüyle ön plana çıkmıştır. Ghali’de aktif bir sekreterlik performansı sergilemiştir. Annan, insani müdahale konularında BM’yi etkin kılmaya çalışırken, Ki-moon ise daha ihtiyatlı politikalar izlemeyi tercih etmiştir. Son olarak Guterres ise uluslararası çatışmalarda inisiyatif alabilen bir Genel Sekreter performansı sergilemektedir. Her bir Genel Sekreter, BM’nin temel ilkelerine bağlı kalarak, aynı zamanda da diplomatik yaklaşımları ve kişisel özellikleri ile Genel Sekreterliğe kendi izlerini bırakmışlardır.

SONUÇ

Bu tez çalışmasında, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin uluslararası çatışmalarda gösterdikleri performansları incelenmiştir. Birleşmiş Milletler içerisinde uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için ağırlıklı olarak yetki, Güvenlik Konseyine verilmiş olsa da örgütün uluslararası politikada görünen yüzü ve en yüksek memuru Birleşmiş Milletler Genel Sekreteridir. Birleşmiş Milletler Genel Sekreterleri uluslararası çatışmaların çözümünde önemli rol edinmişlerdir. Üstlendikleri rolde kişisel özellikleri etkili olmuştur. Kuruluşun en üst düzey memuru olan Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Birleşmiş Milletlerin uluslararası her alanda temsil etmektedir. Bir Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası bir örgütte başarılı olabilmesi için birçok yetkiyi etkin bir şekilde kullanmalıdır. Üstlendiği görevleri başarabilen, hedeflerine ulaşma noktasında istikrar gösteren, yeri geldiğinde inisiyatif ve risk alabilen, krizlere hızlı ve etkin çözümler üretebilen, olaylarda tarafsız kalabilen, ikna kabiliyeti yüksek ve etkili iletişim becerilerine sahip olması gerekir. Bu doğrultuda saydıklarımız özellikler göz önünde bulundurulduğunda Genel Sekreterlerin kişilik ve politik duruşu Birleşmiş Milletler faaliyetlerinde göstermiş olduğu performanslarla doğru orantılıdır.

99.madde Genel Sekreterlere, Güvenlik Konseyinin dikkatini çekebilme ve Genel Sekreteri Birleşmiş Milletler içerisindeki etkisini ve rolünü artırmaktadır ancak Güvenlik Konseyinin daimi üyelerinin veto hakları bu etkinliğe sınırlandırmaktadır. Herhangi bir veto durumunda karşılaşınca Genel Sekreterin etkin olması mümkün değildir, bir nevi Güvenlik Konseyinin daimi üyelerinin rızası, Genel Sekreterin performanslarındaki başarısına yön verdiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Çalışmamız dahilinde yer alan Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin uluslararası çatışma çözümüne yönelik gösterdikleri performanslarda BM'den aldıkları yetkiyle görev süreleri boyunca kişisel özellikleri, çatışmalarda üstlendikleri rol ve sahip oldukları bakış açıları, gerek Birleşmiş Milletlerin yapısı gerekse uluslararası koşullar, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin etkinliğini ve faaliyet alanını kısıtladığını söyleyebiliriz.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin Birleşmiş Milletler antlaşmasının 99. maddesinden kaynaklı yetkisini uluslararası barış ve güvenliğe karşı tehdit edebileceğini düşündüğü “herhangi bir konuyu” Güvenlik Konseyinin dikkatine sunmasından

bahsetmektedir. Genel Sekretere verilen bu yetki ile ilgili herhangi bir sınırlandırmaya tabi tutulmamıştır. Dolayısıyla Genel Sekreterin rolü hakkında kesin tanımlamalar hali hazırda mevcut değildir. Genel Sekreter uluslararası çatışmalarda gösterileceği performanslarda Antlaşmadan kaynaklı boşlukları kullanıp kullanmama ya da idari veya siyasi bir rol üstleneceğini de kişisel özelliklerin yanı sıra örgütün ve büyük güçlerin etkisi olmuştur. Tek tek tüm Genel Sekreter performanslarına yer verdiğimiz çalışmamızda kimilerinin daha aktif kararlı daha bağımsız adımlar attığı ve gerektiğinde daha inisiyatif aldığı görülürken kimilerinde ise daha etkisiz ve pasif olduğu sadece Genel Sekreterliği bir memur görevinde icra ettikleri görülmektedir.

İlk BM Genel Sekreteri Lie'nin ilk Genel Sekreter olması sebebiyle kendisinden önceki Genel Sekreterlerin tecrübelerinden yola çıkması söz konusu değildi ve çevresel sınırlamalara rağmen çatışma çözümü konusunda Genel Sekreterin rolünün geliştirilmesi gerektiği inancına sahip oldu ve bu yönde hareket etmiştir. Lie; görev yaptığı süre boyunca Soğuk Savaş Döneminin sınırlamalarına rağmen yenilikçi olmayı tercih etmiş ve Genel Sekreterin siyasi yönünün daha baskın olması gerektiğini savunmuştur. Kore Savaşı sırasında Güvenlik Konseyinin kararları doğrultusunda etkili hareket etmiştir. Genel Sekreterliği boyunca inisiyatif alması gereken durumlarda geri adım atmamıştır. Lie, 99.Maddeye başvurma ve barış operasyonu düzenleme konularında başarısız olurken, BMGK'ni çağrıda bulunma, BMGK'nin kararlarına etki ve insani yardım müdahaleleri gibi konularında başarılı bir Genel Sekreterdir.

Hammarşkjöld, Genel Sekreterler arasında “general” olan tek BM Genel Sekreteridir. Hem kişisel özellikleri ve diplomatik yeteneklerinin yanı sıra Birleşmiş Milletler Antlaşması'ndan kaynaklı imkanları kullanmaktan çekinmemesi, Hammarşkjöld'e bu başarıyı getirmiştir. Görev yaptığı süre boyunca bağımsız bir rol oynamış ve çatışmaların çözümünde tercihini inisiyatif almaktan yana kullanmıştır. Süveyş Krizi sırasında Hammarşkjöld tarafından BM Acil Müdahale Gücü (UNEF)'nün kurulması ile krizin çözümünde önemli rol oynamıştır. Lübnan Krizinde de Güvenlik Konseyindeki çıkmaz nedeniyle, siyasi sorumluluk almak adına Genel Sekretere yüklenen rolden daha fazla müdahalelerde bulunmuş ve BM Gözlem Grubu Lübnanı (UNOGIL) oluşturarak inisiyatif alanını genişletmiştir. Kongo Krizinde ise bağımsız hareketleri zirve yapmış ve BM Antlaşma'sından kaynaklı 99. maddedeki yetkisini kullanarak, Kongodaki durumu görüşmek için Güvenlik Konseyini toplantıya çağırmıştır. Böylelikle 99. maddeden kaynaklı yetkiyi kullanan ilk Genel Sekreter olmuştur. Hammarşkjöld , 99.maddeye

başvurma, BMGK'ni çağrıda bulunma, BMGK'nin kararlarına etki, barış operasyonu düzenleme, insani yardım müdahalesinde bulunma konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

U Thant , Genel Sekreter olarak gerek dünya politikasına gerekse örgüte karşı yenilikçi yaklaşımdan ziyade, radikal değişimleri çekingen yaklaşan tarafsız bir duruş sergilemeyi tercih etmiştir. Hammarskjöld kadar aktif olduğunu söyleyemesek de gerektiğinde inisiyatif alabilen bir Genel Sekreter olmuştur. U Thant'ın Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri olarak yürüttüğü görevde en dikkat çekici unsurlardan biri, onun Budist inancının diplomatik tutumuna ve etik yaklaşımına yansımasıdır. Geleneksel bir Budist eğitimle yetişen U Thant, yaşamı boyunca barış, hoşgörü, tevazu ve içsel disiplin gibi Budist değerleri ön planda tutmuştur. Dolayısıyla U Thant'ın Budist kimliği, onun liderliğini şekillendiren temel faktörlerden biri olmuştur. Küba Füze Krizinde Kenndy ve Khrusyvhchev'e mektuplar yazarak, krizin tırmanmasını önlemeye çalışmıştır. Bu rol, iyi niyet misyonu çerçevesinde bir girişimdi. Yemen-Batı İran'da barış gücü oluşturulması için çaba göstermiş ve BM Yemen Gözlem Misyonu (UNYOM)'nu oluşturmuştur, yine Kıbrıs'ta BM Barış Gücü (UNFICYP) oluşturulması için çaba göstermiştir. U Thant'ın barış gücü konusundaki rolü büyüktür. Hindistan-Pakistan sorununda da BM Hindistan Pakistan Askeri Gözlem Grubu (UNMOGIP)'nu oluşturmuştu. Anlaşmadan kaynaklı yetkisini kullanarak 2 Milyar Dolar harcamış ve bu bütçe herhangi bir yetkilendirme olmaksızın böyle bir fonun ilk kez kullanılmasıydı. Uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bu savaş, U Thant'ın müdahaleleri sonucunda sonlanmıştır. İran- Bahreyn arasındaki sorunda U Thant'ın iyi niyet girişimi üzerine çözülmüştür. U Thant, 99.maddeye başvurma, insani yardım müdahalesinde bulunma, BMGK'nin kararlarına etki konularında başarısız olurken, BMGK'ni çağrıda bulunma, barış operasyonu düzenleme konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

İlk Genel Sekreter Lie'den beri en çok eleştirilen ve etkisiz, bir o kadar da pasif olan şüphesiz Waldheim'dir. Genel Sekreterlik görevine daha idari bir rol oynamayı tercih etmiş ve büyük güçlerle karşı karşıya gelme riskini göze alamamıştır. Waldheim, her zaman Soğuk Savaşın sınırları dahilinde hareket etmeyi benimsemiş ve büyük güçler ile karşı karşıya gelmeyi tercih etmemiştir. O dönemde Güvenlik Konseyi daimi üyeleri inisiyatif alan bir Genel Sekreter istemiyolardı. Zaten Waldheim de tam olarak daimi üyelerin istediği gibi bir Genel Sekreter performansı sergilemekteydi. Kıbrıs Sorunu'nda, Waldheim'in görev süresinin sonunda 458 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı ile iyi

niyet girişiminin ötesinde taraflar arasında görüşmeleri yeniden başlatma çağrısı yapılsa da, bir nevi iyi niyet misyonundan ziyade arabuluculuk misyonu yönünde bulunma çağrısında bulunulsa da Waldheim inisiyatif alamamıştır. İran ve ABD arasında yaşanan Rehineler Krizi'nde, Güvenlik Konseyini toplantıya çağırması ve iyi niyet misyonunu üstlenmiştir. Waldheim, 99.maddeye başvurma, BMGK'nın kararlarına etki, barış operasyonu düzenleme, insani yardım müdahalesinde bulunma konularında başarısız olurken, BMGK'ni çağrıda bulunma konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

Cuellar, Waldheim'e göre aktif bir performans sergilemiştir. Görevi boyunca Genel Sekreterlik makamını; kişisel değil, kamusal rolde bir makam ve bir ekip çalışması olarak görüyordu. Genel olarak sakin bir diplomat olarak bilinmekteydi. Genel Sekreteri idari ya da siyasi rolünden ziyade her iki rolü de dengede olması gerektiğine inanıyordu. Cuellar, Kıbrıs Sorunu'nda iyi niyet misyonunu üstlenmiştir. Hatta bir tık ileriye giderek, "Fikirler Dizisi"ni sunarak arabulucu rolü üstlenmiş ve iyi niyet girişimcisi olarak yetkilerini aşmakla eleştirilse de taraflara önerilerde bulunmuştur. İran-Irak arasındaki savaşta da konuyu ele almak için taraflar arasında diplomatik görevler üstlenmesi ve sivil alanların bombalanmasını durdurmak için gösterdiği mücadele ile birçok hayatı kurtarmıştır. İran-Irak arasında ateşkes sağlandığında Cuellar'ın arabuluculuğunun payı büyüktür. Afganistan'ın işgalinde Cuellar'ın müdahaleleri sonucunda BM İyi Niyet Misyonu (UNGOMAP) oluşturulması, BM ve Cuellar'ın başarılarının göstergesidir. Cuellar, 99.maddeye başvurma, BMGK'nin kararlarına etki konularında başarısız olurken, BMGK'ni çağrıda bulunma, insani yardım müdahalesinde bulunma, barış operasyonu düzenleme konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

Ghali, aktif bir Genel Sekreterlik performansı sergilemiştir. Bu yönüyle Hammarskjöld'e benzetilmiştir. Bosna-Hersek savaşında Ghali'nin performansı yetersiz kalmıştır. Somali'de Ghali, durumun ciddiyetine odaklanıp, geleneksel barışı koruma operasyonunun Somali'de yetersiz kaldığının altını çizerek, gerekli personelin ve yetkilerin artırılmasını talep etmiştir. Ruanda'daki çatışma da ise Güvenlik Konseyinin acil önlem alma konusunda ısrarcı olmasından dolayı Clinton yönetimi tarafından yetkilerini aştığı düşünülüp, eleştirilmiş ve BM Ruanda Yardım Misyonu (UNAMIR)'nu kurdu. Ghali, 99.maddeye başvurma konusunda başarısız olurken, BMGK'ni çağrıda bulunma, BMGK'nin kararlarına etki, insani yardım müdahalesinde bulunma, barış operasyonu düzenleme konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

Annan, kariyerine Birleşmiş Milletler bünyesinden başlayarak Genel Sekreterlik görevine atanan ilk Genel Sekreter olmuştur. Bu durum Annan'a önemli katkılar sağlamıştır. Genel Sekreterlikte aktif ve inisiyatif alabilen bir Genel Sekreter performansı sergilemiştir. Annan'ın kararlı, kriz anlarında etkin plan ve stratejik üretebilen Genel Sekreter oluşu, ona 10 yıllık görev süresi boyunca BM'ye damgasını vurmuş bir Genel Sekreter olma başarısı getirmiştir. Annan, Kongo'da yaşanan çatışmaların önüne geçmek için Güney Afrika Kalkınma Topluluğu ve Afrika Birliği Teşkilatı ile diplomatik çalışmaları sonucu anlaşma sağlanması, Annan'ın şahsen dahil olduğu görüşmelerin ve yapmış olduğu arabuluculuğun sonucunda gerçekleşmiştir. Doğu Timor'da Annan, demokratik ve güvenli bir referandum ortamı oluşturmuş ve Annan tarafından yönetilen referandum sonucu Doğu Timor bağımsız olmuştur. Sierra Leone'de Annan'ın önerisi üzerine BM Gözlem Misyonu (UNOMSIL) oluşturulmuş ve Annan iyi niyet misyonunu üstlenmiştir. Kongo, Doğu Timor ve Sierra Leone'de yaşanan olayların sonlandırılmasında Annan'ın payı büyüktür. Afganistan'daki BM Yardım Misyonu (UNAMA)'nın oluşturulmasında rol oynadı. Misyonun oluşturulması ile ülkenin yeniden inşasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Irak savaşında Annan'ın diplomatik yetenekleri Saddam Hüseyin ile gerçekleştirdiği görüşmelerde alenen görülmüştür. Ancak Annan'ın tüm müdahaleleri ABD'yi savaştan vazgeçirmek için yeterli olmadı. Annan, Darfur'daki yaşananları uluslararası toplum ve Güvenlik Konseyinin gündeminde tutma konusunda kararlıydı. Annan'ın görevi boyunca ilerlemeler kaydedilse de Güvenlik Konseyindeki fikir ayrılıklarından dolayı geciken müdahalelerden dolayı kalıcı çözüm sağlanamamıştır. Savaşın harap ettiği Kosova'da ise, sivillerin özgürlüğüne kavuşabilmesi için mücadele etmiş, BM öncülüğünde Annan liderliğinde kurulan BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu (UNMIK) sayesinde, Kosova'da sivillerle yakın ilişkiler kurarak eğitim, sağlık, ekonomi, posta gibi hizmetleri kapsayacak kadar geniş görev kapasitesi ile yetkilendirilmiş ve yurtlarından edilen yüz binlerce Kosovalı Arnavut UNMIK sayesinde Kosova'ya dönebilmiştir. Annan'ın Kıbrıs'taki arabuluculuk çabaları Güvenlik Konseyi tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. 2002 yılında Annan'ın arabuluculuğu ile kendi adını taşıyan, taraflara sunduğu Annan Planı Türk tarafının kabul etmesine rağmen, Rum tarafının reddetmesi üzerine rafa kalkmıştır. Yakın döneme kadar Kıbrıs Sorununun çözüme kavuşması için elle tutulur tek girişim Genel Sekreter Kofi Annan'ın "Annan Planı"dır. Annan, 99.maddeye başvurma konusunda başarısız olurken, BMGK'ni çağrıda bulunma,

BMGK'nin kararlarına etki, barış operasyonu düzenleme, insani yardım müdahalesinde bulunma konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

Ban Ki-moon Genel Sekreter olarak görevi boyunca idari bir memur görevi üstlenmiştir. Genel Sekreterlik görevinde daha ihtiyatlı bir performans sergilemiştir. Önceki Genel Sekreter Annan gibi aktif bir Genel Sekreter performansı sergilemediği için eleştirilmiştir. Güvenlik Konseyi tarafından Ki-moon'un, Darfur'da barış ve istikrarı teşvik etme yönündeki çabaları takdir edilse de Darfur'daki durum ve insani kriz devam etmektedir. Kıbrıs Sorunu'nda da taraflar arasında müzakereleri yeniden başlatsa da, iyi niyet çabaları çözüm getirmemiştir. Irak için yeni bir Özel Temsilci ataması ve iyi niyet misyonunu üstlenmesi, Güvenlik Konseyi tarafından takdir edilse de bu çabalar Irak için çözüm getirmemiştir. Libya'daki çatışmada 1970 ve 1973 sayılı BMGK kararlarının alınmasında diplomatik liderlik yaptı. Ki-moon, 99.maddeye başvurma ve BMGK'nin kararlarına etki konularında başarısız olurken, BMGK'ni çağrıda bulunma, barış operasyonu düzenleme, insani yardım müdahalesinde bulunma konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur.

Guterres, Genel Sekreterlik görevinde aktif bir performans sergilemektedir. Guterres dönemi Kıbrıs'la ilgili üstlendiği iyi niyet misyonu ile sürdürülebilir bir çözüm üretilmemiştir. Dağlık Karabağ Sorunu'nda tarafları sivillere yönelik saldırılarda bulundukları için kınamış ve resmi BM kararı çıkmaması üzerine Konseyi toplantıya çağırmıştır. Rusya-Ukrayna Savaşı'nda, Rusya'ya geri adım atması ve barışa bir şans vermesi yönünde çağrı yapmıştır. Ancak yapılan çağrılar ve kınamaların ötesine gidememiş ve somut bir tedbir alınamamıştır. Çünkü bu konu BMGK'nin yetki ve sorumluluğu altında olan bir konudur. Rusya'nın veto hakkını kullanması sonucu karar çıkmamıştır. Filistin-İsrail Savaşı'nda durumun şiddetini artırması üzerine Guterres, Güvenlik Konseyini toplantıya çağırmıştır. Konsey, Guterres'in çabalarını takdir etmiş ve çabalarının devam etmesi yönünde çağrıda bulunmuştur. Guterres, Gazze'deki sivillerin büyük tehlike altında olduğunu ve sağlık sisteminin çökmek üzere olduğunu belirterek, acil insani ateşkes çağrısında bulunmuştur. İsrail-Filistin çatışmasında olduğu gibi yeri geldiğinde inisiyatif alarak 99. maddedeki yetkiyi kullanan ender Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinden biri olmuştur. Guterres, barış operasyonu düzenleme konusunda başarısız olurken, 99.maddeye başvurma, BMGK'ni çağrıda bulunma, BMGK'nin kararlarına etki, insani yardım müdahalesinde bulunma konularında başarılı bir Genel Sekreter olmuştur. Aşağıda Lie'nin görev süresi boyunca sergilediği

performansa yer verilmiştir. Aşağıda Tablo 3.10’da tüm BM Genel Sekreterlerinin görev süreleri boyunca sergiledikleri performanslara yer verilmiştir.

Tablo 10. BM Genel Sekreterlerinin Uluslararası Çatışmalardaki Performansları

BM Genel Sekreterleri	99.Maddeye Başvurulması	BMGK’ya Çağrıda Bulunması	BMGK Kararlarına Etkisi	Düzenlediği Barış Operasyonu	İnsani Yardım Müdahalesinde Bulunma
Trygre Lie	-	+	+	-	+
Dag Hammarskjöld	+	+	+	+	+
U Thant	-	+	-	+	-
Kurt Waldheim	-	+	-	-	-
Perez De Cuellar	-	+	-	+	+
Boutros Ghali	-	+	+	+	+
Kofi Annan	-	+	+	+	+
Ban Ki-moon	-	+	-	+	+
Antonio Guterres	+	+	+	-	+

Sonuç olarak Tablo 3.10’a baktığımızda tüm Genel Sekreterlerin görev süreleri boyunca sergiledikleri performansları; gerek uluslararası sistemden gerek Güvenlik Konseyinin veto yetkisine sahip daimi üyelerinden kaynaklı yaşanan çözüm tikanıklarından gerekse Genel Sekreterlerin kişisel özelliklerinden dolayı farklılık göstermektedir. Dolayısıyla 99.madde gibi Genel Sekretere, Güvenlik Konseyinin

dikkatini çekebilecek bir yetki verilmesine rağmen her Genel Sekreterin başarı oranı aynı değildir.

Soğuk Savaş Dönemi ile Soğuk Savaş sonrası Genel Sekreterlerin çatışma çözümü yaklaşımlarındaki farklılıklar uluslararası sistemdeki değişikliklerle ilişkilidir. Soğuk Savaş Dönemi iki kutuplu sistem olması nedeniyle BM'nin ve doğal olarak Genel Sekreterin hareket alanı kısıtlıydı. İki süper güç olan ABD ve Sovyetler Birliği'nin rekabeti nedeniyle Genel Sekreterler daha dar bir sistemde tarafsız ve diplomatik roller üstlenmişlerdir. Güvenlik Konseyinde sık sık veto krizlerinin yaşanmasıyla BM'nin etkinlik alanı azalmıştır.

Dolayısıyla Genel Sekreterlerin de etkinlik alanı azalmış olmuştur. Soğuk Savaş Döneminde görev yapan Genel Sekreterlerin performansına baktığımızda; Trygve Lie, görev yaptığı süre boyunca Soğuk Savaş Döneminin sınırlamalarına rağmen yenilikçi olmayı tercih etmiş olmasına rağmen Soğuk Savaş atmosferinde bağımsız kalmakta zorlanmıştır. Kore Savaşı'nda ABD yanlısı tavır alması, Sovyetler Birliği tarafından eleştirilmesine neden olmuş ve istifa etmek zorunda bırakılmıştır. Dag Hammarskjöld Kongo Krizine doğrudan müdahale eden ilk Genel Sekreter olmuş ve Soğuk Savaşın iki kutuplu dünyasına rağmen aktif bir performans sergilemiştir. Kongo Krizinde bağımsız hareketleri dikkat çekmiş ve Sovyetler Birliği 151 tarafından eleştirilmiştir. U Thant, Soğuk Savaşın atmosferinde radikal değişimleri çekingen yaklaşan tarafsız bir Genel Sekreter performansı çizmiştir. Küba Krizinde etkili bir arabuluculuk yapmasına rağmen genellikle Soğuk Savaş Döneminde sessiz diplomasiyi benimsemiştir. Kurt Waldheim ise tam da Soğuk Savaş atmosferine uygun temkinli ve pasif bir performans sergilemiştir. Cuellar'de Soğuk Savaş atmosferinde aktif bir Genel Sekreter performansı sergilemiş ve diplomatik denge kurmada etkili bir Genel Sekreter olmuştur.

Soğuk Savaş sonrası dönem de tek kutuplu ya da çok kutuplu sistemde BM daha geniş hareket alanı bulmuştur. Güvenlik Konseyi iki süper güç olmadan daha fazla karar almış ve barış inşası, önleyici diplomasi gibi pro-aktif bir rol oynamıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde BM uluslararası meşruiyetin merkezi konumuna gelmiş ve dolayısıyla da Genel Sekreter daha geniş hareket alanı bulmuştur.

Soğuk Savaş sonrası görev yapan Genel Sekreterlerin performansına baktığımızda ise; Soğuk Savaş sonrası göreve gelen ilk Genel Sekreter Ghali'nin bu yeni atmosferin

de etkisi ile bağımsız hareket etme isteği görülmüştür. Boutros Ghali “Barış İçin Gündem” raporunu yayınlayarak barış yapımı, barışı koruma, barış inşası ve önleyici diplomasi gibi yeni kavramlar ortaya koydu. Kofi Annan Soğuk Savaş sonrası Ghali’den daha fazla aktif bir performans sergilemiştir. ABD’nin Irak işgalini eleştirmiş ve insan haklarına daha fazla ön plana çıkararak insancıl müdahale yanlısı olmuştur. Güçlü kamu diplomasisi ile Genel Sekreterlikte öne çıkan etkili bir liderlik yapmıştır. Ban Ki-moon ise sadece askeri çatışmalarla değil iklim değişikliği göç gibi krizlerle yeni uluslararası tehditlerle mücadele anlayışını benimsedi ve siyasi krizlerde bir tık pasif kalmıştır. Antonio Guterres, söylemi güçlü ve inisiyatif alabilen aktif bir Genel Sekreter performansı sergilemiştir.

Soğuk Savaş Dönemi Genel Sekreterler sınırlı ve diplomatik roller üstlenmesini gerektirirken, Soğuk Savaş sonrası dönemde daha aktif ve müdahaleci roller üstlenebilecekleri bir alan bulmuşlardır. Sonuç olarak uluslararası çatışma çözümünde Genel Sekreterlerin etkisi sadece kişisel liderlik özellikleri ile değil, aynı zamanda görev süreleri boyunca uluslararası sistemdeki güç dengesi ile de ilişkilidir. Soğuk Savaş Dönemi Genel Sekreterler sınırlı ve diplomatik roller üstlenmesini gerektirirken, Soğuk Savaş sonrası dönemde daha aktif ve müdahaleci roller üstlenebilecekleri bir alan bulmuşlardır.

Çalışmanın başında belirlenen sorularda ulaşılan sonuç ise; uluslararası barış ve güvenliğin korunması için kurulan uluslararası bir örgüt olan Birleşmiş Milletlerin uluslararası çatışma çözümünde başarısını kısıtlayan etken; Güvenlik Konseyi daimi üyelerine tanınan veto yetkisidir. Örgüt İkinci Dünya Savaşı’nın uluslararası atmosferinden sonra kurulmuş ve günümüzde de uluslararası sistemin değişmesine rağmen daimi üyelerine tanınan veto yetkisi ile ilgili herhangi bir reform çalışması yapılmamıştır. BM’de sistem sorunları ve reform ihtiyaçları Genel Sekretere sınırlı bir hareket alanı bırakmış ve Genel Sekreterin başarılı bir performans sergilemesine engel olmuştur. Bundan dolayı Güvenlik Konseyinin daimi üyeleri, söz konusu kendi çıkarları ile çatıştığı zaman amacı uluslararası barış ve güvenliği muhafaza etmek olan Birleşmiş Milletlerin çalışmalarını veto edip engelleyebilmektedir. Dolayısıyla Güvenlik Konseyindeki daimi üyelerin veto yetkisini kullanmaları, BM Genel Sekreterlerinin çatışma çözümündeki başarı oranını düşürür.

Gelecek öngörüsü olarak da , yapılan reform tartışmaları Genel Sekreterin çatışma çözümündeki rolünü güçlendirir. Genel Sekreterin çatışmaların erken safhalarında müdahil olabilmesini, siyasi yetkisinin genişletilmesini ve bunu yapabilmesi için Güvenlik Konseyinin onayını almadan harekete geçebileceği durumların net bir şekilde saptanması ve Genel Sekreterin arabulucu olarak tarafsızlığı daimi üyelerin etkisinden korunarak güvence altına alınmalıdır. Genel Sekreterin arabuluculuk yetkisi güçlendirilmesi ve önleyici diploması yetkisi artırılabilir. Güvenlik Konseyi ile ilişkisinin yeniden tanımlanması ile Güvenlik Konseyinin veto hakkına sahip daimi üyelerinin çatışma anlarında veto kullanmasının sınırlandırılmasını amaçlayan yeniliklerin yapılması ve yapılacak reformlarla seçim süresinde Güvenlik Konseyinin önerisinin yanı sıra medya ve akademik çevrelerinin sürece katılımlarının artırılması ile Genel Sekreterin çatışma çözüm süreçlerinde başarı oranının artmasına ve uluslararası politikada daha güçlü bir lider olmasını sağlar.

Teknolojik gelişmeler ve dijital diplomasisi Genel Sekreterin çatışma çözümü araçlarını dönüştürmektedir. Uydu görüntüleme, yapay zeka destekli analizler ve sosyal medya verileri sayesinde kriz bölgelerinin önceden tespiti yapılabilir ve bu verileri kullanan Genel Sekreter, Güvenlik Konseyini daha önceden bilgilendirir ve diplomatik müdahalelerde bulunabilir. Genel Sekreter dijital diplomasi ile doğrudan taraflarla iletişim kurabilir. Günümüzde sosyal medya platformlarının popülerliği ile Genel Sekreter hem çatışmanın taraflarına hem de kamuoyuna kolaylıkla ulaşabilir. Yapılacak çevrimiçi diplomatik görüşmeler ile coğrafi engelleri aşarak, dijital arabuluculuk ve çevrimiçi toplantılar yapılabilmekte bu sayede de kriz durumlarında daha hızlı hareket edebilir. Kısaca teknolojik gelişmeler ve dijital diplomasisi ile Genel Sekreterin çatışma çözümündeki rolü veri odaklı, hızlı ve kapsayıcı bir hale gelmiştir.

KAYNAKÇA

Birleşmiş Milletler Dokümanları

Genel Kurul Dokümanları

A/RES/500(V), 18 May 1951

A/RES/906(IX), 10 December 1954

A/RES/ 997 (ES-1), 2 November 1956

A/RES/ 1001 (ES-1), 7 November 1956

A/RES/1121(XI), 24 November 1956

A/RES/1237(ES-III), 7 August 1958

A/RES/1378 (XIV), 20 November 1959

A/RES/1474(ES-IV), 16 September 1960

A/RES/2077(XX), 18 December 1965

A/RES/2752(XXVI), 21 September 1971

A/RES/3212(XXIX), 1 November 1974

A/RES/3395(XXX), 20 November 1975

A/RES/37/3, 22 October 1982

A/RES/37/253, 13 May 1983

A/RES/46/242, 25 August 1992

A/RES/56/220, 28 February 2002

A/RES/68/262, 1 April 2014

A/RES/ES-II/I, 18 March 2022

A/RES/ES-10/21, 27 October 2023

A/RES/ES-II/7, 24 February 2025

Güvenlik Konseyi Dokümanları

S/RES/82, 25 June 1950

S/RES/83, 27 June 1950

S/RES/84, 7 July 1950

S/RES/85, 31 July 1950

S/RES/118, 13 October 1956

S/RES/119, 31 October 1956

S/RES/128, 11 June 1958

S/RES/129, 7 August 1958

S/RES/135, 27 May 1960

S/RES/143, 14 July 1960

S/RES/145, 22 July 1960

S/RES/146, 9 August 1960

S/RES/169, 24 November 1961

S/RES/179, 11 June 1963

S/RES/186, 4 March 1964

S/RES/187, 13 March 1964

S/RES/192, 20 June 1964

S/RES/193, 9 August 1964

S/RES/207, 10 August 1965

S/RES/209, 4 September 1965

S/RES/210, 6 September 1965

S/RES/211, 20 September 1965

S/RES/214, 27 September 1965

S/RES/215, 5 November 1965

S/RES/231, 15 December 1966

S/RES/242, 22 November 1967

S/RES/338, 22 October 1973

S/RES/254, 18 June 1968

S/RES/278, 11 May 1970

S/RES/305, 13 December 1971

S/RES/343, 14 December 1973

S/RES/353, 20 July 1974

S/RES/354, 23 July 1974

S/RES/355, 1 August 1974

S/RES/360, 16 August 1974

S/RES/365, 13 December 1974

S/RES/367, 12 March 1975

S/RES/457, 4 December 1979

S/RES/458, 14 December 1979

S/RES/461, 31 December 1979

S/RES/522, 4 October 1982

S/RES/541, 18 November 1983

S/RES/550, 11 May 1984

S/RES/582, 24 February 1986

S/RES/598, 20 July 1987

S/RES/619, 9 August 1988

S/RES/622, 31 October 1988

S/RES/680, 14 December 1990

S/RES/751, 24 April 1992

S/RES/770, 13 August 1992

S/RES/794, 3 December 1992

S/RES/814, 26 March 1993

S/RES/822, 30 April 1993

S/RES/836, 4 June 1993

S/RES/837, 6 June 1993

S/RES/853, 29 July 1993

S/RES/872, 5 October 1993

S/RES/874, 14 October 1993

S/RES/884, 12 November 1993

S/RES/912, 21 April 1994

S/RES/913, 22 April 1994

S/RES/918, 17 May 1994

S/RES/986, 14 April 1995

S/RES/1031, 15 December 1995

S/RES/1146, 23 December 1997

S/RES/1181, 13 July 1998

S/RES/1218, 22 December 1998

S/RES/1244, 10 June 1999

S/RES/1245, 11 June 1999

S/RES/1260, 20 August 1999

S/RES/1272, 25 October 1999

S/RES/1291, 24 February 2000

S/RES/1260, 20 August 1999

S/RES/1330, 5 December 2000

S/RES/1334, 22 December 2000

S/RES/1368, 12 September 2001

S/RES/1373, 28 September 2001

S/RES/1383, 6 December 2001

S/RES/1384, 14 December 2001

S/RES/1401, 28 March 2002

S/RES/1441, 8 November 2002

S/RES/1442, 25 November 2002

S/RES/1445, 4 December 2002

S/RES/1457, 24 January 2003

S/RES/1475, 14 April 2003

S/RES/1565, 1 October 2004

S/RES/1592, 30 March 2005

S/RES/1511, 16 October 2003

S/RES/1556, 30 July 2004

S/RES/1564, 18 September 2004

S/RES/1706, 31 August 2006

S/RES/1769, 31 July 2007

S/RES/1770, 10 August 2007

S/RES/1828, 31 July 2008

S/RES/1830, 7 August 2008

S/RES/1841, 15 October 2008

S/RES/1891, 13 October 2009

S/RES/1930, 15 June 2010

S/RES/1953, 14 December 2010

S/RES/1970, 26 February 2011

S/RES/1973, 17 March 2011

S/RES/1986, 13 June 2011

S/RES/2016, 27 October 2011

S/RES/2026, 14 December 2011

S/RES/2058, 19 July 2012

S/RES/2061, 25 July 2012

S/RES/2063, 31 July 2012

S/RES/2095, 14 March 2013

S/RES/2114, 30 July 2013

S/RES/2138, 13 February 2014

S/RES/2296, 25 July 2016

S/RES/2299, 29 June 2016

S/RES/2323, 13 December 2016

S/RES/2369, 27 July 2017

S/RES/2398, 30 January 2018

S/RES/2483, 25 July 2019

S/RES/2674, 30 January 2023

S/RES/2623, 27 February 2022

S/RES/2712, 15 November 2023

S/RES/2720, 22 December 2023

S/RES/2723, 30 January 2024

S/RES/2728, 25 March 2024

S/RES/2735, 10 June 2024

S/RES/2771, 31 January 2025

Genel Sekreterlik Dokümanları

S/21932, 7 November 1990

S/23300, 19 December 1991

S/23316, 30 December 1991

S/PV.6490, 25 February 2011

SG/SM/20311, 5 October 2020

SG/SM/20473, 4 December 2020

Abomo, P. T. (2019). *R2P and the US Intervention in Libya* (1.st.ed.). Switzerland: Palgrave Macmillan. http://doi.org/10.1007/978-3-319-78831-9_3

Acer, Yücel. (2022). Ukrayna Savaşı, BM ve Barışın Korunması, *SETA*, (373): 1-16.

Acet, G. S. Doğan, F. (2017). 11 Eylül Olayları Sonrası ABD-Afganistan İlişkileri: İstiladan İşbirliğine. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi* ,17 (33): 59-76.

Ağır, O. Aksu, Z. (2017). Birleşmiş Milletler'in Suriye Krizine Yönelik Politikalarının Değerlendirilmesi. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 4 (9):43- 55.

Ahmadli, K. Taşkiran,C. (2020). Ukrayna Krizi Bağlamında Avrupa Birliği Tarafından Rusya'ya Uygulanan Yaptırımlar ve Etkileri. *Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(14) :126-127.

Altınar, B. (2014). Birleşmiş Milletler: Amacı, Gelişimi, Etkinliği, Uluslararası Güvenliğe Katkısı Geleceği. *Avrasya Sosyal Ekonomi Araştırmaları Dergisi*,1 (1):1-9.

Akıncı, Z. (2007). *Milletlerarası Tahkim* (2.Baskı).Seçkin Yayıncılık.

Akince, B. (2021). Uluslararası Hukukta Çözüm Mekanizmaları ve Uluslararası Hukukta Uygunluğun Sağlanması Mekanizmaları: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10. 99-114.

Akyeşilmen, N. (2013). Çatışma Yönetimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Analiz. N. Akyeşilmen (Ed.), *Barişi Konuşmak, Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi* (1. Baskı, s.18–44). ODTÜ Yayıncılık.

Aldridge, R. (2009). *Modern World Leaders Ban Ki-moon* (1.Baskı).Chelsae House Publishers.

Alkanat, A. (2020). Avrupa Birliği'nin Libya Politikası. *SETA*. (261): 1-8.

Altıntaş, M. A. (1998). Uluslararası Yatırımların Korunması, Temel Uyuşmazlıklar ve Tahkim Kurulları. *Hazine Dergisi*,(10):1-40.

Anthony,F. Lang Jr.,. (2007). A Realist in the Utopian City Boutros BoutrosGhali's Ethical Framework and Its Impact. K.J.Kille (Ed). *The UN Secretary-General and Moral Authority* (1st.ed, s. 265-297). Georgetown University Press.

Aral, B. (2013). Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Eşitsizlik. *SETA Analiz* (72):1-28.

Arı, T., (2008). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi* (4.Baskı).MKM Yayıncılık.

Arı, T. (2004). *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (3. Baskı). Alfa Yayınları.

Arı, T. (2013). *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika* (10. Baskı). MKM Yayıncılık.

Arıboğan, D.Ü. (2002), Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Bir Araç Olarak Birleşmiş Milletler ve Temel Sorunları, *Avrasya Dosyası: BM Özel*, 8(1): 128-148.

Armaoğlu, F., 1994. *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1998)* (1.Baskı). Türkiye İş Bankası Yayınları.

Armaoğlu, F. (2005). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi* (15. Baskı). Alkım Yayınevi.

Arpa, E. (2011). Sudan ve Darfur Sorunu. *Avrasya Etüdleri*, 40(2): 97-122.

Arslan, A. (2018). *Çatışma Çözümleme Teorisi Açısından Lübnan Sorunu* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Asmussen, J. (2011). Cyprus – Should the UN withdraw?. *ECMI Brief*, 25. 1-21.

Ataöv, T., 1970. Filistin Sorunu'nun Ardındaki Gerçek: İsrail'in Kuruluşuna Kadar. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 25(3), 29-66.

Ataöv, T. (1967). Savaşın ve Barışın Düzenlenmesinde Dört Yeni Gelişme. *AÜ SBF Dergisi*, 22(4):209–247.

Ateş, D. (2012). *Uluslararası Örgütler: Devletlerin Örgütlenme Mantığı* (1.Baskı). Dora Yayıncılık.

Ateş, A. (2020). Müzakere Yaklaşımları Bağlamında Sert, Yumuşak ve Prensipli Müzakerelerin Analizi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 24(1): 111-126.

Aydın, M., Özcan, N.A., Kaptanoğlu, N. (2007). *Riskler Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği Türkiye* (1.Baskı). TEPAV.

Axt, H.-J., Milososki, A., & Schwarz, O. (2006). Conflict – a literature review. *Essen: Institute for political science*.

Barlas,D.(2017). Milletler Cemiyeti'nde Türkiye: İyimserlik ve Kuşku Arasında. *Uluslararası İlişkiler*, 14(55): 93-111.

Barnett, M. (1995). Partners in Peace? The UN Regional Organizaitons, and Peace-Keeping. *Review of International Studies*, 21.(4): 411-433.

Bar-Simon Tov, Yaacov. (1994). Arab-Israeli Conflict: Learning Conflict Resolution. *Journal of Peace Research*.31(1): 75-92.

Barutçu, H. (2007). *Uluslararası Çatışmaların Çözümünde Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Rolü ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Olarak Kofi Annan'ın Uluslararası Çatışmalara Yaklaşımı* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Bayat, C. (2018). Rusya-Libya İlişkileri ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Libya'ya Yönelik Askeri Müdahale Tartışmaları Sırasında Rusya'nın Politik Tutumu. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*. 2 (1): 169-205.

Bayram, İ. (2018). *İsrail ve Filistin Çatışması: Birleşmiş Milletler'in Rolünün Neorealast Perspektiften Analizi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Beardsley, K. Quinn, D, Biswas, B. Wilkenfeld, J. (2006) Mediation Style and Crisis Outcomes. *Journal of Conflict Resolution*. 50(1): 58-86.

Bennet, A. Leroy. K. James Oliver. (2015). Uluslararası Örgütler, İlkeler ve Meseleler U. Nasuh, Çev.) BB101 Yayınları.(1977, 1.Baskı).

Bercovitch, J. Jeffrey, L. (1993). The Nature of the Dispute and the Effectiveness of International Mediation, *The Journal of Conflict Resolution*, 37 (4): 670-691.

Bercovitch, J. (1991). International Mediation. Special Issue on International Mediation *Journal of Peace Research*, 28 (1):3-6.

Bercovitch, J. Houston, A. (2000). Why Do They Do It like This? An Analysis of the Factors Influencing Mediation Behavior in International Conflicts. *The Journal of Conflict Resolution*, 44(2):170- 202.

Bercovitch, J. Lee, S. (2003). Mediating International Conflicts: Examining the Effectiveness of Directive Strategies. *Journal of Peace Studies*, 8(1):1-17.

Bercovitch, J. (1992). The Structure and Diversity of Mediation in International Relations. J. Bercovitch, J.Z. Rubin (Ed). *Mediation in International Relations*. (1.ed,1-29). St. Martin's Press.

Bercovitch, J. Anagnoson, J.T. Wille, D.L. (1991). Some Conceptual Issues and Empirical Trends in The Study of Successful Mediation in International Relations. *Journal of Peace Research*. 28(1):7-17.

Breen, C. (20079. The Necessity of a Role for the ECOSOC in the Maintenance of 450 International Peace and Security. *Journal of Conflict & Security Law*, 12(2): 261-294.

Brysk, A. Jimenez, A. (2012). The Globalization of Law: Implications for the Fulfillment of Human Rights. *Journal of Human Rights*.11(1):4-16

Bilge, S. (1962).Milletlerarası Uyuşmazlıkların Diplomatik Yollar İle Çözülmesi, *AÜSBFD*, 17(2):197-210.https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000750

- Birdişli, F. (2010). Birleşmiş Milletler Uluslararası Sorunları Önlileyebilme Yeteneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 3(11):172-182.
- BBC, (2017). Kıbrıs müzakereleri: Dışışleri bakanları çözüm için Cenevre'ye gidiyor.(Erişim Tarihi: 10.01.2024). <http://www.bbc.com/turkce/38592536>.
- BBC,(2017). Srebrenitsa katliamı. BBC News Türkçe.(Erişim Tarihi: 17.06.2025). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42074470>.
- BBC (2024). BM Güvenlik Konseyi'nde Gazze'de acilen ateşkes önerisi ilk kez kabul edildi. (Erişim Tarihi: 10.01.2025).<https://www.bbc.com/turkce/articles/c51lr23j180o>.
- Bookmiller, K. N. (2008). *The United Nations* (1. ed).Chelsea House Publishers.
- Bozkurt, E, Kütükçü, M, Poyraz,Y. (2004). *Devletler Hukuku* (1. Baskı). Asil Yayın Dağıtım.
- Bölme, S.M. Ulutaş, U. Özhan, T. Küçükkeleş, M. (2011). İsyen, Müdahale ve Sonrası: Libya'da Dönüşüm Sancıları.SETA. 1-60.
- Bölükbaşı, S. (2001). Kıbrıs Uyuşmazlığı Birleşmiş Milletler: 1954-1996 Arası Barışçı Çözömsözlük. F. Sönmezoğlu (Ed.), *Türk Dış Politikasının Analizi* içinde (2.Baskı,s. 281- 307). Der Yayınları.
- Budak, S. (2005). *Psikoloji Sözlüğü* (2.Baskı).Bilim ve Sanat Yayınları.
- Budrich, V. B. (2018). Evolving International Organizations: the UN Past and Present. J. Trent, L.Schnurr(Ed.), *A United Nations Renaissance: What the UN is, and what it could be?* (1. ed,22-55). Barbara Budrich Publishers.
- Buruk, H. Atay, A.D. (2021). KKTC 2020 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Adayların Kullandıkları Mesaj Stratejileri Üzerine Bir İnceleme. *International Journal of Art, Culture& Communication*. 3(1):27-48.
- Buyar, C. şener, U. (2022) Tarihi perspektiften, sosyo-ekonomik değerler ağıısından Rusya-Ukrayna Savaşı ve Orta Asya Ülkelerine etkileri. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*,7 (2): 136-149
- Büyük, M. (2022). Modern Uluslararası Tahkimin Gelişiminde Jay Andlaşması'nın Yeri. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (50): 443-472.

Caferov, N. Aslanlı, A. (2016), Karabağ Sorununda Ateşkes ve Rusya. *Ermeni Araştırmaları*,(53): 239-260

Caşın. Mesut Hakkı. (2013). *Modern Uluslararası Hukukun Temel Esasları Cilt 2* (1.Baskı).Legal Yayıncılık.

Ceylan, Ş. Ş. (2007). *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Alternatif Uyuşmazlık Çözümü* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Coning, C. (2007). Civil-Military Coordination and UN Peacekeeping Operations. *African Journal on Conflict Resolution*,5(2): 89-118.

Chesterman, S. (2007). *Secretary or General? The UN Secretary-General in World Politics*(1.ed.).University of Cambridge. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511618680>

Chinkin C. M and Sadurska R. (1991). Learning about International Law through Dispute Resolution. *The International and Comparative Law Quarterly*. 40(3): 529–550.

Clark, H. (2000). *Civil Resistance in Kosovo* (1.ed) Pluto Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt18fsc6d>

Çalık, T. (2015). Birleşmiş Milletler Organlarının İnsan Hakları ile İlişkisi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* , 2.1091-1134.

Çalışır, H. (2019). *Kolombiya-FARC Barış Süreci: Bir Çatışma Analizi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Çalışkan, B., (2020). *Kırım Raporu: Jeopolitik Rekabette Düğüm Noktası* (1. Baskı) Pelikan Basım.

Çalışkan, F. (2022). Adım Adım Rusya Ukrayna Savaşı ve Üçüncü Tarafların Sürece Etkisi. *EURO Politika* (14):35-47.

Çelik, E. (1987). *Milletlerarası Hukuk 2* (1. Baskı). Filiz Kitabevi.

Çelik, E. (1980). *Milletlerarası Hukuk* (4. Baskı). Fakülteler Matbaası.

Çetin, Ş. (2023). BM Genel Kurulu, Gazze’de acil insani ateşkes istenilen karar tasarısını kabul etti. 27 Ekim, Erişim Tarihi: 10.01.2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bm-genelkurulu-gazgede-acil-insani-ateskes-istenilen-karar-tasarisini-kabul-etti/3035132>.

- Coşkun, B. D. (2010). Kosova'nın Bağımsızlığı ve Türk Dış Politikası 1990-2008. *Uluslararası İlişkiler*, 7(27):51-86.
- Daban,C. (2024). Çatışma Analizi Kapsamında İsrail-Filistin Sorunu: Taraflar, Talepler ve Çözüm Analizi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 23(4): 1625-1648.
- Dağ, A. (2014). *Birleşmiş Milletler Antlaşması Kapsamında Bireysel Meşru Müdafaa Hakkı Örnek Olay İsrail-Filistin Çatışması* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Davutoğlu, A. (2007). *Stratejik Derinlik Türkiye'nin Uluslararası Konumu* (30.Baskı).Küre Yayınları.
- Davutoğlu, A. (1997-1998). The Clash Of Interests: An Explanation of The World (Dis)Order, Perceptions, *Journal of International Affairs*, 2(4):1-16.
- Demir, S. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşı 2022: Nedenler ve Etkileri. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 6 (1): 13-40
- Demirel, N. (2016). Birleşmiş Milletler Güvenlik Bölge Uygulaması. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan Toplum Bilimleri Dergisi*,(8) Güz: 111-132.
- Demirdöğen, Ü. D. (2006). Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları Güç Kullanma Olgusu (1946-1996). *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*,6(11):236-257.
- Denk,E. (2015).*Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi* (1.Baskı).Siyasal Kitabevi.
- Demirel, E. (2019). Sistemik Bağlamda BM'nin Rolü ve İşlevi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* ,6(3): 219-237.
- Demirel, E. (2021). *Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı Kapsamında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Deutsch, M. (1993). Educating for a Peaceful World. *American Psychologist*, 48(5): 510-517
- Dizdaroğlu, C. (2019). Çatışma Çözümü. *Güvenlik Yazıları Serisi*, (19)1-6.
- Dodd, C. (2010).*The History and Politics of the Cyprus Conflict* (1st.ed). Palgrave Macmillan.

Doğan,Z. (2024). İfade ve Düşünce Özgürlüğüne Yönelik Dijital Sansür: İsrail'in 7 Ekim Filistin İşgali Bağlamında Betimsel Bir Analiz. *Journal of Academic Analysis (JAC)*. 2(1):1-24.

Dorn, A. (2007). U Thant Buddhism in Action. K. J. Kille (Ed.), *The UN SecretaryGeneral and Moral Authority* (1st.ed, s.143-186). Georgetown University Press.

Duman,Ö. (2022). Uluslararası Hukuk Açısından Libya'daki İstikrar Arayışları ve Demokrasi Deneyimi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*.12 (2):21-43.

Dupuy, R.J. (1992).Uluslararası Hukuk. (S.Bağdatlı, Çev.).İletişim Yayınları.(1990,8.Baskı).

Duran, H. (2008). BM AB Çerçevesinde Kıbrıs Konusuna Genel Bir Bakış. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* ,(21):119-139.

Ellis, C. Howard. (1928). *The Origin Structure & Working of the League of Nations* (1st ed).George Allen & Unwin.

Erarslan, F. Özdemir, F.N. (2021). Azerbaycan- Türkiye İlişkilerinde Önemli Bir Kavşak: İkinci Karabağ Savaşı. *Türk Dünyası Araştırmaları*. 129 (255) :315-334.

Erdağ, R. (2014). Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği: BM Genel Sekreterliği'nin Birimleri, Bürokratik ve Siyasi Rolü. N. Doğan, C. Çakmak ve H.K. Aslan (Ed.), *Birleşmiş Milletler: BM Sistemi ve Reformu* (1.Baskı, s. 109-129) içinde. Siyasal Kitabevi.

Eren, M. Y. (2014). *Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümünde Arabuluculuk Yöntemi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erkiner, H. H. (2017). Birleşmiş Milletler Uluslararası Adalet Divanı Kararlarının Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Aracılığıyla Uygulanması. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*. 23(2):87-102.

Erman, K. (2018). Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı İşgali ve Türkler. *SUTAD*,.44. 303-320.

Ertuğrul, S. (2012). *Kıbrıs Sorunu ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin Çözüm Önerileri* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Falk, R. A. (2003). What Future for The UN Charter System Of War Prevention. *The American Journal of International Law*, 97 (3):590-598.

Farr, T.F. (1997). Overcoming the Cyprus Tragedy: Let Cypriots be Cypriot. *Mediterranean Quarterly*, 8(4):32-62.

Flanagan, B. Forsythe, D. (2007). Religion, Ethics, and Reality, A Study of Javier Perez de Cuellar. K. J. Kille (Ed.) *The UN Secretary-General and Moral Authority* (1st ed, s.229-264). Georgetown University Press.

Franck, Thomas M. (1995). The Secretary-General's Role in Conflict Resolution: Past, Present and Pure Conjecture. *European Journal of International Law*. 6(1):360-387.

Fortna, V.P. (2004). Does Peacekeeping Keep Peace? International Intervention and the Duration of Peace after Civil War. *International Studies Quarterly*, 48.269-292.

Foster, C. (2006). The Role of International Courts and Tribunals in Relation to Armed Conflict, Ustinia Dolgopol and Judith Gardam (eds.), *The Challenge of Conflict*, Koninklijke Brill BV. Printed in The Netherlands.

Genç, M. (1999). *Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı* (1.Baskı). Ezgi Kitapevi.

Ginneken, Anique H. M. van (2006). *Historical Dictionary of the League of Nations* (1st ed). The Scarecrow Press.

Gifkins, J. (2021). Beyond the Veto: Roles in UN Security Council Decision-Making. Global Governance. *A Review of Multilateralism and International Organizations*, 27(1):1-24.

Goldstein, J. Pevehouse, J. (2010). *International Relations* (10th.Ed). BB101 Yayınları.

Goldstein, J. Pevehouse, J. (1997). Reciprocity, Bullying, and International Cooperation: Time-series Analysis of the Bosnia, *The American Political Science Review*, 91(3):515-529.

- Gordenker, L. (1966/1967). U Thant and the Office of U.N. SecretaryGeneral, *International Journal*, 22 (1): 1-16.
- Goose, S.D. Smyth, F.(1994).Arming Genocide in Rwanda, *Foreign Affairs*, 73. 86-96.
- Gönlübol.M. (2000). *Uluslararası Politika* (5.Baskı). Siyasal kitabevi.
- Gözlügül, S.V. (2013). Uluslararası hukuk boyutuyla hukukun üstünlüğü. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*,17(2): 1423-1454.
- Gurbanov, I. (2022). *Dondurulmuş Çatışmaların Çözülmesinde Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütünün Rolü: Dağlık Karabağ Örneği* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Guterres, A. (2023). BM Güvenlik Konseyi'ne gönderdiği mektup. 6 Aralık, Erişim Tarihi: 10.01.2025, https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sg_letter_of_6_december_gaza.pdf.
- Güler, M. Ç. (2020). Tovuz Sınırında Azerbaycan ile Ermenistan Arasında Yaşanan Çatışma ve Arka Planı. *SETA Perspektif*, 292. 1-6.
- Gün,Ö.R. (2002). Örgütlenme İlkeleri ve Örgüt Yönetimi Perspektifinden Birleşmiş Milletlerin Analizi, *Avrasya Dosyası, BM Özel*, 8(1): 5-21.
- Güneş,B. (2018). Libya İç Savaşı ve Kriz Yönetimi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 2(7): 263-291.
- Gündoğu, A. (2020). *Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve Türk Dış Politikası*. [Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gündüz, A. (2000). *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar* (4.Baskı). Beta Basım Yayıncılık.
- Gülçür, A. (2019). Küreselleşmenin Hukuki Boyutları ve Birleşmiş Milletler İhtisas Kuruluşları ile Uluslararası Adalet Divanı'nın Devletlerin Egemenliği Üzerindeki Etkisi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25 (2):808-832
- Gürdal Elif, “Dijital Diplomatlar: Dijital Diplomaside Yeni Nesil Diplomatlar. *Bitlis Eren Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Akademik İzdüşüm Dergisi* , 6(1):114-127.

Grinin, L. Korotayev, A. Tausch, A. (2019). *Islamism, Arab Spring and the Future of Democracy: World System and World Values Perspective* (2.Ed)Springer International Publishing.

Gruenberg, J. S. (2005). An analysis of United Nations Security Council Resolutions: Are All Countries Treated Equally?. Case Western Reserve. *Journal of International Law*, 41.469-511.

Hançerlioğlu, O. (1994). *Felsefe Sözlüğü* (6.Baskı).Remzi Kitabevi.

Hasan, M. and Arifuzzaman, M. (2018). A Comparative Study between Arbitration and Judicial Settlement as Means of Maritime Boundary Dispute Settlement. *Beijing Law Review* (9).82-83.75-86. 86. <http://doi.org/10.4236/blr.2018.91006>

Hatay, M., Bryant, R. (2011). Negotiating the Cyprus Problem(s). *TESEV*. 1-24.

Hawes, J. M. Fleming, David E. (2014). Recognizing Distributive or Integrative Negotiation Opportunities in Marketing Channels: The Conceptualization of Adaptive Negotiations. *Journal of Marketing Channels*, 21(4): 279-287.

Heywood, A. (2016). *Küresel Siyaset* (4. Baskı).Adres Yayınları.

Hensel, P.R.Mitchell, S.M. Sower, T.E.Thyne, C.L. (2008). Bones of Contention: Comparing Territorial, Maritime, and River Issues. *Journal of Conflict Resolution*. 52(1):117-143.

Hensel, P. R. (2001). Contentious Issues and World Politics: The management of Territorial Claims in the Americas. *International Studies Quarterly*,45(1): 81-109.

Heraclides, A. (2003). The 55 Year Cyprus Debacle: A Bird's Eye View. *The Cyprus Review*, 15(2):65-80.

Hill, B. (1982). An Analysis of Conflict Resolution Techniques from Problem Solving Workshop to Theory. *Journal of Conflict Resolution*, 26(1):109-138.

Hirst, M.,Varney, H. (2005). Justice Abandoned? An Assessment of the Serious Crimes Process in East Timor. *International Center for Transitional Justice*, 1-31.

Hurd, L. (2011). Law and the Practice of Diplomacy. *International Journal*, 66(3): 581–96.

- Hürsoy, S. (2006). Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde Avrupa Birliği Türkiye'nin Sivil Katkıları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61 (1):201-222.
- Iragorri, A.G. (2003). Negotiation in International Relations. *Revista de Derecho Universidad del Norte*, 19. 91-102.
- İnanç, H. (2020). Yeni Dünya Düzenin Bir Habercisi Olarak Azerbaycan-Ermenistan Çatışmasının Sosyo-Politik Analizi. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(3): 509-521.
- İsayev, T. (2022). Ermenistan'ın İkinci Dağlık Karabağ Savaşı'ndaki İnsancıl Hukuk Kuralları İhlallerinden Doğan Uluslararası Sorumluluğu. *MHFD*, 2. 71-95.
- İskit, T. (2007). *Diplomasi* (3.Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Jackson, E. (1957).The Developing Role of the Secretary-General. *International Organization*,11(3): 431- 445.
- Jackson, R. (2000). Successful Negotiation in International Violent Conflict. *Journal of Peace Research*,37(3): 323-343.
- Jackson, W.D. (1978).The Political Role of the Secretary General Under U Thant and Kurt Waldheim: Development or Decline, *World Affairs*, 140(3):230-244.
- Jackson, W.D. (2001).The Political Role of the Secretary General Under U Thant and Kurt Waldheim: Development or Decline. *World Affair*, 140(3):230-245.
- Jang, M. (2006/2007). Who Is Ban Ki-Moon? *International Journal*, 62(1): 161-168.
- Johnstone, L. (2003). The Role of the UN Secretary General: The Power of Persuasion Based on Law. *Global Governance*, 9(4):441-448.
- Judis, J.B. (2006).*The Folly Of Empire What Gerorge W. Bush Could Learn From Theodore Roosevelt And Woodrow Wilson* (1st Ed.). Oxford University Press.
- Karabulut, B. (2015). Birleşmiş Milletler'in Küresel Güvenlikteki Rolü Çevre Güvenliği Bağlamında Karadeniz Havzasındaki Faaliyetleri. *Karadeniz Araştırmaları*,1 2(48): 43-58.

Karademir, H. (2008). *AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı)'nin Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Bir Çözümündeki Rolü Kosova Krizi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karımlı, F. (2021). *Uluslararası Örgütlerin Uluslararası Sistemdeki Yeri ve Önemi: Birleşmiş Milletler Örneğinde* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans]. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karluk, R. (2007). *Küreselleşen Dünyada Uluslararası Kuruluşlar* (6 Baskı). Beta Basım Yayın Dağıtım.

Karns, Margaret P., Karen A. Mingst. (2010). *International Organizations* (2nd.Ed.) Lynne Rienner Publishers,

Kaya, İ.S. (2017). Uluslararası Örnekler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözüm Yolları. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*. 7(2/1):153-163.

Kaya, S. ve Özdal, B. (2023). AGİT'in Dağlık Karabağ Sorunu'nun Çözümündeki Yetersizliğinin Analizi. *Ermeni Araştırmaları*, 73, 71-88.

Kemiksiz, N.N. (2018). Arap-İsrail Sorunu ve Bölgesel Yansımaları. *Journal Of Awareness*, 3, 127-144.

Keohane, Robert O. (1967). The Study of Political Influence In the General Assembly. *International Organization*, 21(2):221-237.

Kille, K. J. Scully, R. M. (2003). Executive Heads and the Role of Intergovernmental Organizations: Expansionist Leadership in the United Nations and the European Union", *Political Psychology*, 24(1):175–98.

Kleiboer, M. (1996). Understanding Success and Failure of International Mediation. *The Journal of Conflict Resolution*, 40(2):362-274.

Kılıç, S. (2016). *Türkiye'nin Koruma Sorumluluğu Politikası (2011-2015): Libya ve Suriye* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kırdım, Ş.E. (2021). Uluslararası Örgütlenmenin Gelişimine Retrospektif Bir Bakış: On Dokuzuncu Yüzyılın Alametifarıkası. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 46, 451-466.

- Kıvıl, S. (2021). *Birleşmiş Milletler Barış Misyonlarının Uluslararası Çatışmaların Çözümündeki Rolü: UNFICYP, UNIMOG ve UNSMIS Örnekleri* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kirgis, F.L. (1995). The Security Council's First Fifty Years. *The American of International Law*. 89(3): 506-539.
- Kubicek, P., (2008). *The History of Ukraine* (1st.Ed.). Greenwood Press.
- Kuchinsky, M. (2007). An Ethical Enigma: Another Look at Kurt Waldheim. K. J. Kille (Ed). *The UN Secretary-General and Moral Authority* (1st.ed, s.187-228). Georgetown University Press.
- Kürkçü, S. (2024). *Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Nedenleri ve Niteliği* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Lash, J. P. (1962) Dag Hammarskjöld's Conception of his Office, *International Organization*, 16(3):542-566.
- Latif, D.(2013). Kıbrıs Sorunu: BM Neden Başaramadı? N. Akyeşilmen (Ed). *Barışı Konuşmak Teori ve Pratikte Çatışma Yönetimi* (1.Baskı, s.195-216). ODTÜ Yayıncılık.
- Latifaci, N. (2011) *Dağlık Karabağ Sorunu Bağlamında Türkiye-AzerbaycanErmenistan İlişkileri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Levy, J, S. Thompson, W, R. (2010). *Causes of War* (1 st Ed.).Wiley&Blackwell.
- Lewicki,R.Bruce, L.Saunders,D. (2016). *Essentials of Negotiation* (6th Ed.)McGraw-Hill.
- Lisaniler, F.G.Warner, J. (1998). Cyprus – Bridge or Bunker? The Cyprus Problem and Prospects For its Resolution. *PerceptionsJournal of International Affairs*, 3(1): 1-9.
- Luard, E. Heater, D. (1994). *The United Nations How it Works and What it Does* (2nd. Ed.).Macmillan.
- Luck, E. C. (2008). A Council for All Seasons: The Creation Of the Security Council and its Relevance Today. V.Lowe, A. Roberts. J. Welsh, D. Zaum. (Ed.). *The United Nations Security Council and War* (1st.Ed., s.61-85). Oxford University Press.

- Macmillan, P. (2016). *The Statesman's Yearbook* (152nd ed). Palgrave Macmillan.
- Mahmood, F. (2013). Power versus the sovereign equality of states: The Veto, the P-5 and United Nations Security Council reforms. *Perceptions*, 18(4):117-138.
- Malone, D. (2000). Eyes on the Prize: Quest for Non-permanent Seats on the UN Security Council. *Global Governance*, 6(1):3-21.
- Malanczuk, P. (1997). Akehurst's Modern Introduction to International Law (7th. ed). Routledge.
- Meisler, S. (1995). Dateline U.N.: A New Hammarskjöld?, *Foreign Policy*, 98.180-197.
- Mekel, A. (2017). Another Attempt to Solve the Cyprus Problem Ends in Failure. *Begin-Sadat Center for Strategic Studies*. 2-4.
- Mengiler, Ö. (2005). *Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü* (1.Baskı).Platin Yayınları.
- Menkhaus,K.(2006).Governance without Government in Somalia Spoilers, State Building, and the Politics of Coping. *International Security*, 31(3):74-106.
- Meray, S. L. (1977). *Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler* (1.Baskı).Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Mercan, S. (2007). *İsrail-Filistin Çatışması Örnek Olayı ve Avrupa Dış Politikası* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Başkent Üniversitesi Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü.
- Morgenthau,H.(1970).Uluslararası Politika.(B.Oran.Ü.Oskay,Çev.).Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.(1970,4.Baskı).
- Moroğlu, M. (2022). *Çatışmaların Barışçıl Yollarla Çözümü Birleşmiş Milletler ve Arakan* [Yayınlanmamış yüksek lisans Tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi. Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Neggash, M. H. (2013). Ethnic Identity and Conflict: Lessons From the Kosovo Crisis. *Turkish Journal of International Relations*, 12(1):65-76.
- Nettelfield, L. J.Wagner, S. (2013). *Srebrenica in the Aftermath of Genocide* (1st.Ed.).Cambridge University Press.

- Newman, E. (1998). *The UN Secretary-General From the Cold War to the New Era* (1st. Ed.). Palgrave Macmillan.
- Nuhut, Ö. (2022). AB Ordusu Kurma Çabaları Nereye Evrildi ve NATO'yla Birlikte Nereye Evrilebilir? . *Cappadocia Journal Of Area Studies*, 4 (1):112-130.
- Nye, S. Joseph JR. (2004). Soft Power and American Foreign Policy. *Political Science Quarterly*, 119(2): 255-270.
- O'Donoghue, A. (2014). Good Offices: Grasping the place of Law in Conflict. *Legal Studies*, 34(3): 484-490.
- Odman, T. (2002). *Uluslararası Uyuşmazlıkların Yargı Dışı Barışçıl Yöntemlerle Çözümlemesi ve Barışı Destekleme Operasyonları* (1.Baskı). Çağ Üniversitesi Yayınları.
- Oduncu, T. (2019). 1999 Kosova Krizi ve NATO'nun Kosova Müdahalesi. *Bucak İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(1): 1-15.
- Okhovat, S. (2011). The United Nations Security Council: Its Veto Power and Its Reform. *Center for Peace and Conflict Studies*, 15(1):1-74.
- Outhwaite William. (2008). Modern Toplumsal Düşünce Sözlüğü. (M. Pekdemir, Çev.). İletişim Yayınları.(2003, 2.Baskı).
- Orakçı, S. (2018). Somali: Silahların Gölgesinde 26 Yıllık İstikrar Arayışı. *İNSAMER*. Analiz 25. 1-34.
- Orallı, L.E. (2014). Uluslararası Krizler ve Bağımsız Soruşturma Komisyonları. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 3(2): 91-118.
- Ott, M. C. (1972). Mediation as a Method of Conflict Resolution: Two Cases. *International Organization*, 26(4): 595-618.
- Öğüt, S. (2013). *21. Yüzyılda Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Yeniden Yapılandırılması* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öğüt, S. (2023). Uluslararası Hukukta Barışçıl Çözüm Yolları Açısından Türkiye'nin Rusya-Ukrayna Arasındaki Arabuluculuğu. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 75. 475-493.

- Öğüt, S. Ülkü, R. (2023). Türkiye'nin II. Karabağ Savaşı'ndaki Rolünün Uluslararası Hukuk Açısından Değerlendirilmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 22(1):310-325.
- Özalp, M. (2019). Liderlik Kuramları Çerçevesinde Soğuk Savaş Sonrası BM'de Liderlik Sorunu: Kofi Annan Yılları, 1996-2007 [Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özel, S. (2023). Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümünde Güncel Durum ve Büyük Veri DÜHFD, 28(48):65-121.
- Özturanlı, B. (2016). Uluslararası Hukukta Disiplinler Arası İşbirliğine Önemli Bir Örnek: İran-ABD İddiaları Hakem Mahkemesi. *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(4):35-61.
- Öztürk, Y. (2022). Uluslararası Hukukta Çatışma ve Çözümü. M. Demiray, S. Şahin (Ed). *Teoriden Pratiğe Uluslararası Çatışma*. (1. Baskı, s.45-66). Orion Yayıncılık.
- Panke, D. (2017). The Institutional Design of the United Nations General Assembly: An Effective Equalizer?. *International Relations*, 31(1): 3-20.
- Paşa, E. (2021). Karabağ Sorunu: Tarihi Gerçekler, Jeopolitik Çıkarlar ve Çözüm Süreci. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1): 192-215
- Pazarcı, H. (2009). *Uluslararası Hukuk* (8.Baskı). Turhan Kitapevi.
- Pazarcı, H. (2010). *Uluslararası Hukuk* (9.Baskı). Turhan Kitapevi.
- Pazarcı, H. (2016). *Uluslararası Hukuk Dersleri 4.Kitap* (2.Baskı). Turhan Kitapevi.
- Pehlivan, H. (2019). Srebrenitsa Katliamı, *International Social Sciences Studies Journal*, 5(51):6854-6865. <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1934>
- Picco, G. (1994). The UN and the Use of Force Leave the Secretary General Out of It. *Foreign Affairs*, 73(5):14-18.
- Plaut, M. (1994). Rwanda — Looking beyond the Slaughter. *The World Today*, 50 (8/9): 149-153.
- Pressman, J. (2003). The Second Intifada: Background and Causes of the Israeli-Palestinian Conflict. *Journal of Conflict Studies*, 23(2):114–141.

Polat, D. Ş.(2020). Kuruluşundan Çöküşüne Milletler Cemiyeti Sistemi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,19(76).1950-1967.

Polat, N. (2000). *Kültürün Uluslararası İş Görüşmeleri Süreçlerine Etkisi ve Sonuçları: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Amerikan Firmalarında Bir Uygulama* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Radoshitzky, M. H. (2016). The New UN Secretary-General. *Institute for National Security Studies*. 2. 1-4.

Rivlin, B. (1995).The UN Secretary Generalship at Fifty. Bourantonis, D., Wiener, J. (Ed) *The United Nations In The New World Order: The World Organization at Fifty*,(1st Ed.s.81-104). Martin’s Press.

Rofe, J. S, Scott-Smith,G, Zeiler, T. (2019).The UN and the Postwar Global Order: Dumbarton Oaks in Historical Perspective after 75 Years. *Journal of Contemporary History*, 54(2):256–264.

Rohde, D. (2012). *Endgame: The Betrayal and Fall of Srebrenica, Europe's Worst Massacre Since World War II* (1.Ed.).Penguin Books.

Rosenthal, G. (2005). The Economic and Social Council of the United Nations. *Friedrich-Ebert-Stiftung, Dialogue on Globalization*,15.1-52.

Rostow, E.V. (1975). The Illegality of the Arab Attack on Israel of October 6, 1973. *American Journal of International Law*, 69 (2): 272-289.

Rüma, İ. (2014). Uluslararası Örgütler. E. Balta (Ed.), *Küresel Siyasete Giriş: Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler* (1.Baskı, s.371-406) içinde. İletişim Yayınları.

Samedov, N. (2022). *Rusya-Ukrayna İlişkileri: 1991-2021* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Sander, O. (2011). *Siyasi Tarih 1918-1994* (20. Baskı). İmge Kitabevi.

Sandıklı, Atilla ve Kaya, Erdem. (2012). Çatışma Çözümü ve Türkiye’de Kürt Meselesi. A.Sandıklı (Ed). *Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri* içinde (1.Baskı, s.385-447). BİLGESAM Yayınları.

Saribayova, S. (2024). *Neorealist Açidan Dağlık Karabağ Sorunu Bağlamında Rusya-Türkiye İlişkileri* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sasse, G. ve Lackner, A. (2018). War and identity, the case of the Donbas in Ukraine. *Post-Soviet Affairs*, 34(2-3):139- 157.

Savaş, H. (2001). Dünü Bugünüyle Kosova Sorunu-II. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 25 (1):101-111.

Seaman, K.(2013). The United Nations, peacekeeping, and the globalization of the conflict in Somalia. E. Leonard, G. Ramsay (Ed). *Globalizing Somalia* (1st. Ed, s.27-48). Bloomsbury.

Sencerman, Ö. (2013). Batılı Koloniyel Güçlerin 1994 Ruanda Soykırımına Etkisi.*Güvenlik Stratejileri*, 9 (18):35-75.

Siblesz, H. (2019). The Role of International Organizations in Fostering Legitimacy in Dispute Resolution, International Organizations and the Promotion of Effective Dispute Resolution. *AIIB Yearbook of International Law*,2,77–89.

Singer, J. D. (2006).Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi. *Uluslararası İlişkiler*, 3(11):3-24.

Shawcross, W. (2000), *Deliver Us from Evil: Peacekeepers, Warlords and a World of Endless Conflict* (1 Ed.). Simon & Schuster.

Smith, C. B. (2007). Politics and Values at the United Nations Kofi Annan’s Balancing Act. K.J.Kille (Ed). *The UN Secretary General and Moral Authority*. (1 st Ed. s.299-336). Georgetown University Press.

Smith, C. B. (2022). *Politics and Process at the United Nations* (1 ed.). Lynne Rienner Publishers.

Sitkowski, A. (2006). *UN Peacekeeping: Myth and Reality*. (1 ed.). Westport: Praeger Security.

Skjelsbaek, K. (1991). The UN Secretary-General and the Mediation of International Disputes. *Journal of Peace Research*, 28(1): 99-115.

Sur, M. (2013). "Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği," *Journal of Yaşar University*, 8 (Özel Sayı): 2535-2550.

Schrijver, N. (2007). Reforming the UN Security Council in Pursuance of Collective Security. *Journal of Conflict & Security Law*, 12(1):127-138.

Schlesinger, S. (2006). Annan At the End: Grading the SecretaryGeneral. *Foreign Affairs*, 85(6):147-152.

Shymanska, A. (2020). Rethinking the Budapest Memorandum from the Perspective of Ukrainian-Russian Relations in the Post-Soviet Period. *Central European Journal of International and Security Studies*, 14(4):29-50. <https://doi.org/10.51870/CEJISS.140403>

Stewart, F. Holdstock, D. Jarquin, A. (2002). Root causes of violent conflict in developing countries/Commentary. *British Medical Journal*, 324(7333): 342- 345. <https://doi.org/10.1136/bmj.324.7333.342>

Sönmez, A. S., Bıçakcı, H., Yıldırım, C. (2015). Analysis Of Russia-Ukraine Relations İn Context of Crimea Problem. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(3): 656-670. <https://doi.org/10.24289/ijsser.279144>

Sönmezoğlu, F.Güneş, H. Keleşoğlu, E. (2017). *Uluslararası İlişkilere Giriş* (7.Baskı). Der Yayınları.

Sönmezoğlu, F (2005). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi* (4.Baskı). Filiz Kitabevi.

Susskind, L. Babbitt, E. (1992). Overcoming the Obstacles to Effective Mediation of International Disputes. J. Bercovitch, J.Z. Rubin (Ed). *Mediation in International Relations* (1 Ed., 30-51). Martin's Press.

Şahin. S. (2022a). Bölgesel Örgütlerin Çatışma Çözümü ve Barış Süreçlerindeki Roller, Teoriden Pratiğe Uluslararası Çatışma. M.Demiray, S.Şahin (Ed). *Teoriden Pratiğe Uluslararası Çatışma*. (1.Baskı, s.5-44). Orion Yayıncılık.

Şahin, S. (2022b). *Uluslararası Çatışma Çözümü ve Arabuluculuk- Kıbrıs Sorununda BM Genel Sekreterlerinin Arabuluculuk Çabaları* (1.Baskı). Orion Kitabevi.

Şahin, Y. (2013). Çatışma Kuramları ve Kimlik Temelli Çatışmalar; Teorik Bir Giriş. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 1(1): 32–55.

Şentuna, T. Libya Askeri Müdahalesinin Uluslararası Hukuka Uygunluğu ve Koruma Sorumluluğu Kavramı Çerçevesinde Meşruiyeti. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 50. 215-239.

Şimşek, B. (2022). *Birleşmiş Milletler Genel Sekreterlerinin Çözüm Girişimleri Işığında Kıbrıs Sorununun Oyun Teorisi Aracılığıyla Analizi* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şirin, İ. M. (2019). *Öncesi ve Sonrası ile Ukrayna'da Maidan Süreci* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tanrıverdi, N. O. (2011). Kaddafi Sonrası Libya ve Demokratikleşme Sorunu. *Ortadoğu Analiz*, 3 (35): 41-45.

Taşdemir, F. (2000). İsrail-Filistin Sorununun Self-determinasyon Hakkı Çerçevesinde Analizi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2):209-226.

Temelkovska, E. (2017). Peaceful Means for Settlement of Inter-State Disputes: Reflections, Advantages and Disadvantages. *IJASOS- International E-Journal of Advances in Social Sciences*, 3 (7):6-20.

Tepetaş, U. (2009). *1990 Sonrası Afrika: "Mücadele Alanı"*, [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Terzioğlu, S. S. (2018). Uluslararası Hukuk Açısından Kosova Uzman Daireleri. *Ankara Barosu Dergisi*, 76 (1): 148-189. <https://doi.org/10.30915/abd.464095>

Theophanous, A. (2023). The Cyprus Problem, The EU and the UN. *Horizons: Journal of International Relations and Sustainable Development*, (23). 72-91.

Topuz, Z. (2016). *Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının Filistin-İsrail Barış Sürecine Etkisi* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tutak, Eda. (2022). Uluslararası Deniz Hukukunda Deniz Uyuşmazlıklarının Çözümüne İlişkin En Etkin Başvuru Yolunun Bulanık AHP Yaklaşımıyla Belirlenmesi. *Paradigma: İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 11(1): 1-20.

Tutu, E.R. (2015). *İsrail-Filistin Sorununda Semboller, Söylemler ve Kimlik: Konstrüktivist Bir Analiz* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türk Dil Kurumu. (2024). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. Erişim: 01.06.2024, 024, <https://sozluk.gov.tr/>

Traub, T. (2007). The Secretary-General's Political Space. S. Chesterman (Ed.), *Secretary or General?: The UN Secretary-General in World Politics*. (1.Ed.,185-201). Cambridge University P.

Tharoor, S. (2007). The Most Impossible Job Description. S. Chesterman (Ed.), *Secretary or General?: The UN Secretary-General in World Politics* (1.Ed.,33-46). Cambridge University P.

United Nations. (1945). *Charter of the United Nations*. 1 UNTS XVI. Retrieved from , <https://www.un.org/en charter-united-nations/>

United Nations. (2024). *Who is and has been Secretary-General of the United Nations?* (Erişim Tarihi: 22.06.2025). <https://ask.un.org/faq/14625?>

Uluslan, Ş. (2008). Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne (Cemiyet-i Akvam) Girişi. *ÇTTAD*,7 (16): 237-258.

Urquhart, B. (1995). The United Nations in the Middle East: A Fifty-Year Retrospective. *Middle East Journal*, 49 (4): 1-9.

Urquhart , B. E. (2007). The Evolution of the Secretary-GeneralS. Chesterman (Ed.), *Secretary or General?: The UN Secretary-General in World Politics* (1.Ed.,15-32). Cambridge University P.

Urquhart, B. (1981). International Peace and Security: Thoughts on the Twentieth Anniversary of Dag Hamrnarskjöld's Death, *Foreign Affairs*. 60,(1):1-16.

Uvin, P. (1999). Ethnicity and Power in Burundi and Rwanda: Different Paths to Mass Violence.*Comparative Politics*, 31(3):253-271. <https://doi.org/10.2307/422339>

Uyaniker, H. B. (2017). *Kırım Sorunundan Donbas Savaşına Rusya-Ukrayna Çatışması, Nedenler ve Sonuçlar* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uzun, S. (2013). *Ekonomik, Siyasal VE Diplomatik Yönleriyle Birleşmiş Milletlerin Örgüt Yapısı ve İşlevleri* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ülger, İ. K. (2016). Kosova'nın Bağımsızlığının Self Determinasyon Çerçevesinde Analizi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31. 39-64.

Ülger, İ. K. (2022). Rusya'nın Ukrayna Saldırısı ve AB İçerisinde Yeniden Yapılanma Arayışları. *Bilge Strateji Dergisi*, 13(23):9-17.

Ünal, S. (2019). 26 Yıldır Topraklarına Dönmeyi Bekliyorlar Karabağda Ermeni Zulmüne Uğrayan Yaklaşık 1 Milyon Azeri Türk, 14 Yıldır Azerbaycanda Topraklarına Geri Dönecekleri Günü Bekliyor. *III. Hocalı Soykırımı ve Türk Dünyası Sempozyumu Bildiri*.96-109.

Vark, R. (2013), The Legal Framework of the Use of Armed Force Revisited. *Baltic Security & Defence Review*.15 (1):56-94.

Verwimp, P. (2006).Machetes and Firearms: The Organization of Massacres in Rwanda. *Journal of Peace Research*, 43(1): 5-22.

Vickers, M. (1998). *Between Serb and Albanian: A History of Kosovo* (1.Ed).Columbia University Press.

Volkan, V.D. (2006). *Killing in the Name of Identity: A Study of Bloody Conflicts* (1.Ed.). Pitchstone Publishing.

Vursavaş, F. (2011). *Birleşmiş Milletler Barışı Korumaya Hazırlık Eğitimi Programının Değerlendirilmesi* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yağmur, E. (2018). *Ortaklıkçı Demokrasi ve Kıbrıs'ta Çözüm Arayışları* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, M. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşında Rusya'yı Anlamak: Tek Sorumlu Putin Mi?. *Akademik Hassasiyetler*, 9(19): 143-168.

Yılmaz, Y. (2013). Kafkasya'da Çözülemeyen Kördüğüm: Dağlık Karabağ Sorunu. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*. 2(1): 71-90.

Yılmaz, M., E., (2015), *Toplumlar Arası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek Birleşmiş Milletler Barış Güçleri ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü* (1. Baskı). Dora.

Yumuşak, T. (2023). Türkiye'nin Rusya- Ukrayna Savaşı'ndaki Arabuluculuk Rolünün Değerlendirmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(1): 165-194. <https://doi.org/10.33717/deuhfd.1276271>

Yürük, B. BM, Azerbaycan ve Ermenistan'a Dağlık Karabağ'da çatışmalara derhal son verme çağrısını yineledi, <https://www.aa.com.tr/tr/azerbaycan-cephe-hatti/bm-azerbaycan-ve-ermenistana-daglik-karabagdacatismalara-derhal-son-verme-cagrisini-yineledi/1996799>, 06.10.2020, (Erişim Tarihi: 10.01. 2024).

Young, O. (1967). *The Intermediaries: Third Parties in International Crises* (1 Ed.).Princeton University Press.

Zorlu, S. E. (2016). Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşunda Tarihsel Süreç ve BM Güvenlik Konseyi'nin Uluslararası Ceza Mahkemesinin İşleyişi Üzerindeki Yetkileri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(2):111-150. <https://doi.org/10.15337/SUH.2017.3>

Wallensteen, P. (2002). *Understanding Conflict Resolution: War, Peace and the Global System* (1. Ed). Saga.

Wedgwood, R. (1995).The Evolution of United Nations Peacekeeping. *Cornell International Law Journal*, 28(3):630-643.

Weissman, F. (2004). Sierra Leone: Peace At Any Price. F. Weissman (Ed.), In the Shadow of Just Wars (1.Ed., 43-65). Medecins Sans Frontieres.

Wilson, G.G. (1922). Report of the International Commission of Inquiry in the Loss of the Dutch Steamer Tubantia. *The American Journal of International Law*,16(4):432-433. <https://doi.org/10.2307/2188183>

Wood, Michael. (1998).The Interpretation of Security Council Resolutions. *Max Planck Yearbook of United Nations Law*. 2(1): 73-95.

Whitfield, T. (2007). Good Offices and Groups of Friends. S. Chesterman (Ed.). *Secretary or General?: The UN Secretary-General in World Politics* (1. Ed., 86-101). Cambridge University P.

ÖZGEÇMİŞ

